JOANNIS LAURENTII ... ORATORIA PARADOXA. TOMUS...

Giovanni Laurenzio

Digitized by Google

6
9-d

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
11 I
13

Digitized by Google

Q. IV. 1.

Digitized by Google

R V 24
~~Q V 44~~

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

ORATORIA PARADOXA.

TOMUS PRIMUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNIS LAURENTII LUCCHESINII LUCENSIS

E SOCIETATE JESU

Sacræ Congregationis Rituum Conſultoris

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ORATORIA PARADOXA.

TOMUS PRIMUS,

IN QUO

PROLUSIONES

ACADEMICÆ.

ROMÆ, M.DCC.XIII.

Typis, & Sumptibus Georgii Plachi, apud Sanctum MARCUM.

Superiorum permiſſu.

Digitized by Google

Digitized by Google

MICHAEL ANGELUS
TAMBURINUS
Præpoſitus Generalis Societatis Jeſu.

CUm Librum, cui Titulus: *Oratoria Paradoxa: in Duos Tomos diviſum, Authore P. Joanne Laurentio Luccheſinio Societatis noſtræ Sacerdote*, aliquot ejuſdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint, facultatem facimus, ut Typis mandetur, ſi iis, ad quos pertinet, ita videbitur: cujus rei gratiâ has Literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Romæ 28. Martii 1713.

Michael Angelus Tamburinus.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſsimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

Nicolaus Caracciolus Archiepiſcopus Capuæ Viceſgerens.

AP-

Digitized by Google

APPROBATIO
Illuſtriſſimi, & Reverendiſs. Domini
D. LUDOVICI SERGARDI
Sacræ Conſultationis Ponentis, Signaturæ Gratiæ Votantis, &c.

REVERENDISSIME PATER.

PErlectis Oratoriis Paradoxis Patris Joannis Laurentii Luccheſinii (cujus celebre Libris hactenus editis Nomen) Romani Sermonis Nitorem, Sententias, Ingenium, Eruditionem, ac Doctrinam, ſum planè admiratus. Quapropter totius Literariæ Reipublicæ bono Lucubrationes hujuſmodi publicâ lucis uſurâ digniſſimas cenſeo.

Ludovicus Sergardus.

IMPRIMATUR,
Fr. Gregorius Selleri Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter Ordinis Prædicatorum.

INDEX

Digitized by Google

INDEX PROLUSIONUM,

In quibus Paradoxa continentur.

I. *Ciceronem Scriptoribus omnibus acutè dictorum copia præſtitiſſe.* pag. 17

II. *Ciceronem Oratorum omnium breviſſimum eſſe.* pag. 58

III. *Ut optimè ſtatuatur Heroici Carminis Idea, recedendum in aliquibus rebus eſſe ab imitatione Virgilii Poetarum Principis.* pag. 80

IV. *Satyram præclarè commendare, & Laudationi antecellere in genere exornativo.* pag. 99

V. *A Satyra magis, quàm a Panegyrico, res exornari.* pag. 121

VI. *Brevem, ſi prudenter impendatur, hominum ætatem non eſſe ad Sapientiam comparandam.* pag. 140

VII. *Gloria, Jucunditate, ac Honeſtate, Sapientiam Dominationi præſtare.* 156

VIII. *Ditiores, ac Potentiores Regibus eſſe Sapientes Viros.* pag. 177

IX. *Philoſophandum eſſe poeticè, ut verè, ac optimè, philoſophemur.* pag. 189

X. *Pluribus curis urgeri docentem ſemel tantùm quotidie Rhetorices Inſtitutorem, quàm Philoſophiæ, cui Vacatio quotidiana non indulgetur.* pag. 206

XI. *En-*

Digitized by Google

XI. *Encyclopædiam neceſſariam eſſe, nec excellere quenquam Oratoria poſſe, vel Poetica facultate, qui fontes non exhauſerit omnes Humanæ ſimul, ac Divinæ Scientiæ: neque numeris omnibus abſolutum eſſe Philoſophum, aut Theologum, qui Arte quoque dicendi non emineat.* pag. 227

XII. *Ad Ciceronem Demoſtheni anteferendum ipſi Græci adiguntur.* pag. 247

XIII. *Ab Argumentis, quibus Morum Philoſophiam impetunt Sapientiſſimi Viri, ejus gloriam plurimùm augeri.* pag. 255

XIV. *Heroicam Fortitudinem in ipſis quoque Terræmotibus fulgere poſſe.* 279

XV. *Nullam Improbis ineſſe Prudentiam, & ne ipſam quidem Aſtutiam concedendam eſſe Nicolao Macchiavello.* pag. 298

XVI. *Artem Grammaticam ob eadem nomina, propter quæ deprimi ſolet, extollendam laudibus eſſe.* pag. 312

XVII. *In Divinarum Explicatione Literarum Paradoxa proponi poſſe: atque hoc præſtandum ab Interpretantibus Iſaiæ Prædictiones.* pag. 327

XVIII. *In Divina Apocalypſi prædici Recentes Hæreſes, & illarum Everſorem.* pag. 342

CAN-

CANDIDO LECTORI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

POST editum nuper Tertium Carminum Tomum, obtemperans voluntati Maximorum Virorum, ex plurimis, quæ ſoluta ſcripſi Oratione, ſeligo Paradoxa hoc in Volumen referenda, cum jucundiora hæc ſoleant accidere Lectoribus eruditis. Hac Paradoxum Definitione complector: *Admirabilis Veritas, quæ prima fronte præſefert ſpeciem falſitatis*. Illa nimirum ſolummodo veritas, quæ apta ſit parere admirationem, Paradoxum cenſetur: quæque, cum primò menti objicitur, toto videtur cælo a veritate diſtare.

Quatuor Paradoxi Claſſes.

In quatuor autem Claſſes Paradoxa partimur; quædam enim ex ipſis demonſtrandam ſuſcipiunt Veritatem Propoſitionis, quæ Contradictoriis contexta vocibus videatur: quædam, quæ Contrariis: alia, quæ Diſparatis: ultima, quæ generatim Expectationi repugnantes res oſtendendas aſſumit.

Exempla Primę Claſſis.

Primæ Claſſis exemplum præbet Oratio de Chriſti Domini Cruciatibus, afferenda in altero Tomo, cui titulum præfiximus: *In-*

Digitized by Google

ſaniens hominum Prudentia extincti Numinis rea: & omnia revocavimus ad res hiſce nominibus ſeſe invicem deſtruentibus expreſſas, ad Prudentiam ſcilicet, quæ plurimis de cauſis comperta ſit imprudentiſſima, & inſaniens in iis omnibus, quæ ad necem inferendam Aſſertori noſtræ ſalutis mortalium dementia fuit aggreſſa tanquam ſuæ utilitati obtinendæ maximè conſentanea. Ex Contradictoriis quoque vocibus conſtituitur Propoſitio unius ex Orationibus de B. Aloyſio Gonzaga, qua ſtatuimus, *Amantiſſimam fuiſſe illius ab Amore Divino fugam, & cæteris ejus dotibus anteferendam*. Perinde cum laudavimus Panegyrico Joannem Wilhelmum Ignatium Neoburgi, Juliæ, Cliviæ, Montium, Principem, profeſſi ſumus *illum celebrari non poſſe*.

Exempla Secundæ.

Eorum, quæ a Contrariis proficiſcuntur, multiplex dedimus ſpecimen, v. g. duplici Proluſione aggreſſi ſumus evincere, quod *Satyra prçclarè commendet, & Laudationi prçſtet in genere exornativo*. Alterâ, quod *Poeticè philoſophandum ſit, ut verè, ac optimè, philoſophemur*. Aliis, quod *Ab Argumentis, quibus Morum Philoſophiam impetunt Sapientiſſimi Viri, plurimùm augeatur illius gloria*: quodque *Ars Grammatica ob eadem nomina, propter quæ deprimi ſolet, extollenda laudibus ſit*. Ex Panegyricis porrò huc pertinet ille de S. Athanaſio, quo ratiocinando confecimus, *Perhonorificas fuiſſe congeſtas in illum Criminationes, eò quòd ab iiſdem eruantur ejus Præconia*. Et, *Heroi-*

Digitized by Google

Heroicam Magnanimitatem objurgatione dignam fuiſſe in Clemente X. Pontifice Maximo Sacrum Imperium recuſante. Et, *Pugnantium cum ſingularum Victoria Virtutum Triumphum fulſiſſe in Cæſare Cardinali Raſpono.*

Paradoxum oritur a Diſparatis, cum ſolerter rem aliquam, quæque rem circumſtant, introſpiciendo decernitur, maximum nexum intercedere inter ea, quæ cognatione nulla videntur inter ſe coaleſcere. Hujuſmodi ſunt ſex in longum productæ Nuncupatoriæ Epiſtolæ Operum, quæ licet ad magnum aliquem Principem vix ullo pacto, aut etiam nullo, pertinere videantur, plurimæ tamen inveniuntur cauſæ, ob quas illi præ cæteris ſint conſecranda: Præſertim verò ſi Cauſæ ſint ejuſmodi, quæ longiſſimè a vero diſtantes appareant eas primò intuentibus: Ut cum eximio Rhetori, ac Theologo præcipuè dedicanda eſſe monſtravimus Volumina de Juris Prudentia pertractantia. Has porrò ſex idcirco ſelegimus in ſpecimen cæterarum, quas verè pluſquam centenas eodem qualicumque artificio pro Typographis, aut nobis ipſis exaravimus, quia Maximi, quibus conſecrata ſunt Opera, Principes cenſuerunt amplum in ſingulis illis Epiſtolis Panegyricum fuiſſe contextum. Diſparatæ pariter ſunt Propoſitiones plurimarum Orationum, nimirum: *Ex eo, quod reliqui Apoſtoli ſuſpicati ſint S. Joannem non moriturum, liquere de mirificis ejuſdem Dotibus. D. Athanaſium Exemplar, Auſpicem, &*

Exempla Tertiæ.

Cauſam fuiſſe referendi de Turcis Triumphi. Ejuſdem Maximi Herois Acta fuiſſe augurata Chriſtianorum de Barbaris Victorias. D. Gregorium Nazianzenum perpetui Latinos inter, & Græcos, Fæderis Conciliatorem eſſe. Multiplici de cauſa S. Gregorium Theologum in Vaticano Templo tumulari voluiſſe. Eumdem Conſtantinopolis Preſulem recuperandæ illius Vrbis Chriſtianis Principibus Authorem fore. Brevem Vitæ uſuram indultam B. Aloyſio Argumentum eſſe maximæ illius Sanctitatis. Inſigni Sanctimonia preditum fuiſſe B. Aloyſium, quia Ticinum pluviis intumeſcentem incolumis tranſivit. Bellicâ gloriâ præ ceteris omnibus Gonzagis Heroibus B. Aloyſium inclaruiſſe. Ex eo, quod omnium primus pro Chriſto Domino S. Stephanus Mortem obiverit, eumdem omnibus Fidei Teſtibus anteferendum eſſe.

Exempla Quartæ.

Ab Inexpectato demum in genere petitur Paradoxum, cum Theſis illa, vel Hypotheſis probanda ſumitur, quæ communi expectationi repugnet, licèt Propoſitionem nequaquam præſeferat, quæ conſtet ex vocibus Contradictoriis, Contrariis, aut Diſparatis. Ut ferè omnia pulcherrima Ciceronis Paradoxa: *Solus Sapiens liber*: & alia Stoicorum ab ipſo demonſtrata. Et præclariſſimum illud eloquentiſſimi S. Joannis Chryſoſtomi: *Nemo leditur, niſi a ſe ipſo*. Inter hæc referri poſſunt multa, quæ ſubjiciemus, videlicet: *Ciceronem Scriptoribus omnibus acutè dictorum copiâ preſtitiſſe. Eumdem fuiſſe omnium breviſſimum Oratorum. Vt*

opti-

Digitized by Google

optimè ſtatuatur Heroici Carminis Idea , recedendum in multis eſſe ab imitatione Virgilii Poetarum Principis . Brevem hominis Ætatem non eſſe ad Sapientiã comparandam. Gloria , Jucunditate , ac Honeſtate prope Divina Sapientiam Dominationi præſtare . Ditiores, ac Potentiores Regibus eſſe Sapientes Viros . Pluribus curis urgeri vacantem ſemel quotidie Rhetorices Inſtitutorem, quàm Philoſophiæ , cui vacatio quotidiana non indulgetur . Encyclopædiam neceſſariam eſſe , neque inſignem quemquam eſſe poſſe Philoſophum , aut Theologum , qui Arte quoque dicendi non emineat : nec excellere quemquam Oratoria poſſe , vel Poetica facultate , qui fontes non exhauſerit omnes Humanæ ſimul , ac Divinæ Scientiæ . Ad Ciceronem Demoſtheni anteferendum Græcos adigi . Heroicam Fortitudinem in ipſis quoque Terręmotibus fulgere poſſe . Nullam Improbis ineſſe Prudentiam, & ne ipſam quidem Aſtutiam concedendam Nicolao Macchiavello . Suum ipſis quoque Cęlitibus eſſe ſanctiorem Annum . Manifeſtas eſſe Dotes D. Athanaſii Maximi ſupra reliquos Eccleſiæ Divinæ Doctores . Inſtauratorem Mundi potuiſſe cenſeri Gregorium Tertiumdecimum Pontificem Maximum . Redivivas fuiſſe ſpectatas in Clemente Decimo Heroicorum Pontificum dotes .

Ex hiſce quatuor Paradoxi Claſſibus , quæ omnes Oratorem decent , parum congruere cenſuerim Poetæ , Philoſopho , aliarumque Profeſſori Doctrinarum primas duas, in

Quænam Paradoxa congruant gravioribus ſcientiis.

Digitized by Google

in quibus nimis extat, & eminet artificium. Eædem, licet Veritati conſonæ oſtendi queant, nihil tamen neceſſe eſt, imò etiam abſonum videtur Laudationi apertè initæ a Vatibus, & Veritati a Philoſophis, aliiſque ex inſtituto quæſitæ, hanc ſipario illo apparentis Contradictionis, aut Contrarietatis involvere. Duas autem alias a Diſparatis, & Expectationi repugnantibus, opinor, Poetæ, ac graviorum Tractatori diſciplinarum ſummopere conſentaneas, cum ad illos pertineat e tenebris eruere nexum, qui res inter ſe componit, quamvis ille ſit incognitus vulgo. Eorum præterea eſt munus ratiocinando ſtatuere, quod Veritas illis inſit, quæ a communi ſunt Expectatione plurimùm aliena, ideoque, cum proponuntur, inſcientium admirationem exuſcitant.

Paradoxa a Diſparatis apta Poeſi.

Tertiam, quæ a Diſparatis oritur, Paradoxi ſpeciem excolentes, centum eruimus totidem Epigrammatis VirtutesClementis X. Pontificis Maximi *ex Cęleſti Proteo*, ex Cęlo videlicet primò nubibus obſito, tum pluvio, mox ſereno, mane illo, quo triplici corona fuit ornatus. Centum alias attulimus cauſas, propter quas feſto Beati Stanislai die natus fuerit Filius Joannis Baptiſtæ PrincipisPamphilii. Totidem Diſtichis expendimus nexum Nivis ſupra Urbem devolutæ cum conſecrata D. Sylveſtro luce, qua cælo delapſa fuit. Heroico quoque extemporali Carmine incluſimus Dotes omnes Clementis IX. Pontificis Maximi derivatas ex eo, quod *in ejus Inauguratione Iris ſupra Vati-*

Vaticanum Templum effulſerit . Et Poetico pariter , fuſo ex tempore , Panegyrico celebravimus Exortum Delphini Ludovici XIV. Chriſtianiſſimi Regis Filii ex eo , quod *Nubes Lunam cęlaverit* , *cum feſti ejus in Bonorem Ignes exhiberentur* .

Cum de Paradoxo agere inſtituerimus , cujus amorem excitari Lectorum in animis operæ pretium cenſemus, æqui bonique conſultum iri ab eorum humanitate ſperamus , ſi indicaverimus, Artem hanc Paradoxis Novitatem aliquam cæteris in Doctrinis inquirendi nobis arriſiſſe; utcumque deſtitutis prędidio ad Paradoxa ipſa pro dignitate tractanda . In Morali ergo Philoſophia plurima decrevimus communi perſuaſioni repugnantia: v. g. contra Philoſophum oſtendimus , Juvenes mirificè idoneos eſſe , qui Morum diſciplinâ penitus imbuantur , adeoque ad hanc aptos , ut illis præcipuè tradenda ſit nobiliſſima ejuſdem pars agens de Virtutibus Heroicis , ad quas ipſi magis , quàm ſenes , plerumque anhelent. Tum ad demerendam amatorum Ariſtotelis gratiam , (quorum nulli primas concedimus) plena in illius commendationem expandimus vela , multò plura illi tribuentes , quàm communis potuiſſet Expectatio præſtolari . Poſtquam enim Paradoxi alterius veritatem vendicavimus , videlicet quod Virtutis Heroicæ natura non explicetur aptè a pleriſque per Comparationem cum conſueta virtute cæterorum proborum hominum , maximamque præſtantiam ſupra illam : oſtenſuri , quod ejuſdem Heroicæ Vir-

Quę Paradoxa ſtatuimus in Morum Philoſophia.

Virtutis menſura quærenda ſit a ſimilitudine Divinæ *pluſquam Virtutis*, (ſic enim illam nuncupat Philoſophus, quem ferè unicum in ea Tractatione ſequimur ducem) plurima in meridiana luce conſtituimus eidem Ariſtoteli perhonorifica, & a communi Expectatione non parum abhorrentia, videlicet: Contemptos, & ludibrio habitos ab illo fuiſſe Deos Ethnicorum, a quibus profectò petere nequirent homines Heroicæ Virtutis Exemplar. Unicum ab ipſo cognitum fuiſſe Deum O. M., de cujus Exiſtentia, Diviniſque Perfectionibus, quas Theologi appellant Attributa, præclariſſimas, neque ſolùm a procreatis ab illo rebus, Demonſtrationes affert. Tum aſſurreximus ad evincendum, quod ita Philoſophus de Deo loquatur, ſive illi, ut Jobo Sanctiſſimo Viro, ut Sybillis, aliiſque inter inſanos Idolorum Cultores æuum agitantibus, Divinum aliquod lumen ſupra naturam affulſerit: ſive rerum inſcium, de quibus agebat, ita nihiloſecius illum ad nos erudiendos loqui voluerit Deus, ut plurima pronuntiaverit, quæ vi ad perſuadendum maxima Heroem erigant ad Theologicas quoque Virtutes. Deinde verò poſt allata ex Philoſopho plurima, quæ Fidem, Spem, & Charitatem excitent, aliud contra illum proponere Paradoxum coacti ſumus demonſtrantes, nihil obſtare ſtatutis rebus, quod alicubi Ariſtoteles affirmare videatur intercedere non poſſe Deum inter, & homines Amicitiam, *abſurdumque eſſe, ſi quis dicat a ſe amari Jovem*. Oſtendimus autem

dor-

dormitaſſe Philoſophum, ſi de vero tunc Deo, (qui Jupiter dictus fuerit, quia ſit Juvans hominum Pater) loquutus eſt: vel niſi ſolummodo *beneficum amorem* inficiatus fuit a nobis rependi poſſe Deo nullius indigenti. Si verò qualemcumque Amicitiam dari poſſe negavit, qua Deo conjungamur, mente omnino captum fuiſſe. In ejus deinde præconia rurſus effuſi illius authoritate freti alias præſtantiſſimas Heroum Dotes enumeravimus, nimirum, ut caducæ nulli rei animo adhæreant: ut ſummo tamen amore cæteros omnes homines tanquam Dei Imagines, ideoque ad hoc Divina Charitate impulſi, proſequantur, omnemque illis fidem ſervent: ut Divinarum rerum Contemplationi frequentiſſimè operam dent: ut inter mortales, quæ vitari nequeunt, ſolicitudines illorum perpetuò mentibus Dei præſentia obverſetur: ut rectiſſimum in rebus omnibus agendis ſibi finem præfigant: & alia hujuſmodi (locis ferè Centum excerptis ab omnibus ejus Operibus) quorum complexio Heroem conſtituit numeris omnibus abſolutum.

Paradoxa in Opere contra Macchiavellum.

Præter hæc, & alia plurima Paradoxa ſtatuta in Tractatione Ethicæ Monaſticæ, deinde in Politica, (quoniam famoſus ille publici boni hoſtis Nicolaus Macchiavellus neſcio quo veneficio ita plurimos dementavit, ut magnus a pleriſque Vir habeatur, & improbus quidem, ſed ſolers, & ingenioſus regendarum Urbium Arbiter, atque Regnorum,) ſpecimen dedimus integro Volumine illius Ineptiarum, demonſtrantes eumdem fuiſſe

Digitized by Google

fuiſſe nebulonem bipedum inſipientiſſimum. Neque ſolùm impium (hoc enim Paradoxum haudquaquam eſt, ſed ab omnibus ultro conceſsum) verùm etiam penitus contemnendum tanquam ſtolidum hominem, ac perpetuò delirantem, cum, etiamſi a Vitæ Immortalis oblitis caducarum ſolummodo rerum habeatur ratio, nihil tamen ad has aſſequendas opportunum tradiderit, nihilque illis minimè noxium.

Paradoxa in ſacris Sermonibus.

In Sacris quoque Sermonibus admirati ſumus, & longiſſimè, nimiſque impari greſſu imitari utcumque tentavimus Paradoxa mirabilis Præconis Divinorum Eloquiorum Antonii Vieiræ, qui plerumque ſpopondit a ſe reperiendam in eo, qui fortaſſis lectus ad aras die illa fuiſſet, Evangelii loco partitionem totius Orationis, ac omnia ſuſceptæ cauſæ firmamenta. Imò & ea quoque omnia, quæ in eo temporis articulo maximè neceſſaria eſſent ad illos, quos alloquebatur, auditores emendandos; itaut aptum animi ęgritudinibus, quibus tunc laborabant, remedium ipſi quoque ſortirentur Reges, Adminiſtri Regiminis, & Aula univerſa.

In Polemica Theologia.

Quid, quod in Polemica etiam Theologia ſuus eſt Paradoxis locus, cum in ea quoque afferri plurima poſſint communi Expectationi repugnantia. Perſuaſum v. g. pleriſque erat exhauſtam fuiſſe a Thoma Bozio eruditiſſimo Scriptore Tractationem Signorum Veræ Fidei Centum illis, quæ duobus magnis Voluminibus uberrimè tradidit. Sed totidem invenire, ac ferè omnia a recenſitis

tis a Bozio diverſa, novamque in ſeriem digerere, minimè arduum fuit tenuitati noſtræ in Opere inſcripto: *Demonſtrata Impiorum Inſania*. Speciem aliquam veritatis plurimis objiciebat audaciſſima Hæreticorum affirmatio de incremento Pontificiæ Authoritatis exercitæ noſtra, & Proavorum ætate ſupra illam, qua primis Eccleſiæ Seculis Petri Succeſſores uſi fuiſſent. At parcius multò Tridentinæ Synodo imperaſſe Paulum, Julium, ac Pium, quàm Magnum Chalcedonenſi Leonem, magna vi argumentorum evici alio in Volumine, cui Titulus: *Sacra Monarchia S. Leonis Magni paſſim, & ubique fulgens in Polemica Hiſtoria Concilii Chalcedonenſis*. Revocatur nunc in dubium a quibuſdam, qui ſe Catholicos jactant, an Pontifex Maximus Conciliis Generalibus antecellat, & errare nequeat in Fidei Articulis definiendis, tradendiſque Regulis Morum. Nec deſunt, qui negant hoc ipſum ab illo per ſe præſtari poſſe, itaut ante expectatum Eccleſiæ unitæ in Conciliis, aut ſaltem ſparſæ, Conſenſum Irreformabilis, ut ajunt, omnino cenſenda non ſit ejuſdem ſententia. Sed has duas Veritates fuiſſe *Notorias in Antiqua Eccleſia* pluſquam Trecentis Argumentis confeci in allegata Hiſtoria, inque duobus Tractatibus ſeorſum editis. Paradoxum hoc, profectò inopinatum, & communi perſuaſioni repugnans, adeo conforme verò viſum fuit Heroi Maximo, non Sapientia minus, quàm Poteſtate, reliquos antegreſſo, ut poſt revocata ad perſpicaciſſimum

Exa-

Digitized by Google

Examen argumenta illa omnia, dignatus fuerit affirmare, nullum ex iis eſſe, quod pulchra ſolùm ſpecie ingenio blandiatur, ſed omnia prorſus validiſſima eſſe, ac penitus ineluctabilia. Quonam pacto non improſperè mihi ceſſerit alea hæc, mox ſubjiciam, poſtquam innuero, quod in ipſarum quoque Sacrarum Explicatione Literarum ſtatui Paradoxa poſſint.

In Sacrarum Interpretatione Literarum.

Hoc, quod ultimo loco propono, temeritati vertendum multis fortaſſe videbitur; adeo enim Novitas omnis, quæ ſemper Paradoxis ineſt, vitanda eſt a Divinorum Oraculorum Interprete, ut idem jubeatur ſequi communem Veterum Patrum ſenſum. Verùm cum illi varias in ſententias abeunt, neque ulla eſt, cui plerique adhæreant, licet hanc, aut illam amplecti, atque tunc ea proferre in medium, quæ pleriſque parum eruditis mortalibus accidant Inexpectata. In Divinæ igitur Apocalypſis Explicatione, relictis infauſtis Præſagiis infligendarum ſceleribus Pœnarum, quæ omnes metu percellunt, enucleare tentavimus paucis omnino compertas, ſed a graviſſimis Authoribus animadverſas, fauſtiſſimas Militantis Eccleſiæ diutiſſimè in univerſo Terrarum Orbe regnaturæ Promiſſiones Divinas. Hæ porrò inſigne Paradoxum viſæ ſunt plurimis. Præterea Lutheri, & Calvini dementia jactat, ſuam eſſe Literam Evangelii, cæterorumque Sacrorum Librorum. Allegorici, Anagogici, aut Moralis Senſus Indagatores plerumque cæteros eſſe dicunt, at Literali ſe omni-

omnino ſenſui addictiſſimos eſſe. Evangelicos proinde nuncupant ſe per non ferendam audaciam; ſed eodem videlicet jure, quo ſe ipſos perinde appellant *Eccleſiæ Filios Reformatę*, uſurpato nimirum hoc vocabulo per Antiphraſim, quia formam omnem Eccleſiaſticæ Diſciplinæ e medio ſuſtulerunt. Grande illis proinde Paradoxum videri poterunt Corollaria, quæ adjeci ſelectis Divinæ Hiſtoriæ locis literaliter evertentibus eorum veſanias. Neque ipſis tantùm Perduellibus, ſed Orthodoxis quoque plurimis Paradoxum protuliſſe videri poſſumus; ſi enim hæc tela nobis ſuggereret Divinum Evangelii Armamentarium, cur illa Propugnatores Veritatis aliunde petere laborarent? Cur, ut appoſito exemplo utar, ad impugnandas Quinque damnatas Janſenii Propoſitiones vix quicquam ex Evangelio Scriptores alii prompſiſſent, nonnulla expiſcati e Sacris aliis Literis, pleraque autem a Sanctis Patribus, cum quibus, cumque ſe ipſo, conciliant Auguſtinum, quem ſuum eſſe per ſummam Magiſtro Sanctiſſimo, Sapientiſſimoque inflictam injuriam Janſeniani gloriantur? Initam ab aliis viam adeo non improbamus, ut nos quoque alteri diverſæ ab illa, qua nuper tentavimus iter, ſemitæ prius inſtiterimus. Sacræ nimirum Tridentinæ Synodi Definitiones tantummodo adhibuimus in alio certamine contra Janſenianos ſuſcepto, & oſtendimus nullum eſſe ſubterfugium ex tot illis, quibus Apoſtolicæ Cathedræ fulminibus deinde ſubducere ſe conati ſunt, quod illis prius

Tri-

Tridentinæ Definitiones non præcluſiſſent. Sed citò, Patribus, & Conciliis, imò & Sacris aliis Libris vix unquam attactis, petita ſolùm ex Evangelicis Oraculis argumenta in illos depromemus. Novum hoc, & Paradoxum pugnæ genus minimè hucuſque adorti fuimus, quia cum cæteris inquirebamus Janſenianis apertè repugnantes in Evangelio Propoſitiones, v. g. *Quod Pręcepta omnia Divina ſervari poſſint*: *Quod, pręter Efficacem Gratiam, Sufficiens quoque divinitus conferatur*: aliaſque hujuſmodi. Sed ſi omnes contradictoriæ Theſibus Hæreticorum Propoſitiones extarent in Eloquiis Divinis, quo pacto Veritas aſtipularetur Apoſtolo dicenti: *Oportet Hęreſes eſſe, ut, qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis?* Tertullianus cap. 39. Libri de Præſcriptionibus, quem tunc Catholicus exaravit, ſuas, in quas deinde lapſus fuit, antequam illas pareret, jugulans Hæreſes: *Non periclitabor*, inquit, *dicere, ipſas quoque Scripturas ſic eſſe ex Dei Voluntate diſpoſitas, ut Hęreticis materias ſubminiſtrarent, cum legam: Oportet & Hęreſes eſſe, quę ſine Scripturis eſſe non poſſent*. Quia igitur non ſemper inveniri queunt Propoſitiones oppoſitæ illis Eccleſiæ Hoſtium, explorandam animadverti vim, & emphaſim eorum, quæ a Divina Sapientia proferuntur, quæque ex illis vel antecedentia præſumuntur, vel ex iiſdem conſequentia naſcuntur. Porrò non minus Præſumptionibus, quàm apertis Propoſitionibus, pondus ineſt, quando loquitur Infinita Sapientia, quæ

Explorando ea, quæ ſupponuntur, aut inferũtur, nova inveniri poſſunt Argumenta.

quæ falſi nihil ſupponere poteſt. Ideo ſi ea, quæ Verbum Divinum Humanitate indutum, vel divinitus afflati ejus Vitæ Scriptores eloquuntur, ejuſmodi ſunt, ut ex iis aliæ Veritates præſumantur, aut neceſſariò permanent, hæ ipſæ, quæ a primis eliciuntur, omnino ſunt, tanquam certiſſimæ, in animum admittendæ. Hac introſpectione Præſumptionum arduum non fuit plurima Evangelii Loca contra ſingulas Janſenii Propoſitiones afferre. Cum de Literali, Hiſtorico, Germano, & Nativo Locorum eorumdem ſenſu apertè liqueat, nulluſque inveniri queat Antiquus Pater hoc ipſum negans, cur non liceat nova hæc tela intorquere in Eccleſiæ Adverſarios? Eamdem Suppoſitorum vim expendentes armavimus in hoſtes Vaticani verba, & geſta Sacroſancti Concilii Chalcedonenſis, & nuper aliorum Generalium Conciliorum, quæ Chalcedonenſe præceſſerunt. Hæc autem, niſi Antecellentem ſibi præſumpſiſſent, & Infallibilem in definienda Fide Apoſtolicam Sedem, inſipientiſſimè fuiſſent loquuta in ejuſdem Fidei Veritatibus decernendis. Hoc porrò abſque blaſphemia nequit affirmari de Synodis, quas in proponendis Eccleſiæ credendis rebus Sanctus Gregorius Magnus Evangelio comparavit.

Novus iſte conatus explorandi Præſumptionum robur adeo facilem anſam præbet ea in lucem proferendi, quæ Paradoxa ſint, nullam ut laudem lucratum me fuiſſe opiner ob illius uſum in eruendis argumentis illis de

Pon-

Digitized by Google

Pontificia Præſtantia ſupra Synodos, & Erroris Immunitate, deque labefactatis ab Evangelio Propoſitionibus aliorum Hæreſiarcharum, & Iprenſis Epiſcopi. Hoc ſolùm conſilio, nimirum ut incendantur plurimi ſtudio indagandi Præſumptionum pondus, (cum præfari me aliqua de Paradoxo oporteret,) ea ſubjeci, quæ opportuna cenſui Divinæ Gloriæ hoc artificio promovendæ: probè alioqui conſcius tenuiſſimas mihi eſſe vires ingenii, atque inſanire, qui gloriolæ auram inanis venantur literis perituris.

Cice-

Digitized by Google

PROLUSIO PRIMA.

Ciceronem Scriptoribus omnibus acutè dictorum copiâ præſtitiſſe.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QUod in omnibus diſciplinis contingit, ut incredibilem ipſarum alumnis perniciem afferant, qui eaſdem profeſſi audaciſſimè in priſcos earum Magiſtros inquirunt, Illuſtriſſimi, ac Sapientiſſimi Præſules, id in Rhetoricæ præcipuè facultate uſu venire videmus, ut illam peſſum eant, qui ad eripiendam hujus artis principibus partam laudem, hærentemque ipſorum capiti coronam detrahendam, omni ſtudio enituntur. Perhonorificum ſibi eſſe putant, ſi de ſummis mortalium obloquantur; fore enim, ut illis majores vulgò habeantur, quos linguæ jaculis perpetuò tranſfigunt,

Plurimùm literis incōmodāt, qui priſcos Authores carpunt.

Digitized by Google

figunt, præpoſtera ſpe lactantur. Hinc Tullianam ſermonis divinitatem probris inceſſere, ſuumque judicium conſenſui omnium ſeculorum præferre non veriti, deſtitutum Argutiis, verborumque, ac ſententiarum luminibus, & inani pompa luxuriantem dicunt. Idcirco prodigium non eſſe, ſi minus arrideat huic brevitatis amantiſſimæ literatorum Virorum ætati, & omnes dicendi lepores, ac veneres proſequutæ. Ciceronianam facundiam deſperantes, ne inopes fateantur ſe, (vitio humanæ ſuperbiæ, quæ primò exarſit in effrænata diſcendi ſiti,) per ſummam impudentiam affirmant ingenioſorum eſſe contemnere dotes, quibus ipſi carent: & ab illa, quam animo non aſſequuntur, mirabili arte deficiunt ad eloquentiæ corruptelas. Ita ne verò? Tullio deſunt Sirenes, & gratiæ, aculeis ille non ſauciat, non blanditur jocis, neque circùm auditorum præcordia perpetuò ludit? Redundat aliquando, atque extra ripam effluit aureum illud facundiæ flumen, ut dictitant illi, qui in ejus divinis Operibus peregrinantur? Equidem cum illum ſemper in dicendo quoddam quaſi Numen putavi: tum eidem nullo nomine majorem tribuendam cenſui laudem, quàm quia ſalibus, facetiis, acutis, & ingenioſis dictis mirificè affluit. Admirationem fortaſſe quorumdam laceſſimus, dum Tullium non brevitate minus, quàm acuminibus, præſtare dicimus? Agite, ſapientiſſimi viri, Tullianæ dicendi formæ, quæ, nequidquam a delirantibus impugnata, ſemper flore-

Quæ in Cicerone nonnulli deſiderant.

Proluſionis Propoſitũ.

florebit, perpetuò dominabitur, triumphum decernamus. Adeo eſt unus Cicero dotes complexus omnes, adeo nullam cæteris, qua vinci poſſet, laudem reliquit, ut non modò diſertiſſimus, quod ultro datum ab Adverſariis meo jure ſumo; ſed etiam, quod argumentis in hac Proluſione facilè vincam, in dicendo argutiſſimus: quodque aliàs ratiocinando conficiam, in præſentia temporis anguſtiis excluſus, Oratorum omnium breviſſimus idem ſit. Si diſputatione in contrariam illi, quam huc attuliſtis, ſententiam feremur (quamvis enim non deſtitutum penitus argutiis Tullium egregius Author Famianus Strada oſtenderit; quod iiſdem tamen ſupra omnes Oratores abundet, perſuaſum hucuſque plurimis fortaſſe non fuit;) faventes, opinor, aures præbebitis nobis aggreſſis rem difficultatibus impeditam. Nos certè operæ feremus pretium, dum, quos erudiendos ſuſcepimus, adoleſcentes ad perſequenda Tullii veſtigia incendemus. Quia verò qui de illo ſermonem inſtituit, non adeo de Tullio, quàm de ipſiuſmet Eloquentiæ facultate diſſerit, artificium aperiemus, quo eadem cum verborum, ac ſententiarum aculeis, hujus ævi deliciis, conjungi poſſit: prius tamen præfati, verè de nobis id uſurpari, quod de ſe modeſtè Socrates apud Platonem: Obſtetrices videlicet referemus, quæ ſteriles, & infœcundæ, iis, quæ uterum ferunt, ſunt cauſa partus in lucem edendi.

Oſtẽdemus quomodo Eloquentia cum Acuminibus cõjungi poſſit.

Ut innumeris Ciceronianæ Orationis

cælum ſyderibus illuſtrari oſtendam: atque ab ipſo Tullio ſupra cæteros omnes Authores omni venuſtate, gratia, & lepore argutiarum lectorum animos rapi, quatuor primò in claſſes tribuere præſtat has delicias, & veneres orationis. Hanc ego partitionem, licet nullius, apud quem extet, authoritate Scriptoris fulcire poſſim, eadem tamen eruitur ex Ariſtotelis, Tullii, & Quintiliani doctrina. Prima, eademque præſtantiſſima argutiarum ſpecies non in uno, vel paucis verbis, ſed in ipſo ſita eſt, ſi arduum, & inexpectatum ſit, Orationis Argumento, & Rationum ſerie, ſi eædem ingenioſæ, nec obviæ auditorum admirationem pariant. Altera in brevibus, & frequentibus temperandæ prudenter vitæ, & adminiſtrandæ Reipublicæ documentis, omnique lumine gravium Sententiarum. Tertia in dictis non adeo ſeveris, ſed lepidis, aut jocoſis, aut rem augentibus, quæ improviſo quodam aculeo vellicent animos: quæ ferè tantùm Argutiarum nomine vulgò cenſentur, & *Conceptus* ab Italis antonomaſticè nuncupantur, perinde quaſi præclariſſimi ſint, quos vivida, & experrecta mens concipiat, partus ingenii. Quartam demum urbanitatis formam in ipſa ſingulorum verborum concinnitate conſtituo, in quibus delectis, translatis, collocatis, leporis plurimùm ineſſe poteſt.

Quatuor Acuminum ſpecies.

Et ut ad id, quod primo conſtitui loco, regrediar, nec ſolùm in verborum, & ſententiarum luminibus, ſed in ipſo etiam Orationis

Prima ſita in Orationis Argumēto,

tionis Argumento,& rationum acuto robore, Argutias collocem, Ariſtotelem authorem habeo, qui 3. Rhetoricorum Libro cum cap. 11. de Acuminibus agens illa ſtatuat in Dicto novo,& inexpectato, ſubdit: *Nova dicuntur, cum Paradoxum ſit*.Idcirco in univerſa etiam oratione, quæ mirabiles probet Veritates prima fronte præſeſcrentes ſpeciem falſitatis, acumen agnoſcit. Id ipſum magis diſertè Cicero tradidit transferens nomen oratoriæ argutiæ ad philophicas Theſes, quæ videntur admirandæ, ac raræ, ut *Omnis peccans eſt ignorans*: *ſolus Sapiens liber*. Et quoniam hæc argumenta frequenter a Declamatoribus, ac Sophiſtis agitabantur, de ingenioſa ipſorum ratiocinandi ſerie loquutus Cicero: *Nihil eſt*, inquit, *quod illi non aſſequantur ſuis argutiis*. Inter cęteros Favorinus, ut Aulus Gellius narrat, commendavit Febrim, *Expergificando*,ſic enim inquit, *ingenio, vel exercendis argutiis*. Et Quintilianus præſcribens leges concitandi riſus omnibus acuminum ſalibus: *Hìc quoque eſt*, inquit, *inventio, atque eloquutio, atque ipſius eloquutionis vis, alia in verbis, alia in figuris*. Profitetur igitur ipſi etiam Inventioni rationum, & figuris, quibus argumenta efferuntur, argutias non raró ineſſe. Et vividis quidem conformationibus, quibus veluti arcu quodam argumenta intorquentur, argutiarum nomen aptari, conſtat ex Græca nominis Interpretatione, cum plerumque ab Ariſtotele dicantur σχήματα, quod *figuras* latinè ſonat. Sed omnium apertiſſimè Quinti- prꝑſertim Paradoxo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google

lianus nobis aſtipulatur lib. 6. cap. 4. dum Domitii Marſi, qui de Argutiis diligentiſſimè ſcripſit, afferens verba dicentis *Urbanitatem eſſe virtutem in breve dictum coactam* : *Cur*, inquit, *brevem eam eſſe voluerit*, *neſcio quidem.*

Secunda in gravibus Sẽtentiis.

Cum igitur conſtet de Prima argutiarum ſpecie, quæ in toto quaſi corpore ingenioſæ ratiocinationis exiſtit, de Secunda, ac Tertia vix ambigi poteſt; quod enim etiam Sententiis, quibus acutè notantur hominum mores, hoc nomen tribuendum ſit, ex ipſo Tullio liquet, qui pingens Epidicticum Stylum Iſocratis fuiſſe dicit ipſius orationis genus *ſolutum & effluens*, *& ſententiis argutum*. Et de Hiperide, cui fuit inſignis facultas τῦ γνωμολογεῖν, ideſt *Sententias loquendi*, *argutiis*, inquit, *& acumine excelluit*. Quod autem graves Sententiæ a Tertio leporum genere diſtinguantur, ab alio Tullii loco docemur, ubi de Hiſtoriis Timæi cenſuram ferens: *Genus*, inquit, *dicendi argutum*, *Sententiis non tam gravibus & ſeveris*, *quàm concinnis*, *& venuſtis*: non iis videlicet prudentibus, ac ſolidis inſtituendæ vitæ documentis, quæ acuta ſi fuerint, argutiarum nomen promerentur, ſed aliis brevibus, & ingenioſis animadverſionibus, quæ ſub Acuminum nomine præcipuè continentur.

Tertia in ingenioſis animadverſionibus.

Quarta in ipſo Stylo.

Quod in ipſo demum Stylo, nec tam in ſingulis dictis, quàm *in toto*, ut Quintilianus loquitur, *colore dicendi*, quarta ſtatuenda ſit Acuminum forma, luculenta Venuſini Vatis authoritate probatur, Serm. lib. 1. Sat. 10. qui

Molle,

Digitized by Google

Molle, atque facetum carminis genus naturà conceſſum fuiſſe Uirgilio ait: quod,ut Fabius interpretatur lib. 6. cap. 3. *ineptè dictum fuiſſet, ſi facetum circa ridicula tantùm conſiſteret, & quas vulgò dicimus argutias.* Hanc ergo *Decori magis, & excultæ cujuſdam Elegantiæ* appellationem putat. Neque verò dum in delectu ſingulorum verborum, in tropis, in collocatione, in numero, ultimam argutiarum formam agnoſcimus, Tullii ſuffragium deſideramus ad hæc etiam ornamenta transferentis *illam*, ut ipſe inquit, *Concinnitatem, quę verborum collocationem illuminat.*

Primę Exēpla in Tullio.

Hæc cum ita ſe habeant, quantopere quatuor hę acuminum quaſi ſupremæ ſpecies Tullium commendarunt! Ut,quæ ſparguntur in cęterosOratores ab una,vel altera argutandi forma pręconia,in illum miſta fluxere! Quis illo fœlicius ardua, quęque magnam ingenii vim exigerent,Argumenta tractavit? Neque de Paradoxis tantùm,deque libris de Republica, de Oratoriæ artis,ac Deorum Natura,diſſero; ſed de ipſis etiam Orationibus, quibus plerumque illa demonſtrare fuit aggreſſus, quæ cum communi hominum opinione pugnabant; profectò enim non adeo frequenter ipſi dicenti plurimi exitium gladiorum capulis e toga extantibus in Curia minitati fuiſſent: neque tota ſępe contra ipſum Civitas inſurrexiſſet, niſi ferè omnium, vel plurimorum ſaltem, animis perſuaſum fuiſſet oppoſitum illi,quod Cicero ſuſceperat demonſtrandum. Neque ſemper erant hoſtes Reipublicæ, qui Tullio refragabantur. Ipſum ſępe Catonem adverſa-

Digitized by Google

rium habuit,cujus judicium univerſo Deorum Concilio Lucanus oppoſuit. Enimvero niſi Hortenſii Orationes interiiſſent, quibus infęlicem Verrem magnus ille Ciceronis æmulus egregiè defendit, fortaſſe innumeris, quibus illum, exertâ velut haſtâ, Tullius ictibus transverberavit, Erimanthius ille Aper dignus aliquando minimè videretur: Nec apud omnes conſtabat inſtructas a Clodio inſidias fuiſſe Miloni: neque laude affici nulla, ſed innumeris tantùm probris obrui debuit Antonius, ſi ulla eſt Plutarcho fides adhibenda. Quod arduum magis dicendi argumentum, quàm Orationum pro Flacco, Murena, Cælio, Cluentio, in quarum una *tenebras a ſe Iudicum animis offuſas fuiſſe* Cicero ipſe ultro fatetur! Quid, illa pro Ligario, ad quam accedens Dictator Cæſar: *Damnatus jam*, inquit, *Ligarius eſt*; *audiatur tamen Cicero*: quem quidem ea correptus ingenioſiſſimi Oratoris admiratione audivit, ut ipſius e manibus exciderint codicilli. Quid, altera pro lege Agraria, in qua, ut Plinius narrat velut inſigne prodigium, *perſuaſit Populo*, *ut ſibi ſubtraheret alimenta*! Sed quid ſingulas enumero? Vix ulla certè dicendi materies propoſita Ciceroni fuit, quæ probatu difficillima non eſſet, quæque ſummum in Oratore acumen minimè poſtularet, ut plurima dilueret, præteriret aliqua, temperatum lumen aliis tribueret, in cæteris, quæ Cauſæ congruerent, eximiâ facundiâ exultaret: neque vereor affirmare, nullius Oratoris acumen eluxiſſe adeo in Paradoxis probandis, ut effulgeret

effulſit Ciceronis ingenium in maximè arduis controverſiis, ad quas patronus, aut accuſator acceſſit: aut ſaltem ipſius præ cęteris omnibus ingenium inclaruiſſe in iis obſcurandis, quæ palmam ipſi dubiam facere potuiſſent, & in nullo penitus eorum prætermittendo, quæ notata ſolerter ad victoriam conduxiſſent.

In hac principe Argutiarum ſpecie, in arduo videlicet Orationis Argumento, & ingenioſis ratiocinationibus, quibus idem probatur, quicumque ſe per Ciceronis veſtigia Rhetor exerceat, majorem multò venabitur laudem, quàm ſi pervulgatam, expoſitamque materiem brevibus acuminibus illuſtret; quamvis enim adoleſcentes, & vulgus literatorum latens in progreſſu rationum, quibus Paradoxis fides aſtruitur, acumen minimè animadvertat, cum illud ſit robuſtæ tantùm intelligentiæ pabulum, quæ ortam ex totius Orationis nexu pulchritudinem animo comprehenſam habet; eadem tamen ſapientibus auditoribus multò magis lenocinatur, quàm breviſſima acutè dictorum fulgetra, quæ oculos improviſa, ſed illico interitura, luce perſtringunt. Ad hæc Eloquentiæ, quam cæteroqui hebetant breves argutiæ, ingenioſa hæc productæ ratiocinationis tela nil obſunt. Quid, quod ſi brevitas acuminum placet, quia ſtatim animos ferit, quantò jucundiùs eoſdem vellicabit genus illud orationis, quod inexpectatis probationibus perpetuò ſauciat, earumque ingenioſa confirmatione ſemper iterat gratiſſi-

Primæ Speciei Præſtátia.

mum

mum vulnus? Dum tamen non ipſa tantùm Orationis Propoſitio Paradoxa ſit, ſed etiam argumenta, quibus eadem confirmatur, ſint improviſa, & admirationem exſuſcitent; nihil enim ridendum magis, quàm ſi minatus te nova, & inexpectata dicturum, millies audita deinde proferas, & exoleta, neque ſeriò ratiocinando progrediaris ad metam, ſed ventilans quodammodo fimbrias rei, pueriles choreas ducas.

Quæ ſententiæ conſtituant ſecundam Argutiarum ſpeciem ex Ariſtotele.

Jam verò ut Sententias, quas alteram argutè dictorum ſpeciem diximus, in Tullio expendamus, primò ex Peripateticorum Principe, qui Rhet. lib. 2. cap. 22. luculenter de ipſarum ſpeciebus, uſu, atque utilitate tractavit, ſtatuimus, eas non ſortiri Acuminis nomen, ſi pervulgatæ penitus ſint, neque ingenioſi quidpiam ſpirent. Etiam communes ille non reſpuit; ſed exemplis oſtendit, ſemper aliquod ex ipſis lumen emicare. Has enim affert in ſpecimen cęterarum. *Optimum Augurium eſt, cum quis pugnat pro Patria. Stultus, qui natos, occiſo Patre, relinquit.* Et inter eas acuta Proverbia recenſet, ut *Atticus inquilinus*: quod de iis dicebatur, qui duris moribus adverſus finitimos eſſent, eò quòd Athenienſes Samum vocati antiquos incolas expuliſſent. Et utendum iis dicit, quæ vulgò receptis contraria ſint, ut: *Non ſemper expedire celeberrimum illud: Noſce te ipſum; hic enim, ſi ſe ipſum noſſet, nunquam Regnum petiviſſet, adeoque nec adeptus fuiſſet.* Nec aptè dictum fuiſſe: *Ama tanquam oſurus; videreris enim amico*

amico inſidiari. Serendam his luminibus orationem docet Philoſophus ſapientiſſimus eò quòd *Rhetorica ſit affinis Politicæ*, *aut illius ſaltem germen*, cum & ipſa contempletur hominum Mores, Virtutes, & Motus animi, quæ omnia ad Scientiam Morum, & Urbium regendarum præcipuè ſpectant. Idcirco Rhetores, dum Ariſtoteles ævum agebat, *Civiles* ſe *Magiſtros* appellabant, ac pollicebantur auditoribus ſuis adminiſtrandarum Urbium rationem: quod ipſum apud Platonem & Gorgias facit.

Vitia coacervantium Sententias.

Sed ut apto artificio, velut auro adamantes, orationi illigatæ ſententiæ mirificè illam exornant, ita ſi eædem nimis diffundantur, & diffluant: ſi orationis hi velut oculi toto corpore ſpargantur: ſi paſſim, & a quocumque, & ab ipſis etiam, qui loquentes inducuntur, pueris, & ſervis uſurpentur, ferendum omnino non erit. Neque Lycei tantùm Magiſter, 2. Rhet. & Quintilianus lib. 8. cap. 5. hanc audaciam amarè perſtringent, ſed & lepidiſſimus Vates per ſummam indignationem exclamabit: *Etiam ſententias loqueris*, *Carnufex?* Porrò ii, qui judicare, & præcipere ſapienter allatis ſententiis graves Oratores minimè prohibentur, eas vel *Directas* pronuntiant,cum quaſi avulſis a reliquo tractu Orationis ſalutaribus monitis auditorem inſtruunt: vel *Obliquas* inſerunt ipſius orationis corpori, non aggreſſi ex profeſſo, velut ex Apollinis tripode, proferre oracula; ſed ea tamen nihil abrupto dicendi curſu indicantes, a quibus breviter

enun-

Digitized by Google

enuntientur illa, quæ ſolent, aut debent eſſe in hominum Vita.

Indirectæ jucundiores Directis.

Secunda hęc forma multò jucundior accidit concioni, quæ in pretio haberi ſe ab Oratore arbitratur, dum idem nihil ſuperbè præcipiens eruendas ex iis, quæ innuit, Prudentiæ leges alieno relinquit ingenio, adeoque erga illas auditorum amorem incendit ſuę pręſertim animadverſioni, velut obſtetrici, tribuentium Doctrinæ partus, qui alios fortaſſe minus ſolertes animos effugiſſent.

Frequentiſſimę in Tullio Sententiæ.

Ac Tullius quidem Oratorum eloquentiſſimus tot protulit Politicæ arcana Sapientiæ, ex quibus quid in vita peragenda, & præſertim quid in Republica pacis, ac belli tempore adminiſtranda, fieri, quidque cavere oporteat, in ejus Orationes intuentes ediſcimus, ut ex ipſius Sententiarum Anthologia, nec diligentiſſimè collectarum, conflatus ſit non exiguæ molis Liber, in quem *Directæ* ſolùm conjectæ ſunt; nam ſi, quas *Obliquas* inſeruit, ſeligeret quiſpiam, vegrande ex iis Volumen confici poſſet. Enimverò promptius nullum artificium eſt vera hæc, & brevia privatæ, ac publicæ rei temperandæ pręcepta fingendi, quàm ſi eruantur innumera illa, quæ obliqua in ſapientiſſimis Ciceronis Operibus deliteſcunt.

Indirectæ plurimæ in Exordio ſecundæ Philippicæ.

Rem augere cuipiam videmur? Nihil majori cum moderatione dici potuit. Specimen vultis? Accipite ex Divinæ, quam evoluto proximè anno explicuimus, exordio Philippicæ; hoc enim nomine illam ſeligimus, quia complurium ex auditoribus noſtris

Digitized by Google

ſtris hęret infixa memoriæ; cęteroqui enim idipsũ ex quovis ferè Tullii loco oſtendi poſſe in me recipio. Dum ergo ſic Orationem orditur: *Quonam meo fato, Patres Conſcripti, fieri dicam, ut nemo his annis viginti Reipublicæ hoſtis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit?* an non modeſtè, & obliquè innuit: Fato quodam contingere, ut maximi viri Reipublicæ Defenſores contra ſe ipſos concitent hoſtes Patriæ. Hujus interitum a perverſis Civibus non tentari, niſi ejuſdem Patriæ Parentes communi exitio involvant. Neque Hectore ſtante ſubverti potuiſſe Ilium, nec ſuperſtite Tullio Romam. Quid illa, quæ conſequuntur? *Nec verò neceſſe eſt a me quemquam nominari. Vobiſcum ipſi recordamini.* An non hoc ipſum ſonant? Certum Criminum pretium eſt perpetua infamia, qua apud poſteros laborabunt. Semel tantùm interire nequeunt, qui Reipublicæ interitum optaverunt. Immortale Nominis funus improbos Cives manet. Quid grandis illa, & Conſulari digna viro ad hoſtem Apoſtrophe? *Te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitum non perhorreſcere.* An non diſertè oſtendit. Omne penitus conſilium dilapidatum ab illo fuiſſe, qui alieno malo non ſapit. Iiſdem plerumque fatis opprimi ejuſdem criminis reos. Utcumque aliquando, *Ille crucem pretium ſceleris ferat, hic diadema*; furioſum tamen illum eſſe, qui Diadema ſperat, cum ferè omnes ob idem, quo ipſe inficitur, crimen acti fuerint in Crucem,

Digitized by Google

cem. Nec verò nihil ſub iis latet: *Atque hoc in aliis minus mirabar. Nemo illorum mihi inimicus fuit voluntarius: omnes a me Reipublicæ causâ laceſſiti.* Indulgendum enim iis docent, quos etiam æquiſſimo jure violavimus, ſi par pari rependant. Tum, a magnanimis viris non ſemper ignavam pacem amandam. Si publico expediat bono, cum improbis civibus decertandum. Probroſam eſſe amicitiam illorum, qui Patriam oderunt. At ea, quæ ſubdit, quàm fœcunda Politicis documentis! *Tu ne verbo quidem violatus, ut audacior, quàm Catilina, furioſior, quàm Clodius, viderere, ultro maledictis me laceſſiſti, tuamque a me alienationem ad cives impios tibi gloriæ fore putaviſti.* An non enim hujuſmodi ſunt? Inſanit, qui ultro potentiſſimum hoſtem laceſſit. Ne verbo quidem læſus diſertiſſimorum facundiam virorum contra ſe quiſquis exſuſcitat, omnino furit. Sunt, quibus illuſtre videtur audacia cum Catilina, furore cum Clodio decertare. Ab optimorum conſortio civium digredi glorioſum videtur illis, qui ſceleribus ad principatum graſſantur. Uſque adeo ſuperbis ingeniis arridet, quod agmen cęterorum ducant, ut malint impiis pręire, quàm probos ſequi. Quid illa ſuſpenſio quam emphaſim habet? *Quid putem? contemptum ne me?* An non magnificè innuit? Ne ab hoſte quidem infenſiſſimo contemni poſſe pręſtantes viros. Ipſorum inimicorum oculos alienæ Virtutis fulgore perſtringi. Ab iis, qui Aulæ, ac ſcenæ ſerviunt, ſimulari aliquando contemptum eorum,

eorum, quos maximè formidant. Dum verò ſubdit obſtrictum ſe teneri Antonio, eò quòd contra ipſum debacchatus fuerit in Senatu, qui Tullium ipſum dixerat Conſervatorem ſuum: palam facit, Inſanire Oratorem, qui contra aliquem apud amantiſſimos illius viros perorat: quique auditoribus exprobrat, quod reum prȩjudicio exornaverint ſuo. Tum, præbita olim experimenta Virtutis optimum eſſe clypeum eorum, qui dubii criminis accuſantur. Tum, perſuaderi non poſſe civibus, quod hoſtis Patriæ ſit, qui olim ejuſdem Conſervator, & Pater communi fuerit Senatus, & Populi voce compellatus. Tum, præclarum inimici munus videri, quod ingeſta neceſſitate depellendæ calumniæ anſam præbeat commemorandi propriæ Virtutis decora, quæ cȩteroqui non ſine ſuperbiæ nota potuiſſet orator in memoriam civium revocare. Et alia ſexcenta effata ſapientiæ ſub quolibet penè Ciceronis verborum ambitu latentia poſſent in medium afferri, quæ ab ipſo modeſtiſſimè diſſimulata, ut eadem ab aliis ſuorum e cortice verborum enucleata, veluti proprii fructus ingenii magis erudito auditorum palato blandirentur, recentiores aliqui Seſquicatones apertè pronuntiaſſent non ſine incredibili aſtantis coronæ faſtidio.

Innumeræ aliæ detegi poſſent.

Præterea Sententiarum, cum *Directæ* ſunt, denſitas obſtat invicem, ut in ſatis omnibus, fructibuſque arborum, nihil ad juſtam magnitudinem adoleſcere poteſt, quòd loco, in quem creſcat, caret. Eædem præterea,

Improbata denſitas Directarũ Sententiarum.

terea, Quintiliani verbis utor, Libro 8. cap. 5. *conciſam faciunt orationem, & quaſi ſolutam, nec tam ex membris, quàm fruſtis conſtructam*. Eo ſeculo, quod ætatem Ciceronis excepit, inſeri cęperunt Orationi corrupti, minutique ſenſiculi, & extra rem petiti, ac mutatâ eloquentiæ formâ omnes ingenii nervos eò contenderunt Oratores, ut Sententiolis Declamationes ſuas non ornarent, ſed refercirent. Hanc quicumque nunc intemperantiam ſequuntur, licèt magnam judicii, prudentiæque opinionem ſpe præcipiant hinc acceſſuram ſibi: licèt ipſis tantùm, ut inquit ille, *cor Zenodoti, & jecur Cratetis* ineſſe ab auditoribus credendum putent; procul tamen abſunt, ut eam ſibi laudem vendicent, cum obſcurum nulli ſit facultatem hanc effingendi Sententias ex omnibus Inventionis Topicæ fontibus facillimo poſſe negotio comparari, ut Quint. ait lib. 6. cap. 3. Quid, quod iiſdem plurimùm eos uti videmus, quos nemo prudentiæ laude volet afficere. Quid, quod eaſdem natura ruſticos, *abnormes*, ut inquit Vates, *Sapientes* docet, iique omnium maximè Sententiis ampullantur, ut Ariſtoteles notat, cujus verba juvat afferre ad illorum audaciam compeſcendam, qui earum denſitate, ac frequentia popularem auram aucupantur incaſſum; οἵ γὰρ ἀγροικοὶ μάλιστα γνωμότυποι εἰσὶ, καὶ ῥᾳδίως ἀποφαίνονται.

Eaſdem afferendi facilitas.

Quid, quod graviſſimas, & cenſorio ſupercilio dignas fundere ſententias aggreſſi eas nonnulli deinde obtrudunt ita communi

uſu

uſu protritas, ut innumeræ ex iis occurrerent cuilibet unum, aut alterum in Muſæo ſpatium facienti. Nec deerant Quintiliani ævo, fortaſſe nec noſtro deſunt, qui, *non tam multas*, olim dicerent, & nunc *ſententias dicant*, *quàm omnia tanquam ſententias*: uſque adeo ſuperbè inflant quæcumque inania proferunt, ut pueris reſponſa Delphica videantur.

Iis rejectis Sententiolis, quæ vanæ, quæ falſæ, leves, ineptæ, frigidæ, non flammæ, videlicet, ſed ſcintillæ inter fumum emicantes, ex nullo certè Oratore ſalubriora, quàm ex Tullio, cum Vitæ agendæ, tum Reipublicæ gerendæ Pręcepta poſſunt hauriri. Dicere ſolebat magno pręſtans ingenio Chriſtina Svecorum Regina non hęc a Tacito, ſed a Tullio, petenda eſſe, qui adeo comprehenſam animo habuit Politicam Scientiam, ut in Literis ad Atticum ea ferè omnia pręnuntiaverit, quæ deinde in mutatione Regiminis contigerunt.

Poſt acutas Notas eorum, quæ in hominum Vita contingunt, tertium ſequitur Argutiarum genus, quod hoc pręcipuè nomen vulgò ſortitur, ſirenulæ videlicet illæ, & gratiæ, veneres, ac venuſtates, quas recens de Stylo clariſſimus Author definivit: *Ingenioſas Animadverſiones in breve dictum contractas*. Miram quandam in his Ciceronis urbanitatem fuiſſe Quintilianus affirmat, ac ſive in ſermone quotidiano, ſive in altercationibus, & interrogandis Teſtibus, ab illo plura, quàm a quoquam, dicta fuiſſe face-

Tertia ſpecies Argutiarum.

Hujus ſpeciei Definitio.

Mira in illa Ciceronis Urbanitas.

tè, adeout Quintus ejus Frater, & Libertus Tyro, tres ediderint de Ciceronis Argutiis Libros, qui niſi temporis injuriâ intercidiſſent, nullum omnino extaret Opus, quod majori voluptate animos afficeret, & acueret ingenia. Quod ſi tot a Ciceronis ore, fœcundiſſimo Charitum viridario, commoda, & vernantia dicta in colloquiis amicorum, & hoſtilibus jurgiis ex tempore floruerunt, quì poſſit ambigi plura meditatò acumina orationibus ab illo inſeri potuiſſe, niſi ea cauſarum aliquando dignitas reſpuiſſet? Elucet tamen in hoc etiam genere vis mirifica Tullii, qua illi omnium conſenſu deberi primas oſtendam, poſtquam eos exploſero, qui novitium hujus ætatis inventum, ac Tullianæ incognitum, prædulcium Sententiarum floſculos dicunt. Inducta quidem in morem ab hoc ævo ſunt

Ineptè aliqui dicunt Argutias novitium inuentum!

. . Protenſa, ut fœmineæ femoralia pallæ:
Auro cæſaries undanti terga flagellans,
Ludibrium pluviæ, & cunctis mutata diebus
Cęſaries, qua nunc Corvus, cras prodit Apollo,
Progenies proprio non agnoſcenda parenti.
Pallia non humeris, ut quondam, aptata decenter,
Sed Zonæ in morem compoſta, aut credita ventis
Inſtar Vexilli, laterique admota recurva
Brachia, ceu duplex ollam complectitur anſa:
Pileolus galeam referens, aut Mercuriale
Furtorum tegmen.

Has, inquam, aliaſque Satyrâ dignas veſtium argutias, ſeu verius ineptias, (ut eo

eo illas compellem nomine, quo ſuum de Acuminibus Librum Meliſſus inſcripſit) has certè veſtium nugas hæc ætas invenit; ſed fruſtra eadem ſuperbiam quærit ab inventione ingenioſorum Acuminum, quorum quatuordecim principes fontes bis mille ab hinc annis Ariſtoteles aperuit in Rhetoricis Libris, in quibus de iis copioſè, ac diſertè præcipit: eadem partitur in claſſes, & ſingulorum ex vetuſtiſſimis Authoribus affert exempla; ut ex Pericle, qui laudans extinctos in bello Juvenes, *iis*, iuquit, *viduatam Vrbem exhibuiſſe Annum, a quo Ver fuiſſet ablatum*: ex Leptine, qui everſa Lacedæmone *alterum* dixit *erutum fuiſſe Græciæ oculum*: ex Priolao fortiſſimam Athenienſium Navim, cui Nomen Paralo, *Clavam populi* appellante: ex Pericle Æginam inſulam unam ex Cycladibus Pyræo propinquam, & obſcurantem illius gloriam, *Pyræi lippitudinem* videri dicente: ex Lyſia in Oratione funebri de iis, qui miſſi a Corynthiis ad commune Græciæ contra Perſas bellum Salamine ſunt interempti, jubente, ut *in eorum ſepulchro captivæ in morem Græcia ſibi comam raderet*, quoniam cum eorum virtute libertas etiam Græciæ ſepeliebatur: ex Iſocrate de quibuſdam Græciæ pacem ægrè ferentibus: *eos arbitratos fuiſſe pacem illam privatis ſuis rebus eſſe bellum*: ex Parone, qui affirmanti *Tempus eſſe doctiſſimum, quia eo præterlabente omnia diſcimus*, repoſuit ſtatim, *omnium rerum inſcium Tempus eſſe, quia illo præterfluente omnium Doctrinarum*

Quatuordecim earum fontes aperuit Ariſtoteles.

memoria paulatim nobis ex animo excidit: aliaque plurima exempla recenſet, quæ quia præcipuè vim habent in Græcis vocibus, prætermittenda cenſeo.

Ea verò petita ſunt ex Antitheſi, Tranſlatione, Imagine, Energia, ſive repræſentatione vitæ: Enargia, vel evidentia rem qualemcumque oculis ſubjiciente: ex Deceptione, & Errore præcedenti: ex diverſa ab iis, quæ primo aſpectu videntur innuere, verborum ſignificatione: ex Novitate, qua communi Expectationi contraria dicuntur: ex Hyperbole, ſeu mirabili rerum incremento: ex multiplici joci, cavilli, & cujuſcumque ridiculè dicti origine: ex ipſa demum, quæ omnium argutiarum leviſſima eſt, immutatione levi Literarum.

Singulorũ Exẽpla fontium.

Juvat aliquantulum in ſingulis immorari. Antitheſis, ſive Contrapoſitionis, qua proferimus ea, quæ prima fronte pugnantia videntur, utpote apertiſſimæ, nullum exempuml affert Ariſtoteles.

Secundus fons acuminum eſt Metaphora, ſive Translatio, non tamen quælibet, ſed ingenioſa, per quam facilè, ac celeriter addiſcimus aliquid ſcitu dignum, ut cum *Senectutem* appellamus *Stipulam*; hoc enim nomen ſtatim indicat proportionem Senectutis, ac Stipulæ, quia utraque viriditatem amiſit. Hujuſmodi ſunt, quas ſupra innuimus, quibus *Sparta* dicta eſt *Oculus Græciæ*, *&c.*

Tertius eſt Imago, ſive ſimilitudo, ut illa, qua *Juvenes extincti* comparati ſunt *Veri*,

Veri, quod quis ab Anno auferret, &c.

Quartus eſt Energia, ſive Repræſentatio Actionis, & Vitæ, quæ rebus etiam inanimis tribuitur, ut cum Homerus de Saxo Siſyphi dixit:

Ille pudore vacans iterum lapis ima petebat:

& de ſpiculis ad bellum præparatis:

Stant terrâ defixa, optantque in corpora figi
Spicula:

de Haſta Menelai:

At cuſpis pectus pertranſit plena furoris.

Quintus eſt Enargia, ſive Evidentia rem qualemcumque oculis ſubjiciens ita, ut non tam videamur nobis audire, quid ſit faciendum, vel factum, quàm videre, quod actu fiat: ut cum Eſion dixit de Athenienſibus, qui totam penè Nobilitatem ad bellum Siculum miſerant, eos *Civitatem in Siciliam effudiſſe, adeout Græcia clamorem ediderit ſe deſertam conqueſta.*

Sextus eſt Error, & Deceptio præcedens; animus enim tranſiens ab Errore ad Veritatem lætatur, & quodammodo dicit ſibi ipſi: quàm verum eſt, quod didici; ego verò quanto in errore eram! Hujus loci Exemplum non affert Ariſtoteles. Eſt autem tale v. g. illud Senecæ, quo Lycus de ſuo ignobili genere gloriatur, cujus rubore ſuffundi ipſum putabat auditor.

Septimus eſt, cum aliud ſignificatur diverſum ab eo, quod verba primo aſpectu præſeferunt. Tunc enim delectamur, quia

diſcimus aliquid, quod ſub cortice verborum latet. Hujus generis ſunt Apophtegmata quædam, ut illud Steſicratis: *Cicadæ apud vos humi canent*; ſignificat enim Regionem ita vaſtatum iri, ut nulla remaneat arbor, in quam Cicadæ aſcendant, adeoque cantaturæ ſint humi.

Octavus eſt, cum profertur aliquid, quod auditor non opinabatur dicendum, adeoque non eſt conſentaneum ejus opinioni. Ex hoc fonte oritur reſponſio Paronis de Tempore rerum omnium inſcio.

Nonus eſt Ænigma, quod pariter urbanum eſt, & jucundum, quia præter Tranſlationem, quam continet, ducit etiam auditorem in cognitionem rei prius obſcuriſſimæ. Eſt autem Ænigma oratio, per quam dicentes ea, quæ rei inſunt, videmur conjungere illa, quæ conjungi nequeunt, eò quòd utamur nominibus metaphoricis viſis inter ſe repugnare: ut cum de Chyrurgo, qui admoverat ægroto cucurbitulas, dictum eſt: *Vidi virum igne vitrum viro agglutinantem*.

Decimus eſt, cum præter expectationem verba leviter immutantur, adjectâ, vel detractâ literâ, vel ſyllabâ, vel adhibita diverſa vocis interpretatione. Quinque affert Ariſtoteles hujus loci Exempla petita ex Græcis vocibus. Ultimum etiam latinè poteſt efferri deſumptum a Veteri Poeta, qui cum videret Hoſpitem ſuum nimis eſſe verecundum, dixit: *O Hoſpes, ne ſis magis hoſpes, quàm oporteat*. Septimum eſt Anaxandri-

Digitized by Google

xandridæ, qui dixit: *Pulchrum eſſe mori, cum nihil morte dignum egiſti*; idem enim eſt, ac ſi diceret: dignum eſt mori, quando quis non eſt dignus mori.

Undecimus eſt, cum Proverbia urbana afferuntur; ut cum de iis, qui aliquid domum comportant, unde commodum ſperant, ſi damnum deinde ex eodem accipiant, dicitur: *Carpathius leporem*; cum enim Carpathus Inſula leporibus deſtitueretur, duos incolæ in illam importarunt, qui, fœcundiſſimi cum ſint, ita brevi ſunt aucti, ut ferè omnes agrorum fructus corrumperent cum magno Carpathiorum damno.

Duodecimus eſt ingenioſa, & lepida Hyperbole, ſive ementiens ſuperjectio rerum, ut cum quis de habente faciem rubris maculis diſtinctam dixit: *Ipſius faciem eſſe mororum calathum*. Animadvertit tamen, Hyperbolem ſpirare quid juvenile, neque admodum decere viros cordatos, & graves.

Tertius, & quartus decimus fontes argutiarum ſunt ingenioſa dicta ridicula, quibus interdum uti debent etiam Oratores; bene ſiquidem Gorgias dixit, expedire aliquando, ut ſerias rationes Adverſarii ridiculis diluamus, atque in ipſum vertamus; ſi verò Adverſarius adhibuerit ridicula, expedire, ut ſeriis illa rationibus reprehendamus. Porrò prima ridiculorum ſpecies, quæ conſtituit Tertiumdecimum acuminum fontem, eſt, cum propriæ voluptatis gratiâ ironicè quis jocatur. Secunda, cum quis jocatur ſcurriliter ad alios oblectandos.

Etiam ingenioſa dicta ridicula Oratorem decent.

Digitized by Google

Neutrius exemplum affert Ariſtoteles. Primæ ſpeciei peti poteſt a Cicerone, qui *mirari ſe* oſtendit, *quod Hortenſius nodum quendam non ſolveret, cum Sphyngem domi haberet*; maximi enim pretii æneam Sphyngem dono ille a Verre acceperat. Secundæ ſpeciei exempla innumera ſuggerit idem Tullius, dum *Verris* nomen ludibrio traducit.

Et erit, qui has Orationis delicias, de quibus tam enucleatè diſſerit Ariſtoteles, nuper inventas dicat? Profectò corruptelam Rhetoricæ Facultatis illis crimini verterim, qui eam inconſultè aggrediuntur, & profitentur, cujus leges edidicere nunquam, & eas ne delibarunt quidem, quas tradidit Stagyrites, cui Magiſtro eximio Sapientum omnium oppidò pauci pro merito addicti ſunt, ac pro fonte rivulos conſectantur.

Acumina cur appellata Urbanitates.

Neque Græcis tantùm hos Atticos eloqui flores natura indulſit, ſed hæc cum gratia quadam, & venere dicta uſque adeo veluti propria Urbs olim Roma vindicavit ſibi, ut hinc *Urbanitates* appellatas crediderit Fabius *ſermonem hunc præſeferentem in verbis, & ſono, & uſu, quendam guſtum Urbis*. Iis quia minimè utebatur antiquiſſimorum rude artificium Oratorum, iidem a Cicerone carpuntur. *Nemo*, inquit, *ex illis erat, qui breviter, argutèque incluſo adverſario laxaret Judicum animos, atque a ſeveritate pauliſper ad hilaritatem, riſumque traduceret*. At deinde argutiarum lepores increbuerunt adeo, ut ſine iis ne dicere ſe

qui-

quidem poſſe Romani putarent. Idcirco antonomaſticè nuncupabant *Dicta* hos luſus ingenii. *Noſtri*, ait Tullius, *cum eſſent breviter, & acutè jocati, ea proprio nomine appellari Dicta voluerunt*. Et ipſe quidem, qui alios perſtringit eò, quòd argutiis parcerent, iis liberaliter non inſperſerit Orationem? Inſperſit adeo, ut non eas tantùm amaverit, quæ ab ipſo vocantur *Humanitates*, eò quòd ſint ornamenta ingenii Humani, ac Civilis; ſed nec illas rejecerit, quæ *multo ſale*, ut Lucilii formulâ utar, *perſricarent hominum mores*. Hinc in Epiſtola ad Pœtum: *Effugere ſi velim*, inquit, *nonnullorum acutè, aut facetè dictorum offenſionem, fama ingenii mihi eſt abjicienda*. Tot profectò fuere Tullii ſales, commoda, & mulſa Dicta, Cavillationes, Joci, vafræ, & ludicræ Concluſiones: tam ſæpe, vel in ipſo Conſulatu, provocavit Senatum ad riſum, Rempublicam interea seriò defendens, ut rigidus aliquando exclamaverit Cato: *Dii boni, quàm ridiculum Conſulem habemus!*

Exempla riſus concitãdi ex Cicerone.

Quoniam verò Dictorum urbanorum alia ſeria, alia jocoſa, alia media, traduntur, & mirè in ſingulis venuſtus Cicero fuit: ſeria, & media interim prætermitto, quorum ſpecimen illuſtre Famianus Strada dedit, & ad reficiendos præſtantiſſimorum animos auditorum, & a ſatietate revocandos, (abſque eo, quod ex recepto a plurimis more ſubabſurdæ Hiſtoriolæ copioſè narrentur,) juvat innuere fontes, ex quibus ridicula

cula duxit. Riſum ſummo artificio Cicero concitavit aliena reprehendens, aut refutans, aut elevans, aut repercutiens, aut crimen transferens, aut ſimulata aſſenſione ludens: ut cum Fabiæ Dolabellæ dicenti: *Triginta ſe annos habere*: *Verum eſt*, inquit, *nam hoc viginti jam annis audio*: aut ſimilitudinibus jocatus, ut cum Junium hominem nigrum, & macrum, & pandum, *fibulam ferream* dixit lib. 6. Epiſt. ad Atticum: aut ſubabſurda ſuſpicione blanditus, ut de illo refert, qui querenti, quod Uxor ſua e ficu ſe ſuſpendiſſet: 2. de Orat. & in Acad. quæſtionibus inducit reſpondentem: *Rogo, des mihi ſurculum ex illa arbore, ut inſeram*: aut decipiens expectationem, & aliter accipiens dicta, ut cum Sextus Annalis Teſtis clientem ſuum læſiſſet, & inſtaret identidem Accuſator: *Dic*, inquiens, *Marce Tulli, num quid potes de Sexto Annali?* Verſus dicere cæpit de Libro Ennii Annali Sexto:

> *Qui potes ingentis cauſas evolvere belli?*

aut ex Hiſtoria Urbanitatem ducens, ut factum ab illo narrat Plutarchus in ejus Vita, cum enim ei teſtem in judicio Verris roganti dixiſſet Hortenſius: *Non intelligo hæc ænigmata*. *Atqui debes*, inquit, *cum Sphingem Domi habeas*, ut ſupra notavimus: aut ingenioſè nomen interpretatus *futurum* dicens, *ut Verres idem omnia verreret*: eumdem *Herculi*, *quem expilaverat*, *moleſtiorem Apro Erymanthio fuiſſe*: cumque Sacerdoti Prætori Verres ſucceſſiſſet, *malum fuiſſe*

fuiſſe Sacerdotem dicens, *qui verrem tam nequam reliquiſſet*.

Cæterùm quàm prudenter ille frigida rejecit acumina, ut nominum fictiones adjectis, detractis, mutatis literis, in quo tantùm genere nonnulli triumphant! Ut illi quaſi incogitanti ſe Acumina ingerunt, quæ cum ex intimo artificio depromat, videtur proferre fortuitò! Quantùm illi gratiæ ſeveritas affert, cum conſilium diſſimulat captandi riſus! Ut non verbis tantùm, ſed & geſtu, aut motu quolibet corporis riſum ſæpe feſtiviſſimè laceſſivit, ut cum Fabii fugam a ſubſelliis notaſſet, eâ diſſimulatâ: *Reſpicite*, inquit, *Judices*, *hominum fortunas*, *reſpicite varios*, *dubioſque caſus*, *reſpicite Fabii Senectutem*: cum hoc *reſpicite* ornandæ orationis causâ ſæpe dixiſſet, reſpexit ipſe, ac tunc animadverſum cum riſu ab omnibus fuit, Fabium a Subſelliis demiſſo capite diſceſſiſſe. Tullii Prudentia in ſelectione Acuminum.

Dies planè me deficiat, ſi ſpecies omnes perſequi velim eorum, quæ lepidè, & ſalsè Tullius dixit. Profectò hilare quid in Galba, contumelioſum quid in Junio Baſſo, aſperum quid in Caſſio Severo, lene quid in Domitio Afro, quidquid denique leporis in aliis fuit, fœliciſſimo naturæ beneficio contigit huic, ut Catullus loquitur, *Diſertiſſimo leporum*, *& facetiarum patri*. At videlicet inſigni prudentia, *veluti Salem in Menſa*, ut deinde Fabius præcepit lib. 6. cap. 3. in Oratione Sales adhibuit, qui excitant, & a tædio defendunt Orationem eamdem.

Sanè

Digitized by Google

Sanè tamen, ut ſal in cibis paulò liberalius aſperſus, ſi tamen non ſit immodicus, affert aliquid propriæ voluptatis, ita hi quoque in dicendo ſales habent aliquid, quod nobis faciat audiendi ſitim.

Quæ acumina rejicienda.

Cum ergo conſtet Ciceroni ſupra cæteros mortales lepidiſſimum ingenium a natura indultum fuiſſe, quis inficiabitur Oratorum omnium argutiſſimum ipſum cenſendum, nec ulli plures lepores ineſſe, ſi de iis quæſtio ſit, qui decent, qui cauſæ proſunt, qui non imminuunt dicentis authoritatem, quique non ſuccidunt eloquentiæ nervos. Sunt, qui, ut cuilibet rei aculeum jejunè, ac exiliter adjiciant, & appingant, purum, & liquidum orationis flumen infuſcant, inſiſtunt ſemper atque in fruſtula concidunt diſſolutàs, ac leves ineptias, quarum oſtentatio de induſtria compoſita ſyderatio quædam eſt argumentorum: eadem attentionem obruit auditorum, faſtidium parit, affectus enervat, & a decoro quàm alieniſſima eſt. Tum penſi nihil habent, quid loco, quid tempori congruat: ut Cajus Titius Eques Romanus, quem jure ſugillat Cicero, eò quòd redundantes argutias in Tragœdias ſatis ille quidem argutè tranſtulerit, ſed parum tragicè, quem Lucius Afranius perperam ſtuduit imitari: utque inſani Oratores, qui, ut idem Tullius notat, vel Patroni in miſerabili, vel Accuſatores in atroci cauſa jocantur. Quo in genere quis Divini Verbi Præcones ferat, qui vel in concitandis affectibus ſemper addunt, & ſubjiciunt exclamationibus acumina,

na, pictamque ſuperbè, ac phaleratam orationem enervem, & ſpiritu deſtitutam farcire iiſdem ambiunt? Quis in cæteris Oratoribus Argutias non averſetur illas, quæ prima quidem fronte vibrantes videntur, & lepidæ, ſed in receſſu ſerium nihil exhibent; quorum crimina licet audientem tranſvolent, ab otioſo tamen Lectore facillimè intelliguntur: quæ ſaltem quaſi per vim, & ad ludicram, atque inanem ingeſtæ pompam ex ipſis quaſi cauſæ viſceribus non eruuntur? Hinc ſi contexunt aliqui Heroum laudes, non ex præclaris eorum facinoribus ſumunt anſam ea lumina proferendi, quæ Virtutes eorumdem amplificent, quod præſtitere Plinius, Pacatus, aliique Panegyricæ artis Magiſtri, ſed tralaticias, & obvias inſerunt Similitudines, digrediuntur in Theſes, aut Deſcriptiones inanes, in poeticas imagines rerum, quas calamiſtris inurere, & quæſito colore pingere pronum eſt illis, qui Hetruſcos Poetas, & Mythiſtoricos perpetuò terunt: præſertim cùm in iis plurimùm acquieſcant nugis, quæ minus illuſtribus e fontibus hauriuntur, nec illa ſunt Acumina, quæ docent, quæque idcirco ſapientibus etiam viris, & ſeveriores diſciplinas profeſſis Eminentiſſimus Author Sfortia Pallavicinus indulget. Inepta hæc Oratoris, & ſæpe etiam Poetæ, ambitio, quæ undique venatur argutandi materiem, inſignis in illo paupertatis argumentum eſt; cum enim ea ex omnibus rerum attributionibus, ſeu Circumſtantiis, ultro ſuggeratur, ab iis tantùm aliunde quæ-

Ineptiæ quorumdã Acumina quærentiũ.

Digitized by Google

quæritur, quorum ingenii vena miſerum in modum aret. Illi tamen ſi demum ingenioſum aliquid per improbum laborem extundunt, dicendo ſuperbi, & vaſti intumeſcunt, & videntur auditoribus inſultare, *digni, quibus pro hac ſui deſpicientia*, ut inquit Fabius, *odium a cæteris reponatur*. Tum verba ſtatim eliquant, & pænè pueriliter lenocinantur hilaritate vultus diſſolutè feſtiva: nunc tinnuli ardeliones, impudentiſſimique oblectationis captatores, extemplo iterum tumidi aſſurgunt, cumque ſibi plaudere propemodum videantur, admirationem ſui excitare dicendo conantur, quam tamen a ſapientibus viris non extorquebunt, ſed ab inconſultis tantùm adoleſcentibus, aut iis certè ex honorariis auditoribus præjudicio quodam amoris addictis illi, qui cæteroqui ſibila invitat, dum ipſis digitorum præſtigiis, & explicato identidem in ſaltum corpore in mimum, & hiſtrionem degeneravit.

Ut a Cicerone in reliquis dotibus toto cælo diſtant, ita in Actione principe cæterarum, qua ille mirificè præſtitit, juſſitque, ut moderatio vocis, & geſtus prudenter, ac eleganter argumento ipſius orationis, & carminis ancilletur. *Sed enim*, ut inquit ille, *quo quiſque ingenio minus valet, hoc ſe magis extollere, & dilatare conatur: ut ſtaturâ breves in digitos eriguntur, & plura minantur infirmi*. Si eadem, quæ pronuntiationem exornare debet, ſcribentem quoque modeſtia commendet, atque prudentia, penſi plurimùm habebit Orator, quis, & in qua cauſa,

Digitized by Google

cauſa, & apud quem, & in quem, & quid dicat: & vitioſam Acuminum redundantiam a caſtigata eorumdem moderatione ſecernet. Hæc porrò moderatio inſeri, & donari ab arte vix poteſt, acui tantùm & corrigi a Judicio valet, & accendi, ac promoveri Ciceronis imitatione, cui licet *Argutiarum modum defuiſſe* plurimorum opinio fuerit, ut Quintilianus narrat; verè tamen hac ipſe laude cæteros ita Oratores prætergreſſus eſt, ut præſcriptos ab arte fines nunquam exceſſerit.

Habenda in omnibus decori ratio

Aſſerto in argutè dictis Ciceroni Oratoriæ facultatis imperio, ſupereſt, quod erat in partitione poſtremum, emicans ab ipſo Styli colore acuti lumen ingenii. Hujus etiam venuſtatis palma ipſi omnino tribuenda videbitur, poſtquam illorum labes excuſſero, qui ad eamdem anhelant, vel amputatâ, & cymmeriâ, vel exaggeratâ, & poeticâ Mythiſtoricorum formâ. Non deſunt, qui Aureæ cujuſdam belluæ ſordes, & eorum, qui ejus veſtigiis inſiſtunt in fabulis hiſtoricè narrandis, Ciceronis auro præferunt, & margaritis. Cum illa rudere, quàm cum Tullio loqui, malunt. Haud ferè quidquam præter Encolpios, Trimalciones, Lucios, Meroes, crepant. Hos veluti ſegetem gloriolæ ſuæ, hos tanquam compendii ſui pararium exoſculantur: has purpuras ſuas eſſe dicunt, & duces adoleſcentibus ſunt, ut pictos in Cyprio littore, in Authoribus videlicet Mores pariter, ac Stylum inquinantibus, calculos legant, cum adamantum, Tul-

Expenſio acuti Styli, in quo Quarta Species Acuminum.

Quę a multis in Stylo peccantur.

Digitized by Google

Tulliani videlicet candidiſſimi Styli pretium ignorent. Secta quædam ineptiſſima Recentiorum Rhetorum inſurrexit ad veterum, qui aureo Latinæ Linguæ Seculo floruerunt, normam non exigens orationem, quæ a veræ, hoc eſt Ciceronianæ, Elegantiæ principatu dejecta, palmam oblectandi faſtidioſum ævum ſibi unicè vindicat. Hanc verò plumbeo Judicii ſtupore ſe adeptam arbitratur crepantibus verbis, immenſis translationibus, quibus nunquam ſimilitudinem proſequuti verecundè utantur alienis, ſermone demum plurima inſolentiæ, & obſcuritatis fæce inquinato. Hinc audaces perſcrutata Scriptores chartis perpetuò illinit, quæ ab illis ſuffuratur, & interim famam Eruditionis affectat, eò quòd hæc, quæ prudentes contemnunt, ſola noviſſe videatur.

Indaganda nõ ſunt acuminaex impudicis Scriptoribus.

Sedenim hujuſcemodi ſermo plurimis nunc arridet, ideoque non contemnendus eſt Rhetori, qui publicę debet eſſe artifex voluptatis; atque hoc nomine a Platone regalium epularum artificibus comparatur? At quibuſnam arridet? Non parum multis videlicet adoleſcentibus eò in deliciis eſt, quòd amatorium venenum in Authoribus hiſce peſſimorum exemplorum fœcundiſſimis bibunt, & legendo cognoſcunt illa, ad quæ inquinatæ ductu naturæ feruntur. Ab omni virtute derelicti, *ſui*, ut inquit ille, *imaginem in fictis narrationibus cum voluptate cognoſcunt*, & *alienis exemplis ſibi animos addi prægeſtiunt*. Hoc autem ipſo nomine religioni ſibi ducant, qui adoleſcentes inſtituunt,

tuunt, ſi hos unquam nominaverint ignis tantùm dignos luce Scriptores. Quo ſe crimine paſtor obſtringet, ſi veneno infectos fontes indicet gregi? Sed aurum, inquis, e ſordibus Lector extrahet, vel ea ſolùm percurret oculis, quæ ſordentia minimè ſint? Quicumque hæc ita apud Juvenes diſſerit, verè inſanit. Ecquem enim latet quantùm ea metuenda ſint, quæ perniciem afferre poſſunt? Quàm deſperaudum fore, ut frænare oculos, animumque Juvenes queant, ne inquinatas etiam narrationes avidiſſimè proſequantur? Ut oppidò pauci aſperam illam, & ſeveram ineant duas inter, quæ olim Herculi indicatæ feruntur, vias; ideoque inter legendum peſſimè ſcalpi non cupiant intabeſcentem animum, dum elegantiam linguæ amari a ſe fabulantur? Enimvero cum limus, quo conſtamus, facillimo negotio inquinet *in ſe tumulatam*, ut inquit cordatus Vates, *auræ Divinæ particulam*, niſi alis perpetuò procul a terrena contagione nitamur, quod infortunium venemur, manifeſtò liquet. Hinc nullus, opinor, ſapiens tuebitur hujuſmodi Authores perditæ, quam pariunt, patrocinio voluptatis, cum potius hæc ipſorum nominis perenne venenum ſit.

Præterea utcumque has veneres eloquutionis inconſulti adoleſcentes ament, iiſdemque identidem illi blandiantur ſenes, qui eloquentiæ regnum vix unquam e limine ſalutarunt, non tamen deſiderantur plurimi, qui, præter morum corruptelam, per eas veræ elegantiæ formam everti clamant,

D dum

dum a Ciceronis imitatione receditur: e Sacra præſertim omnes familia Viri, a quibus Magiſtris informamini, quibus præſcriptum a ſanctiſſimis Majorum legibus eſt, *ut Stylus (quamquam probatiſſimi etiam Hiſtorici, & Poetæ delibandi) ex uno ferè Cicerone ſumatur: & ejus Orationes perpetuò perlegantur, ut artis præcepta in iis expreſſa cernantur*.

Labes obſcura verba ſeligentiũ.

Iis profligatis, qui vehementer præ Myhiſtoricis Tullium contemnunt, eumque nobis deſtituunt minorum gentium Literatoribus, curſim perſtringamus illos, qui veteres quidem Authores aliquo ſtudio proſequuntur, ſed in iis abdita perſcrutantur verba, & vix unquam uſurpatas dicendi formas, atque omnino fixum animo habent, ne ulla ſit comprehenſio verborum, quæ inſolita quadam loquutione minimè notetur. Semper inter ſcribendum expoſitos oculis illos habent, qui exotica verba in unum congerunt. Quadam depravatione naturę obſcuritatem amant, ingenioſos habendos ſe arbitrati, ſi percipi tantùm poſſint ab inſigni Lectorum acumine, & majorem ſibi venerationem a longinquo acceſſuram ſperantes, ſi, ut Tyranni, ſuis tenebris includantur. Sed, ut Quintilianus docet, *clariſſima ſunt, quæ a doctiſſimo quoque dicuntur*: & a Sapientum Magiſtro Ariſtotele Perſpicuitas ſummopere commendatur, utque frigidi, & inſulſi ſpernuntur illi, qui peregrinam ſine claritate eloquutionem affectant.

Aſt

Aſt alii aucupantur arguti laudem Styli exaggeratæ, ac poeticæ criminibus Orationis, quæ auditorum animos non ſubeat, ſed irrumpat, & audaces æmulari Dithyrambos propemodum videatur. Dementiam hanc, quæ poeticum oratorio Stylum permiſcet, acutæ mentis alacritatem putant. Ipſum idcirco prætergredi ambiunt Græcorum Poetarum Principem, cujus adeo vividum, & experrectum ingenium fuit, ut apud illum res omnes vivere perhibeantur; qui enim hanc illi laudem aſtruit Academiæ Pater, in ſpeciem vocum a ſua in alienam ſignificationem audacter translatarum ab Homero eas tantùm, ut indicavimus, affert, quibus *lapidem Syſiphi pudore vacantem* dixit: *optantia figi hoſtile in corpus tela*, *& plenam furoris haſtam*: quæ recentibus ſeſquipoetis languida viderentur. Eos certè non Ingenio præſtare, ſed Judicio penitus deſtitui, crediderim, quam Sextam Rhetoricæ Partem eſſe plurimi affirmant; alii ſapientius docent eamdem judicandi vim non ſolitariam eſſe partem, & ab aliis disjunctam, ſed veluti ſanguinem per univerſum orationis, & carminis corpus æquè diffuſam. Idcirco adoleſcentes, quos prudentia, conſilioque laborare non raró contingit, ad ampulloſum, & poeticum in oratione Stylum quadam naturæ inductione feruntur, ut ſapientiſſimus ejuſdem naturæ interpres Ariſtoteles docet. Quod autem iidem minimùm ingenio valeant, liquet ex improbo labore, quo grex iſte ſuas nugas lentiſſimo ſtudio

Aut exaggerata, & poetica in Oratione.

Qui ea conſectantur, Judicio deſtituuntur.

Digitized by Google

ſolet inflare; cum in celeribus alioqui motibus ad excogitandum acutis, & volucris intelligentiæ alacritate ſplendeat Ingenium, quod identidem declamare, & pangere carmen poſſit ex tempore, quamvis ut plurimùm commendetur ſapiens mora, & matura inter res plures electio.

Et fruſtra ſperant Ingenii laudē

Quod præterea peracuto, & volucri non clareſcat ingenio poeticum hoc agmen Oratorum, conſtat, quia vix illi quicquam ex abditis humanæ, Divinæque Sapientiæ fontibus potavere, quibus in diſciplinis ediſcendis præcipuè fulget lumen ingenii. Qui tincti ſolùm ſeverioribus literis fuerint, non imbuti penitus, ac expleti, nec in ipſa Poeſi ſatis commodè verſari poterunt, cujus virtus omnibus ex artibus, ſtudiiſque redundat, ac præſertim illius procreatrix, & quaſi parens Philoſophia eſt. Quamvis autem plurimùm diſtet Oratorum eloquutio a dictione Poetarum, ab oratoria tamen eloquentia ſegregari poetica prorſus nequit; niſi enim ratiocinandi artificium egregiè didicerint Vates ab Oratoribus, ſemimortua, vel inſana erit Inventio Poeticæ Anima: & niſi Mores pingendi, & Motus animi concitandi artificium ab Oratoribus edocti ſint, utcumque liquida, vel elata carmina fingant, nunquam tamen Poetæ dicentur, quia nunquam aptè Naturam imitabuntur, in qua ejuſdem congruente Imitatione, ac præterea Decori, Morum, Affectuum, ſita Poeſis eſt: nec unquam Bellorum, & Fœderum prudentes afferent Cauſas: nunquam in Concionibus,

quæ

Digitized by Google

quæ frequentiſſimè carminibus inſeruntur, different pro dignitate illorum, quos loquentes inducunt.

Jam verò cum conſtet veram argutè exornandi artem ab iis, qui a Ciceronis imitatione ſe abſtrahunt, & Mythiſtoricum, aut Poeticum Oratorio Stylo permiſcent, ignorari, demonſtrandum ſupereſt in quonam præcipuè lepor, & argutia Tulliani Styli collocata ſit. In iis videlicet ſita eſt omnibus, a quibus acumen Styli conſtitui ſupra indicavimus, in verbis nimirum propriis, aut translatis, in figuris, in numero, totoque colore dicendi, qui orationem illuminat. Hæc autem ornamenta plerumque modeſta luce imitantur viæ lacteæ ſydera, ſed non rarò fulgentiora, & illa identidem primæ magnitudinis repræſentant, mirificè ſemper expendendo id, quod cauſa requirit. Argutiarum certè fontes, quos aperuit Ariſtoteles, Metaphora, Similitudo, Energia, Enargia, ingenioſa, & vivida Hyperbole, aliique ferè omnes, acutiſſimam conſtituunt Eloquutionem Tullii. Præſtat in extrema Proluſionis parte quædam ex Oratione pro Sextio, quæ fortè in oculos incidit, exempla afferre. In ea quàm pulchris translatis Piſonem, & Gabinium Conſules, Marcum Antonium Tribunum Plebis, alioſque perſtringit! *Exierunt*, inquit, *malis ominibus, atque imprecationibus duo Vulturii paludati... Id etiam fatum Civitatis fuit, ut illa ex vepretulis extracta nitedula Rempublicam conaretur arrodere...*

In quo collocata ſit argutia, & lepor Tulliani Styli.

Hujus Exempla in Translatis.

Digitized by Google

Cumque inſitivum Graccum contra vim multitudinis incitatæ cenſu probibuiſſet . . . Tu meo periculo , gurges , ac vorago Patrimonii , helluabere ? . . Cogor Reipublicæ Naufragium exponere . . . . Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam adhæreſceret . . . . Cum illi ſoli eſſent , præter furioſum illum Tribunum , duo Reipublicæ turbines , qui non modò præcipitanti Patriæ non ſubvenirent , ſed etiam nimium tardè concidere mœrerent .

Quid , plures illæ translationes inter ſe nexæ ? *Quis enim clavum tanti Imperii tenere , & gubernacula Reipublicæ tractare in maximo curſu , ac fluctibus poſſe arbitraretur ? . . Habebam inimicum , non Cajum Marium , terrorem Hoſtium , ſpem, ſubſidiumque Patriæ , ſed duo importuna prodigia , quos æris alieni magnitudo , quos improbitas Tribuno Plebis conſtrictos addixerat . . . Cum verò in hanc Reipublicæ navem ereptis Senatui gubernaculis fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum , ac diſcordiarum armatæ tot claſſes , niſi ego unus deditus eſſem , incurſuræ viderentur .*

In Similitudinibus. Inter Imagines, aut Similitudines quantùm illæ fulgent ! *Fuerat ille annus in Reipublicæ magno metu , & multorum timore, tanquam intentus arcus in me unum, re quidem vera in univerſam Rempublicam . . . Vt ſi gladium parvo puero , aut ſi imbecillo ſeni , aut debili dederis , ipſe impetu ſuo nemini nocent ; ſin ad nudum*

vel

vel fortiſſimi viri corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa, & ferri viribus vulnerare: ita cum hominibus enervatis, atque exanguibus, Conſulatus, tanquam gladius, eſſet datus, qui per ſe pungere neminem unquam potuiſſent, hi ſummi Imperii nomine armati Rempublicam contrucidaverunt:

Quæ ſplendet Energia, ſive repræſentatio actionis, & vitæ, in eo, quod Tullius ait! *Mihi advenienti tanquam totius Italiæ, atque ipſius Patriæ, dexteram porrexerint Brundiſini... Virtus in tempeſtate ſæva quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque hæret in Patria, ſplendetque per ſe ſemper, neque alienis unquam ſordibus obſoleſcit.* In Energia.

Præclara in iis, quæ ſequuntur, eſt Enargia, ſive Evidentia rem oculis ſubjiciens: *Statim me perculſo ad meum ſanguinem hauriendum, & ſpirante etiam Republica ad ejus ſpolia detrahenda advolaverunt... Hanc tetram, immanemque belluam, vinctam auſpiciis, alligatam more majorum, conſtrictam Legum ſacratarum catenis, ſolvit ſubitò legum curâ Conſul... Fuit profectò quædam illa Reipublicæ fortuna fatalis, ut ille cæcus, atque amens Tribunus Plebis nanciſceretur, quid dicam, Conſules? Hoccine ut ego appellem nomine Everſores hujus Imperii, proditores veſtræ Dignitatis, hoſtes bonorum omnium, qui ad delendum Senatum, affligendum* In Enargia.

gendum Equeſtrem ordinem, atque inſtituta majorum, ſe illis faſcibus, cæteriſque inſignibus ſummi bonoris, atque Imperii ornatos eſſe arbitrabantur?... Cum flens univerſus ordo cincinnatum Conſulem orabat; nam alter ille horridus, & ſeverus conſultò ſe domi continebat. Qua tum ſuperbia cœnum illud, ac labes ampliſſimi Ordinis, preces, & clariſſimorum Civium lacbrymas repudiavit? Me ipſum ut contempſit belluo Patriæ, nam quid ego Patrimonii dicam, quod ille, cum quaſi quæſtum faceret, amiſit?

In Hyperbole.

Hyperbolem cum Enargia conſpirare vidiſtis in iis, quæ recenſuimus, nec ſpectabitis minus in illis, quæ ſubjicimus: *Capillo ita borrido, ut Capuâ, in qua ipſe tum imaginis formandæ causâ Duumviratum gerebat, Seplasiam ſublaturus videretur. Nam quid ego de ſupercilio dicam, quod tum bominibus non ſupercilium, ſed pignus Reipublicæ videbatur? Tanta erat gravitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio Reſpublica, tanquam Atlante Cælum, niti videretur.* Vivida quoque ſuperjectio eſt in illis: *Qui ab illo peſtifero, ac perdito cive jampridem Reipublicæ ſanguine ſaginantur.... In qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reipublicæ convolant... Ille nefarius ex omnium ſcelerum colluvione natus... Qui propter inſitum quemdam animis furorem diſcordiis Civium, ac ſeditione paſcantur, aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quàm ſuo, deflagrare.* Neque minus exultat Ciceroniana Hyperbole

le in laudibus, quàm in objurgationibus congerendis. *Q. Catulus, quem neque periculi tempeſtas, neque honoris aura potuit unquam de ſuo curſu, aut ſpe, aut metu dimovere ... Video Milonem vindicem veſtræ libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidium afflictæ Reipublicæ, extinctorem domeſtici latrocinii, repreſſorem cędis quotidianæ, Defenſorem Templorum, atque tectorum, pręſidium Curiæ, ſordidatum, ac reum*.

In infinitum abibit Proluſio, ſi cæterorum exempla referre velim Acuminum, quibus Tullius Eloquutionem exornat, & auditores exhilarat, vel ridiculis ſerias adverſarii rationes diluens, vel ejuſdem ridicula ſeriis ipſe rationibus reprehendens, decori ſemper retinentiſſimus. Præter cæteras igitur tres ſupremas Argutiarum ſpecies, nimirum Argumentum ipſum rerum tractandarum, & rationum ſeriem: gravium Sententiarum lumina, & aliarum ingenioſarum Animadverſionum: quartam quoque ſitam in ipſo Stylo, perpetuoque colore dicendi, apertè, opinor, ſtatuimus in Cicerone præ aliis omnibus Scriptoribus effloreſcere.

Argutandi Principatus Tullio aſſertus.

PRO-

Digitized by Google

PROLUSIO II.

Ciceronem Oratorum omnium breviſſimum eſſe.

QUod Brevitas Orationis ab hujus, quod agitamus, ingenio Seculi ametur, vehementer admiror, Præſules Illuſtriſſimi, cęterique Auditores Sapientiâ, & Religione præclari, cum reliquis idem in rebus prolixi temporis moram ſtudioſiſſimè conſectetur: vegrandibus, quæ pleraque ab aliis excerpendo in lucem eduntur, Voluminibus Lectores interimat: in conficiendis negotiis neceſſariam arbitretur eſſe cunctationem: lucroſam, & lentam Cauſarum Diſcuſſionem opportunam putet: in Conviviis, in cantu, nocturnis in confabulationibus, atque ludis, in ſomno ad meridiem ferè producto: in omnibus demum ſeu curis, ſeu nugis, artem hæc Ætas invenerit amplius contrahendi ſupervacuâ, & plerumque noxiâ, morâ breviſſimam vitam. Nunc ergo, ſi unquam aliàs, indulgenda pariter Oratoribus videntur, quæ olim Cauſidici, Sophiſtæ, Rhetores, longiſſima dicendi ſpatia ſuo quaſi jure uſurpabant. Nunc ſeptem Clepſydras cum inepto illo, quem Martialis irridet, locutulejo ad colluendas arentes fauces, & ſicca labia vocis formationem interclu-

Noſtra Ætas in plurimis rebus ſtudioſa Prolixitatis.

Eam damnat in Oratoribus.

cludentia in ipſo orationis curſu depoſcant, & a lepidiſſimo Vate invitentur ad ipſam ſorbendam aquam dimetientem dicendi moras. Unâ ne tantùm, aut alterâ, Junioris Plinii verbis utor, aut paucioribus certè Clepſydris præcipitetur Cauſa, quàm olim diebus explicari ſoleret? Quod ſua ætate induci in morem cœpiſſe conqueritur idem ingenioſus Author; cum ante ſibi ipſi quatuor ſupra viginti conceſſas dicat: & plurimas permiſſas Græcis Oratoribus Apulejus narret, atque Vitruvius, qui ab Alexandrino Cteſibio excogitatum primò dicit hunc morem, ut ſæpius inverſo vaſculo exiliter fiſtulato, ac per hoc guttatim defluente infuſa aqua dicendi prolixa ſpatia definirent. Hinc licet in Theæteto dixerit Plato, fuiſſe, qui ad puſillam aquam docere poſſent, quæ ſcire oporteret, qui ſcilicet intenti in cauſam, neque anſam captantes torrentis orationis impetu offundendi Judicibus caliginem, ſermonis habenas contraherent; plerique tamen, iique præſtantiſſimi Oratores, Demoſthenes, Hyperides, Æſchines, expanſis copioſi velis inferebant ſe. Cratinus verò immenſo verborum flumine obruens auditores, ut Suidas meminit, Iliſſum in faucibus habere perhibebatur: & concitatam, ac ſine intermiſſione in morem labentis e Cælo nivis ſupervenientem orationem verâ præſtantibus eloquentiâ viris commendatus a Seneca Homerus tribuebat. Hanc in Romanis quoque Fori, & Curiæ Regibus, Pollione, Cæſare, Cælio, Plinius laudat; neque enim Sophiſtæ tantùm copioſiſſimi erant

Diutiſſimè Veteres perorabant.

Neq; ſolùm Sophiſtæ, ſed & Oratorum Principes.

erant, umbratiles illæ facundiæ larvæ, rabularum genus, Philone teſte, præſtigioſum, πολύῤῥημον, ut loquitur Maximus Tyrius, aut, βαττόλογον, ut Themiſtius, quos abyſſo loquacitatis merſos dicit Syneſius in Dione relatus a Sanctiſſimo, & eloquentiſſimo viro Hieronymo: quoſque D. Gregorius Nyſſenus in Eunomium carpit, linguâ crotalorum in morem perpetuò perſtrepentes. Ipſius Oratorum Principis Marci Tullii, ut ad Cornelium Tacitum Cæcilius ſcribit: *Oratio fertur optima eſſe, quæ maxima*. Hoc autem ipſo nomine, quòd non amputatum, & preſſum dicendi genus ſequutus fuerit Cicero, in deliciis eſſe profectò deberet huic Seculo, quod in cæteris, quas recenſuimus, rebus moram, copiamque venatur. Sed neſcio quo vel ipſius, vel noſtro verius, infortunio contigerit, ut ſtudiosè quæſitam in cæteris bonis, in divina ipſius Eloquentia longitudinem plerique nunc deſpuant. Cum ergo ex propria inductione naturæ, ac ex graviſſimis domeſticæ diſciplinæ legibus, quæ Ciceronem perpetuò explicari præcipiunt, & ab ipſo Stylum hauriri, aliis Authoribus identidem ſolummodo delibatis, laceſſere jubear adoleſcentes, quos erudiendos ſuſcepi, ad flagrantiſſimum Tullii amorem: cumque interim hujuſce Seculi odium contra me concitare operæ pretium minimè putem; non ego dirigens brachia contra torrentem, ut Juvenalis ait, copiosè declamandum eſſe pronuntio. Sed pernego nimiam fuiſſe Ciceronis copiam; quin ipſum potius Oratorum om-

Proluſionis hujus propoſitum.

omnium in dicendo breviſſimum fuiſſe affirmo. Perinde ac in Proluſione, quam humaniſſimis auribus excepiſtis evoluto proximè anno in Repetitione Studiorum, non improbavi Acumina huic Literatorum ætati gratiſſima; ſed cum ea in Tullio deſiderari plerique autument, toto ipſos errare cælo argumentis evici, cum idem ſit omnium Argutiſſimus Oratorum. Neque verò Paradoxum afferimus non profuturum, cum ſtatuendum ſit, quæ vera ſit brevitas: quæ omitti nequeant inconſultæ brevitatis ſtudio: ex quibus fontibus brevitas ipſa naſcatur: utque illam per Ciceronis veſtigia conſequi poſſimus apta Inventione, & Collocatione rerum, & Elocutione ipſa, qua ſumma poſſit Eloquentia, cujus prærogativa in Tullio extra omnem controverſiæ aleam eſt, ſumma cum Brevitate conciliari.

Quàm profuturum Paradoxũ noſtrum.

Antequam Brevitatis laudem Ciceroni afferam, eâdemque deinde cæteris omnibus illum anteferam, decernendum cenſeo quinam brevitatis judices habendi ſint: non ii ſcilicet, quorum inſcitia jugulum cauſæ ſtatim petendum cum Regulo apud Secundum dicit, cum fieri poſſit, ut pes eſſet, aut manus, quem illi jugulum putant: neque alii, quorum delicias, deſidiamque ſi conſulas, præſtat omnino non dicere, quàm breviter dicere. Æquum, ut opinor, arbitrum ſeligam Ariſtotelem, qui hanc Artem ita excoluit, ut alterius documenta nullus unquam ſapiens fuerit auſus optare. Orationis ille longitudinem, ac brevitatem, non rerum,

Quinam eſſe debeant Judices brevitatis.

quæ

Digitized by Google

quæ dicuntur, copiâ, & inopiâ metitur; ſed earum, quæ ad obtinendum præſcriptum Oratori finem ſupervacua dicuntur, aut neceſſaria. Hinc illos irridet, qui brevis uſum Exordii generatim præſcribunt; neque enim certa quædam Proœmiorum menſura decreta olim communi Sapientum ſuffragio fuit: quemadmodum in præſentia extat in Capitolio marmorea menſura piſcium, quorum capita Romano Senatui donanda ſunt. Illis pariter inſultat Ariſtoteles, qui productam Narrationem nullo diſcrimine damnant. Hæc ſcilicet, velut etiam cæteræ Orationis partes, Cauſæ accommodandæ ſunt; ideoque ſi uberrimum difficilis controverſia Exordium petat, quo blandè ſe Orator inſinuet in animos Auditorum, uberrimum adhibendum: quod in Oratione de Lege Agraria prudentiſſimè præſtitit Cicero: ſi moderatum cauſa requirat, non exultandum verbis: ſi verò præparatus quæſtioni ſit, & Oratori faveat animus concionis, nullo eſt Exordio diſtinendus. Idemque de Narratione diſputat, quam parcam verborum ſemper optantes explodit Philoſophus ſimilitudine inepti Piſtoris, qui percontari ſolebat durum ne, an mollem panem compingi vellent emptores: quem ludibrio traducens aliquis: an non, inquit, bene conflari poteſt, quin mollis ſit, aut durus? Ita paucis perſtrictam Narrationem amãtes carpit ex iis inquirens, fieri ne poſſit, ut apta Narratio ſit, quin eadem compendio verborum incluſa? Illa igitur brevitas Narrationis ſapientiſſimo Viro pro-

An breve debeat eſſe Exordium.

Et Narratio.

Digitized by Google

'obatur, per quam res ita exponitur, ut
:ro ſimillima videatur, cum cæteroqui ju-
:at eamdem protrahi, ſi cauſæ conducat.

Quamobrem iis, quæ neceſſaria, vel ›mmoda ſunt ad finem Oratoris aſſequen-ım, longitudinis nota ex magni Stagyritæ ›ctrina nequit inuri. Si hujuſmodi ſunt illa, ıæ in medium affers,

Brevitatis, & longitudinis menſura petenda ex Fine Oratori præfixo.

Non ſunt longa, quibus nihil eſt, quod demere poſſis:

acutè Martialis notat, lepidiſſimè addens,

Sed tu, Coſconi, diſthica longa facis;

quòd in ipſis Diſthicis, quibus nihil bre-ıs videtur eſſe, ineptus Coſconius multa :eret ſupervacanea. Cæteroqui, *Prævari-io eſt*, ut inquit immortalis ad Trajanum ıegyrici Author, *tranſire dicenda: Præ-'icatio etiam, curſim, & breviter attin-e, quæ ſint inculcanda, infigenda, repe-'da.*

Quia verò Finis ſummopere arduus Ora-i præſcribitur, ut nimirum palmam refe-ex animis auditorum, temperare ſæpiſſi-verbis nequit, licèt prudentiſſimè ora-ıi moderetur, & velis, remiſque audito-ı ſatietatem evitet. Ut appoſito exemplo r, cum in Judiciis Tullio accuſatori onus ımbat oſtendendi, injuſtè aliquid a reo ›etratum fuiſſe, & eidem patrono refel-:i, quod clienti ſuo tribuitur, injuſtitiæ ıen, quot illi de Legibus recenſenda ſunt, communibus, & conſenſu quodam re-is ab omnibus gentibus, eò quòd omnium ıis inſcriptæ ſint a natura: tum propriis, & ci-

Quot neceſſariò dicenda eſſent a Tullio in Accuſationibus.

& civilibus, quibus ſingulæ Urbes in officio peculiari quodam jure continentur, ut ex iis læſis conſtet, an illata fuerit injuria? Quot expendendæ cauſæ, & quàm variæ, ob quas injuriâ mortales plerumque afficiuntur, ex quibus quatuor ſupra viginti Oratoribus indicat Peripateticorum Princeps? Ut exploranda eſt eorum indoles, qui proni ſunt ad injurias inferendas, quorum ſpecies traduntur omnino tredecim? Tum eorum, qui lædi, & quibus in rebus, plerumque ſolent? Ut pateat, utrum congruens vero ſit crimen, cujus reus aliquis dicitur, aut immunis: tum ad incendendos Judicum animos ſtatuendum in quo major injuria ſita ſit, cujus amplificationis fontes ſeptem aperit, & quadraginta Sapientum Magiſter eximius?

In Defenſionibus. Quod ſi defendit idem optimus omnium Patronus, quo nomine Catullus Ciceronem commendat, quot neceſſariò enucleanda depellendi criminis cauſa! Ut adverſarii firmamenta labefactanda! Ut vel accedendum ad ſingula, quò univerſa frangantur! Vel prætereunda, vel obſcuranda ſuſpicionum argumenta: vel tollendum, vel compenſandum factum, dum vel perniciosum fuiſſe Reipublicæ, vel illi, cum quo eſt controverſia, vel turpe, vel injuſtum, vel magnâ injuſtitiâ inquinatum, negat Orator: vel errore, infortunio, vel neceſſitate contigiſſe demonſtrat: vel cauſas interpretatur, & meliori tribuit eventum rei: vel Accuſatorem ejuſdem, quod in alios confert, criminis inſimulat: vel eundem dicit conſueviſſe innoxios crimi-

minari: vel ad vituperandas generatim
lumnias orationem flectit, conquerendo
mmune periculum, ſi criminoſi homines
ſſint pro arbitrio vocare in diſcrimen in-
ntes? Ad hæc præſtanda incredibilem ar-
umentorum theſaurum ſuggerit Magiſter
igenioſiſſimus: nec abſimiles eloquentiæ fo-
inas aperit iis, qui accuſare aggreſſi cum
oſte confligunt. Quoniam verò, quemad-
iodum affecti ſunt animi virtutibus, aut
itiis, aut quemadmodum commoti cupidi-
ate, metu, cæteriſque perturbationibus,
ta deliberare conſueverunt, quæ animorum
ictura ſubjicienda eſt ab Oratore Judicum
oculis, quæ morum ſimilitudo conforman-
da! Sive adoleſcentes ſint, ſive virili robore
præditi, ſive in ſenium vergant, ſive humili,
ſive illuſtri genere orti, ſive rerum potentes
ii, de quibus diſceptatur, ut ex hoc vario
ſtatu, & conſtitutione animorum conjectu-
ram facti Judices ducant. Et quia ex diverſa
qualitate mentis, & conditione affectionum
contrariam ſæpe ſententiam ipſi Judices fe-
runt, quàm ſæpe interponendi ab Oratore
ſunt animorum motus, & iidem ſummo ſunt
artificio gignendi, concitandi, ſedandi, ſa-
nandi! Ad quod bellum ſubeundum prodi-
gioſa illi arma ſuggerit Ariſtoteles, expen-
sâ mirificè in Rhetoricis libris Affectuum na-
turâ, ex quo fonte plurima ſuas in areolas
cum D.Thoma Theologi derivarunt, profeſſi,
non ſuam tantùm, ſed & Rhetorum, a qui-
bus illam mutuantur, eſſe arcanam animo-
rum doctrinam. Demum quia majorem ad-
E hibent

hibent Judices fidem Oratori cordato, & probo, quot neceſſariò ab illo inſerenda ſunt, ut ferè diſſimulatis coloribus, & in umbram degenerantibus, ſuos mores exhibeat: ut Judicum animos ſubeat: ut tollat, imminuat, diluat; ſi qua in ſe fortaſſe fuerit ab adverſariis calumnia, offenſiove collata!

Quàm ſtolidè Brevitatis laus Tullio negetur.

Hæc omnia præſtare quì poſſit Orator, ſi pauca tantùm dicat, ac ſemper captato compendio rei faſtigia, & capita curſim attingat? Profuſum dicemus Tullium, ſi nihil in Judiciis eorum omiſit, quæ congruentia eſſent, vel neceſſaria Cauſæ, quæque ſubtrahi proinde non poterant ſine magna ipſius cauſæ pernicie? Conſtaret de eadem neceſſitate non includendi cõtroverſiam parciori dicendi limite, ſi Exornativum, ac Deliberativum genus expenderetur: & plurima certè ſunt illa, quæ ad utrumque pro dignitate tractandum Ariſtoteles, & ipſe Tullius in Oratoriis Partitionibus amplificari jubet. Sed quoniam in Demonſtrativo nonnunquam Cicero, in Deliberativo non ſæpe, in Judiciali quàm ſæpiſſimè verſatur, ſatius fuit ex hujus natura oſtendere, quàm uberi exultare, non tamen inani, & verboſa facundia compulſus fuerit, ut toties vinceret, quoties peroravit. Ipſius quidem Oratio ex communi Eruditorum ſententia *pulcherrima* non diceretur *illa*, *quæ maxima*, ſi ejuſdem magnitudo inani verborum pompa conſtaret: neque aſſenſum illi, ſed odium auditorum conciliaſſet, cum, teſte Sophocle, *res nulla majorem moleſtiam faceſſat*, *quàm oratio*

ver-

Digitized by Google

verbis affluens, nervis, & robore deſtituta:

Ἀνὴρ ὅςις ἥδεται λέγειν ἀεὶ
Λέληθεν αὐτὸν τοῖς συνοῦσιν ὢν βαρύς.

Porrò non modo ſupervacuâ non luxuriatum copiâ, ſed omnium Oratorum ſtudioſiſſimum brevitatis fuiſſe Tullium, ita ineluctabili ratiocinatione conficimus. Ut Philoſopho placet, omnium breviſſimus Orator ille cenſendus eſt, qui Fini obtinendo ita orationem attemperat, ut nihil penitus ex ipſa ſubtrahi ſine Cauſæ detrimento queat. Sed hujuſmodi unus Cicero fuit, cum alii plurima dixerint vel ſubabſurda, vel inania, vel ea certè, quæ non adeo conducerent ad triumphum ex victis auditorum animis reportandum. Præcipua igitur brevitatis laus adjudicanda Tullio eſt. Quod ex Artis Magiſtro primo loco proponitur, ultro dari áb adverſariis opinor; eſt enim ipſa Definitio maximæ brevitatis. Quod deinde aſſumimus, ita facilè vincere videmur poſſe: Oratoriæ facultatis imperium ex omnium confeſſione Tullio minimè tribueretur, niſi ipſè ad Finem ſuæ facultatis obtinendum orationem omnium fœliciſſimè accommodaſſet. Et nihil quidem ipſi adimi penitus poſſe, ita perſuaſum animo habeo, ut ultro in me recipiam munus oſtendendi, nullum in ipſo argumentum expers eximii roboris eſſe: quod etiam de ſingulis verbis, cum Elocutionem expendam, præ me feram. Quod autem quæ ab aliis dicuntur, ut minimùm non adeo conducant Fini, quàm quæ a Tullio, vocari in controverſiam nequit, niſi de ipſo princi-

Omnium breviſſimũ fuiſſe Tullium oſtenditur ex Ariſtotelis doctrina.

Digitized by Google

patu facundiæ litem Ciceroni cæteri Authores intendant.

Tullii cum Seneca cõparatio.

Patere luce meridiana clarius hoc ipſum poteſt, ſi Senecam intueamur, qui omnium maximè complexus brevi plurima fuiſſe vulgò cenſetur; ipſe enim, licèt preſſo, & abrupto genere ſermonis utatur, ac ſpreto verborum ambitu minimum curæ impendat juncturæ illi, quæ membrorum, inciſorum, ac periodorum varietate orationem diſtinguit, ideoque ipſum non ineptè *calcem ſine arena* dixerit Cajus Cæſar; tamen eadem plerumque, quibus primò inſtitit, urget veſtigia, & diverſis unam, eamdemque verbis ſententiam effert: ut conqueri Lector non injuriâ poſſit,

Verſamur ibidem, atque inſumus uſque,
Nec nova dicendo procuditur ulla voluptas:

levibus non rarò fidit argumentis, vel, ſi robuſtis innititur, hæc adhuc importuna repetitione frangit: & in idem incidit, quod Montano tribuit Anneus Senior, crimen, *ſententias* videlicet *ſuas repetendo corrumpit, nec ſemel bene dixiſſe contentus efficit, ut nunquam dixerit bene* hic Oratorum Ovidius; cum is etiam ingenioſiſſimus Vates *relinquere, quod ſemel bene ceſſit, ignoret*: nec acquieſcat, cum Hecuba conqueſta Polixenam ante Achillis ſepulchrum immolandam, dixit:

Cinis ipſe ſepulti
In genus hoc pugnat:

niſi etiam adjiciat:

Tumulo quoque ſenſimus hoſtem:

ac

:ertiò addat:

Æacidæ fœcunda fui.

Sed ut vereamur egregias antiquorum ıetorum umbras, qui labes quaſdam ma- mis virtutibus redemerunt, gradus fiat ad :entiores Tullii correctores, & emenda- res; iiſdem enim ipſos nominibus compel- , quibus olim Cicero Triumvirum Anto- um honoris gratiâ ſalutavit. Quis Cælum :rris non miſceat, & mare Cælo, ſi vera erſuadendi a forma miſere delirantes, adeo- ue in vanam plerumque, & quæ Sapientiæ ıinimum habeat, loquentiam effuſi, Cice- onem ut verboſum in jus vocent ad authori- atis tribunal ſuæ? Coſconii videlicèt illi, ıui longa diſthica faciunt, uſque adeo ſu- ɔervacanea ſunt, utcumque pauca, quæ in- ſani effutiunt, de Oratorum Principe, ſi Su- peris placet, ſententiam ferant?

Prolixos eſ- ſe demon- ſtratur Re- centiores, qui negant Tullio Bre- vitatem.

Quot ſtrenuè a plurimis peccantur in dies, quæ profuſiſſimos eſſe arguunt illos, qui Tullianæ facundiæ oſores laconicæ pro- fitentur ſe ſtudere plurimùm brevitati? ſive Panegyricos Heroibus cudant: ſive umbra- tili exercitatione perſuadeant aliquid, (quan- doquidem everſo veteri Judiciorum more tra- dita ſunt Juriſprudentium calamo Rhetorum prœmia:) ſive in Academiis proludant: ſive arido expolitos quæſitæ per improbum la- borem a Poetis, & Mythiſtoricis elegantiæ pumice Libros in lucem edant. Leves qui- dam verborum, & inconſulti artifices in ro- ſtra perreptant, qui perpetuò effunduntur in theſes, pueriliter luxuriantes deſcriptiones

Nihil fini accommo- datum plu- rimi dicunt.

 inſe-

inſerunt, præter quas, & ingeſtas identidem ſimilitudines, (quæ pede ut plurimùm utroque claudicant, cum in contrariam argumento ſuo cauſam afferri perinde poſſint) vix quicquam proferunt: ac præſertim nunquam ex Definitione rem auſpicantur, neque per rationum veſtigia ad ſtatutam Oratori metam cum Tullio enituntur, ignari, veram eloquentiam, quæque doceat auditores, eam eſſe, quæ Cauſam ab ipſa rerum finitione ingreſſa, perpetua ratiocinationum ſerie ab Academiæ ſpatiis effloruit copioſè loquens Sapientia.

Inanium aucupes ornamentorum, omiſſâ perſuadendi curâ, ac ſpreto Judicii præconio, unicè ambiunt laudem Ingenii, quod auditoribus ſervilem in modum lenocinetur. Hæc tamen etiam ipſis palma detrahenda eſt, niſi Principem Oratorum ſequuti ſuavitatem ament auſteram, ac ſolidam, quæ perſuaſioni velificet, nec robur argumentorum evertat; cæteroqui enim quæ ſuavitatis aliquid, nihil certè nervorum, habet oratio, utcumque in juvenum aures blandè influat, ſtomachum ſapientibus Viris profectò movebit. Dulce plurimis deſipere eſt; adeo decorum omne prorſus eliminant, ac præſertim Ordinem, aptæ brevitatis, ut Cicero docet, principium, & fontem, negligunt adeo, ut diſſoluta, & divulſa fortuitò conglutinaſſe videantur. Enimverò cum Sybillæ folia illa non ſint, in quibus oraculum ipſi nullum exararunt, non ab Authoris conſilio, ſed a ventorum arbitrio ſedem quæſiviſſe dixe-

Fruſtra ſibi vendicant laudem Ingenii.

eris iis, quæ infœliciter invenerunt.

Diſpoſitionem a Rhetoricæ partibus re ›ſa plurimi expungunt, cum tamen illa, ut Quintilianus ait, non immeritò Secunda po- ta ſit, eò quòd ſine illa Prior nihil omnino aleat: ac ſciti Ordinis admirabilitas, quo rdua ex omnibus, & quaſi regalis ædificii ›oles Ciceroni conſurgit, maximæ volupta- s illicium ſit auditoribus, & præſtantis in uthore ingenii, qui res animo penitus com- :ehenſas momento quodam egregiè diſpen- t, luculentiſſimus teſtis. Hanc illi laudem ›ntractis arrogantiæ vexillis deſperent, qui tagna ſunt, non Fontes; qui videlicet ſuo ſi parere ingenio nequeunt rationum mar- ıritis, & auro ſapientiæ dives facundiæ flu- en; ſed ab aliorum lucubrationibus ſuffu- ntur ea, quæ peſſimè collocata deſcriptum Libro de Arte Poetica ab Horatio mon- rum effingunt. Fontes ij ſolummodo ſunt, ıi, ut dixit Eminentiſſimus Author, plu- nùm cum Tullio in humanis, ac Divinis :ientiis progreſſi eas pertractare cum poſ- ıt, in Arte dicendi ſponte conſiſtunt, ac uſis a Pallade commodantur. Hinc alios, i ſeverioris doctrinæ inſtitutione juvenili nimum attigere, videas ita ſcribentes, ut ›nſtroſi corporis pes idem,& caput eſſe per- le poſſit, neque minus commodè pectus, od interim dexteram fingit, & omnia de- ım ex æquo valeant ſus deque inverti; nc afferre veterum Prologuium, nunc poe- am imaginem rei, nunc aſſuere, veluti nno purpuram,lepidam Hiſtoriolam, quam

Diſpoſitio nulla in quorumdã Declamationibus.

 niſi

niſi copioſiſſima narratione amplifices, inſulsè quibuſdam videberis proluſiſſe: nunc ut res omnes, & alias præterea quaſdam, veluti præfert jocoſus Hiſpani Libelli titulus, dicere poſſint, Muſæum, aut Viridarium deſcribere ornatum pictis tabulis, & marmoreis ſimulachris eorum, qui fabulis inclaruere, quibus multiplex Epigramma, vel Lyricum carmen appingant. Hoc porrò artificio perinde in medium afferre poterunt, quæ olim de Hercule, de Hila, vel de Hyacintho cecinere: perinde enim horum, ac aliorum ſtatuas Muſæo, aut Viridario ſuo poſſunt affingere.

Inconſultis tantùm Adoleſcentibus placere poſſunt, qui recedunt a Ciceronis imitatione.

At enim hæc, inquies, utcumque nullo nexu conjuncta, quorumdam plauſibus excipiuntur? Eorum videlicet, quibus Tullianus râtionum progreſſus, & Series, & collocatio inventarum rerum moleſtiam parit: quos portentoſæ imagines, fluctuans exercitus, inverſa natura rerum oblectat; his enim prodigiis comparat Fabius Orationem, quæ carens Diſpoſitionis virtute tumultuatur, & ſine rectore fluctuat, nec cohæret ſibi: multa intempeſtivè repetit, multa tranſit: nec initio, nec fine propoſito, caſum potius ſequitur, quàm conſilium, velut nocte ignotis in locis errans. Hos ego aſſentatores vulgi, qui adoleſcentium præcipuè oblectationem tam intemperanter affectant, quos fortè in concione plauſores diſtribuunt, ut inquit Plinius: & quibus ante prælibandam Orationem legunt, ut magnam illius expectationem iidem exſuſcitent, ſummo ſtudio caventes,

ıtes, ne doctorum virorum auribus ſub-
iatur, qui ſuorum eos criminum poſſent
nmonefacere: hos, inquam, blaterones
errogo, an docere etiam ex artis ſuæ legi-
s jubeantur? An delectare docendo poſ-
t? An id præſtiterint in elegantiſſimis, &
ctiſſimis Dialogis Plato, quique illum
egiè ſunt imitati, Speronus, Torquatus,
que, quorum ingenio noſtrorum ætas avo-
n ſuperba inceſſit? An celeberrimus Pro-
onum Author jure præ ſe in fronte Volu-
ıis tulerit conſitum herbis, ac fruticibus
rologium, cum epigraphe: *Docet, ac*
lectat: ut pingeret præclaro Inſigni, quod
e conabatur in Libro; cum tamen iidem
petuò ratiocinentur, & veſtigium in ipſis
lum extet prodigioſæ hujus, & omni pru-
ti nexu deſtitutæ, varietatis? Demum
ent ultro, ac placeant: Seplaſiam totam
ınt (niſi tamen potius olent Suburram,
Memphim) quorum oratio cumulum tan-
ı, atque congeſtum habet, dum Brevita-
laudem ſibi non vindicent; cum enim ex
quæ aliena, aut perperam commiſſa,
inania effutiunt, pleraque omitti poſ-
, abſque eo, quod Cauſa, quam ratio-
ındo interim non conficiunt, quicquam
rimenti capiat, prolixæ loquacitatis rei,
uòd plurima dicant non congruentia Fini,
Ariſtotelis doctrina profectò ſunt. Iidem,
omnis in iis pudor, flos, & ſpes futuræ
uando virtutis, prorſus elanguit, bre-
mum fuiſſe Tullium in iis etiam, quæ
ris Proluſionibus reſpondent, argumen-
tis

Non delectare ſolùm, ſed & docere, debet Orator.

tis confiteantur, in Paradoxis videlicet, in Quæſtionibus de Natura Deorum, in Dialogis de Senectute, de Amicitia, & de Rhetorica facultate, in quibus cum mirifico nexu conjungat delectationem doctrinæ, nihil tamen voluptatis gratiâ dicit, obtinendo, quem ſibi ſtatuit, Fini præclarè non conferens.

In ipſa quoque Elocutione breviſſimus cenſendus eſt Cicero.

Expenſis iis, quæ in Inventione, & Collocatione rerum copioſiſſimè delirant, qui ſe brevitatis amatores mentiuntur, ac ſumma in iiſdem aſſerta Tullio contractæ orationis laude, ſupereſt breviſſimè commendanda Elocutio, qua ſaltem verboſam ipſius fuiſſe facundiam plurimi criminantur; cum tamen adeo cuncta in ea ornamenta militent cauſæ, adeo in ſingulis eximia vis, ac ſpiritus lateat, ut, quam inanem pompam appellant illi, qui ab ejus artificio deficientes veram eloquentiam labefactarunt, eadem ſint orationis mœnia, & propugnacula. Sed enim repetitione ſæpe utitur, & uberi expoſitione rerum? At illâ identidem utendum præcipit Stagyrita, & ipſius Artis natura, præſertim cum concitantur animi motus, cumque inertis vulgi captui ardua quædam aptanda ſunt; huic enim ut ſerviat Orator, ſicuti quædam proferre prohibetur doctrinarum arcana, quæ auditores animo minimè aſſequerentur, ita quædam protendere latè jubetur, quæ ſolùm indicata, vel etiam non impreſſa iterum, minus attentos, aut hebetes auditores effugiſſent: perinde ac veſtium, quæ ſemel tinctæ fuerint, facilè color evaneſcit; quas verò multoties, & frequenter immer-

ſas

ſas eduxerint infectores, eæ florem coloris immutabilem ferunt. Cæterùm niſi res, & cauſa, & demum Finis id exigat Oratoris, brevitatis lex, & menſura, ad oſtentandum luxum verborum nunquam omnino Cicero, frequentiſſimè per imprudentiam impediti ingenii auditoribus intempeſtivè diffidentis repetunt illi, quos brevitatis nomine Rhetorum vulgus commendat.

Neceſſaria frequenter Repetitio, & Numerus Oratorius.

At nimis lata comprehenſio eſt, nimis effuſus ambitus verborum Tullii? Ain verò? Coacta igitur in pugnum manu aridè cum Philoſophis loqui debuit? An a conciſa, & membris minutioribus fracta, nec ullo ambitu ſplendidè circumducta, & infœlici, aut ſaltanti exitu plerumque clauſa, oratione aures ignoras, & animos vulnerari? An te latet, intrare, ut Fabius ait, in affectiones animi non poſſe, quod in aure, quaſi quodam veſtibulo, ſtatim offendit? Rebus omnibus, quibus apta proportio ſit, adeoque etiam oratione, congruente principio, ac fine concluſa, ex Ariſtotelis doctrina mirum in modum homines affici? Numeris, velut amentis quibuſdam, nervîſve, intendi ſententias, & concitari? Non amputatam, & abſciſſam orationem, ſed latam, magnificam, & excelſam tonare cum Pericle, fulminare, permiſcere omnia, & perturbare? Nihil demum brevitati obſtare verborum ambitum, ſi rerum incredibilis vis in unam, quæ ſolvi poſſet in plures, periodum conjiciatur? Cum contra plurimi, qui verba ſemper abrumpunt, & frequentiſſimè inſiſtunt,

adeo

adeo ſint inopes rerum, ut qui omnium breviſſimi videntur eſſe, profuſiſſimi cenſendi ſint. *Solet eſſe quædam*, ipſa Quintiliani verba uſurpo, *partium brevitas, quæ tamen longam efficit ſummam. Ut ſi dicas: In portum veni, navim proſpexi, quanti veheret, interrogavi, de pretio conveni, conſcendi, ſublatæ ſunt anchoræ, ſolvimus oram, provecti ſumus. Nihil dici celerius poteſt. Sed ſufficit dicere: E portu navigavi: ita cum in verbis, tum in rebus inerit brevitas.* Hæc Fabius: e cujus doctrina conſtat, breviſſimum omnium fuiſſe Tullium, cum plura in unam eamdemque verborum comprehenſionem congeſſerit, quàm alii in plurimas, minutiſſimaſque diſtraxerint: in quas quidem ſæpe frigentes argutias, ineptaſque ſententias diſtrahebant illi relati a Mureto, qui Elogia frequentiſſimè ſcriptitabant, ea perpetuò exaranda tyronibus tradentes, ut orationis venam extinguerent, & ne in aliis adoleſceret Tulliana Facundia, quam ipſi ne de limine quidem ſalutaverant.

Incredibilis rerum vis in una Ciceronis Periodo.

Porrò quot in unum verborum ambitum cogit Cicero, Deus Immortalis! Ut in contextu, & curſu ſemper aliquid primo majus conſequitur! Ut illa etiam, quæ redundare videntur, ad rem augendam perneceſſaria ſunt! Quàm frequenter utitur Emphaſi, quæ, cum ex verbo conjecturam faciat, plura relinquit intelligenda, quàm dicat! Ut ferè ſemper Ariſtotelis præcepto adhibet Enthimema, non Syllogiſmum: & Inductionem, & Soritem ſæpe uſurpat, vel Epicherema,

illa

illa nimirum argumentationum genera, quæ verbis omnium maximè parcunt! Quid ille cumulus breviſſimus rerum? *Quæro ab inimicis, ſint ne hæc inveſtigata, comperta, patefacta: ſublata, deleta, extincta per me?* Sed a nobis loca Tullii pulcherrima ſeligenda minimè ſunt. Adverſariorum hæc optio ſit.

Conclusio ſtatuēs breviſſimū Oratorum omnium Tullium eſſe.

Duo certè ſunt, ad quæ profitenda compellimur inſigni quadam optimæ cauſæ fiducia. Primum, oſtendi poſſe, nullum omnino in Cicerone verbum effluere, hoc eſt quodlibet ejuſmodi eſſe, ut maximè conſentaneum Fini, vel neceſſarium ſit; adeoque nullam ipſius copiam obſtare ſummæ, quam Ariſtoteles exigit, Brevitati. Alterum, ex quovis ſæpe Ciceronis ambitu, & comprehenſione verborum, aut ſaltem ex iis, quæ in quavis pagina dixit, integram protendi Orationem poſſe. Hominem novi, nec eum quidem ſatis eloquentiæ præſidiis munitum, qui ex quolibet Ciceronis loco habere Prælectionem juſſus per horam dilatat plurimas, graviſſimaſque ſententias, quas Tullius in oppidò pauca contulit verba. Quod ipſum licet in aliorum quoque omnium explicatione Authorum identidem præſtet ex tempore, id tamen in cæteris magis arduum experitur: aut ſaltem quæ anguſta dicendi ſpatia uni, vel alteri tantùm Ciceronis periodo pro dignitate expendendæ, illa quinque, aut ſex aliorum penitus enucleandis paria videt. Hoc autem argumento eſt, omnium maximè fœcundum rerum, adeoque verborum avarum, Tullium eſſe. Pau-

Qui formulas tantū a Tullio mutuantur, anſam dederūt criminationi de illo, tanquā prolixo.

Paucis in extrema oratione cauſam accipite, ob quam ab iniquis rerum æſtimatoribus ambitioſæ copiæ Tullius accuſatur. Immortali ejuſdem famæ perverſi imitatores pennas adurunt; cum enim Ciceronianos profiteantur ſe garruli quidam ipſius verborum fures, quibus nulla ſententiarum majeſtas ſubeſt, gravitas, & ſeveritas nulla, nulla rerum magnitudo, ac ſplendor, nullum argumentorum robur, nullum denique ſolidæ amplificationis genus: quorum ex animo excidit, ſi tamen eidem unquam inhæſit, ipſum Tullium docuiſſe, nihil eſſe tam furioſum, quàm verborum, vel ornatiſſimorum, copiam, nullâ ſubjectâ ſententiâ, nec ſcientiâ: ii, qui Ciceronem ipſum vix pueri delibarunt, eundem metiti a loquaciſſimis nugatoribus, qui ad ejus ſimilitudinem peſſimè conformantur, verboſum dicunt ſapientiſſimum inſanientium Diſcipulorum Magiſtrum. Sed hi pariter inſaniunt, qui deeſſe homini putant mentem, & cæteras dotes, quas non intuentur in ſimiolo extimam quandam humani corporis, ac rudem imaginem referente. Vos verò, quos ad eloquentiam informamus, Juvenes ingenioſi, non corporis tantùm, ſeu verius veſtium, ornamenta, videlicet Tulliani Styli majeſtatem, imitemini, ſed in ejus penitus mentem immigrate (quod aliàs in ſimili argumento, dum ad conſectandas Principis Poetarum dotes hortarer, me dixiſſe nemini) ejus, ut ita dicam, medullis inſerimini: perpetuæ Ratiocinationis, Ingenii, Prudentiæ, Decori, Diſpo-

Diſpoſitionis partium, multiplicis Doctrinæ, & artificii demum prope divini, quo palmam vel ex renuentibus auditoribus omnino extorquet, exprimendi ſtudio incenſi: quod, congruenter ad ſtatutum Oratori perſuadendi Finem, quicunque præſtiterit, ſi ulla eſt Ariſtoteli fides adhibenda, nunquam apud ſapientes Judices ingratæ longitudinis infamiâ profectò flagrabit.

Digitized by Google

PROLUSIO III.

Ut optimè ſtatuatur Heroici Carminis Idea, recedendum in aliquibus rebus eſſe ab imitatione Virgilii Poetarum Principis.

Lis de Præſtantia Poetarum.

QUæ Trium olim controverſia Dearum ſub Paridis arbitrio pependiſſe fertur, eadem Poetas in præſentia ſuſpenſos animi habet, Illuſtriſſimi Præſules, Religioſiſsimi Patres. Pluſquam civilem illi pugnam conſerunt de præſtantia Vatum, quorum imitationi ſunt obnoxii. Junonem quidam Divitem, & Superbam admirantur, Lucani videlicet characterem uberem Acuminibus, & coacervatis Sententiis: vel Statianum faſtigium, & ampullas, in quibus turbidum quid, & minax Junonis indolem præfert, cujus faſtidio ipſe etiam, ut eſt in fabulis, aliquando Jupiter capiebatur. Gnidiæ alii Venuſtati cum Idæo Paſtore palmam decernunt, videlicet Carmini, quod in animum ſuavius influat, variis illum, ſed præcipuè jucundis motibus excitando: aut eximio cultu, & calamiſtrata fronte Lectoris amo-

amorem venetur. Ovidii ſcilicet leporem, & Charites exoſculantur, qui lenocinio voluptatis, & quadam lætioris ingenii amœnitate blanditur animis: vel Claudiani cura, & ſuavitate deliniti, hunc præ aliis omnibus habent. Palladis demum ſe ſtudio capi profitentur omnes, Virgilianæ ſcilicet formæ, in qua languidum nihil, & cadens, tumidum nihil & contumax, omnia venuſtiſſimè compta, & amabilem ſpirantia majeſtatem, non Trojani, ſed Amphryſii Paſtoris, Apollinis oculis digna. Nihil hoc Poeta cogitari poſſe divinius, inficiatur nemo: eumque miris illi etiam efferunt laudibus, qui carmen aggreſſi ab illius ſtylo maximè abhorrent. Famianus Strada, cujus nomen ipſum inſigne præconium eſt, cum hinc de more in Repetitione literarum Honorarios Auditores alloqueretur, provinciam ſuſcepit litem hanc dirimendi; ſed promptis Recentiorum carminibus Poetarum, qui Veterum exemplo dicere inſtituerunt, concionem dimiſit. Id certè præſtitit ea fœlicitate ad omnium ſeſe morem conformantis ingenii, ut Pythagoræ arbitrio viſus fuerit excitaſſe ab umbris quoſcunque Authores revocavit in roſtra. Sed cum ab ſe quodammodo rejecerit cauſam, & digladiantes de Veterum æſtimatione Poetarum ad populum allegaverit, cui pulcherrimas eorundem repræſentavit imagines, perinde nihil certi ſtatuit de unius ſuper alios dominatu, ac certi nihil ſtatueret, qui, ſi quæſtio conſurgeret, cujus ex Purpuratis Principibus, quorum non ſemel

Præconium Famiani Stradæ.

Qui litem hanc attigit, ſed non diremit.

ora ſumus intuiti, forma eſſet Imperio digniſſima, eorundem tantùm vultus pictos coloribus exhiberet. Enimverò ſi incertus animi eram, cum eoſdem ſpirantes oculis uſurparem, perinde anceps futurus ſum, poſtquam picturæ artificium eorundem ſimulachra oculis ſubjecerit. Haud abſimili planè de cauſa ſi, poſt volutatos diu multumque Veteres Authores, adeo ut Satyrici formulâ totus decolor mihi ſit Flaccus, & hæreat nigro fuligo Maroni, adhuc eruditæ ſuper illis factiones ardent, perinde flagrabunt, poſtquam efficta ad eorum ſimilitudinem carmina in medium allata ſint. Innuit quidem Strada laudes aliquas ſingulorum; ſed vix quicquam de Virgilii charactere docet: neque eoſdem inter ſe committit, adeoque non præcipit, cujus maximè ductum ſequi debeant Poeticæ artis Candidati: an unius tantùm penitus inſtitutioni dare ſe debeant: an cum ex innumeris dotibus perfecta Poeſis conſtet, laborandum in eo ſit, ut certam aliquam e ſingulis hauriant. Hoc proinde nobis præſtandum ſupereſt in præſentia, ut obſequamur ſtudiis ingenioſorum Adoleſcentium, qui ferè quotidianis præliis Poetas variè extollunt, deprimuntque: iidemque, quam egregiam ad carmen a natura indolem nacti ſunt, prava non rarò imitatione corrumpunt.

Quid a nobis præſtandum ſit.

Sed enim fruſtra ſerimus litem, quam ſolvere nullo negotio poſſumus? Virgilius ſcilicet exprimendus unicè eſt, qui unus inter Poetas ſcivit, quid eſſet non ineptire: Julii

Virgilii tãtùm Imitatio quærenda videtur.

Julii Cæſaris Scaligeri verbis utor, quem, ſi mihi dicenti adeſſet, invaderet vis ignea, furorque ſupra omnem Poetarum inſaniam, adeoque elatis humeris, oculis intentis, & hoſtem figere paratis in me inſurgentem audirem, aut abeuntem viderem: aut, ſi Eruditiſſimæ Coronæ auctoritas illi frænum iniiceret, ſtomachatus, eò quòd injuriam irrogarem Principi Vatum (Satyricè deſcribamus Principem Criticorum)

Si dicenti ſors commodet aurem
Scaliger, excantat quem voce veneficus, anguem
Dixeris: obliquis oculis ſi roſtra tuetur,
Fulmineo nos obtutu, & livore venenet.
Nunc diducto animam & criſpante reciprocet ore,
Quod cinerem invitet, calidæque ſiliginis offam.
At nunc inceptos naſo indignante cachinnos
Strangulet objectu dextræ: Nunc vulneret aurem
Vicini, cubito quem tangit: Nunc grave ſecum
Cornicetur, ſecreto & ter murmure ineptos
Nos dicat; quamvis ſecum qui murmura miſcent,
Famoſæ invitent adſtantia tecta columnæ.

Hoc certè nos habitu oris Scaliger excandeſcens intueretur, quaſi Jupiter Minervam, ut inquit ille, parturiens. Nos verò

licet Virgilio mirificè dediti, quem conſtat, Latinis omnibus Apollinari gloria prçſtitiſſe, & licet Scaligerum nobis iratum nolimus, glorioſum videlicet militem, qui Homero ipſi Poetarum Coryphæo negotium faceſſere auſus fuit; nihil tamen de Virgilii laudibus detrahentes, plurima in aliis quoque ad effingendum Poetam eximia deprehendimus.

Virgilii univerſalis Doctrina.

Ac primò quidem Virgilius ad ſcribendum Epos omnibus ingenuis artibus, ac doctrinis inſtructus acceſſit, complexus animo Divinam omnem, quæ quidem Græcis, & Latinis eò uſque innotuerat, humanamque Philoſophiam, ac Terrarum, & Syderum dimenſiones, & ſitus. Ut multiplicem hanc Virgilii doctrinam præſeferre Poeta poſſit, omnes ſcientia, & cognitione comprehendat. Profectò licet cum Scævola inficias nonnulli eant Lucio Craſſo apud Tullium primo de Oratore aſſerenti: nullis certarum rerum cancellis artem Rhetoricam circumſcribi, ſed ex omnium ſcientia, quam Græci Encyclopædiam dicunt, Eloquentiam efflereſcere, ac redundare, quæ, niſi ſubſint res magnæ, inanis quædam erit elocutio, ac penè puerilis: licet, inquam, ſecus aliqui arbitrentur, affirmantes plurima Rhetori licere neſcire, eò quòd cum populum ex propoſito ſuæ arti fine alloquatur, vix petere quicquam debeat ex propriis, adeoque abditis fontibus doctrinarum, qui vulgo impervii ſunt; hæc tamen ſi effutiant in Poetas, inepti erunt; cum illi eruditos præſertim, & omni doctrina excultos quærere Auditores poſſint,

Encyclopœdia in eximio Poeta requiritur.

Digitized by Google

poſſint, ex præſtituto ſuæ arti Fine docendi pariter, & oblectandi.

Scribendi rectè ſapere eſt & principium,
& fons.

Nec deerunt aliqui Poeticæ ſtudio laudis incenſi, qui cum ipſis

Frigidus obſtiterit circum præcordia
ſanguis,

ne naturæ fontes poſſent accedere, conferant ſe ad hanc artem, quam aſſequi loquentiâ ſe poſſe confidunt? Iis certè præcepit Maro, ut ſylvas, & flumina ament inglorii, non audeant aſpirare ad illam, quæ demum aptè loquens Sapientia eſt, & in qua, ex præclara Ingenioſiſſimi Viri ſententia, ille tantùm excellet, quem e ſuo eductum ſacrario Philoſophica Pallas commodat Muſis. Lectiſſima igitur doctrinæ ſemina, Virgilii exemplo, in carmine ſpargenda ſunt.

Præclara Virgilii Allegoria.

Mirabilis præterea ejuſdem Allegoria ſub involucro fabularum Civilis, & Militaris Virtutis Exemplar proponit, & naturæ florem undique decerpens eo vitali quaſi colore fabulam pingit. Ideo vera cum ſpiret hominum indoles in actionibus fictis, Scriptori Carminis, præſertim in longum producti, author ſum, ut per Virgilii veſtigia texat Allegorias, tum quæ ad Scientiam rerum, tùm quæ ad Mores hominum ſpectant. Ceteri etiam Vates hunc lapidem moverunt, ſed nullus poſt Homerum Virgilio fœlicius.

Summi Iudicii laus in eodem.

Idem præterea mirabili Iudicii laude caſtigat, ſi quid, exultantis impetu Ingenii

extra chorum actus, peccavit Homerus. Quicunque hac judicandi ſolertia deſtituatur, non ille a me unquam ſalutabitur Vates, utcunque numero carminum vincat Authorem Amazonidos Marſum. Afflari divinitus Poeta debet; At Ratiocinationem profectò, & Sapientiam, non inſaniam hauriet ab agitante pectus Divinitate. Judicium quidam ſextam Rhetoricæ, quà ſolutæ, quà vinctæ numeris, partem eſſe ſtatuerunt: in eo tantùm decepti, quod non ſolitaria ſit, & ab aliis diſiuncta, ſed permiſta ſingulis, & veluti ſanguis per univerſum corpus æquè diffuſa. Hæc judicandi præſtantia Latinæ Poeſis imperium Virgilio aſſeruit, cujus Prudentiam ſi quis expreſſerit, præcipua utetur virtute Principis Vatum. Progreſſus rationis, quo alia ponuntur, deducuntur alia, componuntur invicem plura, non modò in Heroico, ſed in omni carminum genere, & in ipſis etiam, utcumque audaciſſimis, Odarum Epiſodiis eniteſcit: ut videre eſt in Horatio, qui poſt Virgilium acerrimo judicio cæteros anteivit: & in luſibus Epigrammatum, quæ ut plurimùm Epicheremate, ex uno in aliud ducta ratiocinatione, comprehendi debent. At quorundam ſcriptiones nundinas eſſe dixeris rerum omnium, quarum multiplicem, & inter ſe perplexam congeriem alieniſſimè, & præpoſterè evolvunt, eamque inflant tumentibus buccis, in quas ſi pictor intueatur, referre coloribus poterit Ventorum imagines: quæ tamen jactantia inanibus hiſce nugatoribus non parum prodeſt, jiſdem enim Ado-

Vis judicãdi neceſſaria in Poeta.

Quibus hęc in rebus oſtenditur.

Defuiſſe aliquibus vim judicandi patet.

Digitized by Google

Adoleſcentium plauſus extorquet, & quorundam etiam virorum, qui in hac arte omnino peregrinantur; iis enim nefas videtur non plaudere illi, qui ſuperbo eo habitu oris, & heroico ſpiritu ſibimet ipſi plaudit.

Ut ergo Judicii præſtantiâ finitimus Virgilio ſit omni ſtudio contendat Vates, eamque præſeferat apta inventarum collocatione rerum, alias ſecum atque alias, quaſi conſertis manibus, educens: cautè circumſpiciens, quid cuique argumento conveniat, quid tempori, quid loco, quid rei: non inſerens fabuloſa Numina Martem, & Jovem Chriſtianorum præliis: neque Proteum inducens plurima de noſtræ Salutis Aſſertore vaticinantem. Ab iis præſertim quàm longiſſimè abjunctus, qui eoſdem Tartareos Deos Cælo redonant, referentes eorum colloquia cum Sapientia, Religione, Fide, cæteriſque hujuſmodi Virtutum Ideis, quæ Divinas animi dotes repræſentant. Aut ſi non ineptas cauſæ perſonas Poemati inſerunt, ineptiſſimas tempori eorundem conciones afferunt: ut Optimus cæteroqui Vates, qui duobus libris exequitur ea, quæ dicit a Sanctiſſimis Viris Joſepho, & Joanne narrata fuiſſe Pilato, qui ne præſtolari quidem potuit, quò uſque interroganti ſibi Sapientia Divina explicaret, quid eſſet Veritas.

Et in Concionibus quidem pręcipuè Judicii lux effulget: tum in cauſis bellorum, & cæterarum rerum, quas celebrare aggredimur, afferendis: tùm in ſelectione laudum, quas Heroi tribuimus, in Natalitiis, in

Fulget præcipuè in Cõcionibus.

in Victoriis, in aditu Principatus: in quibus certè opportunitatibus ineptiſſimè ſuas partes obeunt illi, qui egregium nihil deſcribunt, ſed ad inania effunduntur; adeoque Satyram re ipſa cudunt in eos, quos in Cælum ferre minati cum ſint, ac deinde nullius præclaræ virtutis commemoratione illuſtrent, oſtendunt, indignos eſſe, qui a ſuis præconibus commendentur. Ut ſi Epinicium Imperatori pangas, a quo in haſtiludio tantùm, aut nocturno cum umbris prælio, non cruenta cum hominibus pugna, ſtrenuè decertatum fuiſſe dicas: aut ſi Triumphale carmen Novo Principi canas, cujus tantummodo ſpeciem, poeſim, venationes: non heroicas, quæ requiruntur in Principe, prærogativas enumeres.

Et in Selectione laudum Heroi tribuendarum.

Sunt, qui Poetæ nomine cenſentur, & peculiare nihil ab Heroe præſtitum ſuo numeris unquam incluſerunt, ea tantùm narrantes, quæ de aliis Principibus cæteri Vates cecinerunt, quorum ſcilicet poeticos flores impreſſos animo habent. Et eodem ſtudio inconſultè adhibendi pigmenta, quæ aliis ſuffurantur, videas appingentes Delphinos ſylvis, fluctibus Apros, & unam, eamdemque rem prodigialiter variantes; eò quòd curta formularum ſupellex non ſinat illos diutius eodem in argumento verſari. Procul ab his ſcopulis flectemus iter, ſi in iis omnibus Judicii laudibus, quæ unico Decori vocabulo continentur, Virgilius erit Sydus, quo duce curſum moderabimur: cujus præterea Styli fulgorem ſuſpiciemus, de

de quo paucis diſſeram in extrema Proluſione.

Ovidius, ut aliquid interea de cæteris Poetis innuam curſim, a Virgilii Prudentia non procul abeſt ea tantùm parte, qua Mores hominum ingenioṡè, ſolerter, admirabiliter imitatur. Perturbationes certè, motuſque animi pulcherrimè pingit, aucupio voluptatis Lectorem mirificè alliciens. Nullus eo præſtantius obtemperat Horatio præcipienti: Ovidii expenſio.

Poemata dulcia ſunto,
Et quòcunque volent, animum Auditoris agunto.

Egregiè quidem calluit Virgilius artem tractandorum affectuum, ut patet in Quarto præſertim libro, aliiſque Divini Poematis locis non ſemel; ſed quia eidem ſuum argumentum non adeo frequentem anſam præbet exhibendi motus variè, ac ſuaviter oblectantes, animoſque Commiſeratione, Iracundia, Terrore, Lætitia, Amore, in omnem partem, ſenſumque pertrahendi; idcirco præclara hæc carminis virtus ab Ovidii plerunque imitatione petenda eſt. In hujus Copiam Hypercritici quidam eloquentiſſimè debacchantur, qui ſiniſtro Apolline poeſim aggreſſi, nihil extundere ipſi cum poſſint, in aliorum ubertatem inuehuntur. Effuſum, exultantem, inſtantem ſibi, & in ſe recurrentem Ovidium dicunt, & ingenii rapiditate ablatum ab ea Moderatione, quæ Mens Poeſis eſt: nimium in recenſendis rebus, non ſine ingrata oſtentatione ingenii, quæ aures, Defenditur ab Impugnatoribus.

animumque impleat ſatietate: Ad hæc fluentem ſine apparatu, & nunquam non probantem id, quod ſemel fuerit meditatus. Receptum vulgo Criticorum proloquium eſt: debita Rhombis carmina, a quibus detrahi aliquid poteſt: Si quicquam fruticetur, ac redundet, alia quoque, utcumque ingenii fructibus onuſta, inani foliorum pompa luxuriabunt. Hinc, cum Moderatio, & Cultus non ſemel Ovidio deſint, futilis planè profluentiæ loquacitate damnandus eſt. Parcius iſta, quicunque ſitis, non Humaniſſimi Viri. Vix unquam præfervidum Ingenium ſine feraci aliqua Exuberantia reperitur: neque magni criminis rea eſt tenuitas quædam, & ſimplicitas plena ſecuritatis; aut ſaltem, ſi extenuatur alicubi ſtylus, laudem ne cæteræ detrahat elegantiæ? Aquam contempſerim ſemper, dicere conſuevit Diſertiſſimus, & Sapientiſſimus Vir; at plurimi fecerim Creticum vinum, quamvis fervore immodico exæſtuans extra dolii os effluat aliquando.

Expedit illum conſectari in exprimendis Affectibus, & in aliis rebus.

De Ovidii ergo imitatione ſoliciti debemus eſſe: præſertim in exhibendo coloribus Animi Regno, & in ſingularium notatione rerum, quæ nativæ cujuſdam voluptatis ſapore mentem irritant: veluti cum infœlix Io ſuum dicitur metuiſſe mugitum, eademque repræſentatam a chriſtallino flumine ſuam, quam nuper Junonis metu induerat, formam exhorruiſſe. Diligens præterea locorum deſcriptio ab Ovidio quærenda eſt. Addenda tamen cæteris ejuſdem laudibus moderatio,

& cir-

& circumcidenda ubertas verborum otioſè circumducta. Ingenio moderandum potius, quàm indulgendum: Increpandum ſæpe, ac retractandum opus, plurima rejicienda, attondendæ comæ, & ſylva fluens minutatim depaſcenda. Servanda præſertim Horatii lex, ut ſemper ad eventum urgeamus, & in medias res, non ſecus ac notas, rapiamus auditorem: quam ille laudem Græco attribuit, Latino potius Homero tribuendam; cum alter effuſus non rarò ſit, & immodicus, adeoque non feſtinet ad eventum, ut bellum anhelantes Heroes non ſemel detorqueat ad narrationes eloquentiſſimas, quibus longam Proavorum ſeriem hoſti obganniunt.

Ingenioſæ Ovidii, & Lucani Animadverſiones.

Ad hæc Ovidius frequentibus animum Acuminibus laceſſit, blandè vellicantibus, argutè blandientibus, quibus pariter affluit Lucanus. Illæ porrò ex ingenioſis ſententiis maximè probandæ ſunt, quæ aut inexpectatæ ſunt, aut etiam expectationi contrariæ, aut arcana Politicæ Sapientiæ. Hoc veluti ſale, Ciceronis verbo utor, reſpergendum eſt carmen: & eo quidem ſi liberalius uſus fuiſſet Maro, blandius in animos omnium influeret. Quid illis ingenioſius?

Poſſunt, quia poſſe videntur!
Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.
Attollens humero famamque, & fata ſuorum.

Hæ frequẽtius afferẽdæ, quàm præſtiterit Virgilius.

At uniones illi ſunt, quibus non candor tantùm, & pondus, ſed & raritas pretium facit. Si neque Moderata Frequentia Sententiarum Venerem, neque Acumen auferat

Can-

Candorem, Virgilianis frequentiores exoptem: in Brevibus præſertim Poematibus, quæ pluribus ornamentis ſtudioſius locupletanda ſunt. Multum tamen amputandum eſt ex ubertate Lucani: velut etiam Seſquipoetæ cujuſdam Lucano coævi, qui de Bellis Civilibus Carmen ſcripſit. Inventionem quidem commendo, qua per ambages, Deorumque miniſteria refert id, quod hiſtoricè Lucanus exequitur. Sed Argutiarum Denſitatem, quodque ipſe fortaſse non ineptè vocat, Sententiarum Tormentum, ac præterea characterem incultum, & a priſco Latio degenerantem non probaverim. Ne Stylo Acumina officiant; nam ille ſi ſerpat, aut etiam jaceat, utcumque ſublimis, & electa Sententia ſit, vix unquam ſibi Lectoris animum conciliabit. Si coagmentatio verborum aſpera, & lacunoſa, ſi numeri diſſilientes latrare potius, quàm canere videantur, inamabile carminis genus faſtidio erit: utcunque illud ſententiis confarcias non contemnendis. Sibilis quidem explodendi, qui profitentur, abhorrere ſe ab ea laude, quæ acutè dictorum ſplendore comparatur; ſi tamen utramque, Styli videlicet, & Sententiæ venuſtatem, aſſequi te poſſe deſperas, Styli candor tibi potior ſit; Diſertus enim Pictor Poeta eſt. Atqui in pictura ſolers quędam expreſſio rerum, quæ pulchrè illarum naturam imitetur, pluris haberi ſolet, quàm prominentium quorundam colorum pretium, & fulgor. Acceſſus verò ad idem nomen Commutatione Vocum, vel Additione Literarum

Non tamen coacervādæ cum Lucano, & Petronio.

Ne Stylo Acumina officiant.

rum, Contentio Verborum, aliique hujuſmodi tenues Aculei omnino rejiciendi, qui ludicra potius Epigrammata, quàm Heroicum Carmen decent.

Statius magnificus oſtentator ingenii floret illis argutè dictis, quæ a Mirabili rerum incremento conſurgunt: præſertim in Sylvis, quas Thebaidi, & Achilleidi nonnulli præhabent, rati, detractum fuiſſe robur, numeros, & venuſtatem carminibus a cura, & cultu Authoris. Horum quidem in ſententiam ibo nunquam; ſed neque iis adhærebo, qui damnant in Sylvis conſilium Statii, prægeſtientis in Extemporale Carmen effundi: præſertim verò illius prudentiam deſiderant in iis, quæ profitetur, poſtero die, quàm Domitianus dedicaverat Maximum Equum, oblata a ſe illi fuiſſe; Morâ enim, inquiunt, & Cultu diligentiſſimo præſeferendum erat Obſequium Cæſari debitum. At exultantis impetum Amoris moroſus cunctator minimè exhibuiſſet. Suboffenſum certè Vati Superbiſſimum Principem nulla tradunt Hiſtoriarum monumenta; quin potius ab illo & laurea capitis, & torque pectoris aureo donatum accepimus. Extemporalem Poeſim ii tantùm exagitant, quos Enthea vis nunquam egit ad carmen; at illa certè mentem exhibet acrem, ac vigentem, celerrimèque multa ſimul agitantem: ejuſque ſpecimen aliquod opportunè dandum eſt; quamvis plerunque revocandum ſit opus ad Limam: perinde ac Egregii Pictores plerunque inhærent diuturno labore animandis tabulis, quas pin-

Statii laus.

Immeritò carpuntur Extemporalia ejus Poemata.

pingunt Æternitati; ſed iidem in experimentum artis eximiæ, cui quærendum non ſit a cunctatione præſidium, carbone aliquid extempore deliniant in pariete.

Quænā dotes a Statio petēdæ ſint.

Grandiloquus Statii character aliquando exprimendus, dummodo eundem liberalius etiam, confidentiuſque non attollamus, & Statium ſpiremus in ſaltibus, nedum in Sylvis. Adhibendæ Figuræ vividæ, & experrectæ: non omnino reſpuendus uſus Mirabilis incrementi: probandum Diſertæ Picturæ artificium, quo, cum acerrima illi eſſet Facultas, qua multiplices rerum formas imaginamur, ita illas carmine repræſentavit, ut ſi eædem coloribus exhiberentur, jucundiſſima oculos admiratione ſuſpenderent. Ad hæc Sonus ipſe, & Plenitudo verborum Statii amanda in tempore, ſed eadem Prudentiſſima Virgilii Moderatione temperanda eſt; ut tuta ſit carminis Majeſtas ſine Tumoris periculo, atque Grandes, & Pleni, ſimus etiam caſta frugalitate Suaves. Quæ mirificè blanditur animis Numerorum Varietas, Virgilii tantùm eſt: in illo rotunditas plerunque, & volubilitas grata: identidem floridum quid, & molle, incitatum non raró, tum grave quid, & vehemens, reſiſtens aliquando & trepidum: placet æquabile, & nulla plerunque aſperitate fractum carminis genus, placet nonnunquam, ad exprimendam rem ipſam, ſponte ſalebroſum: decet concluſa ſæpe cum carmine ipſo ſententia, non raró ad ejuſdem carminis initium, aut medium dilatus ſententiæ finis: decet aliquando in uni-

Adhibenda moderatio imitatione Virgilii.

unicâ ſyllabâ conſtantem vocem conſultò cadens: in quibus Virgilium laudibus æquavit nemo, vix ullus Veterum imitatus eſt, Recentiorum aliqui fœliciter ſequuti ſunt.

Commēdatio Claudiani in rebus aliquibus repræſentādi.

Quemadmodum Varietatis induſtria, atque ſolertia in Virgilio ſummopere congruit, ita in Claudiano ingratiſſimè aures impellit coloris ejuſdem tractus ubique idem, unuſque dumtaxat, ac ſimplex. Eò quòd nunquam obſcuraverit ſonum, aſperaverit nunquam, ferè ſemper ſententiæ finem in Carminis finem rejecerit, Aureos frequentiſſimè verſus operosè limaverit, ferreus ipſe alicubi videtur auribus eruditis. Huic uni tantùm Poetarum non profuit religioſus cultus; profuiſſet autem, ſi quam curam adhibuit in quærenda æquabili integritate numerorum, impendiſſet in ſeligenda complexione verborum, quæ nihil peregrinum Latio redolerent. Cæterùm eſt amœnitas quæpiam in Claudiano, eſt lepor, & eruditio libero digna, eſt exemplar laudum, & objurgationum, quæ poetica argumentatione diſertiſſimè amplificantur. Si Artem denique occultaſſet, rejecta affectata ſuavitate, & anxia, ac meticuloſa ſuperſtitione, ſeſe ad Virgilii laudes fœlicius effinxiſſet, cujus divinitas ab ipſa artifici negligentia, & a ſponte quæſitis nævis cæleſtis ejuſdem pulchritudo commendatur.

Virgiliani Styli mira elegantia.

Illius quidem character ubique regius, & ipſius Apollinis ore dignus; ſed longè elegantiſſimus in libris Georgicon. Quæ in Æneade picta invenimus, ſpirant in alio ejuſ-

ejuſdem opere incomparabili. Quod quidem minimè mirum videri debet, ut pleriſque videtur, qui Poeſim opinione vulgi, non ipſius naturâ metiuntur; minus enim arduum eſt, cum in abjecto argumento verſamur, obſcura illuſtrare verbis, quàm cæteroqui illuſtribus majorem verborum lucem affundere; tunc enim petuntur metaphoræ, & ſimilitudines a rebus præclaris, ex quo fonte omnis in Georgicis Virgilii elegantia proficiſcitur, qui ferè ſemper vitam, & ſenſus, nec raro mentem attribuit rebus inanimis. At cum humana, & Heroica pertractamus, vix ullum a ſublimioribus rebus per immutationes, quas appellant Tropos, aſciſcere poſſumus majus verborum lumen.

Cur major in Georgica.

Ad Virgiliani ergo Styli virtutes aſſequendas omni ſtudio enitamur, præſertim quatuor illas ejuſdem Charites, Nervum, Numeros, Candorem, Venuſtatem. Per illius veſtigia verborum & propriorum, & translatorum unionibus carmen diſtinguamus: in propriis eligamus aptiſſima: in tranſlatis, ſimilitudinem proſequuti, verecundè utamur alienis: raro afferentes primæ magnitudinis ſydera, plerunque illa, quæ lacteam viam exornant. Et metaphoræ quidem beneficio nos etiam, qui tempeſtatum injuriâ, ut inquit ille, in lingua patria peregrini ſumus, eandem locupletabimus.

Quæ præcipuæ illius virtutes exoptandæ.

Neque enim Virgilii tantùm verba exprimenda ſunt, ſed ejus forma, & quaſi indoles quædam animadvertenda ſemper, verborum complexio noſtro non ſemel Marte for-

Novæ per illius veſtigia Formulæ inveniẽdæ.

formanda. Identidem tantùm Virgilianæ dicendi formulæ, velut exemptilia ornamenta, ſive aurea emblemata, in noſtro carmine, veluti toreumate, ſeu cælatura, illigandæ, atque includendæ ſunt; ſed illud eſſe debet toreumatis pretium, ut vix quicquam inter ipſum, & emblema interſit. Sunt, qui opus teſſellatum, ſeu centonem ex Virgilio conflant, & ſuperbi incedunt, perinde ac ſi omnium illis ingeniorum faſces ſubmittendi eſſent; cum tamen iidem a Proba Falconia Hortina fæmina, & Capilupis fratribus ſuperentur: qui certè Poetarum Principes eſſent, ſi, ut horum ſententia eſt, primæ illis deferendæ eſſent, qui Virgilii flores liberalius depopulantur.

Quæ complexio laudũ inſignẽ Poetam cõſtituit.

Ad hæc iidem, veluti Stylo partes explerentur ejus artis, quam profitentur, omnes, nullam Inventionis laudem quærunt, Sententiarum, & Acuminum nullam, nihil demum afferunt, quod cuilibet non occurreret unum, aut alterum in Muſæo ſpatium facienti. Educantur in lucem exangues hi carminum farctores, qui, ſi Superis placet, Virgilianè ſe dicere profitentur: quod fieri facili negotio poteſt, ſi videlicet eorum carmina vernaculo ſermone donentur: profectò ſucci nihil invenietur & vitæ, adeoque exuviæ tantùm non ſuæ illis ſupererunt, & phaleræ alienorum verborum. Fortaſſe ſicci & ſani, ut de quibuſdam Oratoribus elegantiſſimè dixit Cicero, haberi poterunt; ſed ita ut paleſtricè ſpatiari in Poetico Xyſto iis liceat, non tamen ab Apollinaribus Olympiis coronam petere.

Sunt, qui Veſtes tantummodo inquirunt ſimiles Virgilianis.

Vos verò, Adoleſcentes egregii, quamvis a Virgilio excuſſæ omnes ſint Veneres orationis, date operam, ut aptè translatis verbis alias ad ejuſdem ſimilitudinem conformetis: neque veſtes tantummodò Principis Poetarum, videlicet Styli majeſtatem, imitamini, ſed in ejus penitus mentem immigrate, ejus, ut ita dicam, medullis inſerimini, Inveutionis, Judicii, Allegoriæ, Decori, ac Doctrinæ illius exprimendæ ſtudio incenſi: ad quas laudes ſi cæterarum acceſſio fiat, quas in aliis comperimus, efflorescet Poeſis illa, multiplicibus aliorum Poetarum virtutibus conſtans, quam hauſta ab innumerisUrbibus Prudentia Homerici Ulyſſis, a multiplicis metalli conjugio Corynthii pretium æris, Glyceræ pictura ab omni florum genere aptè conſurgens, Horatianæ apis Dædaleum opus a delibato Tiburtini viridarii rore, Zeuſidis Alcmena ab Agrigentinarum Virginum lectiſſima venuſtate, a pluribus HermogenisFormis exortus elegantiæ decor adumbravit.

PRO-

Digitized by Google

PROLUSIO IV.

Satyram præclarè commendare, & Laudationi antecellere in genere exornativo.

EVolutis proximè annis cum, intermiſſis identidem Theologiæ ſtudiis, Muſis a Pallade commodarer, Illuſtriſſimi, ac Sapientiſſimi Præſules, conſentaneum duxi, ſeverioribus diſciplinis addictum ad aliam non relabi Poetices ſpeciem, quàm Satyram, gravem illam, & ſeveram morum magiſtram. Hinc perſonâ tectus, & armatus flagello prodivi in orcheſtram non ſemel; ex quo moroſi nimium, atque efferi notam ingenii apud iniquos rerum æſtimatores fortaſſe incurri. Eam ut in præſentia ex me calumniam amoliar, quæ officere mihi non leviter poſſet apud Rhetores, humaniſſimum hominum genus, oſtendere aggredior: illas, quibus in improbos carmen armavimus, non objurgationes fuiſſe, ſed laudes. Ne multis vos morer. Argumentum habetis Proluſionis meæ. A Satyra magis, quàm a Panegyrico, res exornantur. Aderit fortaſſe ſuperciliosſus Criticus, qui ut officiosâ me Satyrâ

Occaſio Proluſionis hujus.

 ſtatim

Digitized by Google

Seriò cauſam aggredimur.

ſtatim illuſtret: Proluſio, dicat, hæc erit, an ludus? haud certè ſeria, qua in repetitionibus literarum novos Auditores alloqui ſolemus, Oratio. Futilibus ſententiis exacuere, atque evibrare ſtylum contendis, & laudem venaris ineptientium Sophiſtarum, calvæ frontis decora, & febris, quæ tertio quoque die recurrit, exaggerantium: larvas efferentium, bubonem, noctuam, & Niliaca portenta. Operam certè cum illis ludes. At ſi non efficias, quod moliris, magnis tamen excides auſis, & phaleratas nugas condies liberalis officii feſtivitate. Enimverò ſi explores conſuetos argumentorum fontes, quos Topica dicimus loca, vim ex illis emanare nullã comperies ad impellendos animos in tuam ſententiam. Parcius iſta, quicunque ſis, vir diſertiſſime. Non is ego ſum, qui animum adjicere poſſim ad opus exitu tardum, & anceps, ex quo vel lapſus cum Phaetonte mercari titulum poſſit

Hæſurum ſaxis cinerum cuſtodibus, ad quæ
Diſcutienda valent ſterilis mala robora ficus.

Pronum, expoſitum, quodque conficere nullo negotio poſſis, argumentum ingredimur. Seria res ſeriò agitur, non in ſcena luditur. Philoſophi ergo ſtatuant orationi formam, & quoniam copiâ rerum dicendarum obruimur, curtum ſermone rotato enthimema torqueatur: nullus fiat auditori fucus: odoribus delibuta nullis, deliciis quibuslibet incorrupta, ſine laciniis, ut

ut inquit ille, ſine calamiſtris, nuda, facilis, expedita veritas prodeat. Et erit fortaſſe fructus operis non pœnitendus: excitatum in Auditoribus meis ſcribendæ Satyræ ſtudium, ingenioſiſſimi videlicet carminum generis: erectus in omnibus audiendæ veritatis amor: quædam de genere demonſtrativo in univerſum ſtatuta: depulſa, quæ Rhetoribus vitio dantur, videlicet, quod adulari tantùm noverint, & mentiri.

Hujus Proluſionis cõmoda.

Agite igitur, quod in magnis præſertim quæſtionibus fieri conſuevit, partitionem eorum, quæ dicturi ſumus, afferamus in medium. Duo præſertim invenio, quibus ad metam itineribus urgeri poſſit oratio, obliquum unum, alterum rectum. Obliquum dixerim, quo evincam: a Satyra, dum unum illa, aut alterum labefactat, interim innumeros commendari, ipſum videlicet Satyræ Authorem, Vulgum, atque adeo genus omne mortalium, ac præſertim Viros Virtute præſtantes: Recto verò tramite incedam, cum illum ipſum, in quem fulmineum Satyra carmen intorquet, ab eadem exornari ratiocinando conficiam. Ut autem primæ nunc ſemitæ inſiſtam, aſſero: Satyrographum ipſum uberius multò laudari à Satyra, quàm Scriptor Panegyrici ab eo, quo aliis lenocinatur, præconio commendetur. Si magiſtra vitæ Satyra eſt, lex honeſtatis, virtutum cuſtos, efficaciſſima ſcelerum vindex, Nemeſis Tyrannorum, veritatis alumna, nobis a natura ſummopere commendata, inſita linguæ incredibili proclivitate ad

Partitio.

Satyræ Definitiones.

vitia laceranda, deliciæ generis humani, extinctæ virtutis excitatrix, ſpeculum, quod vel a conviciante hoſte repræſentatum, fœlicius oblato quondam ab Ulyſſe Achilli, diſjicit veneficia, quibus perturbationes animi hominem dementaverant, atque adeo non metuendum, ſed exoptandum munus hoſtile; hæ omnes in Satyrographum redundant Satyræ laudes, eundemque ſupra Panegyricum Scriptorem ſtatuunt, qui plerunque lactare ſolet ſegnitiem immeritis præconiis, adeoque hebetare ſtimulos virtutis, & gloriæ.

Ejus indoles illuſtrior, quàm Panegyrici.

Quod ſi cætera deeſſent, atque ultro Panegyrici laudatoribus darem, non minora ab illo, quàm a Satyra, in hominum genus commoda derivari; hæc certè indolem exhibet illuſtriorem, liberalius ingenium, ac prope divinum; tributæ enim cæteris laudes prœmii ſpe infici ſolent, conferendi ab illis, qui plerunque non niſi opibus, & potentia florentes commendantur; ſed a congeſtis in crimen maledictis commodum ſperare nullum Satyricus poſſet, niſi Pretium ipſa ſibi Virtus pulcherrimum eſſet, ac pediſſequa virtutis gloria.

Laudat Scriptorē ſuum.

Enimverò turpiſſima hæc Satyrici proles, qnæ horribilior exhibita Gigantibus Meduſæ facie, intabeſcentes relicta virtute, ac vitio ſtupentes ſuo potentiſſimos Reges mutat in lapides, hæc, inquam, ipſa deformitate formoſiſſima Satyrici proles, pulcherrimum eſſe arguit animum genitoris ſui. Evecti ſupra regale faſtigium cordis argu-

mentum

mentum eſt contemptus aureæ pluviæ, quam commendati ſpargere ſolent mortales Joves: utque iiſdem proſis, laceſſita fulmina, quæ increpiti torquere non rarò ſolent.

At præter liberalem Beneficentiam, Conſtantiam, ac ſtudium Veritatis, quas Satyrico laudes vindicavimus, probabili argumento efficitur, oppoſitas iis, in quæ obſtrepit, vitiis in eodem regnare virtutes; profectò enim ſupra proferentes in lucem Eleuſina ſecreta inſaniat, qui litem aliis moveat ob eam cauſam, ob quam ipſe ſit appellandus in jus. Et utcunque aliquis audacter in ſcenam prodiret, ſibilis exploderetur a populo ſucclamante: ita ne verò in aliorum faciem intentus, Oſtendit illum alienum eſſe a vitiis, quæ vexat.

Non intueris, manticæ quod in tergo eſt?

Memineris delapſum e Cælo γνῶθι σεαυτόν.

Tange miſer venas, & pone in pectore dextram,

ut aliorum deinde ſalutem explores. Enimvero de alienis moribus audere nil poteſt, qui ejuſdem criminis compertus eſt. Porrò vix ulli ſceleſto latere licet, præſertim ſi aliorum ipſe crimina aggrediatur; ſolet enim in Cynicorum vitam diligentiſſimè inquiri.

Concionem populi, ac Procerum non coegiſſent veteres Satyrographi, & vel Auguſto menſe carmina recitaſſent, cum denſo ſeſſore roſtra, & columnarum periſtilia frangerentur, niſi intacti vitiis ipſi fuiſſent, in quæ atrociſſimè invehebantur; inferbuiſſet Laus Veterum Satyræ Auctorum.

enim in illos populi motus : probra, niſi etiam ſaxa, volaſſent; nam,

Quis Cælum terris non miſceat, & mare Cælo,
Si fur diſpliceat Verri, homicida Miloni,
Clodius accuſet mœchos, Catilina Cethegum,
In tabulam Sullæ ſi dicant diſcipuli tres?

Dum ridenti amico circum præcordia ludens Horatius illius vitia exprobrat: neque melle tantùm labia contingit calicis, quo medica potio hauritur, ſed ipſo ambroſiæ potu ſalutem affert animo laboranti: Dum turbidus auro Lucilius fluctuat, & cui naufragium minatur, ingerit opes ſaluberrimæ diſciplinæ: Dum tetricæ Perſii noctes lucem elaborant animis, quos intempeſtæ criminum tenebræ involvunt; illi namque ex profundo quidem, non tamen obſcuro, docentis Auli puteo, fœlicius quàm e puteo Democriti, veritatem educunt: Dum cultus dives, & eloquens ſapientia Juvenalis Lectores invitat, adeoque blanditur iiſdem, quos vexat, ut adorent dexteram ferientis: ac dum a ſingulis Scriptoribus Satyrarum imago animi ſui verbis cordatiſſimis exhibetur: expertes illos fuiſſe crediderim ſcelerum, contra quæ tantos turbines in luce urbis Romæ concitabant.

Et Sacrorũ Oratorum, qui contra crimina invehuntur.

Utque Sacram etiam Satyram delibem, dum erumpentibus ex ore fulgetris, voce tonantes in ſcelera, quæ nutu dexteræ, ac ſenten-

ſententiarum pondere fulminat, Sacrum Oratorem audimus, ſtatuimus apud animum noſtrum, divino amore vehementer æſtuare hujuſmodi virum, qui non præſeferat theatricæ facundiæ pompam ſubhaſtans vocem, ſed adeo lateribus, & vitæ non parcat ſuæ, ut fervidæ immoriturus pugnæ, qua vitia inſequitur, videri poſſit. Quod ſi Orator ipſe alicujus ſit criminis manifeſtus, vel ejus dubia fama gliſcat in vulgus, non ille cum hominibus pugnam conſeret, aggreſſus avellere ab ipſorum fibris, quæ ſingularia vitia iiſdem altius inhæſerunt, veritus, ne ſua in ſe arma retorqueantur; ſed vix in hominis ſimulachrum, velut in Haſtiludio fieri conſuevit, audebit incurrere. Satyra ergo, quæ ſingularia flagrat in crimina, in Authore ſuo florere arguit oppoſitas iiſdem criminibus laudes, adeoque Satyrographum ipſum præclarè hoc artificio commendat.

Ipſa quoque livida Satyra Scriptorem ſuū evehit, ſaltem apud Vulgum.

Quid, quod non honeſta tantùm, & conſentanea virtuti, ſed & inepta, imò etiam aliquando a livore parta Satyra majorem, quàm Panegyricus, præſertim apud Vulgum, videlicet apud pleroſq; mortalium, ſapientiæ, aut virtutum famam conciliat Authori ſuo. Si applodentem pedes, intendentem oculos, corrugantem frontem, jactantem manus, verba tonantem aliquem audias, non in omnes modò Recentiores Philoſophos, ac Poetas deſpuere, ſed & pleroſque Veterum carpere, ac vix Ariſtoteli, atque Homero parcere, idque præſtare ea vocis, & animi contentione, ut conſpuat eos,

eos, cum quibus certat, & conſputus abſcedat, (Sanctiſſimi Viri Hieronymi verbis utor,) an tu incertus animi ſis, hunc ob livorem, aut amentiam debacchari? Et tamen ejus dicta Cirratorum ſunt dictata, & vulgus ignavum, ac præſertim turba diſcipulorum, uno minorem Apolline hunc arbitratur, qui niſi eximiæ in Philoſophia, ac Poetica facultatis ſibi conſcius eſſet, Populo judice, non auderet in Peripati, ac Parnaſi Proceres impetum facere. Quapropter ob Satyræ audaciam in eam venit opinionem doctrinæ, ut dignus, qui forfice aggrediatur Muſas, videatur ille, a quo tonſore nollet Apollo minui oves Admeti.

Apud eumdem Vulgū jacent liberales Laudatores.

Qui verò non conantur hæc grandia, ſed potius liberales in alios congerunt laudes: neque unicum Stagyritam venerati, aliquo etiam in loco eſſe putant cæteros aſſeclas ſapientiæ, nullo ipſi ſunt in numero apud Vulgum, quod ſuæ ſibi conſcium tenuitatis illum credit, qui plurimos admiretur. Atque adeo patet ſecuriori apud Vulgus, quamvis iniquo tramite, ad ingenii famam illos graſſari, qui Satyras, vel improbas, quàm qui Panegyricos, licet honeſtiſſimos, adornant. Hac ſpe fretos audias quoſdam, quorum ſapientiæ qui non diſpliceat nullus ætatem agit, qui licet, ut de omnibus judicent, nullius judicio meruerint, perverſè tamen, ac malignè Authores omnes criminantur.

Cenſentur a multis e-

At Politicæ Prudentiæ, & acris exiſtimationem Judicii extundit aliis Satyra iniquior,

quior. Genus eſt hominum, quos naſci Reges oportuit, cum immanis illos exagitet libido librandi fata regnorum. Hi cum Hiſtoriam primoribus labiis attigerint, præſtantiora Heroum facinora perperam interpretantur, ac ſemper Hominibus imputant Fortunæ crimina. Hinc illi non degeneranti ſæpius mortalium indoli tribuunt dedecora Tiberii Cæſaris; ſed livori Cæſaris Auguſti, qui eidem Imperium Orbis terræ tradiderit evertendum. & comparatione deterrima ſibi quæſiverit gloriam. Hinc, ſi eos audias, non Immortalis Regni amor Carolum impulit ad abdicandum diadema Cæſareum, ac Regium, ſed metus improbæ Sortis, quæ fæminæ in morem ſaviſſet florenti juventute æmulo Regi, ex quo veterem ipſe gloriam corrupiſſet. Qui verò nunc temperant Europam Reges, ſive illam armis tutentur, ſive ornent moribus, emendent legibus, in publica ſemper commoda peccant, ſi ſtandum eſt horum ſententiæ. Hinc illi vulgò Politices magiſtri audiunt, qui Reipublicæ adminiſtrandæ articulos noverint omnes, & arcana prudentiæ lynceis oculis introſpiciant. Cum ex his Seſquicatonibus aliquis luculenter audax, in verba projectus, cui frons contemptrix, oculi torvi, bene palliatus, & gravedinoſus ſenex, faſtidiente manu identidem erigens barbam, ſuis animis indignum ratus in conſcerpendo vulgo conſiſtere, vires, ac virus ſuum diffundit ad Reges, eorum placitis obſtrepit omnibus, victoriis ipſis ſuccenſet, ut acutos, ut bibulos

gregii Politici, qui omnia ſugillant.

Præſertim, qui Acta Principum perperam interpretantur.

Digitized by Google

bulos præſtò habet Auditores! Ut quibuſcunque ille virulentis verbis impetat Principes, Vulgus omnia credit

A fonte relata
Hammonis, quoniam Delphis oracula ceſſant;

quanvis perinde ſint oracula, quæ docta horum e tuſſi crepant ineptiæ, quàm quæ Hammonis e fonte referebantur. Ut poſtquam horrida tandem illius tempeſtas detonuit, populariter inclamatur:

En animum, ac mentem, cum qua Dii nocte loquuntur!

Et tamen illi plerunque ſunt mortalium ineptiſſimi, quibuslibet Antyciris inſanabiles, triremium non raró ob linguæ petulantiam candidati, ſilicernia delirantia, quorum omnis ſapientia eſt, peſſimè de genere humano, nec optimè de Divinitate ſentire; niſi tamen pejus de ipſo ſentiunt Deo, quem nullum eſſe, ac Manes eſſe fabulam non raró arbitrantur, qui politicæ calliditatis magiſtri perhibentur. Quamobrem vel inepta, & iniqua, ne dum ſapiens, & ſaluberrima Satyra magnam, ſaltem apud Vulgus, hoc eſt pleroſque mortalium, famam ſapientiæ molitur Authori ſuo, adeoque illum egregiè commendat; cum ſecus tributæ liberaliter omnibus laudes ipſos aliquando laudatores ludibrio traducant, præſertim ſi ad celebranda omnia Principum decreta propemodum compelli ab optima indole videantur.

Atque

Atque eo præcipuè nomine Satyricis Vulgus favet, quòd hæ non humaniſſimæ belluæ, Satyricus videlicet, atque Vulgus, mutuò ſe ſcabunt, ut eſt vetus adagium: neque qualemcunque ſe populo præconem, ſed adulatorem Satyricus exhibet, ex ingenioſa ſententia Præſtantiſſimi Viri. Vulgo aſſentari Satyram abnuis? At enim dum ſummos illa viros inſectatur, & vulgo exæquat, ipſimet Vulgo lenocinatur, quod inſperatò excuſſos a ſua cervice intuetur, & infra ſe abjectos a Satyrico Reges, ac Cæſares. Cum hæc mortalia Numina probris onerantur, virtute ſe populus involvit ſua, ac ſibi plaudit in ſinu, ut Regalium criminum inſonti; quanvis ſi ſemet excutiat, neceſſitati potius, quàm voluntati, ſuam innocentiam referre non rarò debet acceptam.

Satyrici Vulgo adulantur.

Si ab illis, qui ex Pythagoræ diſciplina non uno tantùm quinquennio, ſed pluribus luſtris, nullum omnino ſapientiæ monumentum ſuæ proferre dignantur in medium, quæcunque aliena prodeunt, atro dente appetita dilaniantur, tunc alii, qui metuentes dicendum ſibi a Judice diem, ſi literas didiciſſent, pepercerunt libris, geſtiunt, eò quòd Amuſi conſenuerint, & contempſerint diſciplinas non profuturas, imò concitaturas contra ſe obtrectatorum invidiam.

Si curvos Regum in mores Satyrici ſtyli mucro contorquetur, Fortunam in jus vocant vulgares homines, quæ non ſuæ virtuti recrèandam Rempublicam, ſed vexandam tra-

Ideoque laudât plures, quàm qui Panegyricos texunt.

tradiderit inſaniæ Tyrannorum. Supra Regum ergo capita Vulgus incedit a Satyricis Poetis elatum: de Cæſaribus, atque adeo de Mundo ſententiam fert: voluptati ſervientes ſuæ, ac veluti ludentes in ſcena moriones habet maximos Principes, in quorum triumphales umbras ſuæ colubros ferulæ Satyra intorquet. An non ergo genus hoc carminum blanditur Vulgo? An præſtantiores in illum non congerit laudes, quàm Panegyricus, a quo dum Principes exornantur, ſua populo dedecora exprobrari videntur? Quod ſi Vulgus omne a Satyra, aliqui tantùm Heroes a Panegyrico illuſtrantur, conſtat, multò plures eſſe illos, quos Divinũ hoc, non Furiale, Satyrici carminis genus exornat.

Et vehemẽtius hoc præſtant.

Quid, quod non modò vincimus numero eorum, in quos præconia dividit Satyra, ſed & pondere, ac præſtantia laudum, quas iiſdem attribuit, ipſos adulatores Regum antevertens. Utcunque enim Aulici ſe fingant ad domini ingenium, nunquam tamen ad illum oblectandum inducere in ſcenam perſonas poterunt, quæ fortunam ſui Regis tanto ſuperent intervallo, quanto præſtant Vulgo mortalium Auguſti, & Alexandri, quos ad exhilarandum populum in Orcheſtram Satyricus Vates inducit. Sed indecorum eſt, inquies, blandiri populo, & plerunque ob ſua vitia promerito probra, plauſus ingerere. Ain verò? At quis, o bone, urget in præſens, jure omnes, ac meritò a Satyra celebrari? Authores tantùm ſumus, plures omnino, quoſdam quidem

ex

ex merito, alios animi gratiâ, & officioſiſſimi, quo Satyra eſt, ingenii, ab illius jocis, ac ſibilis, quàm a Panegyrici obſequiis, ac blanditiis, in cælum evehi.

Jam verò, ut nutui morem geram tuo, palam faciam, (quod erat in partitione alterum) provocantes videlicet omnem laudem Præſtantes Viros magis, quàm a Panegyrica oratione, a Satyrico carmine commendari. Cæleſtis ac Divina eſt origo Virtuti, & ejus pulchritudo mortales oculos latet, ideoque raros adeo ſectatores habet, quæ ſi noſtro intuitu poſſet uſurpari, mirabiles, ut inquit Plato, in omnibus pareret amores ſui. At deformis, & horrida vitiorum facies non adeo eſt incomperta. Ex his efficitur, ab illo qui ſceleſtorum crimen objurgans, per celeberrimum argumentorum fontem, quem dicimus a Contrario, Virtutes exornet, has umbras criminum deliniando, pulchriori ſtatui in lumine ſolem alienæ virtutis, quàm ſi cæleſtes ejuſdem Virtutis radios, ac Divinitatem ſpirantes mortalibus referre coloribus aggrederetur.

Etiam qui laudes merentur, iis magis, quā a Panegyrico, illuſtrātur a Satyra

Per locum a contrario.

Hinc quemadmodum ex magni Dionyſii ſententia Divinitatis notitiam aliquam aſſequimur potius ex iis, quæ illi non inſunt, noſtræ deficientis naturæ incommodis, quàm ex eandem exornantibus prærogativis, cognitionem omnem, & admirationem abjecti infra Lunam hominis ſupergreſſis: ita præſtantium quoque virorum virtutes illis inditas a Deo, ac virtutis Divinæ particulas, in oppoſita magis turpitudine criminum, quàm in

Digitized by Google

in ipſarum Cæleſti forma conſpicimus. Rhetorum placitum eſt, fœlicius ab Oratore ſuaderi, quod demonſtrandum propoſuit, ſi a notioribus, ac pervulgatis rebus, quàm ſi ab obſcuris, & remotis argumenta deducat. Hinc veteres Panegyrici plurimi ſunt in augendo decore virtutum comparatione diſſimili criminum. Hinc Plinius Junior, Laudatorum Idea, ex perpetuo diſcrimine, quod Trajanum inter, ac Domitianum, cæteroſque peſſimos Cæſares animadvertit, mirabili artificio ſui Principis laudes amplificat. Cumque hujuſce ſeculi, inconſulta fortaſſe, moderatio, deſueverit penitus noſtrorum Heroum dotes a contrario cæterorum dedecore exaggerare, memini me audire querelas Ingenioſiſſimi, ac Diſertiſſimi Viri, idcirco uberrimum a nobis ſponte præcluſum eloquentiæ fontem expoſtulantis.

Illo uſi veteres Panegyrici.

Sed quid in expoſita, & manifeſta re diutius immoramur? Non illos modò, in quibus florent Virtutes oppoſitæ criminibus, quæ Satyra vexat, ſed illos etiam, in quos efferatur, ipſamet Satyra extollit. Ac primò quidem commendamus profectò illos, quibus exhibemus ea, quæ ipſi proferre poſſint ſuarum laudum argumenta. Porrò arguitur, eſſe præſtantes viros illos, in quos Satyrici ſerpentes flagrant; hi enim non niſi Reges aggredi ſolent, aut qui in Sapientia, aut aliis dotibus animi dominantur.

Liquet de præſtantia illorum, in quos cuditur Satyra.

Celeberrimus ille Gladiator, qui auribus viduatus, audit quæcunque Reginæ in aures Rex inſuſurrat: viduatus oculis Ar-

Paſquillus Magnos tãtùm Viros aggreditur.

guum

gum vincit in conclavibus Principum explorandis : neque auriculis tantùm carentem Galbam, ac dimidios Curios, ſed & naſo carentem Corvinum repræſentans, Magnates tamen omnes Rhinocerotis naſo ſuſpendit : & manibus deſtitutus in album nigerrimum perpetuò collineat : Paſquillus, inquam, Cynicorum Princeps, dedignatus faceſſere negotium Vulgo, inſurgit in Reges. Hos præterea Mimus fingit, hos ludit ſcurra, hos nutibus Atellanus conatur effari. In te ergo Satyra cuditur? Paulus, vel Coſſus, vel Druſus moribus, niſi genere, ſalutaberis? Laudi datum accepi a præſtantiſſimis viris Religioſæ cuidam Familiæ, quod quæ in illam quotidie ab hoſtibus Fidei Satyræ prodeunt, Bibliothecam Didymi exæquant.

Satyra celebrat identidem illos, in quos inſurgit.

Quid, quod Satyrici Vates ſtellis non rarò inſerunt & concilio Jovis, quos ad humum allidere, ac proterere penitus ſatagunt. Ut enim appoſitis exemplis utar, ſi æſtuant in Catilinam, eundem compellant Patriæ Parentem, ita ut invidiâ diſrumpi, ac livore peruri Cicero poſſit: ſi convitia crepant in Craſſum, negant, illum auro incubaſſe: ſi Apicium rodunt, aut celebratum a Juvenale Montanum, qui

Cyrcæis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu,

H *Et*

Et ſemel aſpecti littus dicebat Echini,

pejerant, ab illis palati delicias omnes ignoratas. Si demum, luxus inſimulatum ab omnibus, Lucullum deglabrant, eundem frugi hominem dicunt, ac intonſo Catoni præhabent, atque horrido Cincinnato.

Nihil obeſt, quod hoc præſtet ironicè.

Sed enim fucum, inquies, nunc facimus Auditori, quaſque hucuſque vitavimus captioſas argumentationes Veterum Sophiſtarnm, contra datam in exordio fidem, in extrema oratione proferimus. Ironicè dicuntur iſta, neque reſpondet animus verbis. At ego, quæ reponam, habeo pauca. Hæccine moveant cordatos viros? Verba certè, & quidem effusè, commendant: animum laternâ Diogenes nullus explorat. Quod ſi religioni ſibi Rhetores ducant diſcrepantiam oris, & cordis, non modò pulcherrimum hoc Satyræ ornamentum, ſed ipſa etiam ars Panegyrica interibit; quotus enim quiſque laudat ex animo? Sed leviora ſint hæc, jamque in gratiam Satyræ, quæ fænum dicitur habere in cornu, quæque etiam cornu petere conſuevit, uſi dilemmate, paucis plurima complectamur. Non laudet ironicè, ſed canino dente rodat, laceret, conſcerpat, ut libet, ac depoſitâ etiam perſonâ, in faciem exprobret crimina, & æſtuans livore, cava, & tumentia verba, ut inquit ille, buccis trutinetur inflatis; eximiis tamen laudibus onerat illos, in quos tanti turbinis impetus devolvitur.

Etiam cum atrociter ſęvit in aliquos, eoſdē laudat.

Aut

Aut enim falſum Satyricus, aut verum crimen exagitat. Si falſa ſcelera immeritis viris affingit; licet conſutis dolis tot proferat merces, quot non fuerunt in foro mendaciorum apud Athenienſes, teſte Pauſania; nullis tamen centonibus virtutem obruet, ſed paludamento regali honeſtabit; cum enim quò atrocius Satyrici motus efferbuerunt, eò magis excitari ſoleant Auditores ad cauſam tantæ concitationis explorandam: cumque nulla nubila extinguere, imò ne noſtris quidem oculis diu ſubducere poſſint veritatis ſolem: deprehenditur innocentia eorum, quos immeritò Satyra criminatur: laceratur ab omnibus ſcabioſus obtrectatorum genius, corruptæ, ac liventis, aliquando etiam ſuperbiſſimæ, fœtus mentis, qua cæteros evertere ſatagunt, ut Regnum immeritò arrogent ſibi; eſt enim genus hominum, ut ait Terentius, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt, nec tamen ſunt. Ad amoliendas demum Cynicorum injurias fœdus ineunt omnes in eo exornando, in quem immeritò Satyricorum atrocitas deſæviebat. Quamobrem cum cæteroqui raró conſpirent omnes ad conferendas uni, & ejdem laudes, & Phœnix Heroum habendus ille ſit, qui, Authore Saluſtio, cum omnes gloriâ anteiret, omnibus tamen charus erat; unius, aut alterius Satyræ maledicta, in quibus convellendis laborant omnes, eam aliquibus famam comparant, quam plurimi Panegyrici non contuliſſent. Innumeri certè jacerent inglorii, qui, diſiectæ ab omnibus hoſtilis

Sive falſa, ſive etiam vera, crimina adoriatur.

Si falſa, omnes inſurgunt cõtra Satyricum.

Satyræ beneficio, geſtum aliquem faciunt in gloriæ theatro.

Exhibetur neceſſitas calumniæ propulſandæ ſuas do. tes detegẽdo.

Ad hęc honeſtiſſima exhibetur cauſa iis, in quos fervent Eumenides Cynicorum, proferendi aliqua in commendationem ſui, quæ cæteroqui non ſine omnium ſtomacho celebraſſent. Nullus autem uberius commendat, quàm ſi laudator ille ſit, cui ſui regnum animi penitus innoteſcit. Quorumdam certè cineres coronat poſthuma gloria ob ea decora, quæ de ſe ipſi profeſſi ſunt ad depellendas aliorum calumnias, quæque cæteroqui nunquam ab iiſdem producta in medium perpetuæ noctis tenebris urgerentur. Profectò ergo ſi falſum in crimen ringitur Satyra, præſtat Panegyrico in genere exornativo.

Si declamat contra vera crimina, jucunda ſceleſtis accidit Satyra.

Quod ſi verum crimen diſcerpit, ipſum tamen crimen illuſtrat, & eam attexit ſceleſto famam, quæ multò illi jucundior accidit, quàm egregiis viris parta virtutibus gloria. Nullus autem inficiabitur, præſtantiorem illum eſſe præconem, qui ea cæteris laudi tribuat, quæ ipſi commendari in ſe maximè velint; quàm qui commendatione augeat illa, quæ minus grata ſint iis, quos exornare contendit. Atqui ab improbis potiorem haberi magnorum ſcelerum famam, quàm ab inſontibus claritatem nominis magnis virtutibus comparatam, manifeſtò liquet; eò quòd cariori illam pretio ſceleſti emunt, abjecta ſpe Regni immortalis, & hujuſce non raró perituræ vitæ uſurâ, cujus contemptum profiteri ſolent, qui perditis vo-

voluptatibus adhinniunt, aut ultioni Divinis legibus vetitæ, aut alienis opibus, ac præſertim immani latrocinio Regnorum, aliiſque Satyram provocantibus culpis illuſtribus.

Quid, quod ad palmarem aliquando inſaniam adegit maximæ incenſa ſitis infamiæ: nec unus Eroſtratus Epheſio Dianæ Templo flammas admovit, quibus nomen inclareſceret ſuum; ſed innumeri certò perituri, ſi Regi manus inferre, ſi perturbare Rempublicam, ſi Sacra proterere, ſi convellere communem Religionem aggrederentur; hoc ipſo conſilio projecti ſunt in vecordem audaciam, ut peſſimis artibus mortem nominis evitarent, quod, utcunque tandem, magno ſaltem odio laborans, latè ad poſteros pertineret. Sunt, qui flagrant deſiderio infamiæ.

Neque tantùm ad inurendam ſibi ab aliis notam magnorum dedecorum, velut ad optatiſſimum portum, per obſeſſa ſcopulis, & ſyrtibus maria, perque ipſa naufragia velificantur, ſed hoc ipſimet rapiunt aureum, ut ita dicam, vellus infamiæ: Sua ipſi probra denudant, ſua jactant ſcelera: cumque occupatos æſtro tartareo pudeat non eſſe impudentes, vel falſo aliquando de crimine famam quærunt. At præditi virtute viri contemnere ſolent, quam ſperare poſſent nominis vitam ab hominibus, & literis perituris: aut illam profectò tanti non emunt, parcentes Sempiternæ Fœlicitati, & huic etiam, quam agimus, vitæ; quin potius nullo prorſus pretio dignantur humanæ gloriæ auram inanem, pretium laboris ſui Jactant ſua dedecora.

 omne

Digitized by Google

omne ſolventes pro immenſo pondere gloriæ immortalis. An ergo immeritam aucupentur gloriam, & non ſuas ſibi ipſis laudes affingant; cum potius omni ſtudio deterant ea, quæ in ſe ab aliis commendantur? Quamobrem cum is, quem Satyricus diſcerpit, perditiſſimè depereat ignominioſam gloriam a Satyræ celebritate prognatam, ac majori ejus cupiditate incendatur, quàm integer vitæ, ac purus ſceleris illam cupiat, quæ a laudatorum Panegyricis proficiſcitur: cumque ille maximè laudet, qui maximam init gratiam Herois, quem laudat: quid ſequitur, niſi ut a Satyra magis commendari illum ipſum, quem conviciis exornat; quàm a præconio illum, quem Panegyricus onerat laudibus, diſertè pronuntiem?

Colliguntur in unũ ea, quæ ſtatuimus.

Quæ cum ita ſint, & non ſuum tantummodò Authorem, atque omnes mortales, ac præſertim Vulgum, & ab eximia Virtute nobiles viros; ſed ipſum etiam, in quem debacchatur, ſupra quemlibet Panegyricum Satyra exornet, vos tamen, Egregii Adoleſcentes, quos erudiendos ſuſcepi, operam date, ut conſueta potius, & recepta vulgo, Panegyrici præconia, quàm arcanas haſce Satyræ laudes aſſequamini. At ſi livido motu veſtros mores candidiſſimos, aut eruditas ſcriptiones ſuo livore tingente, digni hoſtibus videamini, in quos iniquam ipſi Satyram cudant, illuſtrem ex hoc ipſo ſenticeto metetis palmarum ſegetem: Parthorum inſtar Regum hoſtilia vos jacula coronabunt: Pulchriorem veſtræ virtutis ſoli hoſtium nubila

bila decorem affundent; ad hunc enim ſolem ſuſpiciendum ipſa nubila oculos omnium erigent, a nimio cæteroqui fulgore fortaſſe perſtringendos.

At quoniam Satyram in aliorum manifeſta crimina non ſcribere arduum vobis erit: quis enim tam ferreus, ut teneat ſe, hoc ſeculo, certè non aureo? confluant in veſtrum carmen, quæ ſparguntur in Satyrarum Authores prærogativæ, Juvenalis robur, & pondus, Horatii candor, & lepor, aculeus Perſii, & atrox livor in vitia. Illud etiam veſtris animis infixum hæreat, nulla vos exercitatione fœlicius eloquentiam adepturos, quàm Satyricè crimen amplificando, quod, magna ſaltem ex parte, ſoluta etiam oratione præſtari poteſt. Suſpiciemus illud hoc anno in Cicerone Antonium, & Piſonem allatrante, cui certè Rhetorum Principi Facundiæ Regnum maledicendi atrocitas vindicavit; diſertiſſimus enim Romuli nepotum Cicero eſt, quando in perditiſſimos cives invehitur. Cæterùm cum breviſſimis omnino finibus circumſcribantur orationes pro Marcello, Ligario, ac Rege Dejotaro, quibus Cæſaris laudes exequitur, in immenſum producuntur illæ, quibus incenſus in ſuos, ac Reipublicæ hoſtes tonat, fulgurat, omnia denique perturbat, ac permiſcet: atque adeo exhibet quidem Jovem hic eloquentiæ Deus, (quo nomine Secundinus Rhetor Divùm Auguſtinum compellavit,;) exhibet, inquam, Jovem Cicero, ſed Tonantem. Cum ergo tantopere probetur copia Satyrico aculeo de-

Dotes Veterum Satyricorum exprimendæ.

Cicero eloquĕtiſſimus in Accuſationibus.

deſigens, par fuit, pluribus in commendationem Satyræ proloqui. Præterea noſtram hanc fortaſſe nimiæ prolixitatis ream Proluſionem abſolvit argumentum ſuum, cum arduum ſit, paucis illuſtrare illa, quæ Græci παράδοξα dicunt, admirabiles ſcilicet Veritates, quæ primo intuitu ſe nobis exhibent indutas ſpecie falſitatis, cujuſmodi eſt, quod in exornando potior Panegyrico Satyra ſit. At ſtatim, inquies, jugulus cauſæ petendus erat. At fieri potuit, quod acutè Regulo idem cavillanti repoſuit Plinius Nepos, fieri, inquam, potuit, ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, quem jugulum putaſſes. Cuſtodienda brevitas eſt, cum cauſa permittit; alioqui prævaricatio eſt tranſire dicenda: & æquè non ſervat modum, qui infra rem dicit, quàm qui ſupra. Sed quorſum hæc in tam erudita corona? Eſt quidem, ut ejuſdem Plinii verbis confidentiſſimè dicam, potior multis actio brevis, ſed inertibus, quorum delicias, deſidiamque quaſi judicium reſpicere, ridiculum eſt; nam ſi hos in conſilio habeas, non ſolùm ſatius eſt breviter dicere, ſed omnino non dicere.

PRO-

PROLUSIO V.

A Satyra magis, quàm a Panegyrico, res exornari.

CUm inſtitutam nuper in laudem Satyræ diſputationem proſequamur, Illuſtriſſimi Præſules, nulla Exordiorum lege tenemur. Cauſam idcirco ſtatim aggredimur, rejecta in finem Proluſionis narratione Hiſtoriæ, ex qua, niſi longiuſcula eſſet, commodum nobis naſci potuiſſet exordium. Meminiſtis, opinor, propoſitum nobis fuiſſe, ut oſtenderemus: A Satyra magis, quàm a Panegyrico, res illuſtrari: Illud ipſum urgemus in præſens.

Satyrographus magis ornatur a Satyra, quã Scriptor Panegyrici a Laudatione

Ac primò quidem Satyrographus ipſe uberius multò exornatur a Satyra, quàm Scriptor Panegyrici ab eo, quo aliis lenocinatur, præconio commendetur. Suum opus commendat artificem, veluti Minerva Phidiam, ac Zeuſim Venus: quodque magis arduum ars opificium extundit, majorem ipſi artifici laudem conciliat. Sed magis arduum eſſe Satyram ſcribere, quàm Panegyricum, accepimus ex inſtitutoribus Rhetoricæ artis; ideoque cum in hoc elaborent etiam Tyrones, illam tentare vix audent Magiſtri: aut ſi quis illam nobiſcum ſiniſtro Apol-

Quàm arduũ ſit Satyram ſcribere.

Apolline aggrediatur, Saturam laceſſit, qua vir ingenioſus ipſam olim Saturam ſaturavit. Materies Panegyrici ultro ſe ingerit: ex illo plurimùm narrationes exhauriunt: conſueto plerunque utitur ſtylo, figuris pervulgatis. At quæ vis judicandi commendare illum debet, qui ſibi ſtatuit materiam Satyræ! Quot ille premere conſultò debet, ne infortunium venetur, in quæ cæteroqui, Satyrorum ferula, colubri diſtringi amant! Quot ille tantùm curſim innuere poteſt, in alia liberius invehi! traducere ludibrio quædam, atrocius cætera exagitare! At quod illi affulgeat lumen ingenii, cui frequentibus ſententiis illuſtrandum eſt carmen, doctè reſpiciendum ad placita Sapientium, eruditè ad fabulas Poetarum: noſcenda Hiſtoria omnis, tanquam ungues, digitique ſui: cui ſtylus adhibendus atrox, acutus, dilucidè obſcurus, quique plerunque dedeceat quodcunque aliud ſcriptionum genus? Hoc enimverò carmen eniti, non niſi literarum fluminibus inundata, &, ut inquit ille, divinitus emota mens poteſt: quod ego carmen Saturam dictum crediderim, propterea quod omni delibato doctrinarum flore, & quinta quaſi natura, & ſucco ſapientiæ ſaturandum ſit.

Laudat Satyra, quia excitat ad laudes promerendas.

At præter Ingenii ac Judicii dotes, quas in Satyrico ſupra Panegyricum Scriptorem deprehendimus, quis urgere novit vitia vehementius, quis eorum ſemina vipereum eruptura in partum fœlicius extinguere, quis lacte ſalubriori nutrire virtutem? Jacent Leges,

ges, ſi cum Satyræ viribus conferantur. Quot illæ criminibus pænam non irrogant, quæ Satyrici Scriptoris tela confodiunt? Hinc verò patet, non ſuum tantummodò Authorem, ſed illos etiam, in quos ipſa efferatur, a Satyra commendari, namque efficacius nullum laudationis genus eſt, quàm objurgatio, ſi metu ſui perculſos animos excitat ad præconia in poſterum promerenda.

An non in ipſos Tyrannos Satyræ tempeſtas atrocius tonat, qui ſe nullis innocentiam debere legibus arbitrantur? Cumque non ineptè Soloni dixerit Zoroaſtres, conditas ab illo Leges retia demum eſſe, quæ araneas quidem, ideſt vulgus ignobile, at non aves, ideſt, qui Cælum ſuperbiâ, & potentiâ invadunt, Principes viros, illaqueare poſſent; ipſos tamen humani generis arbitros Reges libentius cæteris mortalibus nobiliſſimum Satyræ ingenium adoritur. Ut ipſis idcirco Regibus major ſuum illos ad tribunal cogit, ſupremum videlicet omnium, quæ in terris hominum licentiæ frænum injiciant! Per hanc patent latebræ Tyrannorum, ac tenebricoſa caligo dieſcit: Hæc pharmacum propinat imbutis aſſentationum veneno ab Aulicis ad Domini mores factis: hæc nimia fœlicitate laborantes revocat ad ſalutem: hujus terrore ſe non rarò temperant, ac ſibi ponunt imperii modum. Ex quo ita mecum liceat ratiocinari. Si laudes inſtitutæ ſunt ad ſtudium virtutis provocandum, commendari non dicam Principes viros a projectis in omnem licentiam Satyræ autho-

Præſertim Reges, quos Adulatores in præceps agunt.

authoribus, qui eoſdem propemodum cogunt ad ſtadium virtutis urgendum?

Ideo illam ãplexæ nobiles omnes Nationes.

Hinc nobiliſſimam Poematum Reginam Satyram, cui Reges ipſi, & Cæſares faſces ſubmittunt, amplexæ ſunt omnes egregiæ nationes: Romana Reſpublica in Orcheſtram primùm, tum etiam in laureatos victorum currus induxit: omnium parens Natura, ac ipſa elati ſupra naturam ordinis molitrix Divinitas ſummopere commendavit. An non enim, ut cæteras gentes ſilentio involvam, priſca Romanorum Comœdia Satyra fuit, qua ſingulorum vitia jocis palam, ac ſibilis defigebantur? An non, præter licentiam Sâturnaliorum, quibus poteſtas exſoluta planè mancipiis fuit ſuis vitia Dominis exprobrandi, dum ipſis propemodum immiſti Numinibus videbantur, qui aureo Capitolium curru ſubibant, jucundiſſimum militibus erat in Triumphatores convitia jacere, quibus excitati, poſt devictas gentes, ſua etiam aliquando crimina debellarent. Quod ſi triumphale carmen eſt Satyra, quis ibit inficias, eamdem eſſe pariter exornativum carminis genus?

Sapientum de illa præconium.

Quæ verò fuerint de Satyra judicia Sapientum, teſtis Philoſophus ille non ignobilis, qui omnes de ſuo ludo Auditores coegit non devorare ſolùm maledicta, ſed præmio ingenti mercari; ex quo prodiiſſe ferunt illum, qui laureâ tandem donatus, cavillo prætereuntis appetitus, effuſus in riſum eſt, & effrontiſſimo blateroni devinctum ſe omnibus benevolentiſſimi animi argumentis profeſſus

Digitized by Google

feſſus eſt, a quo gratuitas haberet injurias, quas magiſter tanti vendidiſſet. Hinc ego ita non diſſeram, Auditores? Qui conſueta Panegyrici præconia palam emerit, Sapientum nullus perhibetur; Atqui profitebantur palam Sapientiſſimi Viri, caro a ſe pretio quæri ſitas in Satyra laudes. Illuſtrius ergo ex illa proficiſcitur commendationis genus. Æmulus naturæ Apelles ſannas improbantium tabulas, quas coloraverat, clam aviđiſſimè excipiebat, ut ad eorum arbitrium refingeret ea, quæ pinxerat immortalitati; dummodo ſententiam non tuliſſet Sutor aliquis ultra crepidam ineptè progreſſus. At cæcus ille Vates, qui naturæ oculus fuit, Ideam ſtatuens optimè conſtitutæ Reipublicæ, humanæ pariter, ac Divinæ, inducit Therſitem plectentem jurgiis, quicquid delirabant Reges, ac Rex ipſe Regum Agamemnon, quæque Jupiter deliquiſſet, audaciſſimè carpentem Momum. Quod ſi Satyrâ exornantur Dii, quibus profectò perpetuum laudum vectigal perſolvendum eſſe arbitrabatur Homerus, divinum quoddam commendationis genus Satyra eſt.

Ipſius Naturæ de illa Judicium.

Quæ demum ipſius Naturæ de hoc carmine ſententia ſit, liquet ex eo, quo illam jucunditatis melle reſperſit. Omnino impatiens otii ad crimina diſcerpenda proclivitas inſita eſt linguæ, & incredibilis quodammodo nativus pruritus auribus excipiendi Timonem aliquem, aut Diogenem, horrendas in aliorum crimina procellas excitantem. Ut faciliores Cynico præ-

præbemus aures, cujus ardeat mucro, qui

In clypeum aſſurgat, qui turbine torqueat haſtam;

quàm laudatori, qui, ut ut egregiis, Heroibus conferat vitam nominis immortalem?

Et Dei O.M. jubentis, ut contra ſe unuſquiſq; Satyrā formet.

At verò elati ſupra omnem naturam ordinis conditor Deus, dum præcipuum genus exagitandi crimina, quo illa reus ipſe denudat, ac deteſtatur Sacerdotis ad pedes, artem voluit eſſe, qua Immortale Regnum, ac Naturæ Divinæ conſortium homines adipiſcantur, profectò nobis exhibuit, quid ſtatuere de cæterarum Satyræ ſpecierum præſtantia debeamus. Si enim Satyra, qua ſe quiſque damnat, Cæleſtis Curiæ, & ipſius Divinitatis plauſus conciliat illi, in quem Satyra eadem inſurgit; ecquod præclarius artificium exornandi alios excogitari poteſt, quàm ſi eorundem publica crimina feralibus conviciis objurgemus?

Noxia plerūque laus, utilis objurgatio.

Lactat Panegyricus plerunque ſegnitiem immeritis laudibus, Satyra verò ſcelera elidit: hebetat ille non raró, aut ſoporat ſtimulos virtutis, & gloriæ, hæc eoſdem exacuit, atque incendit: vel ſi tenues ille aliquando laudis igniculos excitat, hæc luculentum incendium exuſcitat; nam ſi præconii ſpe ille provocat ad ſtudium gloriæ, hæc metu diræ probrorum grandinis in ſe a Satyra exonerandæ, compeſcit a ſcelere. At quis ignorat, majorem ſitam eſſe vim in metu, quàm in ſpe ad animos permovendos?

Hanc

Hanc qui non cudit in ſcelera, reus eſt virtutis extinctæ, quam cum revocare verbis ad vitam poſſet, crudeliſſimè renuit.

Præclarum hoc artificium paucis oppidò verbis excitandi animos, quos admonemus officii, præcipuum deberet eſſe munus amicorum: eſt munus hoſtium. Ex improba verecundia diſſimulare illi ſolent ea, quæ in amicis improbanda eſſent; at cum in colloquiis vehementius incenduntur alienæ laudis obtrectatores, atque æmuli, hoſtibus exprobrare ſolent eorum dedecora, & dum injuriam adornant, ingens beneficium ingerere; metus enim, ne illa eadem rurſus hoſtis amarus improperet, cogit a cæno conſurgere, ac præteritum dedecus redimere in poſterum recenti merito laudum. Profectò ipſo Moly Homerico efficacius ad animi ſanitatem pharmacum eſt, quod venenatæ vitiorum ſordes emoveantur ab æmulo. Et mirabimur quovis amore ſalubrius odium, a quo adactus aliquando gladius in pectus adverſum immedicabile ulcus aperuit; cum hoc quotidie prodigium pariant jurgia, quæ jaculatur livor hoſtilis? Magis proſuntHoſtes, quàm Amici.

Jam verò ſi nec hoſtes inſurgere in nos Satyricè poſſunt, quin impellant ad præconia promerenda; cum ſecus amiciſſimi viri, dum laude blandiuntur, noſtram inertiam foveant, adeoque meritum veræ commendationis extinguant: conſtat, Satyricum Scriptorem fœlicius evadere ad finem, quem duce natura ſibi ſtatuerunt, qui omnium primi aggreſſi ſunt commendare virtutem: videlicet, Satyra fœlicius aſſequitur Finem, ob quem Virtus cõmendanda eſt.

delicet ut ejuſdem amorem vehementius inflammarent. Porrò compertum eſt, omnium optimè homines exornari ab illo, qui omnium fœliciſſimè aſſequitur finem, ad quem comparandum commendationes a natura ſunt inſtitutæ. Igitur omnium optimè Satyricus laudat.

Anſa nobis oblata ſcribendæ geminę hujus Proluſionis.

Narrationem demum accipite confabulationis habitæ nuper in Algido, quæ diſputationi huic noſtræ aditum præbuit. Hæc porrò hiſtorica narratio potius ipſius quæſtionis pars, quàm parergon, aut epiſodion nuncupari poteſt, ex recepto jam more inſerendi Proluſionibus hiſtoriolas, quæ proximè accedant ad fabulas: quæque ferè Mythiſtoricorum, qui Heliodorum ſequuti ſunt, ſtylo narrentur. Crebrioribus ergo metaphoris indulgeamus: afferamus frequentiſſima Poetarum loca, quæ tamen non emineant extra corpus narrationis expreſſa, ſed eidem inſerantur: eamque frequentibus ſalibus, & leporibus exacuamus, utinam non inſulſis, & infacetis. Hæ certè, niſi nos quidem fallimur, præcipuæ deberent eſſe notæ Mythiſtorici ſtyli.

Iter ad Algidun.

Evoluto proximè Octobri cum feriatus ab Academia agerem Tuſculi, a liquidiſſimi, quod purpurea luce riſit, diei præludio invitatus, cum quibuſdam Mercurialibus viris in Algidum eniti decrevi. Facto viæ compendio ſuavibus colloquiis, in Oppidum evaſimus, tenue illud quidem, horridum, aſcenſu aſperum, perque cujus arduas ſemitas capreæ vix hærere in veſtigio poſſint; in cujus

cujus tamen ſemiruto templo neſcio quis ſacer Orator in exuberantem quadrigarum luxum debacchatus eſt. Egreſſi oppidulo, quod oculos lachrymoſo fumo perſtringebat,

Udos cum foliis ramos urente camino,

per Annibalis campos, ex quibus videlicet Capuæ meraco ebrius ſuis Romam militibus vendidit Dux ille, ſi noſtræ perniciosus Italiæ, parentibus etiam ſuis abominatus: per Annibalis, inquam, campos ſylvam ingredimur, ubi excitato frondibus igne, collatâ in commune operâ, prandium adornavimus ferme Pythagoræum, niſi epularum gratiâ, noſtro certè labore condiendum. Tum,

Ut priſca gens mortalium,

ſuper inſtratam foliis herbam epulati, modico ſpatio quieti dato, remetimur campos Annibalis, in quem jocatus aliquis, ut recens a prandio: Tu quidem, inquit, cum ante prælium epulare ſine caupone rationem ſubduxeris, Annibal, de Urbe Roma, veluti cæna, pactus cum militibus tuis, incænatus dormies; Afrorum enim dentibus comminui nequit Capitolii ſaxum immortale. Ut melius Seplaſiam, & inertia Campaniæ convivia ignoraſſes! An non hoc ipſo e nemore ſumis Romanæ documenta conſtantiæ, quæ

Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes, animumque ferro?

Dum hic Scipio, ſcipionem certè veluti fulmen intorquens togatæ Palladis miles, inſultat triumphali umbræ Ducis illius, qui primas duobus tantùm Imperatoribus, ſe judice, concedebat, in Appiæ viæ reliquias incurrimus, per quas grandire gradus Plautinâ formulâ prohibemur a comitum altero, afferente illud Horatii,

Minus eſt gravis Appia tardis.

At ego, næ tu, inquam, mones in tempore; niſi enim edoctus a Venuſino fuiſſem, ignoraſſem hoc arcanum ſapientiæ, videlicet illum, qui pedibus iter ingreditur, defatigari minus, ſi lento, quàm ſi concitato, gradu incedat: perinde atque compertum nulli fuiſſet, a pulchritudine amorem conciliari; niſi hoc fuiſſet Sapphus Poetriæ pronuntiatum. Enimverò cælum Sapientiâ petere videntur ſibi, qui, Catonis ſupercilium induti, per ſingula verba ſententias proferunt nulli puero incompertas.

Deſcriptio locorũ, quæ ſpectavimus.

Sublimem interea montis ſpeculam aſſequuti, oculis primùm liberis uſurpavimus non fictas nemorum, ac montium ſcenas, ad inſignem ſpeciem, ac propemodum ad luxum, ludumque, colore, ut cum Apulejo loquar, multiplici variegatas, & quaſi de induſtria, & arte naturæ, juſta per intervalla dimenſas, quæ vel editis aſſurgunt montibus, vel depreſſis vallibus hiant, opacantur frondibus alia, quædam rupibus aſperantur: uno aſpectu libata nemora, lacus, urbes, quæ ferè nunquam intuitum, nunquam certè compeſcunt vota mortalium.

Mox

Digitized by Google

Mox illa etiam, quæ longius recedunt, oculis admovere aggredimur, adhibitis tubis optico vitro perſpicuis: & aderat admonitor non ignarus regionum, qui Pontinos campos indigitaret,

Quà Saturæ jacet atra palus, geliduſ-
que per imas
Quærit iter valles, atque in mare con-
ditur Ufens,
Circæumque jugum:

Et mare Pontiâ, & Palmariâ inſulâ bacchatum: & ſuâ Camillâ ſuperbum Privernum: & ſuo, quod olim

Lato ardebat in auro,

ſuperbam nectare Setiam: &

Impoſitum ſaxis latè candentibus An-
xur,

ex quo Apennini conſurgunt perpetuo dorſo Italiam ſcindenteſne dixerim, an coronantes?

Dum hæc omnia cupidiſſimè circumſpectamus, cerebroſus aliquis multo omnia ſale perfricabat. Et erat, inquit, operæ pretium aereum in montem prorepere, ut hęc deſpicerem? En Pontinas paludes Romanæ potentiæ inſultantes. Siccine — Satyrica eorumdem expenſio.

Contracta piſces æquora ſentiunt
Jactis in altum molibus,

Quirites, domini terræ faſtidioſi? Contracta vos æquora camporum intuemini, per quæ graſſatus Neptunus compeſci nunquam potuit a Romanis, rerum videlicet dominis, ac naturæ. Hunc certè debellare ſuperbum, Virgili, Roma non meminit.

At illamne Palmariam dicimus per Antiphraſim, inſulam Divorum olim exiliis, Afrorum nunc latrociniis infamem? Excurrens verò in mare promontorium illud, cui ferreum imminere Cælum perhibetur, quodque plumbeis importuni Syrii venti ſagittis perpetuò appetitur, & in quo deſerta omnia hinc etiam videre licet, & ſabuli acervis compluribus horrida, quos ventorum turbo congeſſit, Circæum illud eſt,

Dives inacceſſos ubi Solis filia lucos

aſſiduo, etiam nunc, reſonat cantu, (quandoquidem Deabus, ac Veneficis perpetuam eſſe juventutem ſanctiſſimè pejerant Vates)

Tectiſque ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum?

Ex odorata profectò cedro non oritur fumus ille ater, & craſſus Circæum involvens. An ut ſuarum virium ſpecimen exhiberet, Tartari Coloniam elegit Saga illa, in qua Elyſios ſtatueret? Velut inſana olim Regum ſuperbia educabat in ſcopulis flores, non ſine indignatione naturæ fruſtra repugnantis toto elemento lactatos, & recreatos furiis Boreæ ferocientis: eo nomine gratiores Catulliano illo pueris omnibus, ac puellis ſuſpirato, qui

In ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber.

Ut

Ut verò egregio monumento illuſtratur Circæo proximum Anxur,

Queis Jupiter Anxurus arvis

olim præſedit: Anxurus videlicet, quaſi ἄνευ ξυρȣ̃, quia nunquam ibi adhibuiſſet novaculam Deorum Rex, imberbis ad invidiam Uulcani filii ſui, cui, veluti Charonti,

Plurima mento
Canities inculta jacet.

Et in vicinia

Viridi gaudens Feronia luco,

Uxor Anxuris Jovis, fruſtra ringente Junone, colebatur. Exortos ex Anxure Apenninos Italiæ coronam dicis,

Quam ſecat Apenninus, quam Mare cingit, & Alpes?

Sub hoc diademate fatiſcet infœlix Regina magis, quàm ſub corona turrium Berecynthia. Quod maris foſsâ, & propugnaculo Alpium Italiam vallaverit, naturæ gratiam dico; at eandem novercam accuſo, quòd hoſce ſuos hortos horrido Apenninorum ſepimento diſtraxerit.

Interpellandi locus hic erat. Ita ne verò, inquam, ne amuſi erremus, licet a literis otium agamus, Aquini, & Auruncæ furor tuis fibris inhæſit, quo Satyram armas in populos, regiones, Deos? Quin tu ſaltem commendas ſubjectos lacus: ſive hunc Albanum, cui debitos Mundo aliquando commodant oculos Divinitatis Proreges, ut fœlicius deinde oculos, curas, manus per Terras, Cęlumque cum Sole diſpergant: ſive

alterum, quo Diana ſpeculo utebatur, quorum non ambitioſum argentum leni zephyro criſpatum delicium eſt colludentium Gratiarum. Gemini profectò ſtagnantium aquarum oculi dici amant: veluti ocellum Inſularum Sirmionem dixit Catullus,

Quaſcunque in liquentibus ſtagnis,
Marique vaſto fert uterque Neptunus.

Ne oculos dicerem, feſtiuè reponit eruditus hoſtis, authorem habeo exceptione omni majorem, quem adoravimus Supremum Arbitrum ſacrarum rerum, qui huc Ciſio invectus (quem volantem currum nuncupamus, Triptolemum, ac Salmoneum æmulati) Ciſio, inquam, huc elatus, dixit: non Oculos; ſed Conſpicilia hos ſibi lacus videri. At enim, inquam, Albanus hic lacus altero Dianæ ſpeculo major eſt, & Conſpicilia impares orbes habere non ſolent.

Fabula de Panphago Gigante in Algidum Montē immutato.

Nodum Gordium ſolvit Mythologus non ignobilis, cui totus decolor erat Natalis Comes, & hærebat nigro fuligo Varroni. Hic a gemino ovo bellum Trojanum exorſus: Plures, ait, Cigantum ſpecies fuere, Cyclopum altera, quibus unus tantùm ingens oculus

Torva ſub fronte latebat,

magnitudine quidem

Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar;

ſed truculentæ lucis horrore Arcturum referens, aut auro turbido armatum pluvium Orio-

Oriona. Strabonum altera Gigantum ſpecies, non diſtortis tantùm, ſed & imparibus oculis cuncta defigebat. Ex hac gente Panphagus fuit, quem, cum injecta monſtris terra doluit ſuis, mœruitque

Partus fulmine luridum
Miſſos ad orcum,

audaciſſimi ſceleris reum amentia abſolvit; ideòque non ut cæteri fratres obrutus montibus, ſed in hunc, quem inſcendimus, Concavum Montem converſus fuit. Amentiâ porrò laborabat Panphagus Antyciris omnibus inſanabili; cum enim, ut author eſt veris in Hiſtoriis Lucianus, Jupiter (ne ſibi tantùm ſecuri verticem Vulcanus diduxerit) omnibus ſoleat recludere caput infantibus, & eductum ex aureo lebete cerebrum eidem ingerere, ſtomachatus immanem Panphagi ollam, quæ lebetem totum exhauſiſſet, perexiguam cerebri ſpumam, cæterà vacuo, illius vertici incluſit; ideoque Cavus hic dicitur Mons ex vacuo capite Gigantis, qui hunc ipſum in montem obduruit. Panphagus ergo cum

Fidens juventus horrida brachiis
Parentis regna per arduum

ſcanderet, ne ſuperimponendi montibus montes intuitum fallerent (ad cæteras enim dotes, non impares tantùm orbes, ſed & acies hebetiſſima oculorum illi erat) conſpicilia naſo ſuperinduxit, quæ auribus vegrandes triremium rudentes commendaverant. At cum fraterno illum exitio ſubducere decrevit Jupiter, & avulſum turbine

Digitized by Google

a cãpis Phlægræis hìc immutavit in montem; ne indecorè promineret naſus, quem ſcilicet Prudentia, & Magnanimitas Gigantis nimium produxerant, montem inutili hac appendice viduavit. Tunc in terram conſpicilia defluxere, quæ ad montis radicem converſa vitreos in lacus intuemini, eoſque impares magnitudine, prout impares oculi Gigantis erant. Idcirco non illepidè dixit eruditiſſimus Princeps, non Oculorum, ſed Conſpiciliorum ſpeciem ab hiſce lacubus exhiberi.

Inſultamus Dianæ olim in Algido cultæ.

Fabulam riſus excepit, & alius jocus riſum; nihil enim ille cunctatus, poſt Jovem, & Panphagum, deridiculò Dianam habere cæpit: Eccui, inquit, præſtò eſt laterna Diogenis, qua, niſi Dianam ipſam, quæ, Horatio teſte,

Aventinum tenet, Algidumque;

celeberrimi ſaltem illius Templi reliquias indagemus? Ex hoc certè monte ſuam illa ſpeculari formam ſubjecto in lacu quinque omnino ſolidas quotidie horas conſuevit: velut etiam Poliphæmus ſe videbat in littore Siculo,

Cum placidum ventis ſtaret mare;

nec ſibi diſplicuit, ut narrat ipſe, ante appulſum Ulyſſis ad illas horas oculatiſſimus teſtis. Quin etiam Homeri Myſtagogus Euſtatius in Commentario narrat, fuiſſe inter ſocios Ulyſſis Pictorem, qui pulcherrimam Polyphæmi faciem carbone delineatam (neque enim aliis, præter nigrum, coloribus poterat) ſecum amoris ergo Ithacam tulerit. Velut ergo marino e ſpeculo

Po-

Polyphæmus pendebat hianti
Ore, ſuamque oculo faciem metitus amaro:
ita ſuam diutiſſimè Diana imaginem ſubjecto in lacu contemplabatur. Sed enim Dianæ tantùm ſpeculum ſuperſtes eſt, ſupellex videlicet pretioſiſſima fæminarum? At quæ in nemora, aut quos in ſpecus ipſa Diana proripuit ſeſe? Num venatrix jugis Cynthi graditur, &
Comitantur euntem
Oreades:
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus?
An etiam nunc adeſt obſtetrix Alexandro, ut quando Epheſio illius Templo Eroſtratus flammas admovit? Nunc certè non minori excidio aliud ejuſdem in Algido religioſiſſimè cultum a Quiritibus Templum diruit edacitas temporis. Niſi fortè, velut
Armentarius Afer agit tectumque, laremque:
ita non arma tantùm, & Amiclæos canes, & Creſſam pharetram, ſed ipſum aliò impulit Templum venatrix Diana? Fortè cum ipſa Syriis canibus Cælum exagitet, & aurea jacula torqueat in Hyperboreas Urſas, ac toto Cælo depulſas cogat in mare delabi
Arctos Oceani metuentes æquore tingi:
ſuum quoque Templum ex Algido in Montes Lunæ juſſit attolli, per immenſam coclidem ſcalam, quam commendatus nuper Lucianus e terris conſurgere narrat ad Regnum Lunæ,
in

in quo domos, viros, ac prope illud, medio inter Plejadas, & Hyadas aere, diſertarum Lucernarum Urbem, & alia ſexcenta prodigia ſuis oculis ipſemet vidit. Ubi certè niſi cervorum cornibus ara Dianæ frequens erit; at ſaltem cocleis, ex Hiſtorici noſtri ſententia, onerabitur, quæ per viginti jugera in Regno Lunæ protenduntur, & ex earundem aſſarum odore ſuaviſſimè victitant homines, qui apertum, ac piloſum intrinſecus ſtomachum vittis innectunt? An cum eadem Diana triformis Hecate Tartareis in triviis ululetur, in Erebum decidit illius Templum Proſerpinæ invidendum? At cur mendacii notam Diana inurat cultoribus ſuis, perinde quaſi, contra reſerata ab illis arcana, nequeat ſimul incolere cælum, terras, ac tartara? Toto profectò Cælo exulaſſe Dianam oportet, cum adeo violentus huic aureo illius Templo furor incubuit, ut ne illius quidem reliquiæ ceciderint ex ore temporis devorantis.

Decretum ſcribēdi Satyram Exornativam.

Hic excitatus vir ſuaviſſimæ indolis, idemque

Lepòrum
Diſertus pater, & facetiarum:

Quin tu pergis, inquit, argutari, & Satyram proſequeris, qua poſt homines, & regna, ipſa etiam Numina exornas? Ultimum fortaſſe verbum incogitanti excidit; niſi per Antiphraſim dixit, exornari a Satyra Deos, quo pacto a laudibus objurgantur: velut etiam per ludum Epos impari carmine, Heroico Elegiam ſcribi dicimus: & fuit, qui juſſit

juſſit a coquo adornari ſibi , veluti opiparum ferculum , Epigramma . At ego , ſeria , inquam , tandem aliquando aggrediamur , neque inſulſis omnia ſalibus reſpergamus, quos condire quibimus nunquam , licet ſalinas ex ore Tiberis , in quo Hoſtia urbs condita , hunc in montem transferamus . Sapientiſſimè dictum , a Satyra commendari homines , regna , Deos : neque alio conſilio , quàm texendi Panegyrici gratiâ huc uſque Satyram in ſylvis luſimus . Exceptus effuſiſſimo riſu (ut eſt moris humani , aliqua per ludum dicere , quæ deinde ſeriò tueri amamus) plurima effudi tumultuaria , ac prompta oratione , quibus efficerem , non modò a Satyra res exornari , ſed etiam magis , quàm ab ullis Præconiis , ab eadem congeri laudes in illos , in quos invehitur . Quæ verò tunc dixi , veſtra fretus humanitate duplici Proluſione retuli in hanc coronam Sapientiſſimorum Virorum .

PRO-

Digitized by Google

PROLUSIO VI.

Brevem, ſi prudenter impendatur, hominum ætatem non eſſe ad Sapientiam comparandam.

VEtus eſt literatorum querela, Eminentiſſimi Principes, quod hominum generi, malignitate naturæ in exiguum ævi compulſo, ad longas artes ediſcendas uſura temporis deſit. Præclarè cum illis ageretur, ſi quam egregiam indolem, & opportunitatem, nacti ſunt ad ſtudium Sapientiæ, non corrumperet animi torpor ignavi. Sed enim plerique ſua bona non norunt, nec raró, ut ſuam inertiam tueantur, naturam accuſant. Qui diuturnam eſſe Sapientum vitam ratiocinando conficiat, quadam velut aura ſpei curſum intendet volantium animorum, eoſdemque in ſolertis induſtriæ curriculum inducet. Adeſte mihi nunc animis, Juvenes, quos veræ thyrſus contigit laudis, dum per hæc annui laboris initia natam extinguendis ingeniis convello ſententiam Hippocratis affirmantis, *Artem longam eſſe, brevem Vitam*: qua fortaſſe majorem animis perni-

Hippocrates nocuit affirmando

perniciem attulit maximus vir, quàm profuerint affectis ægritudine corporibus ejuſdem nunquam falſæ medendi leges, ac prope divinæ. In eam quippe dum incidunt Sapientiæ candidati, offendunt in ipſo limine, ac de Natura conqueſti, quæ in tam multa ac ſublimia genitis anguſta ſpatia ætatis indulſerit, neceſſariò abduci ſe dicunt a ſtudio Sapientiæ, quam aſſequi ſe poſſe deſperant. Geſtit mihi animus in præſentia, optimæ parentis Naturæ cauſam tueri: utque alam Juventutis ingenia, & ad nobilem excitem laudem, oſtendere, Brevem, ſi prudenter impendatur, hominum ætatem non eſſe ad Sapientiam comparandam. Hoc ſi evicero, videbor mihi, Juvenum animos ad concertationem gloriæ aureis pulcherrimæ ſpei calcaribus provocaſſe.

Artem longã eſſe, brevẽ Vitam.

Impugnandam ſuſcipiemus ejus ſententiam.

In orationis veſtibulo non aggredior altius controverſiam explicare, ut provocem ad eventus rerum, & Hippocratis ipſius exemplum, illis occurrens, quibus ratum, ac ſanctum videtur quicquid veterum ſapientum aliquis affirmavit. Prætermitto igitur plurima cauſarum momenta, nec oſtendo eam eſſe præſtantiam humanæ mentis, ut qui Sanctiſſimam Effigiem Dei illam dixit, hic veram animo complexus ſit ejuſdem formam: Incredibilem veritatis ſenſum, & auram e Cælo duci: Scientiæ dulcedine omnes mirum in modum teneri, adeoque ab ejus intelligentia a Natura minimè prohiberi, ne irritam, & nunquam explendam ſitim odio novercali eadem natura innobis accenderit: In-

Conglobatæ cõtra illã rationes.

Innumeras in animo informatas primùm, & quaſi conſignatas, eſſe notiones communium rerum, inſitas, non acquiſitas, divinitus impreſſas, non arte conſcriptas; ideoque ſi homines exerant ſe, ac tamquam exacuant, atque ab ipſis penè incunabulis conſecrent ætatis integerrimum florem aſſiduæ liberalium artium exercitationi, facili negotio ad Sapientiam emergere, ad quam a Sapientiſſimo Numine conditi ſunt: Neque ſolùm Principia doctrinarum in altiſſimis animi fibris a Deo ingenerata fuiſſe, eademque protendi brevi poſſe ad omnium cognitionem arcanorum, ſi ad inſitas animo laudes aliquis cultus accedat; ſed etiam ex plurimorum ſententia penè innata eſſe ea, quæ ab ipſis Principiis colliguntur: Scientiam unam alterius cognitioni viam inſtruere, & ſingulas ſingulis amicè conciliatas congruere ſecreto quodam fœdere diſciplinarum; adeoque ſine improbo labore poſt unam noſtri effici juris univerſas: In argumentum, quod diuturna ſit vita Sapientum, Mercurium, Minervam, Muſas, Apollinem, Sapientiæ Numina, floruiſſe perpetua juventute perhiberi: iis, qui Sapientiæ animum adjiciunt, ævum plerumque ab Auctore Naturæ, dum ſuæ gloriæ conſulit, amplificari; cum illi tantùm ex omnibus mortalibus hoc Deo præſtent, ne præclara ipſius opera ſine teſte ſint.

Exempla evertūt Hippocratis Pronuntiatum.

Hæc, inquam, atque alia plurima involvens cauſarum pondera, quidni brevem eſſe pernegem hominum Vitam ad Sapientiam comparandam, quam diuturnam ipſe oſtendit Hip-

Digitized by Google

Hippocrates, complexus animo intra hujus, quod breviſſimum dixit, temporis anguſtias, ampliſſimam, & maximè arduam facultatem? Diuturnam exhibuit Ariſtoteles, atque Plato, quædam quaſi numina Philoſophiæ? Brevem non eſſe oſtendit Auguſtinus, mortalium omnium apex ingeniorum? Alii quamplurimi penè immortalem pręſetulerunt, a quibus, veluti fontibus præclaræ doctrinæ, animi poſterorum irrigantur.

At enim, inquies, his diſciplinarum parentibus beatior, cæteriſque mortalibus inconceſſa ingenii vena fluxit; ideoque, utcumque illi brevi Sapientiam hauſerint, ad illam tamen cæteri velificari non poſſunt votis audacibus, qui non eamdem indolem nacti ſunt. Quis hæc inficietur, nec ſuſpiciat lumina illa Sapientiæ, generis humani magiſtros? Ego verò ex hoc, quod vel ultro datum, vel extortum ex te eſt, ex eo videlicet, quod iiſdem ſuperfuerit tempus ad Sapientiam acquirendam, non temerè colligo, non uni tantùm, vel alteri, ſed pleriſque Sapientiæ ſtudioſis ad illius cognitionem vitam abunde ſuppetere. Si enim quædam ingeniorum portenta intra paucos oppidò annos inveniſſe dicendi ſunt præclariſſimas facultates; adeo rudem illarum notitiam a Patribus acceperunt: ac ſi, quas invenerunt primò, eaſdem perfecerunt adeo, ut quam pulcherrima luce accenſam Sapientiæ lampadem poſteris tradiderunt, eodem fulgore rutilantem conſervare nullus potuerit, nedum illius claritatem intenderit, cur ſaltem cæteris

Multò facilius nunc aſſequi poſſumus id, quod Veteres adepti ſunt.

teris non ſuperſit vita ad ea percipienda, quæ illi primò excogitare potuerunt?

Immēſa Librorum vis a quibuſdā ſcripta.

An adeo humanæ naturæ deferbuit calor, & præcoci feſtinatione conſenuit, ut ſi ducentis annis poſt obrutos alluvione mortales de rerum Natura viginti carminum millia condidit Zoroaſtres, a nullo ante ipſum recluſis Muſarum fontibus: ſi ſcribendis pluribus librorum millibus, ac pleriſque de rebus ab hominum ſenſu maximè abhorrentibus, vita non defuit Triſmegiſto, & Origeni: cur ejuſdem aliis abunde non ſit ad maximos proceſſus habendos in cognitione eorum, quæ publicæ Sapientiæ Patres poſteris pepererunt? Quantum conducit veterum induſtria ad laborem poſteris minuendum! Noſtræ illi fœlicitati conſuluerunt: illorum beneficio egredimur humanæ tenuitatis anguſtias, & omne ævum noſtro adjicimus: Quaſi accepto ab illis veritatis hæreditario jure, in qua confirmanda ſecula omnia collaborarunt, in aliorum Sapientiam adoleſcimus inductione tacita naturæ. Pulcherrimam innumerabilium rerum ſcenam nobis primum ſapientiæ limen ingreſſis alienus exhibet labor; dum enim Repertores artium naturæ regnum omne peragrarunt, & animum in Cælum inſeruerunt, maximam copiam, & opportunitatem ſciendi poſteris contulerunt. Veluti cæteræ nauticæ artis, ita transfretandi oceani Doctrinarum facilior in præſentia facultas eſt. Exemplo ſit Ars deſcribendi tellurem, qua chartis omnino quatuor univerſus Terrarum ambitus,

Quæ commoda nobis ab Antiquis allata.

Ma-

Maria, Portus, Inſulæ indicantur; cum olim ut eorundem nominibus divinam Homerus Poeſim illuſtraret, incredibili labore, ac temporis, niſi etiam oculorum, jacturâ compulſus fuerit Regiones innumeras pervagari. Cum prona nobis ſint, quæ priſcis fuerunt maximè ardua, profectò ſi nullam in nobis diligentiæ partem requirat Sapientia, in ejus poſſeſſionem per hujus, quam ducimus, utcumque anguſta, ætatis curricula, ingredi poſſumus; cum coarctata jam eſſent ſpatia mortalitatis, quando Sapientiam adepti ſunt illi, ex quibus nos ipſam accipimus: cumque perinde fluat in præſentia allapſu perenni vena ingeniorum, quæ perpetuo naturæ flumine continetur, quæque nunquam areſcet, cum ab immortali Divinæ fonte Sapientiæ derivetur.

Non tamen ab omnibus eximia Sapientia ſperanda eſt.

Dummodo Minervæ, quod ajunt, ſponſalia ſibi non vindicent omnes, ac meminerint, quemadmodum non ex omni ligno Mercurius fit, ita non e quovis hominum trunco exprimi Sapientiam poſſe: adeoque maneat, non omnes omnibus diſciplinis excolendis natos eſſe, & quoſdam ne ſingulis quidem, quibus ſi brevem aliquis dixerit vitam non modò ad Sapientiæ regnum peragrandum, ſed etiam ad illud e primo limine ſalutandum, ſumat id, licet, minimè repugnante me; dum viciſſim non neget, aliis, qui nobilis ingenii dotibus commendantur, (hi porrò innumeri ſunt) annos ſupereſſe ad nuptias propediem cum Sapientia contrahendas. Plurimis non ſuperſunt dies, quia

ex minima parte ipſorum juris eſt vita: ac diſtrictus inanibus curis animus veram non agitat vitam, cum ſponte occludat aditum Sapientiæ. Non exiguum temporis nacti ſumus, ſed plurimum fruſtra conterimus, *Profuſiſſimi*, ut inquit Stoicorum ingenioſiſſimus, *in eo*, *cujus unius honeſta avaritia eſt*; auro enim, & margaritis paucorum furor pretium facit, tempus verò pretioſiſſimum eſt omnium ſententiâ Sapientum.

De Vitæ brevitate præcipuè conqueruntur, qui magnâ ejus partem otiosè tranſigunt.

Quod autem riſum maximè concitat, de Vitæ brevitate controverſiam naturæ audacter intendunt, eamque ferocius ut novercam accuſant inſani Juvenes, qui tempore ſtrenuiſſimè abutuntur, & omni ſtudio ſatagunt, ut breviſſimo curſu incogitantibus ipſis vita præterfluat; pugnantia loquuti, & ea ipſa, ad quæ perditè adhinniunt, execrati. Hoc certè, quod agglutinant, qua rerum conſequentium copula cohæret? Velociſſima, inquiunt, labitur vita. Interim igitur effundamur in ludos, & omne voluptatum genus. Ut ſcilicet brevior evadat, dum inconſultè prætervolat, quam brevem eſſe conquereris? Iſthæc utrum progreſſio rationis, an prolapſio videtur amentiæ?

Inertiſſima Juvenum quorumdã Vita.

Quid ni brevis ſit vita ad Sapientiam acquirendam, quam omnem conſecrant inſipientiæ? Dum ipſi ſe fugiunt, & memoriam ſuorum criminum perhorreſcunt, diuturno ſomno indulgent, & vitæ ſtudio vivendi cauſas oderunt: tum altiſſimo terris imminente Sole, dum cæſariem muliebri cultu componunt, Rempublicam, ut inquit ille, quàm capillos, tur-

Digitized by Google

turbari præoptantes, externâ crapulâ ſemiſopiti, domeſticos audiunt, & incredibili ſtatim capti curarum faſtidio oſcitatione ſuperbiſſima eoſdem abigunt: deſidem exinde diem otioſiſſimè tranſigunt: Plurimum temporis in convictu ſcurrarum, plurimum in conviviis, ac ludis exhaurientes, omnium appetentes, inſtabiles, inquieti, turbulenta ſeditione animi miſerè exagitati, enervati ad labores, nunquam in longinquum animum vibrant. Fruſtra in illis ſpes ad literas præclara ſe effert, ſi nunquam ab infœlici tyrannide reſpirare illis licet, & in ſe deſcendere, & animo a corporis obſequio vindicato eminere: ſi flagitiis imminutæ vires ingenii magis ac magis attenuantur in dies, & jactationibus animi colliduntur. Hos Exules ſui primis literis léviſſimè aſperſos audias litem inferentes naturæ de brevitate vitæ, quam, ut ipſi criminantur, ejuſdem avaritia nobis conceſſit, cum eamdem potius ipſorum prodigentia labefactaverit.

Inepta nonnullorũ ſtudia.

Præter hos vitæ dilapidatores genus eſt hominum, quod ſpecioſius inſanit. Illos quidem ſuaviſſimo ſuo illicio rapit Sapientia; ſed brevem ad illius cognitionem Vitam eſſe conqueruntur, quam brevem ipſi faciunt inepta ſtudia confectati. Plurimos invaſit cupiditas ſupervacanea diſcendi pariter, & edocendi. Dies me deficiat, ſi enumerare ſingula velim, quæ a pleriſque in literarum ſtudio peccantur, qui verbis interim, ut ajunt, Herculis naturam in jus vocant, eò quòd cervorum vitam homini denegaverit.

Ut prudenter Satyricus affirmavit, nullum abeſſe Numen, ſi adſit Prudentia: ita, niſi eadem deſideretur, non deeſt Tempus, præcipuum Numinis donum. Quæcunque præſtantiora bona nobis indulta corrumpimus, niſi iiſdem prudenter utamur. Ita gloriæ ſtudium, quo verè magnanimi jaculari debemus immortales honores, in ſuperbiam degeneravit: fervor iracundiæ, quo, veluti dexterâ, debet uti ratio mentis ad egregia opera perpetranda, in brevem furorem erupit: erga Parentes amor cultum peperit inanium Deorum, & Beli filius Ninus, dum Patrem colit, fuco pietatis induxit libidinem etiam poſt fata mortalibus imperandi. Quid plura? Studio Sapientiæ pretioſius nihil excogitari poteſt. At hoc ipſum non raró vel iners otium, vel deſidioſus, niſi etiam pernicioſus, labor evadit. Sermonem non inſtituo de Scientiis noxiis: de conſortio perditarum Mentium, quæ a Cælo dejectæ ſunt: de inſanis erroribus, quibus inficitur integerrima Fides. De iis mihi ſermo eſt, qui, utcumque innocentium, literarum cupidi animum non excolunt exercitatione præclara, carpentes florem ætatis in iis ediſcendis, quæ non raró ignoraſſe præſtaret.

Inutiles Grãmaticorum, & quorumdã Oratorum, conatus.

Mitto Grammaticos, quorum plurimi ſeſe conjiciunt ad angulos literarum, digladiantes de nomine Novercæ Anchemori, ac de annis Aceſtæ: Oratores illos prætereo, ex quibus etiam qui ſacra argumenta in Templis pertractant, ſæpe affluunt inanibus ornamentis, utque hominum criminibus nequi-

quiter, nedum otioſè, conniveant, eadem floſculis verberantes, in iis quærendis incredibilem faciunt jacturam temporis, dum ſupra Etruſcos Poetas, ac Mythiſtoricos annis plurimis impalleſcunt.

Quid de ipſis Poetis loquar, qui, cum decori cuſtodes eſſe debeant, honeſtatis Magiſtri, publicæ fœlicitatis Duces, nunc omne ſtudium plerumque conferunt in Circæum illud poculum temperandum, quod nectare contactis labiis venenum propinat: Orphei, Muſæi, Lini veſtigia pauci inſiſtunt, quos ob argumentum divinarum rerum Theologos dixit antiquitas.

Et noxii Poetarũ aliquorum.

An verò Philoſophi,& *Sanctioris* alumni *Scientiæ* nihil prodigunt temporis, quod breve nobis a natura donatum fuiſſe conqueruntur? Quin potius plurimi diſcordias verborum excitant ad inutiles controverſias dilapſi, ac ſolidis menſibus laborant, ut præpoſteris opinionibus imbuant auditores, quæ adhæreſcunt in Academiis, & fruticantur in dies: Recoquunt Democritos, & Empedocles vetuſtatis oblivione decoctos: In pleriſque Phyſicæ quæſtionibus omnino plumbei vix quicquam de illis ediſſerunt abditis rerum illuſtrium Cauſis,quas enumerat, quique illas noverunt, fœlices dicit ſapientiſſimus Vates. De homine, qui ſit, & nuſquam ſit, atque hujuſcemodi nugis, magnificentiſſimè diſputant. In quas porrò inſanias prolapſi ſunt, ut temporis jacturam abunde faciant, Seſquimathematici illi, qui noctes etiam hybernas ſubdio vigilant, dum Babi-

Inanes Philoſophorum nonnullorum.

loniis aſtrorum numeris deprehendere ambiunt, qua quiſque fati neceſſitate ſit natus, qua victurus, qua moriturus?

Et quorumdam Theologorum.

Nec Theologi omnes immunes reor hujuſce criminis, quo temporis prodigentiam ſuam naturæ crimini vertunt; quot enim magnam vitæ partem inſumunt in impugnandis aliorum ſententiis, cumque directo itinere progredi poſſent in regno Sapientiæ, perpetuò conſiſtunt, ut cum aliis congrediantur: nec propemodum dubitant verborum lites, ut inquit ille, finire parricidiis? Ab iis non doctrina, ſed rixa quæritur, aut docta demum diſcordia ſectarũ opinioſiſſimè de veritate vaticinantium. Aut quæ ab aliis dicta ſunt, ſervili ingenio ſæpius, ſemperque pejus inculcant, ac redeunt ad elementa rurſus: cumque ingeri abunde auditoribus poſſint doctrinæ pabula, eamdem ſemper ingenii maciem in illis amant. Umbratiles has eruditorum larvas tempus omnino deficiet, quo veram Sapientiam nanciſcantur, cum illius ediſcendæ artem ignorent.

Non vetamus neceſſaria Vitæ Officia.

Otio, ſtudiiſque inanibus amputatis, ut protrahenda eſt ætas præſidio Prudentiæ? Quoſdam Sapientia deterret veritos ne, ſi ad inveſtigandam veritatem contulerint ſe, tota ipſis vita ab officii cultu ſit ſevocanda: ne pro patria nunquam arma capienda ſint: ne in literas abditi imitari Cancellarium Pariſienſem Gulielmum Budæum eruditiſſimum virum, & ipſo nuptiarum die quinque omnino ſolidas horas vacare Muſis jubeantur. Convivium in promptu erat omni lautitia-

Gulielmus Budæus Nuptiarũ ſuarum die horas quinque [illegible]dio addi-

rum

rum genere inſtructum: Aderant ex primaria nobilitate principes viri, & præclariſſimæ fæminæ: Sponſa ipſa omnibus dotibus illuſtris. Nuſquam interea gentium inventus Sponſus: Quid illi infortunii contigiſſe arbitramini? Latebat in Muſæo literis involutus, ac propemodum ignarus, an ad ſe gratulationes illæ pertinerent: Et perinde ac ſi animum compararet ad Cyprias, Rhodias, Sidonias, Alexandrinas, Panathenaicas cœnas, quas Solon, aliique Sapientes inſtituiſſe dicuntur ad ingenia juventutis exacuenda, in quibus Minervæ, Muſis, Gratiis diſcipuli operabantur: aut Sympoſia Delphica Platonis, qui aquam Deorum nectare diluebat: aut, Mictitii Lacedæmonii verbo, Gymnaſium epulare frequentaturus eſſet, accubationem niſi poſt quinque horas addictas Sapientiæ petere recuſavit. Non ego hujuſcemodi horridum, & lucifugum literarum cultum Sapientibus præſcribo. Sed ſi nulla prætereat dies, qua non addiſcas aliquid, & novi aliquid extundas: ſi otii modicus vegetum, & experrectum animum frequenter teneas in lucubrationibus Sapientiæ, vitæ ſpatia mirum in modum amplificabis.

Nulla effluat dies, qua nõ addiſcamus aliquid.

Profectò illud præcipuè cauſæ ſubeſt, cur Sapientiæ ſtadium ingreſſis breve vitæ curriculum videatur, quia diſcendi Artem pauci compertam habent. Hanc ſi calleant, nulla otioſè pars temporis fluet ingenioſis viris, quorum ipſæ deliciæ negotii plurimùm habent. Non ego quotidianum Urbis ſtu-

Etiam cum ruſticamur.

dium, ſed, quod magis arduum videtur eſſe, Ruris intueor. Si recurrentibus identidem feriis ſolutiore animo ruſticari decreverint Mercuriales viri, ut illos juvat, juſta per intervalla temporum aliquot horis quieti datis, poſt exoratum Numen, vel in cubiculo ſibi vacare, & Muſis, vel cum familiari conſortio eorum, quos ipſis Minerva, & Apollo conciliat, ſub platanis eruditis Platonis, vel ſub lauro Apollinari, vel ad fontem Blanduſiâ ſuaviorem, ſi gravioris illos doctrinæ oblectamenta deliniunt, ingenioſis quæſtionibus Saturnum Jove frangere, Auli Perſii verbo: Si verò ad amœniſſima potius Rhetorum ſpatia, quàm ad brevia, & ſyrtes Philoſophorum, illos indoles rapit, aut canere aliquid extempore, aut aliorum luſus percurrere, ac de iis judicare, quæ legerunt: unam demum rem, & ſemper urgere, at non eodem pacto ad Sapientiam niti. Hoc primum ergo ſtatuant eruditi viri, nullam ſine linea diem prætereundam eſſe, exemplo illius, qui æternitati pingebat.

Naturæ ductum ſequamur in Doctrinis excolendis.

Accommodata præterea naturæ ſuæ unuſquiſque ſequatur inſtituta doctrinæ; neque enim Sapientiæ ſimplex eſt forma: & ſive una tantùm, ſive omnibus diſciplinis animus imbuatur. Cum inſtar Nili, qui ſeptem oſtiis in mare defertur aliquid cœni trahentibus aquis: aut Gangis multiplici vortice ferentis aurum, & margaritas: ita omniſcium, ut ita dicam, quorumdam ingenium immenſis quaſi doctrinæ fluxibus inundetur: aut uni tantùm facultati addictum placido feratur

tur alveo, velut Amazonum flumen, quod uno tantùm, ſed immenſo & argenteo ſinu in mare devolvitur.

Si egregii præterea evolvantur Auctores, nec recentiorum rivulos conſectemur, ſed veterum Sapientum fontes, ceſſabunt omnino querelæ de brevitate vitæ mortalium. Egregii evolvantur Authores.

Hoc cum plerique non præſtent, mirabilis primo intuitu quæſtio inſtitui poteſt, majuſne lucrum, an incõmodum, ab Arte Typographica acceſſerit. Ea ſi ſapienter uſui ſit, magis facilem ad Sapientiam aditum pandit, quàm ſi plurima uniuſcujuſque vitæ luſtra fuiſſent adjecta; cum olim ſcribenda eſſent Opera incredibili labore, & plurimis deeſſent, nunc in unum flos omnis eruditionis ſit abunde collectus. At ſi eâdem abutamur, neque ſeligamus Auctores, eorum copia nos alliciet ad peſſimos evolvendos, qui olim ſubjici oculis nequaquam poterant, cum in iis ſcripto exarandis nullus oleum, & operam perdere conſueverat. Quot in præſentia inhiantes cęnoſis aquis leviſſimorum Scriptorum Naturæ inſultant, eò quòd brevem effinxerit, quam ipſi contrahunt, vitam? Illa quidem non privatæ tantùm ſingulorum doctrinæ, ſed & aliorum inſtitutioni ſupererit, ſi Prudentiæ beneficio augeatur. Niſi hoc fiat, noxia erit Ars Typographica

Præſertim verò ſi quamprimùm ſtatuatur argumentum Operum ſcribendorum, & conſultò legatur; tunc enim omnia in unum coaptantur, adhęreſcunt omnia, in ſuccum, & ſanguinem omnia rediguntur, multòque jucundius pabulũ animo afferunt; cum enim animad- Citò ſtatuatur Argumentũ Operum ſcribẽdorum.

animadvertimus cuinam uſui futura ſint, noſtro ſemper in ſolo verſari videmur; & perinde ac jucundior accidit Domino imago pulcherrimi ruris, quàm eadem Hoſpitis oculis blandiatur: ita ſuaviori ſenſu voluptatis ab iis, quæ legit, ille perfunditur, qui comperit, ſui juris illa fore, & in ſuum quodammodo viridarium, velut inſitiva poma, inſerenda eſſe. Qui verò ſcribendum nihil animo agitat, quæcunque legit, velut externa, quæque nunquam ad ſe pertinebunt, amare vix poteſt.

Excerpātur ſelectæ res.

Si præterea nulli præclari legantur Auctores, quin pariter excerpantur: utque operis compendium fiat, Librarii præſto ſint, ex Plinii Senioris inſtituto, qui cum diſtrictus publicis Imperii curis eſſet, eoque Veſpaſianus Cæſar familiariſſimè uteretur, tamen percurrere potuit Auctores innumeros, ex quibus hauſit admirabilem Hiſtoriam rerum Naturæ.

Ne ſcribantur Opera immenſa.

Si præterea producta in immenſum non ſcribantur Opera, quibus moles pretium detrahit, quæque Auctorem ipſum pariter, & Lectores interimunt; ſed operoſa Compendia: Si luxus omnis ſcientiæ inutilis amputetur: Si demum quicquid vitæ nobis natura donavit, nobis ipſis vacet: ſi nihil ſtudio voluptatis eripi, nihil ambitu patiamur excidere: ſi Vivendi Scientiam non ignoremus, quam omnium difficillimam Zeno Cordubenſis ingenioſè dixit: ſi cum volanti fuga temporis preterlabentis illud uſurpandi velocitate certemus, extendendæ mortalitatis artem edocebimur.

Hoc

Hoc ſi bene poſitum eſt, quid vobis iniqui eritis, Adoleſcentes egregii, vos enim propius attingit oratio mea, ut cupidum doctrinæ animum deſpondeatis? Veſtram ego alacritatem oris, & luminum dum intueor, in animis veſtris conſtitutum, certumq; puto, conſuetam mortalium vitam brevem non eſſe amatoribus Sapientiæ. Per hanc ergo vos obteſtor ſciendi cupiditatem alacrem, & erectã, quam in animis veſtris inſeruit Deus, ſenem animum induite, ac inanibus querelis amputatis, in ſeculorum omnium immortalitatem Virtute traducite Vitã in anguſtum Naturæ neceſſitate contractam. In magnis, ac præſtantibus rebus, utcumque ſucceſſu fruſtretur, ſua magnanimum conatum excipit laus; adeoque licet invidiâ naturæ aſſecuturi minimè eſſetis ſtudiorum illuſtrium fructum, eorumdem tamen ipſamet exercitatio multò præclara eſſet. At profectò aſſequemini præſidio Prudentiæ: laboribus vires, viribus ingenium, ingenio doctrina non deerit, ut brevi contractis cum Sapientia ſponſalibus plurimas rerum Naturæ gratias habeatis, quòd ad illius cognitionem Vitam vobis indulſerit diuturnam.

Paræneſis ad Studioſos Adoleſcentes.

PRO-

Digitized by Google

PROLUSIO VII.

Gloria, Jucunditate, ac Honeſtate, Sapientiam Dominationi præſtare.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Deſideriū Potentiæ in illuſtribus Juvenibus.

COllectus unà Romanæ, ac externæ flos nobilitatis, & indolis generoſæ, Eminentiſſimi Principes, hoc præcipuè conſilio in Scholis florem ætatis extinguit, ut beneficio literarum in aliquam tandem veniat Sacræ Reipublicæ partem, in qua Infulis ornatam, & Purpura, eximiam Sapientiam intuetur, ac triplici Diademate coronatam. Idcirco ſi in hac Studiorum Repetitione ſolenni, ad ventilandas Sapientiæ flammas, quas ardere video in ore, atque oculis egregiæ Juventutis, oſtenderem, a literis adornari aditum ad Imperium, blandam currentibus alacritatem injicerem ad eum finem aſſequendum, in quem ſponte ipſorum vota feruntur. Sed cum ex innumeris oppidò paucos legere, quibus Summos conferat Magiſtratus integrum ſit Sapientiæ, quid hoc moliar dicendo, quod pleroſque inutili ſpe lactaret, vel nobili potius ſpectro illuderet? Si deberi ſaltem Regna Sapientibus, oratione conficerem, eoſque ad Imperium invitari a publica fœlicitate, quæ laborat, niſi Sapien-

pientia dominetur, ſecuro, erectoque animo, ſuiſque promeritis, ac virtute exultantes in Sapientiæ Templum Adoleſcentes inducerem. Splendida hæc plane, ſed quæ pluribus videntur inania ſolatia virtutis, non raro meritis ſuis iraſci conſuetæ, quando illis coronam invidet injuria ſortis, aut avaritia naturæ. Quin potius ergo majus aliquid conatus ediſſeram jam nunc regnare Sapientes omnes, ne dum ſpe ab illis præcipi, aut deberi eiſdem clavum Imperii? Coronam porrò, & ſceptrum ſapientibus aſſeram, ſi oſtendero Sapientiam ipſam Dominationi præſtare. Hoc evolvere expeditum nobis erit in ea Urbe, quæ Sapientiâ nititur ad Imperium, & in qua iidem ſolent eſſe literarum juxta, ac honorum gradu clariſſimi: ut proinde Palladem cum Junone, Sapientiam cum Imperio committens, non ego dotes Principum omnes cum privatis eruditorum hominum dotibus conferam; ſed unius e ſapientium Principum prærogativis cum alia, quæ illos pariter exornat, certamen inſtituam.

Statuemus prẹferendâ Potẽtiæ Sapientiam.

Sed prius ſuo quaſi jure domina campi Sapientiam aggreditur Dominatio, quæ ſive Gloriâ, in qua præcipuum Utile bonum verti videtur Regibus, ſive Jucunditate, ſive ipſa demum Honeſtate rerum præſtantiam metiamur, principatum laudis vindicat ſibi. Quantum enim, inquit, honorum decus in gentium Moderatoribus ſuſpicitur, cum humi plerumque jaceant inglorii antiſtites literarum? Illuſtrior ne in gloriæ theatro geſtus

Argumenta Potẽtiæ cõtra Sapientiam.

Regũ honor major, quàm Sapiẽtum.

Digitized by Google

ſtus fit, dum ætatem agitant, ab eruditis vitis, quàm a potentiſſimis Regibus? Et utcumque beatior ingenii vena fluat inopi Sapientiæ, plerumque tamen iiſdem finibus nomen, quibus vita doctorum hominum, terminatur; cum Principum, Regumque famæ augurari liceat ventura ſecula ambitioſum plerumque obſequium deferentia nominibus, quæ proavis incuſſere terrorem. Quod ſi erudita Gloria regali præſtaret, cauſa tamen re ipſa labefactatur a literarum patronis, qui Principes demereri ſatagunt degeneri cultu: excubant ad ſuperbas fores, donec magnatibus libeat evigilare: atque ſæpe illi ſapientiſſimi cenſentur, qui effuſius aſſentando blandiri noverunt Arbitris rerum, & in cæteros mortales atrocius invehi? Cur enim in gratiam Regum Juriſprudentibus non rarò Juſtitiæ nomen ingenioſum latrocinium eſt: venalem Oratores vocem habent: Hiſtorici, quam ſuſcepere, perſonam mentiti ſupra Vates audent quodcunque libet Mecænatibus ſuis: & vel ipſi poeticè hariolantur Philoſophi, atque innumeros ingenio deliranti fabricantur mundos Democriti aſſeclæ, ne finibus naturæ exiguis includatur Alexandri virtus immenſa? Cur, malum, vel ipſi judices honeſtatis, & conſcientię moderatores divinas propemodum leges diffingunt, ac ſecum pugnare quodammodo cogũt Oracula Divinitatis interpretes audaciſſimi, ut fræna laxent furiis Tyrannorum, quos cupidos vident, impunè, & Cælo indulgente, niſi etiam authore, peccandi? Cur

Sapientes ipſi ſponte ſe Regibus ſubjiciunt.

Adulatione ſæpe Sapiẽtibus ipſis perniciosa.

Cur ad hæc probra Doctrinam dejiciunt Regibus præhabendam? Quin, ſi illa præſtat Imperiis, contemnunt Reges, erectoque animo, ac vultu Potentiæ inſultant, ac ſua virtute involuti omnia regalis fortunæ munera poſthabent ingenioſo carmini, aut ſophiſmati hoſtem lepidè illaqueanti? At ſi Principum vires formidant, ſi eorumdem amorem quovis obſequio emunt, faſces ultro ſubmittant, profeſſi, principem gloriã, authoritatem, ac decus Principibus viris deberi? Ac ſubmittunt planè, cum ipſi Palladii Reges ad torquendos in gymnaſiis Juvenes tyrannico dominatu ſua omnia ſtudia plerumque referant, & labores, adeoque vel umbratilem Principatum Doctrinæ præhabeant, atque imperatorio nomine mirificè capti, ſuperbi incedant, dum Regnum Apollinis, & Muſarum nuncupant Academias. Quod ſi honorum ſiti non excitatur illorum indoles jacens, pluris habendam putant dotem illam, quæ animis majori voluptate blanditur? Ut verò ſuavius in mentem influit, quod in alios exercetur Imperium, quàm improbum Studium, quo aliquis paginis eruditis impalleſcat?

Amant inanem imaginem Regni in ipſis Academiis.

Ut blandius pertentat animos eſſe, quod Macedo, & Cæſar, laureâ decorati, ridentibus inſtar ſyderum oculis ardorem belli ſpirantes, & gloriam triumphorum, quàm eſſe, quod Arceſilas, & ærumnoſi Solones, obſtipo capite, & lumine defigentes terram, ut inquit ille? Quo gaudio diffluant eruditi viri, ſi Pallade Sapientiæ Deâ ſœcundus

Unuſquiſq: mallet eſſe, quod Cęſar, quàm quod Arceſilas.

Jupi-

Jupiter uſque adeo capite laboravit, ut Vulcani ſecurim adoraverit, quæ vertici impacta ingratiſſimâ illum Sapientiâ exoneraret? Neque Divina tantùm, ſed & univerſi generis humani authoritate frangitur ſuperbia contumax literis incubantium. A Natura ipſa, atque adeo a ſemetipſo deſciſcit, quicumque in hac controverſia incertus animi pendet; quandoquidem neceſſaria inductione naturæ omnes uſque adeo objecta ſpecie Imperii commovemur, ut nullus omnino Mortalium in eam agi poſſit inſaniam, qua præferendum Dionyſio Siculis imperanti putet eumdem Dionyſium Athenis literatorem puerorum. Quod ſi actus intemperiis quiſquam pergat Imperio Literas anteferre, næ illi debetur ſceptrum virorũ Mercurialium a Dionyſio in pueros uſurpatum. Demum cum Arbitri populorum terreni cenſeantur Joves fulminibus formidandi, & aureâ pluviâ munifici, non honeſtate tantùm, ſed quadam mortali Divinitate ſupra Sapientes efferuntur Reges, ac toto profectò cælo deerrant illi, qui mancipia ipſa, & ſerpentem humi fæcem mortalium, dummodo literis eruditam, Regibus anteponunt.

Reges videntur eſſe terrena Numina.

Exultantem oratione Potentiam, & in primam gloriam præcipiti curſu ruentem excepiſtis: faciles nunc aures Sapientiæ cauſam oranti exhibete, Sapientiſſimi Viri. Triumphat adeo Dominatio, ut inſaniæ nota ſubeunda ſit auſæ in certamen deſcendere Sapientiæ? Jus ergo eſt, non in mentis acumine, ſed armorum, ac terrorem incutit exer-

Sapientiæ Defenſionẽ ordimur.

Digitized by Google

exercitibus armata Regum potentia? Clypeo tot Principum Doctiſſimorum, quorum cauſa nunc agitur, non minus, quàm inopum Sapientum, ſeſe impugnatæ literæ tuebuntur. Sed antequam cauſam ingrediar, & in ſingulis inſiſtam, quæ perpetua oratione nobilis hoſtis effudit, eademque retorqueam arma, quibus perniciem Sapientibus creare arbitratur, videte, quid author ſim. Non ego qualemcunque Doctrinam cuilibet antefero Dominatui, non Grammaticos Regibus, non literatos ultimæ notæ Principum auguſtiſſimis. Potentiam ſolummodo, & Regnum agricolarum ſuperet eruditio Dionyſii, ac cæterorum primis pueros literis imbuentium. Summam ajo Sapientiam Potentiæ ſummæ præhabendam. Atque, ut rei caput aggrediar, enimverò quod conſtituit ſummum illud bonum, ad quod ab hominibus omnia referri debent, quodque Finis eſt, & extremum expetendarum rerum, vincit illa, quæ adhibentur ad finem hunc aſſequendum. Atqui Sapientia prҿſtantiſſimus eſt Finis, cujus adipiſcendi gratiâ, cum in eo ſita ſit Fœlicitas, omni ope niti debent mortales; vis autem imperandi ſolùm conducat ad Finem, ac Fœlicitatem, ac tributa ſit a populo Principi, ut vigili cuſtodia, perpetuoque labore adeptioni Fœlicitatis publicæ famuletur; ideoque ſolùm magno ſit in pretio nobilis hic Famulatus, quòd facultas obſequendi innumeris mortalibus vaſtæ mentis amplitudo videatur: utque Regnum dicitur obſequium exhibitum Divinitati, ita, quoniam

Non qualiſcumque, ſed ſumma Sapiētia ſummæ Potentiæ præfertur.

Sapientia eſt Finis homini ſtatutus a Natura: Potentia Medium.

Rex eſt ſervus publicҿ Fœlicitatis.

niam honores prope divini habentur publicæ rei, cui famulatur Princeps, ſuperba hæc Servitus Regium nomen invenit.

Princeps Sapiētiâ deſtitutus quo in pretio ſit.

Hìc mihi quiſquam majori gloria niti, & a publico mortalium cultu potiorem haberi Potentiam dicat? Pernego; ſi tamen ſolam vim imperandi intueamur in Principe; nam ſi Sapiens idem, ac, præter Doctrinam multiplicem, aliis ſit ornamentis illuſtris, hæc in illo magis, quàm Imperii poteſtatem, ſubditæ gentes adorant. Quod ſi nulla Principi virtus, nullæ literæ ſint, non ipſum publica obſequia venerantur, ſed faſces, ſecurim, paludamentum, ſceptrum; ſed conopæa, quæ ſedenti imminent: tormenta bellica, quæ prodeuntem ſalutant: quo vallatur, ſervorum exercitum. Si phaleris hiſce præſtitum obſequium adimas, minimum eſt, quod hujuſmodi Principibus exhibetur. At egregiæ literæ nativa virtute venerationem provocant. Pannoſum, egentem, indecoro pulvere ſordidum, ac propemodum in cœno jacentem eximii nominis Philoſophum, aut etiam Vatem, omnes digito indicant, venerantur omnes, & eumdem alloqui ipſimet ambiunt Reges. Hunc ego pluris Vanliæo Sinarum Imperatore non faciam, qui uxoribus tantùm, ac ſemiviris obſeſſus in prætorio latebat, nunquam ſe in conſpectum populi dare dignatus, & ob immanem ſaginati corporis molem fortaſſe non poterat? Sed num iniquè cauſam tuemur, qui pugnantem cum Sapientibus in arenam inducimus inertem Regem? Heroum fulgor, & Principum certamen

Cultus exhibitus Sapientibus.

tamen

tamen ſubeat, fulmen illud belli, quo Perſæ primò, ac tota mox Aſiâ, & penè etiam Indorum extrema Regna conflagrarunt. Diogeni ſanè invidit dolium, ac ſordes: ac Vellem, dixit, eſſe Diogenes, niſi eſſem Alexander. Quod ſi triſtis, ac ſolivagus Philoſophus doliaris horrido illo vitæ genere diſſidens ab omnibus, inque ſua domo ſui circumferens imaginem animi, (cui cum in gyrum rotari videretur Orbis terrarum, adeoque aut ipſum, aut reliquum omne genus humanum inſaniiſſe oporteret, illum ego potius crediderim vertigine circumactum) ſi tamen, quia cognitione plurimarum rerum popularis auræ rumuſculos collegerat, uno Alexandro minor Diogenes habitus fuit, profectò Plato, & Ariſtoteles Alexandri Magiſter, veluti Numina quædam humanæ Sapientiæ culti dum viverent, & excelſi nominis famâ ab interitu vindicati, ipſo Alexandro judice Regiam Pellæi Juvenis gloriam ſuperarent. Quod ſi lis penderet ſub Artaxerſe Rege Perſarum, qui ſecum in ſolio conſidere Hippocratem juſſit, veluti, pluſquam Reges, arbitrum mortis ac vitæ, atque in throno devovente Soli divinos honores, Æſculapium alterum Apollinis filium propemodum Divinitate donari: ſub Ægypti Regibus, qui Legatis, & claſſe Menandrum convenerunt, afferentes plurimùm ſe debere Comædo Poetæ, qui vexatis a Tragædia parcebat umbris regalibus: ſub Dionyſio Siciliæ Principe, qui Platoni aurigam egit, ſuperbus, quòd tanti eſſet phoſphorus

Ab ipſis Regibus, ut ab Alexandro.

Ab Artaxerſe.

Ab Ægypti Regibus.

A Dionyſio.

Solis, & officiosè profeſſus, tunc non adeſſe animum corpori, velut aurigam currui, contra doctrinam Platonis: ſub Pompejo, qui fracto Mitridate illum Athenis Poſſidonio Philoſopho, quem domi inviſit, cultum exhibuit, quo Romanus Imperator Regem nullum dignatus eſſet, atque a ſe debellatam in ſtrenuiſſimo Principum poteſtatem Regalem Sapientiæ ad pedes abjecit: ſub Africæ domitore Scipione, qui ſimulachrum Ennii ſuo ſepulchro juſſit imponi, velut imperantem dominationi doctrinam, & Principes ab interitu revocantem: ſub Trajano, qui Dionem ſophiſtam ſuæ gloriæ coæquatum, inque illo Sapientiam, victoriæ cauſam, triumphali ſecum duxit in curru: ſub Cæſare demum ipſo, quo nullus fortaſſe mortalium flagrantius amavit Imperium, ad quod per oppreſſæ Patriæ ruinas graſſatus eſt, principes honores non Regiæ poteſtati, ſed eximiæ Sapientiæ deferrentur; cum enim Cęſari frequens eſſet de Cicerone ſermo, illum affirmabat, ut Plinii verbis utar, triumphis omnibus laudem adeptum eſſe majorem, quantò plus eſt, Ingenii Romani terminos in tantum promoviſſe, quàm Imperii. Quocirca ſi, qui in lycæis dominantur, conferantur cum illis, qui e populo Regum lectiſſimi ex omnibus omnino ſeculis ſeliguntut, nobilis de Dominatione triumphus ævum agenti Sapientiæ decernetur.

A Pompejo.

A Trajano.

A Cæſare.

Quod ſi, quæ magnos cineres coronat, gloriam ſpectemus, cum per Sapientum literas RegumFama latè pertingat ad poſteros, adeo-

Poſthuma Gluria major Sapien-

Digitized by Google

adeoque ab aliis immortalitatem quęrat, quam ſibi ipſis fabricantur eruditi viri, quorum æternitas ſunt ipſorum egregia Volumina, tantò ſecurius Principibus Docti funus evitant; quantò fœlicius eſt ſibi ipſis moliri, quàm ab aliis quærere vitam nominis immortalem. Neque imminet illis, quod Regibus, periculum ex magna fama, non raro majus, quàm ex mala: neque aliquid hìc gratiæ dari poteſt, veluti non raro arbitrantur poſteri, liberalius congeſtas in pravos Principes laudes, ut eorumdem regnantibus filiis hiſtoricus blandiatur: neque peſſimus interpres adeſt, qui proſpera Regum Miniſtris, & Exercitui, infauſta ipſis Regibus tribuat: neque innumeris demùm, veluti fama Regum, ſubdita diſcriminibus eſt gloria Sapientum.

tum, quàm Regum.

At enim illam Sapientes ipſi dedecorant, cum adulentur Principibus: ex quo efficitur, doctrinam ultro poteſtati primas concedere, cui degeneri lenocinatur obſequio? Siccine paucorum dedecus, qui in Sapientum nomen iniquis artibus irrepſerunt, Doctrinam ipſam dehoneſtabit, ac nobiles aſſeclas Sapientiæ? Procul ab iſtis aſſentatorum nomen ignobile. Inſtitutores illi ſunt, & oracula Principum, quos Naturæ, ac Divinitatis Interpretes latentes rerum edocent cauſas, & omnes decori leges, & honeſtatis: quos Rhetores veræ laudis ſolido lacte roborant ad egregia decora: quos a ſcelere compeſcunt Vates, dum atroces diras armant in effrænes Dynaſtas, & ultrices Tyrannorum furias

Veri ſapiẽtes Regibus nõ adulantur.

Magiſtri ſunt Principum.

Timentur a Principibus

ſurias in ſcenam evocant, ac perſonatam majeſtatem traducunt in populi voluptatem. Quàm formidatus elapſi ſeculi Regibus fuit vir literis quidem eruditus, non tamen principum inundatus fontibus doctrinarum! Illum Venetiæ prope regalibus tumidum indumentis, iiſque ferme in dies ſingulos immutatis, & immanibus gravem aureis torquibus intuebantur, Principum donis, qui tanti ſilentium emebant ab homine, cui vivere erat in Magnates ingenio ſævire. Circumfertur Epiſtolarum Liber, quibus ille Reges ætatis ſuæ omnes aggreditur: iiſdem nihil tale ſperantibus conſilia ingerit, dividit leges, ac minis propemodum non dona ab illis exigit, ſed vectigalia, quæ ultro ad illum deferebantur, ut parceret maledictis. Quod ſi terror Europæ, ac temperantium Europam Principum fuit vir, cui turbulentius fluctuabat ingenium, abuſus qualicunque literatura, quo terrore percellet excelſa doctrina, & ex ore integerrimo volvens ſeſe plenior eloquentia, cujus commendationes, aut probra, pondus habitura ſint apud poſteros ſempiternum?

Exemplum Petri Aretini.

Perpetuæ Infamię metus incuſſus Regibus a Sapientibus

Quæ cum ita ſint, majori Principum corda metu concutiunt eruditi, quàm doctorum hominum Principes ipſi: Eo etiam nomine, quod, utcumque in immenſum productæ ſpatium ſint Regum manus, ut proverbio circumfertur, latius tamen protenditur dextera Sapientis, qui cum ab infenſis Regibus tutè ſe poſſit aliorum in regna ſubducere, ubicunque gentium lacerare poteſt in-

infenſorum ſibi Regum famam , non modò ultricem manum cum Sole diſpergens, ſed omnibus exhibens volvendis ſeculis vulnera inflicta fronti regali. Et dubitabimus, majus eſſe Sapientiæ, quàm Dominationis decus, authoritatis amplitudinem, honoris, & gloriæ?

Sapientes gloriam nõ venātur ab umbratili Dominationis imagine

Tamen, egregia, inquis, nomina a Principatu venatur doctrina, & Regnum Palladis nuncupat Academias, innuens, illuſtriorem eſſe Solem Imperii, a quo tenuem ipſa delibat lucis uſuram. O picta, & inania tela, quæ, fractis Achillæis haſtis, in nos intorquent everſores Urbium, atque Regnorum! Petitis a Principatu ſuperbis utitur verbis Sapientia? Et prꝗſtantiorum quꝗret e literis inſignia nominum Princeps, ſi rectè ab illo Regnorum habenæ torqueantur. Gymnaſium honeſtatis, nobilium Idea morum, mundi Magiſtra, dicetur Aula regnantium. Num verò dominationis umbra, & in pueros regnum eruditos allicit viros, ex quo manifeſtò liqueat, ſupra omnem diſputationis aleam præſtantiorem eſſe veri Regni fortunam? Gigantum enimverò frater, ac terræ partus aliquis hæc inaniſſima obiecerit, nam cæteroqui conſtat, quæ demum cumque ſit hꝗc ſpecies imperii, quo Magiſtri temperant juvenes, natos aliquando ad imperandum ſupra omnes mortales, ingratiſſimum tamen illam eſſe literaturæ cenſum, &, niſi in gratiam Divinitatis, animis nobilibus non ferendum.

Regum curæ moleſtiſſimę, jucundiſſimæ Sapientum.

Cæterùm quæ communia non habet cum Principatu Sapientia, jucundiſſima ſunt, cum vel ipſa Dominationis umbra ingenuos animos vexet. Si volantes circum laqueata curiæ tecta moleſtiſſimæ curæ, ſi vigiles metus, ſi, quibus ſubnecti diademata conqueruntur, fallentes intuitum ſpinæ, omnem vitæ ſuavitatem amputant, ut ipſorummet Principum querela eſt: ſi magnis fallax bonis fortunaRegnorum in excelſo quidem ſita eſt, ſed nimis dubio, ac præcipiti clivo: ſi ſceptra nunquam facilem quietem, aut certum ſui diem tenuere: ſi alia ex aliis cura, ſemperque nova tempeſtas animi fatigat Reges, ut Seneca Magiſter Cæſarum luget: quis amabilem contra Sapientiæ ſpeciem dicendo exhibeat, quæ ſuis perpetuò alumnis blanditur, cujus in ſinum, veluti quietis, & otii portum, recipiunt ſeſe, ubi miſeriam expuere volunt, & amaras curas eluere? Si rerum ſingularium cogitationi perpetuò affigitur Princeps, res ipſas in univerſum Sapientia contemplatur; ideoque nullam illi, quàm Dominationi ſolent afferre, aliorum mortalium multiplex, ac tortuoſum ingenium, moreſque difficiles, moleſtiam pariunt; neque enim cum ſingulis hominibus illi negotium verſatur, ſed cum Univerſali Natura, quam non ineptè Plato conſtituit in Lunæ regno, ideſt, ut ego quidem interpretor, ſupra turbines, ac tempeſtates perturbationum, quibus impervia eſt objecta cognitioni Sapientum rerum omnium Idea.

Quid plura porrò dicendo perſequor? Quod

Digitized by Google

Quod ſuavius Sapientia, quàm Imperium, corda permulceat, ipſius eſt vox Naturæ, cujus inductione mirificè ad ſciendum rapimur omnes: vix aliqui ſemimortuis quibuſdum igniculis excitantur ad imperandum. Quin potius nullum ex animantibus eſſe arbitror, quod inſita quadam vi ad obſequendum aliis, ſicut homines, impellatur, quos moderatio quædam, ac publicæ ſtudium rei a Summo tributum Moderatore rerum, & intimis impreſſum ſenſibus, adegit, ut ipſi tantùm, & Apes ex omnibus animantibus, Duces, ac Reges eligerent, ac famulatum illis, & amorem ultro devoverent, quo ſponte vincunt obſequium cujuslibet muti gregis coacti paſtoribus obtemperare. Atque hoc fortaſſe nomine cœcus ille Vates, qui Naturæ oculus fuit, Agamemnonem, cujus ductu ruit ad excidium Græcia, dixit Populorum Paſtorem. Neque verò ſemel tantùm pedibus quodammodo iverunt omnes in hanc ſententiam, quò devoluta ad unum Dominatione corpus incolume Reipublicæ conſtaret univerſum, ſed naturæ tacito conciliatu inſtauratur quotidie arcanum hoc, & ſuaviſſimum fœdus membrorum cum capite; profectò enim niſi propenſio inſita ſponte omnes ferret ad uni obtemperandum, nulla ex adamante rigens catena compeſcere poſſet pluſquam centimanum hunc Briareum humani generis a quovis terreno Jove deficere molientem.

Scire omnes optant, nõ omnes imperare.

Quamobrem ſi plerique hominum tacito quodam ſuaſu, & ingenua naturæ vi feruntur

Falsò dictū fuit, quòd omnes vel-

lent eſſe, quod Cęſar, tur ad obſequendum, nullus omnino fertur ad ignorandum: ſique innata quædam in omnibus exiſtit Scientiæ cupido: cur gratis ſumebat Imperium, ſi optio tribueretur mortalibus, Sapientiæ ab omnibus anteferendum ſe? Si tamen ultro Regibus daremus, ab inſipientis arbitrio Vulgi, quod in vetitum non rarò nititur etiam reluctante Natura; præoptandam Dominationem, hoc perinde obeſſet voluptati, quam indulgeri animis a Sapientia maximam propugnamus; ac Muſarum dignitati, quas conſenuiſſe Virgines fertur a nullo quæſitas, quia dotis immunes, officiat Helena, Aſiæ, Europæque deſiderium inſanum: ac Palladis merito obſit majus in Venerem ſtudium Aſtronomorum, qui denegatum Palladi locum inter Stellas, quæ Cælum cum Sole circumeunt, Veneri tribuerunt.

Num verò effrænata cupiditas ita mortalibus optimam invidit naturam, ut abnuam Judicem populum? Quin potius obſtringor hoſtibus, qui ad maximum conſpirantis multitudinis tribunal provocaverunt. Ecquis memoriâ repetitur, qui oblatam ſibi Sapientiam recuſaverit? At plures exhibebimus Imperii Contemptores: Lepidum capacem, ſed aſpernantem, Germanicum Druſi filium, Virginium, alioſque Exercituum Duces ad Imperium Romanum a Militibus ſuis evehendos, niſi prohibuiſſent: Ludovicum Turingiæ Principem eo nomine Cæſareum diadema recuſantem, quòd non eſſet literis eruditus. Vel unum pariter in medium

Multi recuſaverũt Imperium, Sapientiã nemo.

dium

dium proferant, quem Sapientiam expertum ejuſdem tędium cœperit. Quot verò imperio aſſueti, & quæ Vulgus in Principatu ſomniat, fortunæ muneribus obruti, vera ejuſdem tormenta, & propinatum aureis in pateris fel Draconum exhorruerunt? Non receptos ad Aras Reges, ac Principes humana pertæſos, quòd Cælum nobilibus votis jacularentur, ſed terræ infixas animas, Tiberium loquor, ac Diocletianum, ex quibus ille mori quotidie ſe literis ad Senatum datis conqueſtus eſt, eò quòd, licet Caprearum in portum procul ab Urbe receptus, quibuſdam tamen adhuc Imperii curis animo fluctuaret: hic verò triumphales manus exercuit ſerendis in Dalmatia floribus, quos naſcituros Cæſaris nomine inſcriptos fruſtra ſperavit immanis Tyrannus. Quamplurimi licet non digreſſi a ſolio, præ ſe tamen palam tulerunt, exuendam a ſe, ſi optio daretur, frontem regalibus ornamentis potius, quàm animum Sapientiâ: velut Alphonſus eo nomine primus Aragoniæ Rex, qui tunc pauperem evaſurum ſe dixit, quando Sapientia venalis eſſet, illam enim a ſe Regnis omnibus emendam: & Neapolis Rex Robertus, qui jurisjurandi religione cariturum ſe potius Regno, quàm literis, ſi hæ cum dominatione pugnarent, Franciſco Petrarchæ aſſerere conſueverat, cujus laurea ſuo diademate potior illi erat. Et Meno Saracenorum Princeps, qui Leonem Philoſophum a Michaele Imperatore quæſivit oblata Cæſari pace, & in quæ victor involare poterat, plurima Regna deſti-

Impii quoque Principes Imperii pertæſi.

Principes, qui Sapientiam Potentiæ prætulerunt.

Digitized by Google

ſtituens, pretium Sapientiæ, qua ſe a Leone ditandum ſperabat. At Michael, utcumque bello fractus, & magna Imperii parte ſpoliandus, Indecorum fore, dixit, ſi, quibus partum, confirmatumque a Romanis fuerat Imperium, Literæ Barbaris indulgerentur, a Romana magnanimitate deficiens, quæ victis etiam populis Humanitatem, & Sapientiam ingeſſit. Ergo plures Imperii, nullum Sapientiæ pertæſum eſt, & plurimi, duce Sapientiſſimo Regum, permiſſa poteſtate alterutrius, Doctrinam Regnis antetulerunt. Uſque adeo ſuaviori, quàm Imperium, voluptate perfundit animos Sapientia.

Cur Jupiter exoſus Palladem.

Nunc verò ad nodum ſolvendum in ſcenam machinis trahatur Jupiter exoſus Palladem, & flebilibus lamentis Uulcanum rogans, ut diducta ſecuris ictu cervice exoneret ſe ingratâ Sapientiæ Deâ. Amplectimur animo æquiſſimo latentem ſub illuſtri fabulæ ſipario veritatem. Ille ſolummodo non capitur ſuaviſſimo illicio Sapientiæ, quem lapideum effinxit natura, veluti Phidias Jovem, dignum, cujus in vertice Palladia tantùm noctua nidum ſtatuat. Quid porrò reponent, ſi non ridiculum regem Deorum, quem Sapientiæ piguit, ſed verum Jovem, Optimum, ac Maximum Deum Imperii propemodum, (ut ita dicam) tædium cæpit, cum ipſum pœnituiſſe dicant Divinæ literæ, quod homines procreaſſet, in quos exercebat Imperium.

Deus O. M. Sapientiam ſemper, non ſemper Dominationē exercuit.

Et

Et magnum inſtar Numinum habere Principes perhibentur? Habent ſanè, ſi eos in officio continet Sapientia, & quocunque ratio juſſit, impellit, ac flectit: ſi eoſdem docet, Cælum meritis petere, virtute adipiſci; hæc enim vera demum, & Chriſtiano Principe digna Sapientia eſt; nam ſi veſanis agitantur animi motibus, Circæam tunc virgam dixerim Sceptrum Regum, niſi Reges ipſos, non illos, in quos torquetur, cultu ſæpe, ac moribus efferaret: cujus exemplar infortunii Aſſyriorum Rex ipſos etiam aliquando præſetulit vultus ferarum, & terga. En quam Imperium aliquando Regibus divinitatem affingit. Quam videlicet Ægyptus olim in belluis adoravit. Hos ego Principes dixerim Deos, ſi tamen ament audire latrantes Anubes, aut ore divino mugientes Joves.

An Principes ſimiles Divinitati.

Tunc ſolũ, quando Sapientes.

Et quàm ſæpe tenebroſa hæc omnipotentiæ ſimilitudo, ut cum Auguſtino loquar, tranſverſos Principes agit! Prodigio eſt habitus Veſpaſianus, in quo Cæſare major, quàm in eodem privato, virtus effulſit. Quot verò Principum tumulo, quos Dominatio corrupit, illud elogium Galbæ poſſet inſcribi: Imperio digni, niſi imperaſſent. Aſſentatores, pronum imperantibus iter ad ſcelus, & vis impune peccandi, in omnes contumax regnantum animus, ipſi eos Divinitati rebellare docet: cumque ſui prius deberent eſſe Reges ediſcere, quàm ſuorum auderent eſſe populorum, a regali ſorte dejecti videntur ſibi, ſi ullis legibus parent, ſi

Plerumque ſimiles belluis.

Digitized by Google

ſi formidant fulmina, & ultorem Deum.

Facilius ſibi imperant Sapientes, quàm Reges.

Facilius multò ſibi imperant Sapientes, qui Reipublicæ partem nullam attigerunt, quàm ejuſdem moderatores. Rarò ſibi animus obſtrepit, & divinæ legis contemptu a præſcripto rationis, adeoque a ſemetipſo, diſcrepat, ſi a Sapientia temperetur; neque enim literæ nihil cum Religione, nihil cum Sanctitate conjunctum habent; quin potius temperantiam cupiditatum in animo gignunt, eumdemque ſublimium cogitatione rerum cæno eximunt voluptatum, & earum ignobili excuſſa compede Cælo inſerunt, & concilio Mentium beatiſſimarum, quas animi dotibus repræſentant. Præcipitem ab interitu Socratem, quaſi frænis adductis, ſuſtinuit Philoſophia: cumque non intimo ſolùm bello, ſed ipſis etiam Syderibus ſuorum criminum cauſam vulgus affingat, Deumque Cæli opificem arguat, ut homo ipſe ſit immunis culpæ, Sapiens dicitur Aſtris dominari. Jam ſi quiſpiam eſt, qui Potentiam anteferat Sapientiæ, ſumat id, licet, minimè repugnante me, dum viciſſim non neget, multò præclariorem eſſe in ſe ipſum, quàm in cæteros, uſum Imperii Sapientibus conſuetum, in Regibus prodigioſum.

Illuſtriorem in animo Divinitatis Imaginem pingit Sapiētia, quàm Potentia.

Quamvis autem nunquam Principibus, qui cæteros dominatu premunt, ipſa dominandi libido, cæteræque perturbationes animi dominentur, illuſtriorem tamen Sapientia, quàm Imperium, in animo pingit imaginem Divinitatis; Parentem enim, ac Deo ſæcundum Deum Sapientiæ gratiâ, non Omnipo-

nipotentiæ, Sacræ Literæ dicunt; ideoque cum Divinam Filii Hypoſtaſim intelligendo generet Pater, contemplando ſapienter, non imperando, vitalem quandam Divinitatis auram mortales hauriunt, & indolis divinæ colorem. Accedit eòdem, quod cum intelligendi munera ſemper exercuerint Divinitatem, quæ perpetuò contemplatur ipſius amore Sapientiæ, ſine cujus officiis nec fœlix, nec omnino Deus eſſet; Dominationem, quando, in quod imperaret, nihil erat, ante condita tempora non exercuit; ideoque majus habet cum Divinitate commercium, qui mentis intelligentiâ, & ſublimium cogitatione rerum ſimillimum ſe fingit Sapientiæ, quàm qui dominando repræſentat Divini prærogativam Imperii.

Jamque in iiſdem ferme, quibus primò inſtitimus, orationis veſtigiis peroramus; quandoquidem ſi mihi vobiſcum id convenit, præſtantius illud eſſe, in quo ſita ſit humana Fœlicitas, ac Divina, quàm quod adhibetur ſolummodo ad Fœlicitatem comparandam: cum poſitum præterea ſit Sapientiâ Fœlicitatem conſtitui, Dominationem fœlicitatis adeptioni ſervire: neque omnino requiri, cum Deus ipſe æternùm ſine ſubditis fœlix fuerit: illud relinquitur, Reginam eſſe, ac longè præſtare Imperio Sapientiam. Et niſi nos hora deficeret, eidem, ut Reginam decet, Opum, ac Potentiæ præſtantiam vindicare poſſemus. Sed ut in præſentia faſtidio ſapientiſſimarum aurium occurramus, in conſequentem hoc differimus diem, quo doctos Epilogus.

viros

Digitized by Google

viros ditiores, ac potentiores Regibus exhibebimus.

Agite, Adoleſcentes egregii, veſtra bona exultanti animo cognoſcite, qui florem integerrimum ætatis in aſſidua bonarum Artium exercitatione conteritis. Procul a ſtrepitu negotiorum, & longius a forenſis ambitus ſeditione, in hoc erudito ſilentio ſceptrum adepti eſtis, & regnum. Sine trabeis, ac faſcibus imperat quicunque Sapientiæ quieſcit in ſinu, quæ gloriâ, jucunditate, neque honeſtate tantùm, ſed mortali quadam divinitate magis fortunat alumnos ſuos, quàm Imperium Reges. Quàm præclarè vobiſcum agitur, ſi tot ſaltem barbarorum Regum ſorti eiſdem multò fœliciores inſultatis. At ò beatiſſimos Principes, quos ſuis admovit uberibus Sapientia! Si Regum in ſubjectas gentes, Sapientiæ ſit imperium in ipſos Reges, tunc non illis tantùm blandiuntur fata; ſed cum a regnatricis fonte Sapientiæ populorum ſalus redundet, eoſdem non magis honorum dignitate, quàm ſuarum Virtutum majeſtate Sacroſanctos, veluti publicæ conditores Fœlicitatis, propemodum adoramus.

PRO-

Digitized by Google

PROLUSIO VIII.

Ditiores, ac Potentiores Regibus eſſe Sapientes Viros.

Argumentum præcedentis Paradoxi.

DUm heſterna Oratione, Viri Sapientiſſimi, ab amore ſuperbæ Dominationis ad ſtudium Sapientiæ traducerem egregios Adoleſcentes, quos nobiles Sacri Principatus imagines animus hìc hauriens a ſenſibus ad ſublimia docet curis illuſtribus anhelare, utcumque ingenii culpa detereret argumentum, eluxit tamen naturæ vis efficax, in omnes diffuſa gentes, conſtans, immortalis, invicta, qnæ nihil præſtantius judicat, nil magis homini expetendum animorum Reginâ Sapientiâ. Illam porrò Jucunditate pariter, ac prope Divina Honeſtate ſupra Regalem fortunam præſtare oſtendi; Utile verò bonum expendens, quoniam illud in Gloria præcipuè ſitum eſſe videtur viris magnanimis, quos videlicet alloquébar, ne profuſior in eam ſententiam excurrerem, in eo tantùm laboravi, ut Sapienti aſſererem Gloriæ Principatum. Sed cum in Opibus pariter, ac Potentia, verti bonum Utile conſtet, nunc, quo ſupra Reges affluunt Eruditi Viri, in medium ſtatuimus Divitiarum, Potentiæque ſplendorem: Illâ apud

M ple-

Digitized by Google

pleroſque mortalium infamiâ laborant profeſſi literas viri, qua enerves, ac nullarum virium, & umbratile ſtudium ſequuti, ac ferme probroſæ paupertatis rei accuſantur; adeo ut præter cætera incommoda, hoc habeat Doctrina durius in ſe, quod & ridiculos illos facit: ac dum Proverbio circumfertur, ſteriles Heliconis lauros areſcere, ac pauperem, & nudam ire Philoſophiam, ſibilis propemodum explodatur Poetarum nomen, ac Philoſophorum. Date vos mihi in præſentia; non enim qualeſcumque Literatis viris, ſed Regalibus potiores gazas, & Potentiam affero, ut non modò, quod anticipatum Juvenes adverſus Studia literarum afferunt, in limine ſtatim ipſo deponant, ſed egregiæ ſpei, animique pleni regnum Palladis ingrediantur.

Propoſitum hujus.

Quos a Principatu Gloriæ depulimus, hoſtes illuſtres, ne verbo premi videantur, ad alia interim digreſſi, ut victis ſolenne eſt, ab audacia patrocinium quærunt, & quaſi triumphum agerent, vociferati: Innatet, inquiunt, doctrina liquidiſſimæ oceano voluptatis; ſuaviores enim profectò illi delicias adornat ægra paupertas, quàm Regibus gazæ Attalicæ; ut idcirco mirari deceat, quod frequentes intueamur ad Regias fores eruditos viros, qui ſua ſorte beatiſſimi, a Regnantum tamen munificentia præſidia vitæ mendicant.

Quæ objici Sapientibus cõſueverũt, præſertim Paupertas.

Sit ita planè; neque enim abnuo, quamvis rari admodum ſint, iidemque vulgari plerumque literatura, non Sapientia nobiles ſin-

Cur Literati adſint Divitum januis.

ſingulari. Quærant a Principibus Literati opes, inſtrumenta Fœlicitatis, dum Fœlicitatem ipſam ſitam in pulcherrimarum cognitione rerum, dum regnandi artem, dum honeſtatis leges, dum explicatum iter ad gloriam, dum ſui memoriam nominis immortalem mendicent Principes a Sapientibus. Hanc nominis vitam illuſtrem quia plerique Principum deſperant, raris ideo Doctrina muneribus Regum ornatur: niſi potiùs quia ſuperbiſſimum preſeferentes contemptum gloriæ, quæ illis a Sapientum laudibus poſſet accedere, in ampliorem gloriam irruere ſe poſſe confidunt, perinde quaſi ſuæ tantùm virtutis excelſa indole, non innixi pennis eruditorum volare perpetuò debeant per ora virorum. Ne muneribus immortalitatem emere videantur, ineptam ſuperbiam adhibent ſordidæ avaritiæ velamen.

Quid a Sapientibus Reges inquirant.

Cur Principum aliqui contemnat Sapientes.

Sed illi ſuæ pecuniæ parcant, cum ſupra Reges Opibus affluant Sapientes, quod ita paucis ratiocinando conficio. Si pauperem dixit indigentia rerum, non ego majori paupertate confectum dixerim illum, qui pluribus indiget? At quàm paucis indiget Sapiens, qui tenui ſub lare innoxiam ætatem agitat, & fræno compeſcens cupiditatem immodicam novit pauca eſſe, quæ cupit: pauciſſima, quibus eget vita mortalium, ac neceſſariis idcirco plerumque abundat deficientis naturæ præſidiis? Principum verò indigentiam verbis amplecti quis poſſit? Quot illi Exercitibus, quot famulorum gregibus, quot Adminiſtris Dominationis, qui plerum-

Pluribus indigēt Reges, quàm Sapientes.

que imperant ipſis Regibus, quot indigent ad regiam ſortunam ferendam theſauris, adeout immenſas inter opes, & annuis aliquando ducenties centenorum millium aureorum reditibus onerati, pauperrimi tamen habeantur, & ſint? Neque ullius magis ope, quàm ipſorum Sapientum, indigent Principes, quibus conditas opportunè leges, Populum officii memorem, obſequii tenacem, exterorum commercia, nobilium ſplendorem artium, Picturæ, Architecturæ, Nauticæ, Medicinæ, quæ a literarum Scientia proficiſcuntur, cognitionem Sacrorum, ac temperantis regna Divinitatis, aliaque innumera debent ornamenta Pacis: velut etiam firmiſſima præſidia Belli, machinas ad hoſtium vim propulſandam, aut conterendam, Sedem regionum, ſitus ad pugnandum opportunitatem, aptum temporis uſum, nunc pellucidi, nunc pluvii, nunc ventis concitati, Sapientum, ac fortiſſimorum Ducum exempla, efficacem ad milites Imperatorum Paræneſim, hoſtilis linguæ, & cæcarum, quibus in bellicis præſertim Epiſtolis uſus eſt, notarum peritiam, latentium denique aquarum, aliorumque, quorum cognitio victoriam non raro parit, Secretorum Naturæ ſcientiam, qua uſi non ſemel Pompejus, ac Cæſar, feruntur; aliique eruditione nobiles, & ideo bellis invicti Duces. Tantum porrò Sapientes luminis, & prẹſidii Regnis afferunt, ut non modò illorum conſiliis indigeant Principes; ſed etiam vetus ſit, nec ſine plauſu plurimorum excepta ſententia, quod

Præſertim indigēt Sapientibus ipſis.

Encyclopœdia neceſſaria in Principe, vel in Sapiētibus ipſius Moderatoribus.

quod ipſamet eximia regnandi Scientia univerſam propemodum exigat, & neceſſariò amplectatur literarum Encyclopædiam: Hiſtoriam, ut evoluta tempora doceant Principes providentiam futurorum, cum *Secula & perſonæ intereant*, ut inquit ille, *Facta & exempla recurrant*: Oraroriam, ut ad omnem laudem populos dicendo compellant Reges: Politicam, cæteramque Morum doctrinam, ut iidem ſapienter a Principibus temperentur: conditarum a Pontificibus, ac Cæſaribus Legum, ut vel receptis inhæreant, vel alias ipſi ſtatuant tempori, ac ſubditorum ingenio congruentes: rerum Naturæ, quam dominatu premunt, ne ſua bona non norint, ac Divinitatis ſcientiam, ut ab illa vires petant, & exempla regnandi. Si hoc urgerem in præſens, palam profectò fieret, non modò primas a Dominatione literis deferendas; ſed etiam pateret, hoc in controverſiam omnino vocari non poſſe; ipſa enim imperandi ars eſſet eximia complexio Doctrinarum. Quis porrò negaret, Imperatoriam Scientiam, atque ad regnandum Animi vires præſtare Poteſtati externæ brutis etiam Sylvarum, atque Aeris Regibus conceſſæ, qua impares robore adiguntur ad ſervitutem.

Non ego per hanc, quæ ſalebroſa pluribus videretur, ſemitam orationis incedo. Utcumque Fœlicitati publicæ deſervire poſſint, & egregiam calleant regnandi artem Arbitri populorum, dum inſitam habeant a natura ſummam in rebus agendis Pruden-

Digitized by Google

tiam, quamvis multiplicis Doctrinæ præſidio deſtituti, ſi tamen conſilio Sapientum utantur in Moribus populi, Legibuſque ſciſcendis. Certi ſint cæteroqui fines, intra quos rerum Domini continere ſe poſſint: utque olim in cælo lineam quaſi manu duxit, qua Regna ſcinderet Maximus Sacrorum Antiſtes, ita nunc Imperio, ac Sapientiæ limites ſtatuantur, ne liberè in alterius alterum Regna tranſiliant. Hoc tamen conſtet, cum omnium artium, quæ ad rectè vivendi normam pertinent, ratio & diſciplina ſtudio Sapientiæ contineatur, ſuæ, vel alienæ præſidio Sapientiæ Principes indigere.

Sua bona plerumque Principes ignorant.

Neque verò eo ſolùm nomine, quod pluribus indigeant, pauperiores Sapientibus dixerim Reges, ſed etiam quia, ſi eiſdem literæ nullæ ſint,quã dominatu premunt,Naturam rerum ignorant: neque dives cenſendus eſt, qui ſua bona non novit. At ſpecies innumerabilium læta rerum, Regna, Elementa, Sydera in ditiſſimo vivunt animo Sapientis, qui proinde fœlicius inerudito Principe dominatur in naturam. Quis ibit inficias, ut appoſito utar exemplo, regalis horti deliciis ditari magis Sapientem virum, qui ejuſdem omnia ſpatia percurrens aſſequitur animo impervias cęteris rerum cauſas: unde ab oceano fontes ad lactandas Viridarii plantas proficiſcantur: unde viriditas, ubertaſque nemorum, & nectare fœcundantes terram Zephyrorum alæ: qua vi tellus induat herbarum ſyrma: qui cæli riſua floribus pingat areolas.Tum poſita ante oculos

Digitized by Google

los prętervolans celeritate mirabili ex illis, quæ perambulat, gradum infert in Alcinoi, atque Heſperidum, & in ipſa Cæleſtium viridaria deliciarum: quis, inquam, inficiabitur hunc re ipſa divitem magis affluere Horti deliciis, quàm Principem, qui dominus adoratur a Villico, ſed amœniſſimum Floræ regnum eodem ferme ſtolido lumine intuetur, quo marmorea, ac myrtea ſimulachra deſpiciunt?

Porrò cum inſtrumentum Potentiæ ſint Opes eximiæ, aliud ex alio ferens, quem ditiorem Regibus Sapientem oſtendi, potentiorem exhibeo. Regalis Potentia in ipſorum præcipuè Regum, & aliorum vita temperanda, ac Fortunæ rota pro innumeris mortalibus arbitratu ſuo agitanda, & Naturæ demum ipſius legibus evertendis, præcipuè triumphat. Inque his omnibus dotibus de regali palmam refert Potentia Sapientum. Ac primò quidem ſui ipſorum arbitrium minimum Princeps habet, quem omnia poſſe populus arbitratur; at ille horas prope ſingulas, & omne genus officii, atque humanitatis, publicis neceſſariò curis addictum habet. Honores ſi pro libito amicis indulget, ſui venatur infortunium, & Regni: ut factum edocuit Cæſarum plurimorum, ac Regum ſuâ ruinâ Amicos, & illis creditam Rempublicam involventium. At ſi publicæ conſulit rei, eorum illos congerere in ſinum debet, qui omnium maximè promerentur, & idcirco inquirendi onus incumbit Regibus, non eligendi facultas. Num verò illis, qui

Quæ ſit Regum Potentia.

Quàm minimum ſui arbitrium habeàt Principes.

Potentia Sapientum, præſertim fulgens in Legumlatoribus.

mortalium omnium Arbitri nuncupantur, ſubditur Sapientia? Dicant gentium Conditores, ac Legum, qui præſtantis opinione doctrinæ vetera diffingere, ac recentia, eaque aſperrima, condere jura potuerunt. Ut illos omittam, quibus aliquis fuit ſenſus humanitatis, Minoem Cretenſium, Solonem Athenienſium, Zoroaſtrem Perſarum, Chartaginienſium Charondam, quas Draco ipſis ante Solonem Athenienſibus, quas Licurgus leges impoſuit Lacedæmoniis, quàm ferreas, Deus immortalis, quàm cum hominum natura pugnantes! Subvertit ergo Sapientia conſuetudinem, cui ſervire cogitur Princeps. In ſuæ verò muneribus vitæ tanta Sapienti eſt uſura libertatis, ut vetuſto adagio circumferatur, *Solus Sapiens liber*.

Majorem cõferre Gloriã poſſunt Sapientes, quàm Principes.

Sed Stoica prætermittamus. Quid tandem, rogo, moliri Principes valent, quo plura nequeant extundere Sapientes? In quibuſdam ad ſummum faſtigium evehendis; aliis ad humum allidendis, vis Regum maximè elucet? At quantò præſtantiorem effingere Sapientes valent hominum Sortem, quorum temperando mores illos edocent Cælum meritis petere, eoſdemque jam nunc laudibus Cælo inſerunt? In effero præſertim Martis ludo innumeros tollendo e medio mortales, rapiendo Urbes, & Regna, vis Regum maximè exultat? At copiâ militum, non ſua virtute nititur. Verùm in unius non raro Doctrina Viri major, quàm in integro Exercitu, ſplendet virtus: Hinc ab Alexandri impetu Lampſacum Anaximenes propugnavit:

Major in Sapiẽtia vis, quàm in Exercitibus.

pugnavit: hinc diu inanes Marcelli conatus in Syracuſas ob Sapientiam Archimedis: hinc plures ab eloquentia Cineæ, quàm Pyrrhi armis, additæ Urbes Epirotarum Imperio: hinc novus Sapientiâ repertus Orbis, & illæ, quas in immenſum protendi poſt Oceanum Atlanticum terras, Columbum edocuit Scientia literarum.

Naturæ propemodum ſubruendo leges triumphat Poteſtas Regum, dum contabulata claſſibus ſternendo Maria Oceano inſultant, eundemque in apertos impellendo Montes non ſine terrarum querelis amplificant? At quantò fœlicius in Naturam Sapientia dominatur reperto artificio, quo in altos montes impellit flumina: in Oceano fremente ſtatuit propugnacula: a pueris fragmen ingens montis evehi jubet prodigioſa vi rotæ multiplicis: ligneis volatum Columbis, Simulachris vocem impertit! Hinc in Montem eniti coactus Tagus non a Jannelli Turriani tantùm, ſed & Caroli Quinti Cæſaris ingenio, qui magnanimus Deſertor Imperii, & a ſtudio Sapientiæ mirum in modum allectus, excelſis auſpiciis, atque auguſto ſuffragio noſtram cauſam tuetur.

Naturæ Leges evertit Sapientia.

Quamvis Imperio Romano, atque aureis Hiſpaniarum Regnis non ſatis dives Dominatio regalis, quaſi mente præciperet, oriturum Carolum Alexandro majorem, Herculeis finibus inſultaſſet, atque alterius incremento Mundi ſuperba ad illius pedes procumberet, & Principis, cujus in gratiam rerum Naturam amplificaverat, amores laceſſeret,

Carolus Quintus potêtior exercendo Sapientiâ poſt depoſitum Imperium.

ceſſeret, flectere non potuit mentem, quam Cæli præſertim amor, ac præterea oblectamenta Sapientiæ ad ſolitudinem invitabant. *Et mirabatur Orbis terrarum Carolum in* D. Juſti Cænobio *ex tanto Dominatore jam nullum?* Si dedignatus hominibus imperare ipſius Naturæ leges evertere cæpit ſtudio Sapientiæ, nullum tunc fuiſſe Imperatorem Carolum dixeris? Quàm prudenti conſilio impulit ille flumina in altos montes, ut perpetuò in ſuis Regnis extaret egregium Inſigne animi ſui, qui a curis mortalibus curſum erexerat ad cæleſtes!

Sapiens imperat ipſis Regibus.

Neque tantùm in leges Naturæ, ſed & in ipſos etiam potentiſſimos Reges non raro Sapientes nanciſcuntur Imperium, idcirco hoc etiam nomine potentiores. Pulchrè Diogenes vænum expoſitus, cum ab eo quæreretur, quam Artem calleret: *Emptori*, inquit, *meo imperandi*. Enimvero, quod ille ſuperbè profeſſus eſt, prudenti moderatione re ipſa plurimi Sapientum aſſequuntur, dum in omnem obſequii ſpeciem compoſiti, facultate ſuaviſſimæ dictionis uberes, & ſententiis ad Regnum temperandum egregiis abundantes, ſæpius ad colloquium adhibiti, dum ex omni flore politioris elegantiæ delibant illa, quæ Principes allicere maximè poſſint, ac tenere, Regum amore potiuntur, & quæcumque habent in votis, ad illa pronos animos eorumdem impellunt: cumque famulos ſe dicant, qui ſolummodo facem præferant, conſulendo imperant, neque Reges dici, ſed eſſe amant, æmulati veterem Populi

puli Romani conſuetudinem, qui *habuit inſtrumenta ſervitutis & Reges*.

Utcumque tamen illuſtre ſit, quod in Reges, multò præclariſſimum eſt, quo in nos ipſos potimur, Imperium, quod maximè arduum eſt Regibus; carentes enim luce doctrinæ Principes plerumque hæreditariæ ſtultitiæ calamitatibus involvuntur; cum ſecus ſibi plerumque imperent Sapientes, ut enim inquit Cicero, *Cultura animi Sapientia eſt, quæ extrahit vitia radicitus, & præparat mentem ad ſatus accipiendos, qui adulti fructus uberrimos ferant*.

Et ſibi ipſi, quod rarò præſtant Principes.

Paræneſis.

Quæ ſuper Sapientiæ in Opibus, ac Potentia Principatu differui, vobis, Adoleſcentes egregii, jam nunc ex ipſis anni carceribus oſtendunt quò veſtrorum curſus eſſe debeat animorum. Quamvis multa paſſim in ore, atque oculis veſtris intuear elementa legis inſita quadam vi ad Sapientiam impellentis, ejus tamen ſtudio vos ardentius inflammandos putavi, ſi Dominationi præhabendam Doctrinam demonſtrarem. Enimverò ſi ad excitandum ardorem ſciendi ſæpe Literas Armis antetulerunt diſertiſſimi viri, blandius ad aures hominum influet, & validius illorum curas exacuet aſſertus Sapientiæ de Regali Dominatione principatus. Cum enim armis utamur ad comparandum Imperium, ſi amorem laceſſunt Literæ, quia præſtant Armis, quantò efficacius provocabunt amorem, ſi quæſito Armis Imperio Literæ præferuntur? Cumque procul a regali ſorte ſint bellorum incommoda, atque Gloria,

Digitized by Google

ria, Jucunditate, ac Divina propemodum Honeſtate ipſi bello anteferatur Imperium, cui præſtat Imperio Sapientia, niſi nobis iniqui ſimus, audiemus vocem naturæ ad Sapientiam provocantis. Quoniam verò quæ ſenſum unius impellunt, non vellicant omnium, ſi ad bellicæ potius, quàm eruditæ gloriæ ſtudium quorumdam indoles eruditur ardentius, auctor illis accedo, ne ad has diſciplinas tanquam tempeſtate delati, ad illas, velut echini, atque oſtrea ad ſcopulos, adhæreſcant, affixi ſcamnis Palladiis in ſuum infortunium, ac dedecus, & tormentum Magiſtrorum; quin potius, cum umbratile illis videatur Imperium Sapientiæ, atque malint armis, quàm ingenio, Regna conquirere, vela per oceanum ſolvant, ſibique, ac poſteris condant, tantopere celebratum Mithiſtoricis Luciani aſſeclis, Utopiæ, aut Atlantidum Inſularum Imperium.

PROLUSIO IX.

Philoſophandum eſſe Poeticè, ut verè, ac optimè, philoſophemur.

QUicumque Sapientiæ Sectatores pro Veritate certamus, non minores turbas movemus pro hac Helena ingeniorum, quàm olim centum conſpirantibus Regibus Menelaus, ac Paris, laborantes in una Lędæ filia pugnaverint, eo incendio belli Gręcorum caſtris, & urbi Trojanæ admoto, quod Aſiam ferme omnem, atque Europam involvit. At omnes Veritatem depereuntes ut varias aggredimur artes belli, quibus illam hoſtibus ademptam nobis vindicemus! Ut diverſum in illa colorem, & habitum vultus amamus! Ut illius regale paludamentum nunc vittis innumeris variegamus, Naturam ingenti vi rerum fugientium obtutum onerantes: nunc avari judices ornamenta omnia Mundo invidemus, quęcumque in oculos non incurrunt, & Veritatem candido, ſed brevi, ac membra exprimente palliolo cooperimus! Sunt, qui, ut Veritate potiantur, expedito ingrediuntur itinere, ſed hoſtium incurſionibus pervio,

Varium Philoſophā. tium Ingenium.

vio, brevitatem in quæſtionibus amantes fœcundam diuturnis concertationibus. Aliis arridet flexuoſus callis, ac longus, ſed vineis protectus, ac pluteis, ſuas Diſputationes producentibus, ut contra omnes hoſtium impetus, ac cæcos dolos erigant munimenta. Artem ego Zeuſidis Eracleotæ in Alcmena Herculis matre pingenda Philoſophis indico, Palladiæ hujus Helenæ, hoc eſt Veritatis, vultum colorantibus; ut enim pictor ille ex Virginibus Crotoniatibus pulchritudinis flores excerpſit, quibus tabulam ſuam animaret: ſic ex rebus quibuſque pulcherrimas Philoſophus eligat, ut appoſitè coloret vultum, veſteſque Veritatis: neque aberrare procul a vero pertimeſcat, ſi profuſas Naturæ opes admiretur, ſtatuatque, Mundum eſſe numeris omnibus abſolutum, & undecumque pulcherrimum. Quocirca excellentiſſima quæque libet ex omnibus, & ipſam Poetarum vincat audaciam nobiliſſima omnia conſectantium, ut ex Fabularum exemplo transferat Veritatem in imaginem Naturæ, quam pingit. Leve hoc dictum videri poſſit, ac Poetâ dignum, non Philoſopho? At ego idcirco auctor accedo, Philoſophiam omnium optimam, ac veriſſimam eſſe, quæ Poetica videatur, ne levis dicti Veritas elevetur: argumento, ut arbitror, non infaceto, noſtro certè inſtituto ſummopere congruenti; cum enim ex Academia in Roſtra compulſi fuerimus allaturi Philoſophicis Diſputationibus Rhetorum Proluſionem, placuit fœdus inire has inter nobiliſſimas diſciplinas,

Expedit imitari Zeuſin in pingenda rerũ natura.

Propoſitum hujus Proluſionis.

plinas, viamque aperire Palladiis militibus Veritatis Helenam bello quærentibus, quam nunquam adipiſcentur, ſi Martiis Achillis, & Agamemnonis veſtigiis inſiſtant; at ſi Homerum carminibus Helenam colorantem cæcum Ducem ſequuti Poeticè philoſophentur.

Num Poeſis pugnet cũ Philoſophia?

At enim pugnantia dicere videor, qui Veritatis indagatricem Scientiam inhęrere jubeo veſtigiis Poeticæ, cui fabulæ ſunt in deliciis? Hęc ſolùm veroſimilia conſectatur, & magis amat mendacii larvam bellè referentem proprios rerum colores, quàm ipſum rei vultum ingenuo radio. Quin etiam quò magis decipit, eò fœlicius triumphat, utpote Regina facultatum imitatione Naturam æmulantium; quarum quæ pluribus artibus dolos nectit, palmam refert; eoque nomine Statuariam vincit Pictura, vitam rebus producens, quas tantùm coloribus, non autem profundo corpore adumbrat.

Præſtantiſſima quęvis excogitanda a Philoſopho magis, quàm a Poeta.

Poeticè tamen philoſophetur quicumque amat aſſequi Veritatem, & Fabulæ molitricem ſequatur Sacerdos candidæ Veritatis. Poeticæ imitationis pręſtantiſſima eſt laus nobiliſſima quęvis effingere fabulam innodando? Poetica Imitatio pulchritudinem ſequitur ſitam in admirabilitate, quæ, quò major eſt, majorem quoque Poeticæ leporem conciliat? At ultra fabulas progrediatur vivida mens Philoſophorum, & cælum, & ſumma omnia ſapientiâ petat, cum Herois geſta non deſcribat, qui, ut ut ſupra reliquos mortales aſſurgat, aliquando ſubeſt mortalitatis in-

Digitized by Google

incommodis; ſed ipſius Dei opus contempletur, quod ab optimi Artificis pręſtantia evincitur eſſe pulcherrimum. Cur igitur ut audaces culpentur Philoſophi eximia quę. vis excogitantes, dum partum Divinæ manus, & opus Regis deſcribunt Achille quovis, & Ænea pręſtantioris? Cur non ſolùm optimum eſſe ſtatuat habitum uniuſcujuſque rei, ſed etiam unam alteri bellè reſpondentem effingat, itaut omnes invicem innexæ pulcherrimi Poematis imaginem referant, in quo ſingula fœliciter enodantur? Ne, ſi opes Naturæ, ac Mundi pulchritudinem atterant, licet aliquis ordo ex rebus inſurgat, deteriorem tamen Comœdiæ imitationem ſequantur, vulgi mores delineantis, adeoque Naturæ Conditorem Terentiano Chremeti, & Ariſtophanis Philocleoni ſupparem faciant: aut ſi grandia quędam aperiant, & pueris ingerentia mirabilem ſpeciem ſui, at animos torqueant eruditos aggeſta prodigiorum Iliade improſperè ſeſe invicem excipientium, & Mythiſtoricorum Amadigii geſta narrantium deliria conſectentur.

Perfectionẽ, & Ordinem rerũ indagat verus Philoſophus.

Hæc rerum portenta nullo ductu, ac ſerie innodata condemnat Ariſtoteles Philoſophorum Princeps ſuis pręſcribens, ut optimi Poematis legibus inſiſtant, dum Cauſas indagant, quia *Natura non eſt inconnexa, ſicut vitioſa Tragœdia*. Ex quo patet, Stagyritæ imperio Poeticè philoſophandum eſſe, pulchra, & mira aperiendo, ac optimè agmen ducentia, ut ex iis, quæ dicere occupavimus, alia meritò debeant oriri: perinde

Ariſtoteles nobis aſtipulatur.

inde ac prestantiſſimi Vates Tragœdiam adornantes Ideam optimi colorant, & fœliciſſimè ſolvunt implexam rei converſionem, quæ blando tormento lectorum corda ſuſpenderat. Nec ſemel rerum ductum componit Ariſtoteles cum Numeris, & Carminibus, quaſi Mundus eſſet Dædaleum Poema Divinitatis, uti Poemata videntur alii rerum curſus a Poetarum ingenio Numinis æmulo procreati. Et ex hoc fonte non rarò educit argumenta: *Pulcherrima debet eſſe*, inquiens, *rerum Natura, ſcilicet admirabilitatis mater*. Hoc autem eſt ratiocinari poeticè, cum hæc facultas triumphet, quando pulcherrima omnia effingit audacius. Ita certè Stagyrita evincit unius tantùm Imperio Principis temperari hanc rerum Univerſitatem coronam imponens duodecimo Metaphyſicæ Libro Poetica argumentatione, qua fœcundam Numinibus debellat inſaniam Poetarum Ethnicorum.

Idem jubet poeticè philoſophari.

Non alia tentanda via eſt educendæ ex puteo Veritatis, in qua illam latere non immeritò Democritus querebatur, quàm ut optima quæque ab omnibus delibantes eum Naturæ vultum coloremus, quo pulchrior excogitari non poſſit, atque ita rerum ordinem ſtatuamus, ut fœlicius ullæ diſſolvi nequeant: quemadmodum Vates & ardua quęvis effingunt, & fœliciſſimè ſolvunt, quæ ingenioſius innodarunt. Mathematici quidem dum ſupra lineas, & centrum eriguntur, ac Mundi Syſtema, excentricos, epicyclos, & alia ſexcenta ſtatuunt in rerum Univerſitate,

Optima quęque Naturæ tribuenda ſunt.

N hoc

hoc unico argumento, velut Achillis haſtâ, robur addunt ſuis commentis. *Sic omnia fœliciter enodantur, & ſecundiſſimo curſu procedunt*; adeoque & ipſi poeticè ratiocinantur. Hoc tramite Philoſophus ingrediatur, & Veritatem ſuis quaſi veſtigiis odorabitur, ſi cum Poetica, & Matheſi optima excogitet, largus Naturæ opum admirator.

Admirationem laceſſat Philoſophus magis, quàm Poeta.

Maligno circumfertur adagio: cum de rebus mortalium incertus animi pendes, mala eſſe ſtatuas, & rectâ in verum collineabis. Contra igitur optima effingas, cum quæſtionem agitas de operibus Divinitatis, ac divinabis. Quocirca Philoſophorum eſt admirationem parere pulcherrimarum Inventione rerum magis, quàm Poetarum, qui ſi prodigiis onerent ſuos Heroes, veris etiam laudibus adiment fidem.

Quam Naturæ faciem pingi jubeat Ariſtoteles.

Cum diſerta Pictura Poetica ſit, inquit Ariſtoteles, ſunt qui Fabulam animo complexi conſuetos hominum mores delineant, ut Dionyſius Pictor, in cujus tabulis vera hominum ſpirare facies videbatur: nonnulli verò perſonis, quas in ſcenam inducunt, deteriores vultus appingunt, ut degeneres mores riſum provocent, & comicos ſales, veluti Pauſon, qui omnibus pulchritudinem invidebat, & plurimos Helenæ donabat nævos: Polignotum alii fabulæ conditores ſequuntur, cujus dextera liberalis opes Naturæ locupletabat, non veram imaginem rerum, ſed quæ pulcherrima fuiſſet, coloribus animando. Veritatem non aſſequetur æmulus Polygnoti Poeta, quia mortalium opus deli-

Digitized by Google

delineat, plerumque deficiens: aſſequetur Philoſophus, qui conditam ab Architecto Numine rerum Univerſitatem contemplatur. Quocirca excuſſis e Pegaſi alis Poetis, illis impoſiti Philoſophi tendant in altos nubium tractus, & omnem ingenii præferocis audaciam non Laurus protegat Apollinea, ſed Platanus Socratis diſſerentis: vel ſaltem nihil admirandum ſuo quaſi jure procreare Poeta poſſit, quod ratiocinatio Philoſophi evincere nequeat argumentis.

Quis, rogo, fœlicius abditas rerum cauſas, ignotos veluti Nili fontes, aperuit? An non Ariſtoteles, qui pulcherrimum eſſe ſtatuit hoc rerum omnium theatrum? An non Plato, qui profectò poeticè philoſophatur, non admirabilium ſolummodo explicatione rerum, ſed aſſurgenti ſtylo, & fabulis undecumque reſperſo majorem Veritati gratiam conciliantibus? Quicumque tandem eo res ordine innexuit, quo præſtantior inſurgere non poſſit, adeoque viſus eſt inſanire Poetarum in morem, is omnium fœliciſſimè Veritatem expiſcatus eſt, & majorem ſibi apud poſteros gloriam conciliavit.

Ipſe, ac Plato, Veritatem magis aſſequuti.

At verè cœcus Democritus, quia Naturæ pulchritudinem non vidit, & Mundum ex fortuito corporum concurſu conflatum fuiſſe ſomniavit Auctore, & nexu deſtitutum, ut omnium ſibilis exploditur ex lyceis! Ut jure conqueritur irrepertam a ſe Veritatem in puteo deliteſcere, a quo viles perſæpe echinos, nunquam expiſcatus ipſe eſt margaritas! Leucippus etiam, qui Terram Timpano

Quàm Democritus, & aliinaturam exhibentes, ut inconnexam Tragœdiam.

no ſimilem dixit: Anaximenes, qui Menſæ; Anaximander, qui Columnæ: & quicumque rerumNaturam ex tenuiſſimis corpuſculis conſtitutam dixit, velut inconditum Poema ex vocibus in Sybillæ foliis exaratis, & a vento digeſtis in ordinem fortè conſurgens, procul a vero deerravit, nec aliud fuit Naturæ, veluti omnium Novercæ, opes atterere, & Mundum effingere deficientem, ac turpiter inſanire. Stat igitur eandem eſſe Veritati conſentaneam Philoſophiam, quæ pulcherrima ſit, & mirabilis, adeoque Poetica: cumque magis ſtatuitur venuſtiſſimus Ordo rerum, eò fœlicius Veritas fugitiva ingenii retibus excipiatur, & cum timidè quis de Natura ſermonem inſtituit, execratus Poetarum conſortium, humi ſerpat inglorius, Veritatem fruſtra deperiens. Negare Mundo Conditorem Deum coacti ſunt, quicumque illum non optimè conſtitutum aſſeruerunt: ex quo patet ab opifice Divinitate quamlibet provenire operis admirabilitatem magis, quàm ab heroica Semidei virtute audax Poetarum Mundus enaſcarur.

Divina Fides declarat pulchritudinem rerũ Vniverſitatis.

Sed ut ſubita exemplorum appoſitione cauſam conficiam, nihil profectò ſic arduum, & immodicum excogitare Philoſophus poterit, quo pulchriorem eſſe rerum Naturam Fidei Sol non aperuerit, nec unquam ad Poetas accedere videbitur liberalis Encomiaſtes Univerſitatis, quin hiſtorica illum fide laborare periculum ſit, deterentem ornamenta Naturæ. Nunquam Poetica potuit procreare

creare Mundum ingenio præſtantiorem illo, quem Divinitatis vox omnipotens animavit, & licet e Sacris Literis mutuata ſit argumenta, tamen quæ in illis reperit grandia, inaudita, inopinatos rerum eventus, amplificare non potuit; itaut mirum videatur, quod qui ranam inflantes centum ora, & famæ tubas depoſcunt, hiſtoricam Moſis fidem ſuis fabulis ſuperare, & majorem novitatis gratiam ſuis inventis conciliare nequiverint: apertâ per hoc humanæ mentis inopiâ, cui nihil extundere licet, quo pulchrius a voce Numinis non provenerit. Hæc ſi ita ſe habent, procul dubio qui Philoſophus non anteit Poetarum audaciam, Mundi pulchritudinem explicando toto cælo aberrabit.

Age verò, ut curſim excogitatum a Poetis Mundi exordium cum Veritate committam: Chaos illi, cœcum acervum ſtatuerunt, ex quo tener Univerſitatis ordo concreverit. At quantò mirabilior eſt e nihilo in omnia metamorphoſis? Alluviem illi Deucalionæam vix auſi ſunt affirmare uni Theſſaliæ ſuperfuſam. At univerſum terrarum ambitum, & vivas ubique improbi amoris faces aquis ultricibus tumulavit. Pluvias illi ſereno Cælo ruentes, & Jovem per machinam advocarunt, ut intercederet pugnaturis. At ſanguinis, & Ranarum flumen Ægyptum obruit a nullis cæteroqui cæleſtibus aquis, ſed a Nilo lactatam: at in Pentapolim ultrix flamma deſcendit. Ventis imperaverit Neptunus, ut ſua intra latibula ſe continerent. Stare Solem jubet He-

Poetæ fingere auſi nõ ſunt ea, quæ re ipſa contigerunt.

breus Imperator, & attonitum intueri cladem Gabaonitarum. Naufragia ſuſpendit Moſes, & undas Erytrhæi cogit in chryſtalla regali pompa tramitem Hebræorum exornantia, mox barbaros Ægyptios opprimit ſuis trophæis, hoc eſt Oceano a ſe debellato, nec dum peremptos toto tumulat elemento. Peregrinæ volaverint aves ad convivia Poetarum. Cæleſtis dulcedo roris largo imbre ſuper peregrinas turbas devoluta omnem illis ſaporem elaborat: igneus currus Eliam rapit ad Sydera: viva navis Jonam appellit ad littus: Jericuntinæ turres ad clangorem tubarum choreas agunt, & mox incumbunt ſibi: inſultat Achillæo robori Samſonis virtus. Sed quid ſingula proſequutus metum diuturnæ declamationis incutio humaniſſimis Auditoribus? Nihil profectò audacius effinxere Poetæ, quàm Divinus Hiſtoricus modica narratione poſteris commendaverit; imò, quæ præſtantiora ſunt in Poetis, ea petita ex Sacris Literis intexuere carminibus ſuis. Et nunc etiam pulcherrimaHeroico Poemati argumenta ſuppeditat Moſes, Agnitio Joſephi, & fratrum Comœdiæ lepidiſſimæ, Tragœdiæ Iſaac immolandus. Pronum fuit Poetis Pithagoricè renatis in futurum jaculari fatidicas curas, ac veluti ſequutura prænoſcere, quæ viderant contigiſſe, perinde ac ſi ante viginti ſecula vitam agitaſſent. At Prophetæ, quæ ventura trahebantur, ut ſi coram adeſſent, literis conſignarunt. Quocirca cum rerum Univerſitas pluſquam Poeticum fuerit theatrum

trum prodigiorum, cur non Poeticè philoſophetur optima quævis excogitando, qui rerum cauſas indagat?

Reliqua Naturæ portenta, tum quæ ratio ſagax indagavit, tum quæ Divinæ Fidei lampas aperuit, committere poteram cum Fabulis Poetarum: quo calle inito cauſæ Veritas compendio patuiſſet. Sed veſtigia indicaſſe ſufficiat, quibus fugitivam venari poſſumus Veritatem. Prodigiis eſt referta ſupra Poetarum audaciam Hiſtoria, quam Numinis a Secretis nobis tradiderunt. Poeticè igitur ratiocinetur Philoſophus, qui reliqua Naturæ arcana contemplatur, neque enim inverſus eſt ordo rerum, & pulcherrimè conditus Mundus a primo ſplendore degeneravit. Quamvis intereant Urbes, & Regna, ceu mortales eorum conditores, nihil tamen declinat a ſua præſtantia inſtitutus rerum curſus, quem Naturam appellamus, opus Numinis immortalis.

Rerum univerſitas eſt pluſquã poeticum theatrum prodigiorum, quæ ſuperant Fabulas Poetarum.

Si hoc pacto philoſophabimur Poeticam ſequuti, facultatem omnium jucundiſſimam, ceſſabunt aliquando nonnullorum querelæ moleſtiſſimum eſſe Philoſophiæ ſtudium muſſitantium. Liceat mihi partam ab indagatione Cauſarum voluptatem cum Poeſis lenociniis conferre, ut hoc etiam argumento quæſtio roboretur, utque diſciplinæ utriuſque debere omnino conſimilem eſſe vultum, innoteſcat. Ingrata quidem accidit Philoſophia, quæ Mundum colorat ut deficientem, ac Naturæ, veluti Anui Læſtrigonum populari, novercalem vultum appingit: quæ,

Si poeticè philoſophemur, jucundiſſimũ erit Philoſophię Studium.

ut bellè ſeſe invicem res excipiant, veluti Gratiæ chorum ducentes, neutiquam ſtudet: quæ vel centum Relationum miriadas ex apis volatu producit, vel Deum ferme omnibus humanarum Cauſarum muneribus fungi jubet, res obtutum fugientes exulare jubens a Mundo, perinde ac ſi metueret exhauriri Divinitatis theſaurum: quæ demum hanc rerum Univerſitatem non pulcherrimam, non undecumque admirandam, & optimo fœdere quaslibet res inter ſe coaleſcentes effingit. At ſi Philoſophica Veritas ea ſit Helena, in quam omnia confluant ornamenta ſparſa in fabulas Poetarum, adeoque prodigia in medium proferat ad Vatum invidiam, ſub judice lis agitabitur, quænam ipſarum majori ſenſu voluptatis ſtudioſorum corda perfundat.

Ideam hominis ſpeculatur Philoſophus, ut Poeta Herois!

Ideam Herois Poeta ſequitur: Philoſophus Hominem ſenſibus deſtitutum, quem etiam Ideam hominis dixit Plato; ideoque neutri cura incumbit agendi cum homine multiplicis ingenii, ac tortuoſi, quod vexat Oratores. Utraque jucundiſſimam provocat admirabilitatem vel rerum Naturas indagando, ac mundum hunc animo complectendo, vel alium quodammodo procreando, artificio æmulante Divinitatem, quod ſuaviſſimè blanditur ingenio; ex iis enim, quæ fortuitò contingunt, magis oblectamur, quando videntur certo conſilio contigiſſe, ut Mitii Simulachrum ſupra Mitii interemptorem fortè devolutum, & rerum imagines in pretioſis lapillis a Dædalea Natura coloratæ.

Digitized by Google

ratæ. Et quæſtio ſurgere poteſt, jucundius ne ſit haurire hunc Mundum ingenio, vel alium eniti a lectorum animis hauriendum. Suaviſſimè torquet Poeſis fabulam innodando, ut jucundior accidat evoluta rerum cataſtrophe. Vel aſpera ſonorum muſicam lenitatem commendant, & eſt aliquando dulce malum a gratiſſimo pharmaco propulſandum. Sic blandè vexat animos Philoſophia, dum ſua quaſi per veſtigia diu relegit Veritatem ob hunc ipſum laborem hilarius ingenii retibus excipiendam, veluti dulcius palatum reficit avis propriis cujuſque caſſibus tandem irretita. Et certè Fabulæ agnitio, & improviſa converſio rerum, quam Peripetiam dicunt, blandè ſolvit ſuſpenſos lectorum animos: quemadmodum adeptæ Veritatis theſaurus Philoſophos jucundiſſimè locupletat, importuna admiratione ceſſante, quam pepererat Ignoratio, aliâque prognatâ, quam facit rei Magnitudo ſuis ponderibus æquè librata. Plura ſimul fercula Poeſis menti largitur, hoc eſt dulci reſperſam Imitationis melle veritatem ſub Allegoriæ nubibus latitantem. At Philoſophia quamvis non omnia ſimul amplectatur, quod proprium eſt imitantium, ad plures tamen, & nobiliores prædas explicat ingenii volatum, & Apellæo radio colorat in anguſtæ mentis theatro totam hanc rerum Univerſitatem.

Jucundior Philoſophia, ſi poetica ſit, quàm ipſa Poeſis.

Quæ cum ita ſe habeant, profectò Poeſis tunc ſolùm jucundior accidet, quando Philoſophia timida, & exilis nil arduum, & immodicum aperiet, Veritatem enim vincet

Fa-

Digitized by Google

Fabulæ decus , cum pulchritudo nimium quantum rapiat corda mortalium . At ſi præſtantiſſima quævis , & admiranda Philoſophus effingat, & repræſentet ad Poetarum invidiam , ſuavius illum a ſuo ſtudio recreari quis ambigat, cum pulcherrima pervolvat animo , eademque amet , ut vera ? Jucundiſſimum eſſe veras aſſequi Cauſas Poeta maximus profitetur , tunc ſolùm ſe inglorium alia ſtudia dicens amaturum, cum frigidus ſanguis obſtiterit circum præcordia, ne ad hos Naturæ fontes poſſit accedere .

Poſt expenſam Fabulæ Dignitatem attingitur Eloquutio metro alligata .

Jamque ex Fabulæ dignitate, hoc eſt ex complexione plurium imitationum ; quæ Poetices anima eſt , patuit philoſophandum eſſe Poeticè . Reliquum eſſet, ut ſingulas utriuſque diſciplinæ partes, earumque dotes componerem : Sed cum Poetæ Quintili Menſe recitantes exaggerata fuerint Urbis calamitas , quid , rogo , eſſent de Poeſeos natura diu diſputantes ? Quocirca reliqua abrumpens Eloquutionem ſolummodo aſſurgentem , & metro alligatam nihil officere contendo utriuſque fœderi facultatis ; neque enim diverſo Numerorum ordine , ſed varia rerum Imitatione Poetas in aciem digerit Ariſtoteles, vix quicquam intereſſe dicens Enuntiativum inter Philoſophi , ac Patheticum Poetæ ſermonem , nec diverſam eorumdem ſpeciem eſſe . Uulgi homines hujus diſcriminis judices eſſe ; at eoſdem vix animadvertere , quid Hiſtorici carminum conditores diſtent a veris Poetis Fabulâ ſuos verſus animantibus. Quid ergo mirum ab iiſdem

credi Poetas, & Philoſophos magno intervallo diremptos? Cum tamen ſecus arbitrentur Sapientes viri, ſi Philoſophi, ut par eſt, honorificè ſentiant de rerum Natura, neque illius Portenta diſſimulent. Empedocles certè, ac Lucretius Philoſophi cenſentur, licet ſuæ mentis fœtus carminibus alligaverint; Heliodorus verò, & in pleriſque Operibus Lucianus, ſapientiſſimis viris Poetæ videntur, licet ſoluta oratione loquuti. Quid, quod carminibus docuerunt primi Sapientiæ Sectatores, Muſæus, Orpheus, Linus, & eorum urbaniſſima Philoſophia, etiam, quæ Divina ſpectabat, ornata lepore Muſarum effloruit, & verſicolori fabularum veſte circumdata ſe populo exhibuit prima fronte ludibundam, & levem, at conſiliis abditis,& Allegoriarum involucris conſtantiſſimam, & mortalium bono optimè conſulentem.

Nihil obeſt Metri diſcrimen, ſi Philoſophi honorificè ſentiant de rerum Natura.

Sed quamvis Fabulæ nubes inviderent ſolem Veritatis oculis non eruditis, ideoque digreſſi ſint e Parnaſo Philoſophi, & plurium barbaries ſeculorum candidè etiam dicendi characterem eiſdem ademerit, patet nihilominus utriuſque facultatis agnatio, quin etiam fraternus amor Sapientiæ amatores urgens ad poeticè philoſophandum, & eiſdem ſtudium injiciens repetendi poſt graviora ſtudia fontes Aonios, ut rurſus inſerant Platanum Lauro, ac Imitationis deliciis perfruantur, plura ſimul animo complectendo, & rem ipſam, & poeticam imaginem rei, & eumdem in utraque colorem ſibi reſpondentem:

Cur Philoſophi aliqui Stylum inquinaverint.

tem: ut Veritatem velent, ſed ita, ut alios quidem, ſuos tamen lynceos oculos non effugiat, & latendo luceat, velut apis illa condita gutta Phaetontide: ut magis eandem ament, cum ſuam diſſimulet majeſtatem, neque Reginæ jactet imperium: veluti Principes, qui exteras terras obeuntes preſſo regali nomine, & Uulgo perhumaniter immiſti, ſunt omnibus in amoribus: utque ſuæ mentis præſtantiam intueantur, quæ illico ex Allegoriæ nucleis eruit Veritatem fruſtra a reliquis ſuſpiratam.

Philoſophia eſt perfectæ PoeſisMater

Hoc verò palam facit Philoſophiam eſſe perfectæPoeſeos matrem,cum ideo hanc Dialecticæ ſobolem dixerit Ariſtoteles, & ſtatuerit, quod inundatum ſolummodo Sapientiâ pectus haurire poſſit fœliciter aquas Hippocrenæas, cum Scientia Veritatis indagatrix viam aperiat conſectanti ſimilitudinem veri, quemadmodum artificium colorandi rerum Ideas conduceret illis, qui petitos ex Ideis colorum ductus transferunt in exempla. At e converſo juvenilis Poeſis nutrix fuit Philoſophiæ, lac illi ſuggerens eruditum, & educans amorem Sapientiæ dulci pabulo fabularum, quæ Naturæ cognoſcendæ ſtudium exacuunt, ceu Saturnus filiis ſuis crudeles admovens fauces curam ingerit penetrandi vires temporis edaciſſimi.

Oſtendi poſſet, quod ſicuti poeticè philoſophādum eſt, ita philoſophi-

Hæc omnia e ſuperiori quæſtione, velut e fonte profluerent, in rivos nunc diducenda: veluti etiam, quod uti poeticè philoſophandum eſt, ſic philoſophicè carmina ſunt exaranda, fœcunda Sententiis, & doctrinæ adamantibus

Digitized by Google

mantibus ſub Fabulæ chryſtallo deliteſcentibus, neque ſolùm auribus blandientia, ſed animis quoque ſalutaria. At hoc ſtudium exornandæ ſuæ facultatis relinquamus Poetis, qui fortaſſe nimium liberales plura ex quovis verſiculo arcana producent, quàm Bracciolinus ex ludicris carminibus in Antonium ab Amatrice fuerit expiſcatus. Utinam ego, dum inter conſpirantia cum Poetica ſuavitate commoda Philoſophiæ fœdus inire contendo, moleſtè non torſerim humaniſſimos Auditores. Adornant quidem Palladem Charites Apollineæ, æmulatur Sapientia cantum Sirenum, laboranti animo ſalutem affert ambroſia, quia Morum Magiſtra Philoſophia, non cenſoria gravitate terret adoleſcentes avidos jucunditatis, ſed potius poetica pulchritudine, & admirabilitate rerum, quas largitur ingenio, eoſdem rapit ad ſeſe. Periniquè tamen actum eſt cum Scientia jucundiſſima, dum ſine ullo Poetices lepore per congeſta argumenta gratiam illi conciliare tentavimus.

cè ſcribenda ſunt Carmina.

PRO-

Digitized by Google

PROLUSIO X.

Pluribus curis urgeri docentem ſemel tantùm quotidie Rhetorices Inſtitutorem, quàm Philoſophiæ, cui Vacatio quotidiana non indulgetur.

Occaſio Proluſionis hujus.

HOdiernæ Proluſionis argumentum illi ex vobis, opinor, præcipiunt animo, Sapientiſſimi Patres, qui Tuſculanæ, ex qua illa originem traxit, diſputationi interfuerunt. Ambulatum aliquando pomœridianis horis egreſſus cum eruditis viris, quos, niſi eorumdem ſimilitudo ſtudiorum, par certè voluntas, idemque amor de literis benemerendi mihi conciliaverat, cum de Solibus, & pluvio tunc Autumno, lactante quidem vuas æſtu nimio peruſtas, ſed moleſtiam faceſſente viris, qui ruris amœnitate urbanas curas expungere amant, ſermonem inſtituiſſem, ſtatueremque cum Horatio, curtæ neſcio quid ſemper abeſſe hominum fœlicitati, carptus liberali joco ſum ab auditorum aliquo affirmante has a me aliis deſtituendas que-

querelas, quibus Tuſculana remiſſio, & quies pernecеſſaria eſt. At Rhetores, cum perpetuò in Parnaſo verſentur, ubi omnia rident, & ad voluptatem invitant, & ubi ſinus ipſe amœnitatis eſt, prodigium videri poſſe, ſi a Muſis unquam otium agentes Tuſculum adire dignentur, quod ab ejuſdem Apollinaris Montis imitatione, & ſemimortuo Pieridum cantu, in Aldobrandino Theatro delicias mutuatur. Latentem ſub urbano dicto aculeum animadverti, & : Ludicrum videlicet negotium, & umbratilem, qua implicamur, exercitationem appellas? At is, oblectationem animi, & requiem curarum ſupervacaneam omnino eſſe dixit illi, qui ſemel quotidie feriatur ab Academia, quique unum, aut alterum, aut demum tertium tantummodo in Anno Carmen ſcribere, aut Orationem jubetur, ac proinde profectò non torquet ingenium remiſſione ruris exhilarandum. Cum ipſe laceſſenti minimè ictum referrem, a quo procul, ut Plinii ad Veſpaſianum formulâ utar, exerciti, & laborantis ingenii faſcibus ſubmovebar, plures, qui aderant, cum eſſent ſumma indolis ſuavitate, ac morum facilitate ſingulari, noſtram facultatem ſuo teſtimonio, præconioque ornantes ingenioſam controverſiam animi gratiâ diu aluerunt; ea tamen moderata vocis, & oris contentione, quæ ſerii ſpeciem certaminis prætereuntibus non exhiberet, ne, ut olim, Ruſticus aliquis abnormis ſapiens pacem inter amiciſſimos Viros ſerere aggrederetur. Ex iis, quæ agitata

tata tunc fuerunt, illa ferè tantùm referam, quæ ab inuſta conceſſi nobis, ut ajunt, ignobilis otii nota nos eximunt, oſtenduntque, a Rhetore, ut munere fungatur ſuo, oneris, & laboris plurimum, multòque majorem, quàm a Philoſophiæ Profeſſore, ſuſcipiendum eſſe. Tenuitatis noſtrarum virium minimè obliti exemplar tantummodo aliquod a nobis animo fingi profitemur, a cujus abſolutione procul omnino diſtemus. An tamen, ut Platonicus inquit Philoſophus, ignoremus etiam, quænam Doctrinæ ornamenta nobis deſint, adeoque, *ne ſatis quidem docti ad optandam ſimus?* Ingenioſi porrò Adoleſcentes, qui ad eloquentiæ gloriam connituntur, dum ea recenſeri audient, in quibus laborioſa opera collocanda eſt ab Inſtitutoribus ſuis, animos erigent ſpe illuſtris, ac multiplicis eruditionis a ſe comparandæ, ac *primum Diſcipulorum calcar, ac diſcendi ardor*, ut inquit Divus Ambroſius, erit, ſin minus *Magiſtri nobilitas*, certè ſtudium, & conatus.

Ejuſdem Propoſitum.

Ne in hac controverſia plura, quæ ſunt innumera, confecter, aggredior ex rebus perſpectis, planèque cognitis, conferta enumeratione illorum, quæ a Rhetore præſtanda ſunt, expendens quatuor illa ejuſdem perpetua munera, nimirum enodatè Authores explanandi, de iiſdem ferendi cenſuram, tradendi Artis Præcepta, & frequentiſſimè ſcribendi. Ac primò quidem tenue ne ſtudium nobis adhibendum eſt ad cognoſcendos Authores, ſi vel Grammatices Ma-

Enumeratio eorum, quæ a Rhetore præſtanda ſunt.

Digitized by Google

Magiſtro Authoritate Tribunitia Juvenalis præcepit Satyra 7.

Quid ipſis Grammaticis jubeat Juvenalis.

Ut legat Hiſtorias, Authores noverit omnes,
Tanquam ungues, digitoſque ſuos?

Illi ne temporis abunde ſit, qui hanc incredibilem varietatem rerum haurire animo debet? Quod ſi Grammaticus quia ad ipſum pertinet Poetas, & Hiſtoricos, utcumque pertractare, rogatus, dum fortè petit Thermas, aut Phœbi Balnea, jubetur a Satyrico dicere

Nutricem Anchiſem, nomen, patriamque Novercæ
Anchemori: dicat, quot Aceſtes vixerit annos,
Quot Siculus Phrygibus Vini donaverit Urnas:

multò magis Rhetor, quia ad ipſum ſpectat diſertè dicere, quotieſcumque oretur a Diſcipulis ſuis, præſertim ſi honorarii ſuperveniant Auditores, comparatus omnino animo ſit ad quæcumque Authorum loca, vel ex tetricis Perſii noctibus, eloquentiſſimè explicanda. Si verò, præter ea, quæ inſeri, & donari ab arte non poſſunt, naturæ dona, otium pariter, &, hercule, ſtudium etiam acerrimum illi defuerit, quàm ſæpe in arcanis eruditionibus hæſitabit! Ut explicare non poterit vela, quin ad brevia unquam, aut ſcopulos allidatur!

Quæ in explicãdo Tullio requirãtur a Rhetore.

Quod ſi ex Juvenalis imperio, velut ungues digitoſque ſuos, debet omnes Authores noviſſe, multò magis ita complecti

animo Tullium, ut ex quolibet ipſius loco habere Prælectionem juſſus, per horam extemplo dilatet ampliſſimè, quæ Cicero coarctavit, & peranguſtè referſit, oſtendens ipſum adeo redundare nunquam, atque extra ripam effluere, velut opinantur inſciti, ut potius ex quovis ejuſdem ambitu, & comprehenſione verborum integra non raró explicari poſſit oratio. Ut autem beatiſſimâ ejuſdem Eloquentiâ ex Quintiliani præcepto ingenium alat, & augeat animos auditorum? Ut ſtatuat, omnia in illo ornamenta militare Cauſæ? Ut ex ipſius armamentariis, quibus pugnet, tela depromat: quamque inanem verborum pompam appellant illi, qui ab ejus artificio deficientes veteris eloquentiæ decus labefactarunt, eadem oſtendat eſſe orationis mœnia, & propugnacula? Ut demum Tullianæ in dicendo Divinitati, nequidquam a delirantibus impugnatæ, decernere triumphum poſſit, niſi ſtudium maximum adhibuerit, & in ea verſatus ſit copia dicendi, qua effundere ipſe quoque poſſit extemplo orationem non modò delectu, & compoſitione verborum conformatam, ſed etiam moderatione pedum, & numeris aſtrictam, & inſigni quadam affectam dignitate?

Auctore Tullio de omnibus rebus debet Orator eleganter, & copiosè poſſe differere.

Præterea, utcumque popularis eſſe Ars Rhetorica perhibeatut, quia populum plerumque alloquitur, tamen eruditos etiam habet non raró Auditores, & ex Ariſtotelis, & Ciceronis Sententia, *Si quis univerſam, & propriam Oratoris vim definire,*

com-

complectique velit, is erit hoc dignus nomine, qui de omnibus rebus eleganter poſſit & copiosè diſſerere. Cumque id ipſum extempore præſtandum ſit ratiocinatione petita ex Aquinate Satyrico in quorumlibet explicatione Authorum, qui de arcanis ſæpe, ac ſublimibus rebus orationem inſtituunt, tot illi cognoſcenda ſunt, ut ea perſequi nequeat, niſi ebrius amore ſapientiæ omnino ſit. Anaximenem Lampſacenum celebraverint veteres Authore Pauſania, qui primus Extemporalem habuit orationem. Excitaverit admirationem ſui Gorgias Leontinus, qui, ut Cicero, & Philoſtratus memorant, quodcumque ſibi exhibitum argumentum extemplo copiosè pertractavit. Id ipſum præſtare jubetur Rhetor, ſi ſui muneris partes obire velit, ut proinde laborandum ipſi plurimùm ſit ad eloquentiam, & incredibilem rerum omnium eruditionem comparandam.

Et de iis, quæ docuerunt Plato, Ariſtoteles, & SanctiPatres.

An quicquam ex iis, quæ docuit Plato, ignorare poteſt ſine dedecoris metu, qui ad quamlibet illius Sententiam uberi verborum pompa explanandam compelli poteſt, cum divinus ille Philoſophus eximius pariter in Rhetorica ſit, nihilque illo ſimilius Poetæ, ſive dicendi facultate, ſive rebus pingendis? Quod ſi aureo flumini a Tullio Ariſtotelis eloquentia comparatur, & ipſi Platonicæ præfertur (quam ex veteri Adagio adhibuiſſent Dii mortalium ore loquuti) cur pluri-mæ certè, niſi omnes, Ariſtotelis Sententiæ Rhetori exhiberi nequeant, ut de Urbium, aut Populorum Regimine, aut hu-

Digitized by Google

juſcemodi aliis argumentis uberrimè diſputet? Cur idem adigi nequeat ad orandum de his in Principum Aulis, aut in Templis de rebus divinis interpres Sanctiſſimorum Oratorum, & Fidei Patrum, ac præſertim Auguſtini, qui, cum omnes Scientias animo comprehenſas haberet, Rhetoricam tantùm publicè docuit? Et laboris quicquam fugiendum, aut ulli operæ parcendum ſibi eſſe, cenſuerit Rhetor?

Niſi Rhetor excultus ſit omnibus diſciplinis, ne ipſos quidē Hiſtoricos explicare pro dignitate poterit.

Sed ut ea ſolùm afferam rationum momenta, quæ ab opinionum arbitrio ſejuncta ſunt, illud tamen tenebo, niſi Rhetor omnibus ſit Doctrinis excultus, hæſurum ſæpe in ipſius Livii, Taciti, ac cæterorum, qui frequentiſſimè Diſcipulis perleguntur, explicatione Authorum. Sæpe Hiſtorici Præceptis, aut Factis excolunt poſteros. Expendendum porrò ſtatim eſt Rhetori, an Politica documenta cum Religione pugnent: an Prudentiam Fraus ita imitetur, ut ſub honeſtatis aliena ſpecie fœdiſſimæ utilitatis vias edoceat: an Exemplar potius hominis, quàm, qui ætatem agitant mortales, inſtruant Hiſtorici, utque Cicero de Catonis in Senatu Sententiis conquerebatur, *Rempublicam Platonis, non fœcem Romuli, erudiant*. Hæc verò præſtare quì poſſit, niſi amplexus ingenio ſit quæcumque Sapientes docuere de condendo, vel amplificando Imperio, de Magiſtratibus, de Legibus, de Moribus, Religione, Conſilio, Seditione, Turbis, Ambitu, Simulatione, Diſſimulatione, Aſtutia Prudentiam falsò repræſentante,

Callere debet Politicā Scientiam.

tante, ac demum niſi univerſarum Artium Reginam Politicam egregiè calleat, quam Rhetoricæ affinem, aut etiam ſubjectam eſſe, velut ipſius partem, Ariſtoteles docet? Idcirco, ut idem author eſt, ejus tempeſtate Rhetores *Civiles* ſe *Magiſtros* appellabant, ac pollicebantur auditoribus ſuis adminiſtrandarum Urbium rationem: quod idem apud Platonem ſpondet Gorgias. Et Cicero quidem, Quintilianus, aliique Rhetores ſcriptis præclaris Voluminibus hanc artem regendi Populos profeſſi ſunt.

Neque verò Hiſtoricos tantùm, ſed & Poetas, quos præ manibus perpetuò habet, explanare pro dignitate non poterit, niſi verſatus in Morali Philoſophia, cæteriſque Scientiis egregiè fuerit. Quot ad mores pertinentia Satyrici Vates in medium afferunt, licet præcepta paucis attingant, ac nimirum caveant, *ne ſe Criſpini ſcrinia lippi*, ut Venuſinus ait, *compilaſſe putes*, qui malè audiebat, eò quod pluribus, quàm oporteret, (cum eſſet naturâ nimium loquax,) Stoicorum dogmata Carminibus comprehendiſſet? Quot in Virgilio, Lucretio, cæteriſque occurrunt, quæ, niſi Pithagoræ, Democriti, Empedoclis, Epicuri, placita probè noveris, & univerſam Mythologorum de Diis Scientiam, turpiter offendes: & in eruditos incidens uniones perturbaberis, Ut ipſos quoquePoeras interpretetur.

Improviſum aſpris veluti qui ſentibus
anguem
Preſſit humi nitens?

Non ſufficit tenuis Doctrinarum notitia.

Sedenim me hac fiducia cauſæ nimis exultantem compeſcit, qui levem tantùm, qua perſtricti ſint Rhetores, Doctrinarum notitiam abunde eſſe opinantur, ut quotieſcumque in eà incurrunt, ad quæ reſpiciunt Authores, ab iis explicare ſe ſine dedecore poſſint. Neſcius profectò non ſum clypeum hunc eſſe illorum, qui ad hanc facultatem ſine omnigenæ Sapientiæ præſidiis audent accedere. Verumtamen niſi ad Diſcipulos præſertim exacuendos Proluſionem hanc accommodarem, quibus ex abditis Philoſophiæ arcanis Exempla proferri nequeunt, ſexcenta præſtò eſſent Fabularum commenta de Pentheo, Endimione, Sphinge, Orpheo, Prometheo, Proteo; ſub quarum nubibus Sapientiæ Sol minus acutis, aut attentis luminibus occultatur.

Niſi perfecta ea ſit, ſtatui non poterũt illa, quæ a Rhetore ſunt enodanda.

Si a Rhetore petatur explicatio Plutarchi, ubi ſtatuit, in Homero ſecreta omnia Philoſophiæ, quæ ad Mores, quæque ad Naturam pertinet, deliteſcere, an expendere velut Magiſter, & Arbiter, hanc poterit cauſam, ſi expers ipſe fuerit ſecretioris Doctrinæ? An decernere cum Venuſino, plurima in illo eſſe ad frangendas cupiditates, & ad formandos Mores conducentia, ideoque *melius Cryſippo, & Crantore*, a Cæco illo, qui tamen fuit Naturæ Oculus, dici, *quid ſit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non?* An cum eodem Cryſippo Stoicorum Sententias ex illo eruere? Expendere, an omnia ſub Allegoria deliteſcant Naturæ arcana? An plura ſubdititia ſint, & inania?

An

Digitized by Google

An leves homines plurima ex illo conjiciant, & hariolentur, non inveniant, & ſciant: neque Mundi Naturam, ſed ejus quaſi fimbrias comminiſcantur? An a Poetis ſaltem Thalamus Mentis, & Mundi fuerit inſtructus, & exhibita mamilla enutriendæ Philoſophiæ? Quàm arduum ſit hæc explorare, nemo, ut opinor, non videt: & ad Rhetorem Poetarum Interpretem pertinere quis inficiabitur? Porrò idem expendere profectò iſta non poterit ſine ſtudio pertinaci, ac ſingulari doctrina, qua ingeniorum circa Allegorias levitatem, aut indulgentiam perſpicere, ac notare queat: & plumbeam aliorum carpere gravitatem, qui oppoſitam in partem oratione feruntur, & omnino diſputant nullam vim rerum maximarum ſub Homeri Carmine occuli, adeoque Cœci illius Oculos in cælum relatos minimè fuiſſe, ut Cynoſura ſint ad portum Sapientiæ navigantibus, (quod Euſtratius opinatur) ut potius ipſe etiam Homerus omnis expers Doctrinæ inconſultò, & fortuitò cecinerit illa, quibus occultam Scientiam plurimi allinant. Ut interim Plutarcho minimè aſſentiar, qui omnem utriuſque Philoſophiæ varietatem ab Homeri fonte manaſſe putavit, ex illa ſaltem, quæ Mores effingit, Allegoria juvat exempla depromere.

Exemplum Allegoriæ, quam explicare nequibit Rhetor ſine arcana Politicæ Scientia.

Sine arcana Regnorum Scientia reſpondere quì poſſit Rhetor quærentibus, cur Metis dicta ſit Conjux Jovis, qui eamdem, cum ferret uterum, devoraverit, ex qua comeſa mox ipſe Jupiter prægnans in lucem e ſuo pro-

prodeuntem capite armatam Palladem ediderit? Quid hac fabula monſtroſius audiri poteſt? At illa velat arcanum Imperii, qua ſcilicet arte Reges uti aliorum conſilio debeant, ut authoritas ipſorum non ſolùm illibata ſervetur, verùm etiam ad Populum augeatur. *Metis* Græco nomine *Conſilium* ſonat. Porrò Reges Nuptias quaſi contrahere debent cum Sapientum Curia. Sed cum res ad Decretum jam ſpectat, quod inſtar Partus eſt, ne ex aliorum Conſilio pendere videantur Principes (niſi decretum ejuſmodi ſit, cujus invidiam a ſe in alios derivare cupiant) quicquid a Curia elaboratum, ac velut in Utero conformatum eſt, in ſe tranſferre conſueverunt, ut decretum, ejuſque exequutio (quæ quia cum poteſtate procedit, & neceſſitatem infert, eleganter ſub figura Palladis armatæ involvitur) emanare ab ipſis Regibus videatur. Id præterea ſibi Reges ſumere oſtendit, ut non tantùm ab ipſorum voluntate ſoluta, & libera, ac non obnoxia, proficiſci Leges exiſtimentur, verùm etiam ex ipſorum Capite, ideſt judicio, & prudentia naſci.

Aliud Exemplum. Si quæratur ex Rhetore, cur Fama Gigantibus extinctis veluti Soror ipſorum poſthuma e terra prognata ſit? Hoc illico referet ad murmura partium, quæ Rebellibus e medio ſublatis aliquandiu vagari ſolent. Rogatus, cur maximi momenti ad profligandos eoſdem Gigantes fuiſſe imbellis Sileni bellua perhibeatur? Statim reponet, vaſtos Rebellium conatus plerumque per vanos rumores,

res, ac terrores inanes, diſſipari. Illud prima fronte ineptum, a Typhone Gigante nervos Jovis ſucciſos, & captos fuiſſe, mox a Mercurio furto ſublatos, ac Jovi reſtitutos: referet ad prævalidas Rebelliones, quæ Regibus nervos Pecuniarum, & Authoritatis incidunt: ſic tamen, ut per Sermonum Comitatem, & ſapientia Edicta, Mercurii dotes, animi ſubditorum non ita multò poſt, quaſi furtim, conglutinentur, & vires Regibus reſtituant. Atque in hoc quidem Fabulas interpretandi ſtudio, ac decernendi quænam Allegoria ſit genuina, & nativa, plurimum operæ collocandum ſupereſt, cum alii plerumque in eo improſperè inſudaverint, neque velum abſtulerint, quo Veterum Sapientum penetralia, & receſſus a conſequentibus ſeculis diſcreta, & ſejuncta fuerunt. Quod quidem maximè arduum videtur Ariſtoteli 3. metaph. cap. 4. affirmanti: Sapientes omnes, qui circa Heſiodi tempora floruerunt, ac Theologi ſunt nuncupati, in eo tantùm laboraſſe, ut ſibi canerent, atque Muſis, cum ſententiam ſuam miris involverint tenebris non ſine ſummo poſterorum contemptu.

Ulterius inveſtiganda ſupereſt Allegoria.

Jamque non modò verborum quodammodo corpus, ſed animum etiam, hoc eſt Allegoriam Authorum introſpiciendam penitus eſſe a Rhetoricæ Artis Inſtitutore pervicimus, ne illorum Epicuræam tantùm, ut ita dicam, notitiam aſſequatur. Quod ſi onus eidem incumbit expendendi abditas Authorum dotes, perinde jubetur de aliis, quæ

Aptè judicare de ipſis Poetis non poterit, qui

omnibus nõ ſit literis excultus: v. g. de Homero.

quæ magis prominent, ferre Sententiam, Audias quoſdam, qui ſi fortè de Homero ſermo inciderit, cum ne primoribus quidem labiis attigerint latices Vatis illius,

A quo, ceu fonte perenni,
Vatum Pieriis ora rigantur aquis,

eas ſolùm in medium afferent pervulgatas Criticorum Calumnias: minimè decere unam, aut alteram, quas Homerus excogitavit, Similitudines: non aptè inſeri Colloquia Heroum in pugnæ ardore: ipſa verò Inventione perperam humana ad Deos fuiſſe translata, cum Divina ad nos maluiſſet Cicero detorqueri. Demum ab ipſo Ingenii quidem celeres motus ad excogitandum acutos, & quamdam intelligentiæ alacritatem oſtendi, Judicium verò, ideſt ſapientem animi moram, & maturam inter res plures exiſtimationem, electionemque, deſiderari. Hæc effutire non audeant in Poetarum Numen, qui ejus Opera non perfunctoriè pervolutaverint, quæ certè cum Tuſculi, ut olim Præneſte Horatius, nuper relegerim, animadverti, cum Ingenio plurimùm Homerus valeat, eumdem Judicio, Prudentiaque majori præſtare, quod aliàs fortaſſe ratiocinando conficiam, eademque in ejus commendationem afferam, quæ ipſi a plurimis vitio tribuuntur, ac præſertim oſtendam, conſultò Diis ab Heſiodo, aliorumque inſania celebratis, res abſurdiſſimas, & iniquas ab Homero fuiſſe attributas, ut eos apud Populum in contemptum adduceret.

Quam-

Quamvis autem in hoc Vate, qui eidem Platoni maximè divinus eſſe videtur, eæ non ſint labes, quas carpit vulgus eruditorum, plurima peccantur a quibuſdam aliis Authoribus, de quibus ferre cenſuram Rhetor debet, ne perversè Diſcipuli eadem imitentur arbitrati pretium illis accedere a Scriptorum nominibus, veluti quædam, ut inquit Plinius, *pretioſa putantur, quia in Templis ſervata cernuntur*. Profectò ergo non leviter, ſed probè perſpecta Juvenum Inſtitutores habeant quæcumque ab ingenioſis Viris ſunt exarata, & Sapientiæ Regnum non procul metiantur, ut Augures auſpiciorum causâ, ſed idem, ut belli Duces jam agro potiti, ingrediantur; cæteroqui enim ſæpiſſimè ineptam de Scriptoribus Sententiam ferent, & muneri turpiter deerunt ſuo. Ignorant, quæ ſit dignitas ampliſſimæ facultatis, qui affirmant, ejuſdem amatores prodigos pretioſi temporis eſſe poſſe.

Et de aliis Poetis.

Ex Authorum ſolerti animadverſione, & ipſius artis natura eruere Præcepta, quæ auditoribus tradantur de Oratione, Carmine, & Hiſtoria condenda: & in quovis argumento, excurrendo per omnia Scriptionum genera, ſtylum excolere (quæ duo expendenda ſuperſunt) ardua omnino res eſt, nec expoſita. Quàm grande negotium faceſſunt Præcepta ipſa, cum, præter illa, quæ ad ſcribendam Hiſtoriam Vitæ Magiſtram plurima pertinent, ſtatuendum ſit Oratori, quot modis hominum mentes, & quo artificio, quo genere orationis in quamcum-

Et dare Præcepta de Oratione, Carmine, & Hiſtoria condenda.

que

que partem moveantur : ut affectus animi concitentur, inflammentur, vel extinguantur. Hoc præſtari nequit ab Artis Magiſtro, qui Morum Doctrinam complexus mente non fuerit naturas Hominum rimatus, in quas altè inſinuaverit ſe. Omnes certè humanos motus, & affectus noſſe ad illum pertinet adeo, ut de illis egerit latiſſimè Ariſtoteles in Rhetorica, ex qua mutuatus plurima eſt Theologorum Choriphæus Sanctiſſimus Thomas.

Et de Sacris Cõcionibus, in quibus nõnulli ſtrenuè peccãt.

Et quoniam eloquentia nunc præcipuè triumphat in Templis, laborandum Rhetorices Magiſtro maximè eſt, ut ad exerendam in ſacris Argumentis facundiam in anteceſſum informentur, ac præparentur auditores ſui: cavendum, ne in prophanam declamationem Oratio Sacra degeneret, ſi ex inani philologia conſletur: ne acuminum congeſtorum oſtentatio de induſtria compoſita obruat attentionem auditorum, ſatietatem eiſdem afferat, gignat obſcuritatem, enervis ad ſacros affectus movendos omnino ſit, & a Decoro alieniſſima. Cum imbellium aucupes ornamentorum omiſsâ perſuadendi curâ unicè ambiant laudem Ingenii, hanc etiam illis detrahat ſapiens Moderator, niſi ſuavitatem ament auſteram, & ſolidam, quæ argumentorum robur non hebetet, ſed perſuaſioni conducat. Enimvero ex malè inſtitutis Rhetoricæ diſcipulis inepti Concionatores evaderent corruptâ communi Oratorum formâ cum ſumma pernicie Reipublicæ.

Ut

Digitized by Google

Ut hæc omnia præcipiat aptiſſimè, magna requiritur informatio Doctrinæ, utque præterea leges cum de univerſo tradat Poemate, ac præſertim de Epico: tum ediſſerat, quæ in Scenica Poeſi via, quæ ratio ſit: tum de Lyrica documenta ſtatuat, vimque totam poeticè eloquendi, locoſque omnes, ex quibus ornamenta dicendi petuntur, oſtendat, ac inſignis Mitodædalus ſit, & Fabularum exempla innumera proferat: ut doceat artem illas inveniendi, atque auditores erudiat, ut de fontibus ingeniorum præ pura, & clara turbidam nunquam, & inquinatam hauriant aquam, promptis ex Ariſtotele Artis Rhetoricæ Legibus, cui Magiſtro Sapientum incomparabili pauci addicti ſunt, ac pro fonte rivulos conſectantur.

Et de variis Poematum ſpeciebus.

Quid, quod utcumque acris, & vivida mens optimam habuerit ſelectionem Præceptorum, maximè arduum eſt, ut Magiſter audeat eadem auditoribus tradere. Cuiquam ne hoc dictum admirationem laceſſit? Quis, inquies, prævaricetur adeo, ut Diſcipulis, quo illos enutrire poteſt ad laudem, Doctrinæ lac invideat, ſibique adimat decus exhibendi ſingularem cognitionem eorum, in quibus artis medulla ſita eſt? At ego non corrigo orationem meam; quin potius, niſi omnibus in ſcribendo Magiſtri dotibus affluant, omnino affirmo ab iis non præceptum iri Diſcipulis, ut conſectentur laudes, quibus ipſi deſtituuntur. Si frequentiâ ſenſiculorum immodicâ veram eloquentiam convellerint, erudient auditores,

Niſi Rhetor ipſe perfectè ſcribat, non audebit vera præcepta tradere.

res, ut vitioſam acuminum redundantiam a caſtigata eorumdem moderatione ſecernant? Si frigentes Logodædali ſolùm elaboraverint in formulis excerpendis, an non Authores aliis erunt, ut omne collocent ſtudium in ſeligendis floſculis ex veterum viridariis? Si ſolummodo in inflato Carminum genere jactetur, qui alios inſtituit, Divinam Homeri, ac Virgilii Moderationem laudibus proſequetur? Si heroica ſolùm aliquando pangat, nihil de cæteris Carminum ſpeciebus ediſſeret, ac præſertim de Tragœdia, quæ Poematum Regina eſt, ſi Ariſtoteli fidem adhibemus. Vitio humanæ Superbiæ, quæ primò exarſit in effrænata diſcendi ſiti, parente ignorantiæ, ne miſeros fateantur ſe, plurimi affirmant ingenioſorum eſſe neſcire, quæ ipſi ignorant: præſertim cum Diſcipulos alloquuntur, quibus præclaram ineſſe cupiunt exiſtimationem ſui. Hi profectò, utcumque artis Præcepta noverint, ea proferre non audebunt, & de illis Petroniana poterit afferri querela: *Pace veſtra, Magiſtri, vos primi omnem eloquentiam perdidiſtis*.

Statuere nõ poterit quid in quaque re ſit ad perſuadendum accõmodatum.

Utcumque autem velint, & audeant, quì poterunt obtemperare Ariſtoteli præcipienti, ut doceant quid in quaque re ſit ad perſuadendum accommodatum, niſi omnes ipſi res Scientiâ comprehenderint? Utque appoſito Exemplo utar, ſi, quod identidem contingit, regreſſi a Superioribus Claſſibus ad hanc Academiam ingenioſi Auditores quærant ex Magiſtro Præcepta includendi

dì numeris Arcanum aliquod Naturæ, aut Divinitatis, profectò ea tradens non dicetur in alienæ facultatis terminos temerè irruiſſe. At niſi rem ipſam probè cognoverit, quæ ſuæ artis coloribus eſt illuſtranda, vis illi omnis, ac facultas hoc præſtandi omnino deerit. Quin etiam dum conſueta ipſa, & pervulgata Præcepta, ne dum hæc illuſtriora, in medium affert, ipſorum ſæpe Cauſas reſerare non poterit, quando videlicet in media Philoſophia retruſæ, atque abditæ ſunt.

Cum ergo conſtet, Leges a Magiſtro artis præſcribi vix poſſe, niſi eaſdem ipſe poſſit implere, juvat in extrema Proluſione paucis innuere quot ab eodem ſcribenda perpetuò ſint, ſive neceſſitas urgeat, ſive ut Præcepta exemplis confirmentur, quæ niſi Magiſter de cenſu proferat ſuo, calcar minimè infiget lateri Diſcipulorum; quorum primus ardor ipſius Magiſtri Dignitas eſt. Ex his quoque patebit, tempus abunde non ſupereſſe illi, cui Exemplo præeundum ſit, dum præcipit, ut vel omnes artis dotes, quæ in Tullio effulgent, Diſcipuli conentur exprimere: vel utriuſque Plinii acumina, vel Sententias Senecæ coacervatas: vel hiſtoricum Stylum exerceant, non permiſtis Characteribus Hiſtoricorum, vel aureum exhibendo Livii flumen, vel acrem Saluſtii brevitatem, vel prudentem candorem Cæſaris, vel Politicas Taciti artes, vel elegantes Curtii flores: & ſpecimen aliquod iden-

Quam varia ſcribenda ſint a Rhetoricæ Inſtitutore.

identidem repræſentando Mithiſtorici Styli. Nunc in Carmine eundo per veſtigia Virgilii, aliquando Lucani, tum Statii, & cæterorum, qui heroicis numeris inclaruerunt. Quamvis autem inter Epicos præſtet, niſi inter Lyricos pariter emineat, vix fungi ſuo munere ſatis commodè poterit, cum ſæpe jubeatur lyram tractare: ſi Dytirambicis antecellat, niſi eximius quoque ſit in Tragœdia: niſi Satyras, Eclogas, Elegias, Epigrammata elegantiſſimè ſcribat. In omni denique Poematum varietate excellat, nunc Stylum ſuum alienis verbis, & formulis illigari non paſſus, novos excogitando flores, præſertim crebro uſu metaphoræ, quæ cæleſtis Heroum ſemitæ lactea Sydera imitetur adeo, ut in integra aliquando Tragœdia (cui Carminum generi crebriorem Ariſtoteles tranſlatæ vocis uſurpationem indulget) ne una quidem ſit formula ex aliis petita. An non copiâ rerum agendarum obruimur, nec tam ſæpe deambulatum ire poſſumus animi gratiâ?

Diſcrimen inter ipsũ, & Scriptores alios.

Magiſtro artis, non cæteris Vatibus aggredienda res eſt innumeris difficultatibus impedita; cæteri enim animadvertunt quò ſua quemque natura maximè ferat, & unum ſolummodo, aut etiam rarò alterum, excolunt Scriptionis genus, hoc ipſum valde arduum arbitrati, cum affirmaverit Socrates apud Platonem *tunc ſe homines oſtendere Dei ſobolem, cum unum, aut alterum dignum Poetæ nomine Carmen*

men emittunt. At Præceptoribus improbo labore pervincendum eſt, ut omnium ſpecimen præbeant; hoc autem nunquam aſſequentur, niſi perpetuo fuerint incenſi ſtudio poeticæ laudis. Præterea, niſi a majoribus degeneraverint ſuis, qui editis in lucem Operibus typos illuſtrarunt, ipſi pariter, quæ ſcripſerunt, eruditorum oculis ſubjiciant, nunc brevibus Opuſculis periclitando vires ingenii: nunc adornando, & crebriùs ad limam revocando majora Volumina, ex quibus Authorum menſura petenda ſit, quam iniquiſſimè aliqui ex properatis Scriptionibus neſcio qua indolis malignitate deſumunt. Ut autem quotieſcumque anſa detur in Extemporalem Orationem, aut Carmen Rhetor incendi queat, plurimùm quotidiano labore inſudandum illi eſt, ac Stylus perpetuò exercendus, nec indulgendum otio, quod conceſſum nobis fuiſſe aliqui criminantur.

Ab ipſo nova Scriptionum genera excogitanda.

Quoniam demum, ut cæteræ artes perficiuntur in dies, ita palmare profectò eſſet dedecus eorum, qui Rhetoricam profitentur, niſi vetuſta perficerent, & nova Scriptionum genera excogitarent, hoc præcipuè ab ipſis urgendum eſt, præſertim inſtaurando illuſtre conſortium Sapientiæ cum Eloquentia Pugnam cum Fidei Hoſtibus conſerendo, & Arcana Divinæ Doctrinæ eleganter ornando.

Poſt enumerata munera impoſita Rhetorum Præceptori recenſeri ubertim poſſent illa, quibus non ſubjicitur Philoſophiæ Magiſter. Sed cum ultro pateat immunem hunc eſſe ab onere Scriptores ex quavis ferè Facultate plurimos explanandi: diſſerendi, etiam ex tempore, de rebus omnibus: novas excogitandi Scriptionum formas, quæ potius improbarentur in ſolvente conſuetas Quæſtiones Auditoribus ſuis; & alia præſtandi plurima, quibus alterum urgeri oſtendimus: eviciſſe videmur laborioſius eſſe Magiſterium Rhetoris, cui proinde magis neceſſaria ſit Tuſculana curarum remiſſio.

Hæc cum dixiſſem, egregii viri, nec ab amœnioribus Literis alieni, quamvis triſtium Diſciplinarum cultores; Non luctabimur, inquiunt, tecum amplius: pluribus, quàm nos, curis implicari Rhetores ultro fatemur, neque ludicro negotio, & umbratili exercitationi vacare.

PRO-

PROLUSIO XI.

Encyclopædiam neceſſariã eſſe, nec excellere quenquam Oratoria poſſe, vel Poetica facultate, qui fõtes non exhauſerit omnes Humanæ ſimul, ac Divinæ Scientiæ: neq; numeris omnibus abſolutum eſſe Philoſophũ, aut Theologũ, qui Arte quoque dicendi non emineat.

QUicumque affirmet, pulcherrimo quodam, & mirabili nexu Doctrinas omnes conjungi, adeoque conſertis quaſi manibus illuſtrem hunc ingenioſarum Charitum chorum viris ſe Mercurialibus exhibere, ut qui unius amorem non conciliaverit ſibi, nullius favore donari penitus poſ-

Quibus diſplicebit Proluſionis hujus Propoſitum.

ſit:

Digitized by Google

ſit: odium plerumque Auditorum incurret, niſi iidem ſint omnibus Diſciplinis imbuti, cujuſmodi plurimos dicenti mihi adeſſe gaudeo in præſentia, Sapientiſſimi, & Religioſiſſimi Viri. Ita inſtituti ſumus a degeneri natura mortales, ut quæ quiſque ſe aſſequi poſſe diffidit, ea neceſſaria eſſe ad perfectam fœlicitatem comparandam, nolit audire. Poſtquam e Socratico fonte in plurium divortia fluminum ſciſſæ ſunt nobiliſſimæ intelligendi, ac dicendi Facultates, eas ad unum alveum, & ad ipſum quaſi caput ſuæ originis revocare, magis arduum conſilium videri poteſt, quàm fuerit olim audaciſſimum votum Pyrrhi, & Seſoſtris, qui maria, ſciſſa magna telluris parte, conjungere moliti ſunt. Sedenim cum abeuntibus in diverſa exortis ab Apennino fluminibus comparet Tullius conjunctas olim, & quaſi ſtagnantes in Socratico fonte Doctrinas, fœderis rurſus inter ipſas ineundi exempla ipſis ab aquis petita deſiderari non ſinit Chriſtianiſſimus Rex, & maximus Heros Ludovicus Quartusdecimus, qui, Naturam ipſam vincere aggreſſus, magna continentis parte disjecta, nuper commiſit invicem flumina. Licet igitur inter Scientias, & eruditas alias Facultates inſtaurare commercium affirmando, nullam ipſarum a quoquam pro dignitate tractari penitus poſſe, quin idem ſingulis præbuerit locupletandum ſe. Cum elegans Orator, qui hoc ipſum oſtendendum a ſe ſpoponderat, febri ſit improviſa correptus, ne præclarum, & palam expoſitum in explicando-

Quid ſtatuendũ ſit.

candorum Elencho Librorum, dignumque ſapientiſſimis auribus argumentum non excolatur utcumque, accipite faventibus animis, qua id ipſum conamur oſtendere, tumultuariam Orationem: & (liceat hoc mihi præfari cum Sanctiſſimo, & eloquentiſſimo Viro Hieronymo, qui frequenter excuſat feſtinationem ſcribendi ſuam) intra ſeptem omnino horas effuſam: quod minimè arduum fuit, cum de hoc ipſo argumento poeticè olim diſſeruerim: rejecta interim in aliam diem, quam prius adornaveram, Proluſione.

Partitio Doctrinarũ.

Cum ex celebri partitione Doctrinarum aliæ contemplari verum, homines aliæ diſertè alloqui perhibeantur, tum eas, quæ in cognitione conſiſtunt Naturæ, ac Divinitatis, abſolutiſſimas eſſe non poſſe ſine præſidio Rhetoricæ: tum Artem ipſam dicendi Philoſophiâ, Divinâque Scientiâ minimè deſtitui oportere, ratiocinando conficiam. De hac autem altera parte cum egerit apud Tullium Craſſus in Dialogis de Oratore, cavendum mihi probè video, ne eaſdem recoquam, utcumque ſaliares, regaleſque, dapes, quibus ille primò ſuaviſſimum erudito Lectorum palato ſaporem elaboravit.

Perſuaſuri non ſumus ea, quæ fieri nequeāt.

Sed illud antea ſtatuendum cenſeo, quod utrique Orationis parti fundamentum erit, ne ſcilicet præjudicatâ jam causâ opinetur Auditor conſilium nobis eſſe ſuadendi illa, quæ re ipſa nequeant aſſequi, utcumque avidiſſimi ſciendi, mortales. Ea igitur primò disjiciam, quæ ſemitam veritatis ingreſ-

Digitized by Google

ſis iter obſtruere poſſent. Tanto, inquiet aliquis levibus perſtrictus literis, rerum in pelago, quas variæ Doctrinæ contemplantur, nullum nexum intereſſe videtur: aut ſi naturâ ſuâ Scientiæ conjunguntur, neque disjungi deberent, at certè ob ingenii tenuitatem nequeunt omnes ab hominibus includi anguſtis animi finibus.

Ardua tamen proponemus.

Ut ultro concedam arduum pleriſquè eſſe ad ſummum Doctrinarum omnium apicem eniti, non tamen hanc ſortem denegatam iis eſſe dixerit quiſpiam, quos Pallas naſcentes, ut inquit ille, blando fuit lumine intuita. Divina eſt animi vis indita hominibus: &, niſi fugiant ſeſe, atque obliti cæleſtis originis vitiorum ſordibus inquinentur, ac niſi varias in partes animum agant curæ inanes, & anxius angor hebetet mentis vires, intra ejuſdem ſacraria omnes excipi Doctrinæ omnino poterunt.

Naturale deſiderium omnia ſciēdi oſtendit nexum Doctrinarum.

Enimvero mens humana complecti omnes flagrantiſſimè cupit. Niſi verò fatalibus quaſi vinculis invicem Scientiæ ipſæ conſererentur, improbam & ferme inſanam, quia nunquam explebilem, ſitim hominibus noverca Natura indidiſſet. Neque ſolus animus ipſe nunquam capitur ſciendi ſatietate, ſed & ultro res omnes emiſſis ſpeciebus ſui, ut Philoſophi docent, humanæ ſe menti exhibere quodammodo prægeſtiunt. Non adeo Ulyſſem Sirenes, ut nos, cæleſtis Siren, omnigena doctrina ad ſe allicit, ſeque in animum inſinuat magna quadam, & ſuaviſſima vi. Arcanum hunc Sapientiæ magnetem non ex-

experiuntur illi, quibus viventibus jam penè extincta eſt vita, quæ in exercitatione Sapientiæ præcipuè conſiſtit. Illi autem, quibus Divinæ particulam auræ, ut inquit cordatus Poeta, ingenioſa Minerva indulſit, ab excelſæ mentis ſpecula intuentur nexum, quo terræ, maria, cælum, & aliæ res omnes conjunguntur. Hæc perpetuò ſtantia Naturæ fœdera, tunc etiam quando tonitribus concuſſus aer excidium minitari videtur, oſtendunt nexum, quo imitatæ rerum Naturam Doctrinæ, quæ ipſam contemplantur, mutuo ſe amplexu fovent.

Eundem indicat conjunctio rerũ omniũ.

Jamverò, ut id primò, quod Rhetorica cum Philoſophia, ſacraque Scientia conſortium habet, ediſſeram, eos aggredior, qui certis limitibus incluſam Rhetorum artem, nec abdita, & ſecretiora rerum neceſſariò edoctam dicunt, quæ ſcilicet Vulgo proponi nequeant. Cum ipſum porrò ſolummodo Vulgum alloqui ex artis ſuæ fine debeat Orator, fruſtra illi comperta erunt Doctrinarum arcana. Hic profectò Adverſariorum Achilles perpetuò fuit, a quo uno procul a ditione Sapientum diſtineri poſſe Rhetores arbitrantur. Sedenim cum hoc Achille congredi, & ab illius haſta, quæ vulnus inuſſit, medelam ex veteri fabula ſperare audemus. Ut interim id, quod a veritate alieniſſimum reor, hoſtibus tradam: eſto: Vulgum ſolummodo, non Reges ipſos, & Sapientes Viros frænare dicendo poſſit Orator; tamen niſi idem abditas rerum cauſas, & a vulgi cognitione ſecretas fuerit aſſequutus,

Rhetorica indigeret conſortio Philoſophiæ, Sacræque Scientiæ, etiamſi Vulgũ ſolummodo alloqui deberet.

Patet hoc in Sacris Oratoribus.

neque ipſa communia, & obſoleta, quorum eſt capax Vulgus, bono unquam in lumine profectò ſtatuet. Sacris id in Oratoribus patet, quibus erudiendi Populi cura tradita eſt, qui niſi Divinæ Doctrinæ arcana penitus hauſerint animo, miris tenebris involvere conſueverunt Myſteria eadem, quæ Vulgo pandere fuerint adorti.

Militares Conciones quid requirant.

Militares ipſæ Conciones, quibus mortalium ſæpe inſcientiſſimos homines Imperator alloquitur, ſine multiplici Doctrina pro dignitate haberi non poſſunt. Enimvero niſi Dux latentes noverit rerum cauſas, niſi Urbium, & Provinciarum ſitus aut exploraverit ipſe, aut ſaltem eruditis coloribus pictos viderit: niſi, quæ diſcrimina ferat diverſum terrarum, & aeris ingenium, quæ invia nemora, quæ oppreſſi altis nivibus montes, quæ trananda flumina, quæ tentanda ignoti maris inſania: nunquam ſibi penitus addictos, & mancipatos habebit animos bellatorum. Hinc qui præclaris Triumphis ab Hoſte relatis celeberrimi ſunt, non tantùm Neſtoreâ linguâ diſerti, ſed multiplicis etiam Scientiæ cognitione fuiſſe perhibentur illuſtres. Hinc Scipio, Lucullus, Cato, Trajanus, Pericles, Epaminondas, Alcibiades, & excultus a magni Stagyritæ Sapientia Magnus Alexander, maximum a Philoſophia præſidium petivere ad Militum animos impellendos. Nec te prætercam (libet hæc ad inſerendum exemplum Pompeii Magni, atque Cæſaris, quibus Doctrina plurimùm contulit ad continendos frequenti

Non diſerti tantùm, ſed & multiplici Scientia ornati fuerunt præſtantiſſimi Duces.

Pa-

Digitized by Google

Paræneſi in officio milites, noſtra ex alio Opere de Encyclopœdiæ neceſſitate carmina mutuari)

Nec te prætercam, Romæ ſpes alma cadentis, Laus Pompeii Magni.
Qui primò Armeniam ſuper irruis, & freta Ponti
Euxini: en Syria, atque Arabes, Hircaniaque arua
Succubuere: fragor belli reſonantia longè
Concuſſit tunc ſaxa: ſacris increbuit horror
Armorum in ſylvis: devictus Caucaſus altis
Rupibus intremuit: tum, quod mare circuit Orbem,
Victrici lauro ter Magnum ambivit: ab undis
Excita dein belli tempeſtas incidit Afris,
Excidiumque tulit. Numidarum ut littora plangunt,
Bellica cum, veluti nimborum in nocte, coruſcat
Fulmina Pompejus dextrâ, quo barbara motu
Terra tremit: Numidæ fugere, humiliſque ſuperbos
Proſtravit pavor Hiſpanos, Atlantis ad uſque
Quos domuit fines. Naturæ victor arenis

In

Digitized by Google

In Lybicis glomerat tempeſtatem: horridus imber
Ne ruat armorum celſi de vertice montis,
Caſpia teſqua ſuper molitur ferrea clauſtra.
Turbidus Oceani cum vultus inhorruit, & cum
Fluctibus ad nubes, cæleſteſque arduus arces
Tollitur, audaci ter Magnus claſſe profundum
Edomat. Hos porrò tam claro ex hoſte triumphos
Non vos terribiles Aquilæ, & metuenda, Dracones,
Vexilla, & Jovis elata, & Mavortis imago,
Aut cælata auro peperiſtis templa Deorum:

non haſtis, inquam, præfixa parva Simulachra Templorum tam varios, & illuſtres tot ex hoſtibus, ipsâque Naturâ triumphos peperere, ſed aurea Magni Pompeii facundia edocta Naturæ mores, Populorum ingenium, & quæcumque fortibus viris eſſent ſubeunda pericula. Hinc e cælo delapſum fuiſſe Ducem ſuum milites crediderunt, quem certa futurarum rerum preſenſio Superis equabat. Hinc mortalis quaſi Numinis auſpiciis freti ejus bellatores ruebant in prælia, donec illo eloquentior, & doctior Cæſar acrius, & fœlicius Exercitum ſuum ad victoriam inflammavit.

Quantùm illi profuerit Naturæ cognitio, & Cæſari.

Ut-

Utcumque igitur Vulgi tantùm animus flectendus in quamcumque partem eſſet ab Oratore ; hoc ipſum aſſequi non poſſet Rhetor, quem omnigena Doctrina non vegetaret. At quàm in altum enitendum eidem eſt ingenio, & ſapientia, ut ſe in ipſa Principum, & Regum pectora inſinuet? Porrò niſi Politicæ Artes, & omnis de Moribus Doctrina Rhetoris mentem exornet, nunquam ille ſibi Regnum ipſorum Regum in animos vindicabit.

Ipſos quoque Reges hortari debet Rhetor.

Quid, quod ingenioſa Philoſophorum cohors pendere poteſt a Rhetorum ore docentium? Cum autem hæc perpetuò ſit obnoxia civili bello, & una ipſorum claſſis alterius ſemper laudes imminuat, Orator arbiter litis, velut Idæ in monte Paris, præſtantis honorem formæ alterutri Philoſophiæ deferre valet, aut hortatus adoleſcentes ad virides Lycei Sylvas ſubeundas: aut gratam figendam ſedem, ubi doctam umbram explicat porticus Stoicorum. Cumque ſpes inclyta ad tentandum volatum ſupra cæleſtes ipſos Orbes Palladiam juventutem incendit, & eadem incerta pendet, cum plurimus illam invitet Doctor, an magni ſemper adoret Aquinatis veſtigia: an, quem curſum Dædaleæ Scoti alæ inſtituunt, ultro capeſſat, Orator alterutrum volatum ſuadere poteſt, quo ſe Cælitum in Aulam attollat. At niſi cæleſtes prius Rhetor ipſe omnibus e fontibus hauſerit aquas, & omnia penitus Sapientum in corda migraverit, certa expendere lance deſperet, cui nam ex ipſis

Et Philoſophos, ac Theologos, ideoq; animo amplecti, quę ſcripſerunt variarũ Scholarum Principes.

ſis fœlicius rerum Natura prębuerit videndam ſe, & quis veri ſtudio flagrantior alta mente ſubiverit cælum.

Vero Poetæ neceſſariæ Scientię omnes.

At Rhetori, quem ſacra Poetarum allicit gloria, omnibus profectò nobilibus Artibus, & Doctrinis labor impendendus eſt: aut ſteriles deinde ramos futilium nugarum extendi cernet, qui aſpectu ſolùm blandiente oculos paſcent. Non aliter vividæ carminibus vires ineſſe queunt, quàm ſi Vates ad omnes Naturæ partes acceſſerit: ſi Mores calleat, & animorum motus: ſi cælo ipſi, & cæli arcanis, lumina mentis intenderit; alioqui enim ſi verbis luxuriet Carmen rebus inane, nunquam abſtruſos ipſius in venis doctrinæ ignes licebit excutere, nunquam ex nubibus Veritatis Solem educere.

Non ſufficit notitia, quã ab aliis mutuetur.

Sed enim, inquies, licet omnibus non ſit Rhetor ipſe Doctrinis eruditus, mutuari tamen ab aliis earum notitiam facili negotio poterit. Apage, quicumque iſta obgannis; ſi enim auguſta Naturæ ora ſuis pingere coloribus ambiat Vates, & Authores conſulat, quos cœcas rerum cauſas indagare aggreſſos plures diverſa Sententia ſcidit in claſſes, niſi pugnæ Arbiter ipſe Rhetor omnem verſare poſſit in partem rationum momenta, deteriores frequentiſſimè opiniones eliget. Sexcenta liceret afferre Exempla Rhetorum, qui turpiter errarunt ſequuti delirantes Philoſophos. Hinc Tonitrua, & Fulmina, Vulcani, aut Veſtæ riſum eſſe dixerunt: Ventos Æoli antro incluſos, & conſopitos, identidem ab illo ſolvi e carcere: Lactea Sydera lac

Niſi ſententiã ferre Poeta ipſe poſſit, ab-

Digitized by Google

lac eſſe Junonis, aut veſtigia Phaetontæi Currus, quia ita ſtatuit Pythagoræ acumen. Quotidie ad juventutem revocari Solem Oceani aquas depopulatum, cum ſolummodo amaror ſubſidat, ne inſano potu maria omnia ſorbeat publica lampas Mundi; namque hæc mœſtæ Eracliti menti ſomnia illuſere. Mori quotidie, ac renaſci nova Sydera, namque hoc Atticis in hortis Epicurus, & poetica Leucippi ſcripta docuerunt. Innumeras eſſe rerum Univerſitates, quas Democritus tantùm effinxit. Denique ſi quærens Poeta, ſurdiſſimas res inſeret Carmini.

Cur Euri tonet alta domus: quæ fulmina Numen
Molitur dextrâ, quibus olim incocta caminis,
Et quibus in nubes fuerint elata Miniſtris:

cæteraſque venatus latentes rerum cauſas aliorum ſequatur verba, neque ſuis ipſe ponderibus poſſit Veritatem expendere, in Labyrinthæos illum calles inducet veterum Philoſophorum opinio, ſuoſque frequenter in caſſes illum trahent mendacia.

Sua ergo per veſtigia redeunt in orbem Doctrinæ omnes, & licèt diverſa lege ſuum quæque iter videatur inſiſtere, nulla tamen reliquas profectò deſtituit. Quid magis a Rhetorica diſſitum dices, quàm inſanientem illorum Sapientiam, qui certo examine metiri cælum auſi ex vario Stellarum ortu, & interitu, augurari ſe poſſe putant futuros eventus, & eos etiam, qui ab humana pendent

Digitized by Google

dent libertate? Sed niſi Muſarum cultor noverit, quid quæque ſeries aſtrorum portendere dicatur mortalibus, & omnia inanium Aſtrologorum arcana, nunquam Satyrâ perſtringere poterit doloſos Chaldæos, qui ſtellis inſontibus humana ſcelera affingunt, ut authore cælo per omne flagitium liceat impunè graſſari.

Rejecto diſcrimine inducto a Craſſo cōcluditur omnes in Rhetore Doctrinas requiri.

Craſſus quidem apud Ciceronem de Oratore affirmat, hæc non præſtari ab ipſa Rhetorica facultate, ſed a Rhetore ipſo ut aliis diſciplinis imbuto. Quid hoc porrò refert? Verborum litem minimè intexam, dummodo rem ipſam obtineam, atque conſtet, ipſum Rhetorem omnibus debere Doctrinis ornari. Quid multa? Quæcumque uberi facundia illuſtrari poſſunt, ex Ariſtotelis, ac Tullii, omniumque Sapientum placito Rhetoris imperio ſubſunt. Ut his omnibus lucem queat affundere, omnia neceſſe eſt peragraverit regna Naturæ, Cælum adiverit animo, eoque hauſerit arcanas rerum omnium cauſas. Cumque altera cura incumbat Oratori, ut videlicet dicendo mentes expugnet, nunquam e quovis corde referre poterit palmas, niſi quævis Doctrina ſuggerat ingenio tela: aut ſi evertet inertes Vulgi, haudquaquam doctas Sapientum mentes proſternet: neque Romanorum gloriam æmulabitur, qui quovis meſſuerunt e littore palmas; cum contra nullum aliud Imperium conſequutum ſit univerſales triumphos; quin potius brevibus Macedo, feris Perſa inclaruerit: Aſſyriis Mare,

Mare, Athenis Tellus bellicum decus invideri t.

Statutâ Rhetoricæ causâ, a qua Doctrinarum omnium præſidium requiri liquidò patet, ipſius Oratoriæ, ac Poeticæ facultatis conſortium amari, & omnino exigi ab Humana, ac Divina Sapientia paucis oſtendi primò ſine ambagibus poteſt allato Veterum, ac Recentiorum (quorum plurium aſtantium modeſtiæ parcimus) exemplo Sapientum, qui Charitum, Suadæ, ac Muſarum cum Minerva fœdus ineundum docuerunt, cum altiora profeſſum animum amœnis etiam Diſciplinis præbuerint excolendum. Utriuſque certè, Humanæ nimirum, Divinæque Philoſophiæ Principes, illius Plato, & Ariſtoteles, hujus Auguſtinus, eximii Rhetores fuerunt adeo, ut quendam facundiæ Deum Secundinus dixerit Afrum Ingeniorum Phœnicem, quem nobis aſſerere non minus, quàm Theologi, Rhetores poſſumus; quamvis enim utramque facultatem calamo exornaverit, hanc tamen ſecundam vivæ, ut dicitur, Oraculo vocis auditores edocuit. Si Divinum propemodum ingenium Platoni fuit, haud impar menti fuit lingua, qua loquuturus Jupiter, ſi unquam mortales alloqui dignaretur, Athenis credebatur. Quæ Ariſtotelis facundia, quæ aurei ſermonis gratia illius Doctrinam illuminat! Si quicquam Ciceroni credimus, haud fluxit auro ditior Hermus, aut Tagus. Idem Tullius Theophraſtum inſigni verborum cultu, quaſi Numen aliquod, veneratur. Sed quid ſin-

Expenditur conſortium Oratoriæ, ac Poeticæ querendum a Philoſopho, ac Theologo.

Exemplo præſtantiſſimorum Sapientum, v. g. S. Auguſtini.

Platonis.

Ariſtotelis.

ſingulos enumero ? Unus tantummodo e priſcis Philoſophis Epicurus lutulentæ mentis vitium inquinatis verbis exhibuit.

Querelæ de barbaro Stylo, quo nunc frequẽter Sciẽtiæ traduntur.

Nunc verò degener ætas, quam barbaries expulit Latio, & ad Africæ arenas damnavit, horrida conſultò ſeligit verba, & ſuis ſuperba vitiis incedit, dum ſtudiosè a ſe corrumpi dicendi formas profitetur. Non omnes ego linguæ delicias ab Interprete Naturæ afferri: non ab eodem ſibi ipſi irato, ut Poetæ conſueſcunt, verba ferè omnia retexi: non facunda ipſum in arte ampullari velim: modicum eſſe cultu indulgeo, eidemque author ſum, ut verba ſibi, non ſe ipſe verbis ſubjiciat. Penitus excindi profectò nequit oris vitium, & barbaries recenti Philoſophiæ inhærens; at ſaltem mediocria ſint crimina, & quibus poſſint eruditæ aures ignoſcere.

Quæ ornamenta dicẽdi cõſentanea ſint Philoſopho, ac Theologo.

Et quoniam eſt modus in rebus, & Decori ratio ſemper habenda eſt, ornamenta dicendi omnia, præter illa, quibus concitantur animi motus, & res eloquenter amplificantur, opinor a Philoſophis, ac Theologis admitti. Quamvis inficias iverim nunquam, Sacerdotes Veritatis, qui alios orationis ornatus contemnunt, maximarum, quas docent, rerum pondere prodeſſe plurimùm Reipublicæ poſſe, dummodo illas apertè, ac dilucidè, licèt non eleganter, ac disertè, auditoribus tradant; tamen (quia doloſa ipſi ratiocinatione non rarò decipiuntur, eâdemque fortaſſe aliquando, ſaltem cum humana, & levia pertractant, alios

Digitized by Google

alios captare ſatagunt) niſi ſuavibus verbis aures occupent, & plurium ornamentorum illicio animos ſubeant, haud pronum ipſis erit ſuam in ſententiam alios rapere, & ad plauſum dandum excitare theatrum. Eos videmus excipi acclamatione frequenti, qui nunc aperto candidiſſimè ſermone uti videntur: interdum urbanè donante hoſti id, quod negari nequit: ſuum modò conſilium diſſimulante: nunc ea, quibus magis fidunt, extenuante: & quandoque ſuperbè adverſarium urgente, veluti certa victoriæ ſpes mentem attolleret, quando illam re ipſa dejicit timor. Qui ergo eruditis in certaminibus recludunt adyta ſecretiora humanæ, divinæque Scientiæ, plurimas Oratoriæ Artis dotes, ac præcipuè Figurarum lepores, opportunè uſurpant.

Ipſis quoq; profunt Figuræ.

Actio ipſa, qua univerſam perſuadendi vim contineri Demoſthenes dixit, quod robur addit argumentis Philoſophorum! Enimvero ſi vaſti geſtu, ſi voce inconditi latrent, aut mugiant, impunè illos ferre nequit illuſtrium Auditorum corona. Siluiſſe optat, aut causâ cadere, quos Actio nulla commendat. Contra verò, qui ſua effata neque timidè, neque gelidè, ſed urbanè tamen tuentur, & officiosè, his avidiſſimas aures præbent, his faventibus luminibus inhærent.

Et Actio.

Et erit, qui contemnendum a Philoſopho, ac Theologo Rhetorum artificium putet, a quo tantum ipſi præſidium, ac robur accedit? Unum quærendum ab ipſo Verum affirmas, utcumque nudum ſit, veſtium,

Refellitur id, quo ſe tuentur inquinatè ſcribentes.

Digitized by Google

hoc eſt verborum, ornatu ſpoliatum? Sed plerumque Veritas ſqualet ingloria, ſine cultoribus, ſine aſſeclis, niſi a phaleris, quas dicis, & bracteis illuſtretur. Utinam nullis fucata coloribus Sapientia mentes alliceret. Non ego Reginæ huic Attalicas Veſtes,ac Tyriam Purpuram aptari præciperem. Sed niſi fulgorem illa chlamydis induat, rarò amorem ſpectantium incendit. Illuſtre profectò eloquium facilius Sapientiam animo inſtillat, & artifex lingua ad cognitionem Veritatis invitat: perinde ac pulcherrima forma vultus amorem prodeuntis quodammodo ex oculis animi laceſſit: cum contra exuta verborum luminibus Veritas paulatim deſipiat, & effluat mente.

ViriSapientiſſimi ſæpe relegũt elegantes Auctores.

Idcirco ſeverioris Doctrinæ conſultiſſimos viros ad guſtum Sapientiæ proritandum interdum relabi videmus ad Authores, qui elegantiæ leporibus lectori lenocinantur; ad ipſos Poetas accedere, a quibus plurima edoceri ſe profitentur. De Sapientum omnium Magiſtro Ariſtotele liquet, magis ab ipſo culta fuiſſe oracula Homeri, quàm quæ ab Apollinis Delphica cortina prodibant. Et certè ſi profundas etiam nunc Vatum latebras ſub Allegoriæ ſipario Philoſophis ſubire libeat, ipſorum ab illis ſtudium ali videbimus; nam, quæ humani animi, cæterarumque rerum natura ſit, fœliciter ex integumentis illis evolvent.

EtipſosPoetas,quos nõ rarò Ariſtoteles allegat.

Sed

Sed leviora ſint hæc , quibus tamen percommodam eſſe ad finem humanæ , Divinæque Doctrinæ penitus aſſequendum , Oratorum , ac Poetarum Artem planè conficitur , adeoque ſine illa numeris omnibus abſolutum non eſſe utriuſque Sapientiæ cultorem . Accedunt validiora rationum momenta, quibus neceſſarium penitus, Theologo præſertim , eſſe Rhetoricæ conſortium evincitur ; niſi enim egregia is Arte dicendi præſtet , & niſi illum eloquii Charites decorent , ac linguæ Suadela , ut vincet animos , quos libido mancipat , aut aſperat furor , aut auri ſitis incendit ? Ut in Sacris Conciliis tuebitur Fidei Cauſam graviſſimorum Præſulum , & ipſorum quoque Regum animos aureis catenis innectens ? Ut ſcriptis Voluminibus de Religionis Controverſiis Hæreticorum retundet audaciam , qui plerumque lepore verborum , ac ſententiarum , ad animorum perniciem velificantur ?

Theologus, niſi præſtet Arte dicendi, non defendet pro dignitate Religionē in Sacris Conciliis .

Fœderatæ cum Rhetorica Theologiæ illuſtre ſtatuit Exemplar Sfortia Purpurati Senatus , noſtrique Ordinis inclytum decus . Debellandus erat hoſtis , quo pernicioſior nullus : illum lactaſſe Charites videbantur , licet formandum Furiis animum præbuiſſet . Quis illius artes enumeret , quibus in Verum , & Veritatis vindices Tridentinos Patres ſparſerat immanem tartarei pulveris vim ? Quæſitus fuit , qui ad humum audaciſſimam belluam allideret paribus armis congreſſus .

Exemplar conjungendæ Rhetoricæ cum Theologia in Sfortia Cardinali Pallavicino .

Sed niſi cum inſigni linguæ cultu eximia Doctrina conſpiret, fruſtra quiſpiam tentabit elidere hujuſce canis guttura nimium blanditi lectoribus. An enim duo convenirent, & ille, cui Sapientia ſe ipſam indulſerit, ſcribenda proferret, alter verò, cui ſuo nectare Suada calamum imbuerit, victuris illa paginis conſignaret? Inania profectò vota; Theologicam enim Doctrinam ille tantùm eleganti veſtire ſtylo poteſt, qui eamdem penitus animo hauſit. At quem a ſeveriori Scientia procul abſtinet animi ſtupor, & hebetudo, ſudet multum, fruſtraque laboret auſus induere ſecreta Divinitatis ornatu verborum. Everti ergo non potuit infenſiſſimus Romani Nominis hoſtis, niſi ab illo, qui in utraque laude Rhetoricæ, ac Divinæ Scientiæ Cæſar eſſet. Mitibus ipſe, atque ſeveris Muſis ex æquo charus quantùm hoc præclaro fœdere Romanæ prodeſt Fidei! Quæ caſti ſermonis gratia! Quæ vis & regia forma ejuſdem! Quas regendis populis ſtatuit Leges! Ut paginis oppidò paucis clarius ediſſerit arcana Divinitatis, quàm prægrandibus alii Voluminibus! Ut Adverſarii acumen contra ipſum plerumque pugnare oſtendit, & vecordem Proteum eludere prohibet aurea vincula, quæ ipſi innectit! Jamque hic per ora virorum volitare conſuetus collapſis nunc pennis humilis jacet. Naturam quæris; aut artem? Utrâque prodigioſus dicitur Pallavicinus: cumque alios cæteris Operibus

Abſque hoc conſortio profligari nequiviſſet Petrus Suavis.

ribus vicerit, una ſe ipſum in Hiſtoria vincere perhibetur: cumque fœcunda ipſius mens plurima ediderit, hoc præ cæteris ejus Opus immortale futurum putatur, ſupra quod, ut inquit ille, ſecula cana palleſcent, eò quòd idem cum maximarum rerum pondere diſertum eloquium mirificè ditet. Has niſi in eminentiſſimo Theologo dotes Maximi Pontifices inveniſſent, hucuſque ab aſperrimi hoſtis Suavis ludibriis integerrima Religio fortè traduceretur. Et erit, qui neceſſariam Divinæ Scientiæ Magiſtris Rhetoricæ Artis cognitionem abſolutiſſimam neget?

Quot porrò ſcribenda ſuperſint, quæ Oratoriæ, ac Poeticæ Facultatis cum Theologia conſpirationem requirant: utque Sanctiſſimi Exemplo Auguſtini, qui Facundiam, & Eruditionem Ethnicorum in ipſos retorſit in Divinis Libris de Civitate Dei, Rhetoricis coloribus exornatum Theologicum Opus in Recentiores Hæreticos exarandum ſit, qui humaniorum lepore literarum ſe in animos inſinuarunt: iidemque contemnunt Stylum, quem Scholaſticum dicimus: utque alio in Opere Theologiæ arcana Poetico melle ſpargenda ſint, quia Didaſcalico aliàs Carmine ſtatui, nunc dicere ſuperſedeo. Scribenda ſuperſunt plurima exigentia nexũ hunc.

Vos interim, egregii Adoleſcentes, quorum in vultu fulget experrecti animi vigor, ite, quò vos inclyta mentis vis invitat, & illuſtres animos perpetuo cultu exercete. Nunc primùm ad dulces Muſarum Parænesis.

PROLUSIO XII.

Ad Ciceronem Demoſtheni anteferendum ipſi Græci adiguntur.

HAberi frequenter in Parnaſo de nobilibus Diſciplinis, & arte regnandi Comitia, & plurima, quæ mortales peccant in erudita, civilique Republica, coargui ab emenſis ævum Sapientibus Viris, acutus Auctor lepidè comminiſcitur. Ejus exemplo habitum in Suadæ Regia certamen Oratorum referre juvat, quo veterem controverſiam plurimi recoquentes de Principatu Facundiæ, multi eumdem Demoſtheni, nec pauciores Tullio adjudicabant. Mirum in modum animis blanditur Imperium; ideoque illius expertes umbratili tamen ejus imagine paſcuntur, aut carpendo Reges, aut de unius ſupra alios Regnatores præſtantia diſſerendo. Quemadmodum ergo in conclavi Laurentii illius Medicei, qui profugas Muſas primus Italorum humaniſſimo excepit hoſpitio, Regnorum pondus explorabatur, ita in Præſidis Oratorum Divæ Regali Aula pretium facundiæ, quæ in Athenienſi, Romanoque Foro, & Curia dominata olim fuit,

Ficta hujus Proluſionis occaſio.

 dubia

Digitized by Google

dubia lance ſuſpendebatur. Cum gliſceret pugna, juſſi ſunt a Suada Eratoſthenes Cyrenæus præcipuus Demoſthenis laudum aſſertor, & Caſſius Severus Ciceronis vindex, in concionem e roſtris proferre, quæ ſuæ conſentanea cauſæ viderentur. Quæ pro Demoſthene dixerit Eratoſthenes, ex iis, quæ illum refellens pro Tullio reponet Caſſius, comperta erunt.

Juſſi a Suada Eratoſthenes orare pro Demoſthene, Caſſius pro Cicerone.

Caſſii Eratoſthenē refellentis Exordium.

Fruſtra videri poſſim in arenam deſcendere, certamen gloriæ pro Tullio contra illos, qui Demoſthenem depereunt, ſubiturus, cum triumphum jam cecinerit eruditus hoſtis: & Pœana, ſi Superis placet, inaudita parte pangere aggreſſus neſcio quas Atticas, aut verius Bœotias Muſas induxerit. Contendere durum eſt cum victore, inquit Horatius. Arduum ne etiam fuerit cum illo decertare, qui ſe victorem gratis jactaverit ante pugnam? Græcis ingenioſiſſimis viris, & eloquentiſſimis de facundiæ palma litem intendere, periculoſæ plenum opus aleæ profectò erit. Ad hæc cum Demoſthenis aſſeclis bellum ſuſcipere quiſpiam non perhorreſcat, cujus parentem Machæropœum dixerunt Athenienſes, eò quòd magnus maximorum artifex gladiorum fuiſſe perhibeatur, & ſervorum manus habuiſſe in hoc conflandorum enſium artificio planè dædaleas? Enimverò animum deſponderem, niſi fiducia cauſæ me ad dicendum accenderet, quam dum alacris ſubeo, faventes mihi pro veſtra humanitate aures præbete, Judices ſapientiſſimi.

Pal-

Palladiâ Demoſthenis Patriâ triumphat Eratoſthenes, cum tamen Pœanienſem illum fuiſſe memoret Theopompus. Sed eruditus Athenis fuit in Urbe ingeniorum altrice, ac Regia Sapientiæ? At Romæ Arpinas Tullius, in theatro videlicet fortaſſe non impari, in quo facundiæ ſtudia flagrabant: in Republica florentiſſima, & latius imperante, & in qua maxima erant eloquentiæ propoſita præmia. Quod ſi ſplendor Urbium Artes, præſertim forenſes, alit, majus certè a majori in Europam, Aſiam, & Africam protenſo Urbis imperio alimentum ſuſcepit aurea Ciceronis lingua, illius præſidio ad honores ampliſſimos, & ad ipſum Conſulatum evehi, ardentiſſimo ſtudio geſtientis.

Præfertur Roma, quæ Tulliũ excoluit, Athenis, quæ Demoſthenem.

Si verò plurimùm ad excolendum dicendi artificium conferre potuit Græcia, hoc certè Athenæ ipſæ, ac Rhodus Tullio contulerunt: quibus in urbibus diſertiſſimis quo plauſu fuerit idem in cælum elatus, Græcè, ac Latinè perorans, quibuſque lachrymis Apollonius Molonis ſuis eripiendum ab illo facundiæ Regnum indoluerit, Plutarcho Græco Auctori narrandum deſtituo; neque enim hæc in Parnaſo, in Græciæ ſcilicet ſinu, ſunt a me vulnera refricanda. Illud ſolùm adjicio, exprobrari certè Romam Ciceroni non poſſe.

Ipſa Græcia Ciceronem admirata eſt, græcè, ac latinè peroràtem.

Quæ plurima de laudibus Demoſthenis, non inſtituta interim cum Tullio comparatione, ſunt recenſita, libens excipio. Quin ultro, prætermiſſas ab Eratoſthene, in illum congeram dotes, Iſocratis nimirum flores,

Demoſthenis Præconia Caſſius cõfirmat.

flores, Hyperidis mella, Æſchinis pondus, Phaleræi robur, Iſæi flumen, fulmina Periclis. Neque enim Pitheam audio, qui minimè ingenioſiſſimum fuiſſe affirmat. Pernego, quæ relati a Chœronenſi Philoſopho plurimi Græci Auctores in illo criminantur, auſterum præſertim, ac durum appellantes: Demadem, dicentes, ubi naturam ſuam ſequeretur, Demoſtheni præfulſiſſe: ac ſuperatas ab extemporali illius dictione hujus lucubrationes, & apparatum: & eum quidem Athenis dictum fuiſſe, Theophraſto Judice, Demadem ſupra Athenas. Acriorem præterea viſum in dicendo Phocionem, teſte Polyeucto Sphettio; imò Demoſthenem amicis faſſum, cum dicere Phocion adoriretur: Mearum ſecuris Orationum exurgit. Tullius verò latinis Oratoribus facundiæ coronam ſine dubio præripuit.

Negat ea, quæ contra illum alii protulerũt.

Magnus quidem Demoſthenes, ac diſertiſſimus fuit, niſi potius illum facundiæ Numen aliquod compellemus. Ex illius Orationibus pulcherrima illa cenſetur, quæ magis in longum producta, ut Tullii verbis utar. *Sed hæc* illi attributa præconia laudes interea non hebetant Ciceronis. Profectò ſi ex communi doctorum proloquio, ut Quintilianus inquit, ſubtrahi nihil Demoſtheni, nihil adjici Tullio poteſt, huic decerni videtur Eloquentiæ Regnum; utcumque enim nihil alteri adimi ſine cauſæ incommodo queat; at certè non conſtat, nihil ab illo prætermiſſum, quod cauſæ conferret. Quod ſi nullum Ciceroni verbum ſuperaddi valet,

Ex eo, quod nihil adjici Tullio poſſit, Demoſtheni anteferẽdus eſt.

omnem

Digitized by Google

omnem liquet ab illo facundiam exhauſtam fuiſſe. Inani porrò eumdem copia minimè luxuriare, adeo præ me fero, ut ultro in me recipiam partes ineluctabilibus argumentis efficiendi, breviſſimum illum Oratorum videri poſſe, eò quòd in illo redundet nihil.

At curtum ſermone rotato enthymema Demoſthenes frequentiſſimè intorquet. Et quiſpiam principem ratiocinandi laudem invidet Tullio, qui ubique in ipſis etiam Orationibus philoſophicum ſpirat ingenium? Præter Opera, quibus intimum a ſe aditum philoſophiæ ſacrarium oſtendit, quod minimè Demoſthenes præſtitit, Lepores, & Charites, vim in motibus animi concitandis, perorandi artificium, in Tullio majus fuiſſe, communis Sapientum opinio fert.

Eximiæ Tullii dotes.

Sed ipſam in utroque Artis naturam expendere aliorum munus eſto, & perarduum quidem, ut prudenter Plutarchus animadvertit. Quod certè parta ab utriuſque facundia ſuæ Reipublicæ commoda comparemus, omnibus indulgendum, & quodammodo e prole metiamur parentem. Prius tamen curſim diluenda labes inuſta Tullio, eò quòd plurima decerpſiſſe a Demoſthene, ſtrenuè dicatur. Vetus hæc eſt omnium inſimulatio, qui alios ævo ſunt conſequuti. Non ego ſelectos dicam a Demoſthene ſummo ſtudio veterum Græcorum Oratorum flores, præſertim Iſocratis, & Alcidamantis, a Callia Syracuſano clanculum acceptos: nec inficiabor, ullum in Tullio eſſe colorem

Multò magis Romanæ Cicero Reipublicæ profuit, quàm Demoſthenes Athenienſi.

Nihil obeſt, quod nonnulla Tullius ab alio decerpſiſſe videatur.

De-

Demoſthenis. Illud ſolummodo affirmaverim, quod cum eædem ſæpe controverſiæ naſcantur: cumque optimi, ut inquit ille, Auctores optima occupaverint, quæ cæteroqui aliorum etiam animis occurriſſent, optima relinquere iniquè cogentur poſteri, ſi preſſis ab aliis ante veſtigiis inſiſtere formidaverint. Similia quædam Demoſthenis ornamentis in Tullio niteant, dum aliis pariter conſimilia ſint, quæ innumera primus excogitavit. Patebit, non ab ingenii egeſtate, ſed ab ipſa cauſa, quam agitabat, compulſum fuiſſe ad quędam Demoſtheni uſurpata minimè rejicienda.

Præſtant exitus rerũ, & facundiæ prœmia Tullio collata.

Ad exitus rerum, ad facundiæ prœmia, ad emolumenta Reipublicæ allata, hoſtem provoco. Tuo ne illi primas Athenis facundia contulit? At Ciceroni Conſulatum, ſeu verius Dictaturæ vires primùm, perpetuum ferè deinde arbitrium Urbis Romæ, terrarum Orbis Dominæ, præbuit eloquentia. Græciam in Philippum Demoſthenes concitavit? At ipſius hoc Græciæ rationibus manifeſtè conducebat. Variis fluctuante ſtudiis Senatu, Populoque Romano, clandeſtinis hoſtibus publicæ rei, quibus tamen plurimi favebant, Cicero bellum indixit, inque illos exacuere commune odium valuit; licet quoſdam ex iis potentiſſimi Cives, & diſertiſſimi Oratores tuerentur, ut Catilinam Cæſar. Populo ſuaſit, ut ſua ſibi alimenta ſubtraheret in controverſia de Lege Agraria? In Clodios, Piſones, Gabinios, Catilinas, Antonios, velut hoſtes Patriæ,

Patriæ, Urbem erexit: in quem ultimum ſcriptas Orationes meritò Philippicas nuncupavit, quia majori fortaſſe gloriæ ipſi fuit in hunc Romam, quàm Demoſtheni Græciam in Philippum armaſſe.

Retorquetur laus Demoſtheni attributa, & ab Eratoſthene Tullio negata.

At enim ejuſdem aurum rejecit amore Patriæ incenſus. Hanc ego nunquam detererem laudem, neque contra quicquam ſubjicerem, cum extra præſentem quæſtionem ſit, niſi Tullio Eratoſthenes improperaret præconia Cæſaris Dictatoris. Philippi quidem muneribus labefactatus non fuit amantiſſimus ille Patriæ Demoſthenes tuus. Sed (prçter pretium ab utraque invicem pugnante parte ſuſceptum, ut pro Apollodoro diceret in Phormionem, hic verò Apollodorum retunderet tradita ſibi clanculum declamatione ab eodem Demoſthene,) Harpalum ab Alexandro profugum Athenis recipiendum cenſuit, ne in illum diceret, anginâ prohiberi ſe ſimulans, magno cum Græciæ diſcrimine, viginti ejuſdem talentis, & aureo corruptus calice: quo nomine turpiter exulavit; cum Ciceroni exilium pepererit defenſa ab improbis civibus Roma.

Summus in Tullio amor erga Patriã.

Hujus amor illius facundiam lactavit: pro hac ille frequentiſſimè impiorum civium telis pectus objecit: & meritò in Divina Philippica gloriatur, fato quodam fieri, ut nemo annis viginti Reipublicæ hoſtis fuerit, qui non bellum eodem tempore ipſi quoque indixerit. At Cæſarem everſorem Libertatis commendavit? Videlicet cum, eadem libertate ſubverſa, nihil Urbis rationibus eædem

laudes

laudes officerent. Cæterùm cujus, præterquam Cæſaris,ſanguinem in campis Pharſalicis Ciceronis mucro ſitivit? Præconia Cæſaris optimis Civibus, & amiciſſimis Romæ Regibus, ſalutem contulere. Et maximus quidem Tullii Triumphus cenſetur, quod maximum Oratorem Cæſarem,cui artificium omne dicendi compertum erat, debellare potuerit; quamvis idem, præjudicatâ jam Ligarii causâ, Ciceroni aures animi tantùm gratiâ dare, mordicus decreviſſet.

Laudatæ Demoſthenis generoſitati Tulliana præfertur.

Mortem a Demoſthene ſuſceptam ultro concelebrent, quibus illuſtre decus videtur. Gladiatoris hæc, non Oratoris, eſt palma. Prudentiſſimè Cicero ad Brutum fugam ornabat, cum ab Octavio proditus, interceptus ab Antonii ſatellitibus fuit. Strenuus demum fuerit potando venenum Demoſthenes: certè fugam a prælio turpiter arripuerat projecto clypeo: & ſuſcipere detrectavit Legationem ad Alexandrum, cui veluti puero inſultaverat. Cicero Exercitibus prefuit, & re fœliciter geſta ſalutatus fuit Imperator.

Delibavi, Judices, quædam, quæ cauſa poſcebat. Cæteroqui controverſiam abrumpere malo, quâm perorare. Fuerit ſanè uterque maximus, ac prope Divinus: ad quem exornandum natura, virtus, & fortuna ſplendidum certamen injverit: ſuaſque utrique divitias omnes Regina cordium Suada contulerit. Utri verò liberalior extiterit, quis coram ipſa Suada ſtatuere audeat?

PRO-

Digitized by Google

PROLUSIO XIII.

Ab argumentis, quibus Morum Philoſophiam impetunt Sapientiſſimi Viri, ejus gloriam plurimùm augeri.

NObilis alicujus Scientiæ magiſterium aggreſſi in ejus aliquando commendationem effunduntur, nec deſunt, qui ex innato cuilibet amore operis ſui cæteris omnibus illam anteferant, Auditores Religione, ac Sapientia præſtantiſſimi. Ex iis celeberrimus, quique Romanâ deinde Purpurâ inclaruit Vir, cum varias prius illuſtres Facultates in hoc Athenæo profeſſus eximiè fuiſſet, atque noſtram ipſam Doctrinæ Morum diſceptatricis egregiè ſpartam pertractaſſet, præferre ſemper aliis conſuevit illam, quam tunc excolendam præ manibus habuiſſet. Lepidum hoc in illo videri potuit, qui traditam prius Philoſophiæ, quæ univerſam Naturam contemplatur, palmam ejus deinde ipſemet e manibus rapuit, ac Morali vindicavit, atque huic ademptam poſtea tribuit Divinorum Arcanorum Scientiæ. At ego adeo procul ſum a conſilio decre-

cretoriam pugnam inter pulcherrimas Diſciplinas, velut olim certantes Idæo in monte Divas, inſtituendi, ut licet Socrates dixerit apud Platonem hanc unam eſſe dignam cui addiſcendæ ſtudium ſolertiſſimum impendatur, atque ipſe Plato ingenioſiſſimis confecerit argumentis deteriorem ignoratione ipſa quamlibet eſſe cæterarum rerum Scientiam in eo, qui profundâ noſtræ notitiâ deſtituatur, tamen & de aliarum ego dignitate deteram nihil, & parcam eas innuere laudes, quas plurimis poſſem e fontibus in noſtram abſque ulla comparationis invidia derivare. Illa solùm conabor evertere, quibus Maximi Viri hanc infra reliquas abjicere adorti ſunt, eò quòd non hæreat in cognitione, ac æſtimatione rerum, ſed conſummationi operum addicta iiſdem quodammodo famuletur. Hæc porrò, quæ contra nos afferri ſolent, quæque nullius eſſe ponderis enitar evincere, quia pleraque petuntur ab Ariſtotele, nolim opinetur aliquis me illius alioquin ductum in tractatione rerum minimè ſequuturum; nunc enim in Proluſione moliri aliquid licet contra ipſum ſcientium omnium Magiſtrum. Urgebo igitur, Doctrinam de Moribus ad Virtutem conformandis, utcumque ob alias cauſas conſpicui nihil haberet, at ob eas certè, propter quas aliis ſubjicitur a Sapientiſſimis Viris, videlicet quia ſervit hominum commodo, inter cæteras eminere, novaſque idcirco artes excogitandas, ut eadem in poſterum multò plura pariat emolumenta publicæ rei:

Socrates celebrat Moralem Philoſophiam.

Refellam, quæ contra illā dici ſolent.

rei: quæ artes, quales futuræ ſint, oſtendetur.

Singula infringenda ſunt, aut etiam retorquenda, quibus impetimur, argumentorum tela. Poſtquam Ariſtoteles in admirabili Exordio Metaphyſicæ præfatus fuit de infuſa hominibus a Natura cupiditate ſciendi, ac de ſerie, qua neceſſariæ primùm Artes inventæ ſunt, deinde aliæ conducentes ad vitam jucundius tranſigendam, ac demum Scientiæ tum in una contemplatione conſiſtentes, tum alicujus operis effectrices: primas nulli utilitatis aucupio mancipatas affirmavit eſſe omnium nobiliſſimas, quia præſtantiorem ſeligere contemplationis materiem potuerunt: qua Seneca quoque de cauſa tantùm eas dixit aliis antecellere, quantùm humanis divina, ſique ab iis addiſcendis homines prohibendi eſſent, fruſtra illos ad agitandam vitam admiſſos fuiſſe. Earum ſolummodo Profeſſoribus inditum fuiſſe, Philoſophus ſubjicit, Sapientum nomen. Eas ita cæteris imperare, ſicuti Liber Servo, quia hic ad alienum bonum dirigitur, cum alter ſuum ſolummodo, dum operatur commodum ſpectet, aut ſicut idem Dominus Oeconomo dominatur, (quæ ſecunda Comparatio affertur initio Libri primi Magnorum Moralium,) licet enim hic aliis præcipiat famulis, omnibuſque ſe domeſticis rebus immiſceat, nihil tamen horum præſtat in gratiam ſui, ſed cuncta ad quietem Domino comparandam, ne tenues curæ a gravioribus illius mentem negotiis detorqueant.

Inutiles Utilibus Scientiis aliqui præferunt.

Sapientes appellant Inutilium Profeſſores.

R Ita

Ita Præſes Morum Doctrina leges imponit animi Motibus, ut contemplatrix Scientia omni ſoluta vinculo eniti poſſit in ſublime pennis ingenii. Eâ demum unâ Sapientiâ nihil ſolicitâ operum gerendorum, pronuntiat Ariſtoteles primo Ethic: nos aſſequi poſſe Fœlicitatem, quam neceſſe eſt ſibi ipſi ſufficere. At, quæ Facultas finem ſibi ſtatuit bonum aliquod a ſe diſtinctum, & eſt utilis ad idem aſſequendum, ſibi profectò ipſi non ſufficit. Fœlicitas igitur inveniri nequit in cognitione utili, cujuſmodi eſt illa, quæ tendit ad opus perpetrandum, ſed ſolùm in Speculativa Utilitatis omnis experte.

Fœlices illos exiſtimant.

Univerſum ſpectaſtis contra nos inſtructum rationum agmen. Sed ò verè dictum alibi ab Ariſtotele *peſſimos eſſe Sapientum errores*! Non eò ſolùm videlicet, quod maximam aliis perniciem creent, ſed etiam quòd ſi ſemel a vero Sapientes recedant, ex præſtantis impetu ingenii palmarem in falſitatem abripiantur. Agite: ſingula breviter argumenta contra nos in aciem diſpoſita expendamus: cum Agamemnone ſcilicet quodam, Menelao, gemino Ajace, Diomede, ipſoque, ut dici ſolet, Achille congrediamur. Non inani ſpe lactor, perſonatos Heroas deprehendendos eſſe Therſites. A ſiti ſciendi, & a ſerie, qua neceſſariæ primùm, ac deinde oblectantes Artes, ac Scientiæ repertæ ſunt, profectò contra nos extunditur nihil. Num verò vulnus aliquod nobis infligitur a Sapientum Appellatione iis tantùm attributa, qui Doctrinas ad vitæ diſciplinam ineptas

Sed Peſſimi ſunt Sapiētū Errores.

tas conſectarentur? At pernego Nomen hoc adhæſiſſe tantummodo ærumnoſo cuidam Arceſilæ, ac aliis, qui ægroti veteris, ut inquit Perſius, meditabantur ſomnia in una poſitarum extra nos rerum cognitione verſati. An non ſeptem illi, quos univerſa Græcia Sapientes venerata eſt, adepti ſunt famam nominis immortalem propriarum quadam teſſera ſententiarum prælucentium humano generi ad Fœlicitatem contendenti, atque ab utilitate ſejunctam Sapientiam contempſerunt? An non mortalium Sapientiſſimus ab Oraculo habitus fuit Socrates, cui certè frigidus non obſtiterat circùm præcordia ſanguis, ne ad Naturæ fontes poſſet accedere, ſed pertæſus inanis laboris, quo inter ſe digladiantes Philoſophi certi nihil de aliarum rerum Cauſis, ut ipſius quidem ſententia erat, aſſequebantur, totum ſe contulit ad ſtatuenda Præcepta de animo ad Virtutem excolendo?

Sapientes potius dicti Morales Philoſophi.

At illuſtriora, quæ menti objicerentur, ſeligere potuerunt alii ad vitæ commoda, utilitatemque mortalium minimè reſpicientes, ac Divina præ ceteris elegerunt: quo nomine Moralis Philoſophia tantùm alteri cæleſtia contemplanti poſthabenda eſt, auctore Seneca, quantùm humana Divinis? Si Sapientia, qua noſtri nunc Theologi ornantur, deſcenderet in certamen, aliò declinandum eſſet, ac oſtendendum, pleraque Sacris Literis divinitus exaratis, aliiſque per manus traditis, cæleſtibus Arcanis, Pontificumque, & Conciliorum auctorita-

Non eſt illuſtrius id, quod alia Philoſophia contemplatur.

Digitized by Google

ti magis, quàm humanæ rationi, a Divinæ Scientiæ Magiſtris deberi, ac plurima noſtris ex areolis in Scholaſticorum Theologorum viridaria fuiſſe translata ad humanos Actus, ad Leges, ad Virtutes, ac Vitia, atque ad hominis Fœlicitatem ſpectantia; a Moralibus verò Theologis decerni quidem quid permiſſum, quid vetitum ſit, & plerumque ipſos non immorari in affundenda luce pulchritudini Virtutum, & Criminum deformitati, adeoque augendo nativo ad honeſtatem illicio. Sed, utcumque veræ nunc Theologiæ triumphus adjudicandus ſit, quid de materiæ a ſe pertractatæ præſtantia gloriari potuerunt Ethnicæ Superſtitionis tenebris involuti Philoſophi, cum quibus in præſens congredimur? Quid ex procreatis rebus defigendam in ſe mentis aciem laceſſere valuit illuſtrius Homine præclarè ſe ipſum, Domum, ac Rempublicam temperante, natoque ad exercendam Virtutem, & acquirendam Fœlicitatem, ad quem finem obtinendum quid cætera omnia conferre poſſint, noſtra facultas inquirit? De Diis verò tam ſtolida commenti ſunt, ut ea præſtiterit ignoraſſe. Sique nonnulli aliquo veræ Divinitatis fulgure perſtricti ſunt, quam Cauſarum Cauſam Indagatores Naturæ ſuſpexerunt, eamdem Inſtitutores Morum compererunt eſſe Regulam honeſtatis, Legum Originem, Supremum Bonum, & Hominis eam contemplantis Fœlicitatem. Quæ igitur noſtra rimatur Facultas, nihil decedunt aliis, quæ cæteris diſciplinis addicti venati ſunt:

Plurima Theologi mutuantur a Morali.

Inepta erat Ethnicorũ Theologia.

Morales aſſequuti cognitionẽ Dei.

ſunt: ac proinde verborum phaleras jactat, qui fruſtra indultam vitam affirmat non ingreſſuris in Sacrarium Speculantis aliarum rerum Naturam Sapientiæ. Numerus ne fuit, & fruges conſumere natus Seneca ipſe, quouſque aurea documenta Virtutum in Epiſtolis ad Lucilium, aliiſque Moralibus Libris congeſſit, ac tunc ſolummodo Vir cæleſti animari flamma dignus evaſit, cum ſcribere Naturales Quæſtiones incæpit? Num contra in ſtipitem degeneravit Socrates, cum profeſſus cæterarum rerum inſcitiam perpetuò de Moribus diſputavit? Stipites habendi ſunt, quotquot de Materia prima, ejuſque Appetitu, de Modis, de Vacuo, de partibus Animalium, de lineis, & angulis, non altercantur; ſed Moralem, Oeconomicam, Politicam egregiè callent? Inter Belluas referendi, qui nil conferentium ab publicum bonum inſcii doctrinarum, mirificè tamen Exercitibus, aut Regnis præſunt?

Impugnatur Seneca extollens inutiles Scientias.

Verùm enimverò Servi ſolummodo ſors hujuſmodi hominibus contigit, aut demum, ſi malimus, Oeconomi, abjectam quorum indolem repræſentat Scientia vtilis operi perficiendo, cum aliæ ſibi tantùm ipſis natæ, ac uſui nulli aptæ, Domino comparentur? Siccine? Non ego reſponſionem mutuabor ab iis, qui ex diſcrimine inter Bonum, ſeu Finem, qui appetitur, ac Perſonam, cui Bonum, ſeu Finis idem optatur, quædam expiſcantur, ut ſervilem a noſtra Facultate conditionem excutiant; ſed alia multiplici, eaque regia manifeſtiſſimę veritatis via eam-

Injuſtè Moralis cōparatur Servo, aut Oeconomo.

Summum inter hæc Diſcrimen.

dem aſſequar metam. Quæ proportio hinc Servum inter, aut Oeconomum, ac Dominum: inde Moralem inter, ac alias Scientias intercedit, Deus immortalis? Domum illi non incolunt in gratiam ſui, ſed tantummodo, ut Domino famulentur. Ut Domi hæreant, formati non ſunt a Natura, & optima ſine illis haberi poſſet Oeconomia. In ædes ad arbitrium Domini ſtipendium ſolventis excipiuntur, dimittuntur ad ejuſdem nutum: illis demum a Domino imperatur. At Morum Scientia eo regali cultu induit prætorium Animi, ut illud incolere promereatur gratiâ ſui, & non aliarum ſolummodo inutilium doctrinarum. Naturæ Auctor cum florere honeſtatem in hominibus velit, profectò iis ineſſe amat, unde honeſtas germinet, Diſciplinam. Morali aditum ad mentem aliæ Scientiæ minimè pandunt: earum illa ære non vivit: exilium illi præſcribere nequaquam poſſunt: adeo demum illi non imperant, ut potius eadem præcipiat homini (quemadmodum ipſe Ariſtoteles cap. 2. lib. primi Ethicorum animadvertit) ut uni, vel alteri, vel nulli potius ex inutilibus Scientiis addiſcendæ ſtudium adjiciat, ideoque eſt Arbitra cæterarum. Si ergo inter ſe Scientiæ conferantur, mortalium commodo nata Moralis apertè præſtat reliquis Utilitatis nihil pariturís.

Etiam noſtra Scientia contemplatur.

Porrò ſi expendatur id, quod ſolummodo contemplandum aliis, noſtræ verò Scientiæ opere ipſo complendum objicitur, inficior, hinc ſequi noſtram reliquis ideo ſub-

ſubjiciendam. Longiſſimè primùm abeſt a verò, quod Morum Doctrina expeti ſolùm queat, ut ſerviat operi perpetrando, perinde ac Famulus, & Oeconomus, tantummodo quæruntur, ut Domini voluntati obſequantur. Cum præclara ea ſint, in quæ ampliſſima hæc Facultas tendit, & eorum plerumque Cauſas, & Proprietates certò decernat, conſentaneum eſſet ejuſdem dignitati, ut ad illam animo penitus hauriendam ſumma contentione, ac nervis mentis omnibus nos ipſos intenderemus, licet nihil collatura eſſet ad opus ullum implendum. Speculationem igitur quoque, atque adeo ſe ipſam, neque Praxim tantùm, ſuum veluti Finem, ſpectat Morum Scientia; ideoque nihil illi cum Servo, aut Oeconomo commune eſt.

Aliæ quoq; Scientię diriguntur ad opus implẽdum.

Neque verò cæteras diſciplinas in ſe ipſis hærere, ſicut in ſe quieſcit Dominus, & ad opus non dirigi, unquam indulſerim. Niſi ſemper ipſæ in ſejunctum a ſe ſcopum collineantur, at ſemper in illum jaculantur earumdem Profeſſores. Quæ aliarum dicitur Janua, certè ut ad alias viam aperiat Scientias, molitur Logica. Laborat non rarò Phyſica Medicinæ, vel Theologiæ poſtmodum adipiſcendæ, cui pariter Sacræ Scientiæ animum præparat, & quodammodo ſolum mentis ſubigit Metaphyſica. Militari frequenter, ipſique Mechanicæ, Matheſis operam ſedulò navat. Pontificii, ac Cæſarei notitia Juris Forenſibus Cauſis enodandis, ac Populorum Regimini: Theologia,

quę Mores inſtruit, iis juxta Dei, Eccleſię, Pontificum leges conformandis : quæ pugnat cum Hoſtibus Fidei, eiſdem ineluctabiliter coarguendis: atque ipſa Scholaſtica, divinarumque Interpretatio Literarum, cognoſcendæ melius, & ardentius amandæ Divinitati.

Et hoc inquirunt earum Profeſſores.

Neque ſubtexere omiſerim, quod ipſi aliarum Tractatores diſciplinarum (quamvis aliquando cavere plurimùm videantur, ne operis quicpiam, ac fructus ex ipſis manet, dum tot inanes agitant controverſias, præſertim de iis, quæ in alia Providentiæ ſerie poſſent contingere, aut omnino non poſſent, quaſi eò præclarior futura eſſet, quò inutilior, eorum ſedulitas,) ut ſibi tamen labor ſuus proſit, ſtudiosè curant, & diverſum aliquem ab ipſa ſuæ acquiſitione Scientiæ Practicum, ut dici ſolet, finem pręfigunt ſibi: ſive illam nobilibus in Exedris edocendi: ſive, quæ pręclaram Doctrinam conſequuntur, Lucra, & Honores. Oppidò paucos demum reperies, qui ſaltem non opinentur, veriſſimè dictum fuiſſe:

Scire tuum nihil eſt, niſi, te ſcire hoc, ſciat alter:

quique Scientiis, quæ appellantur inutiles, eo ſolùm ſtudio potiri contendant, ut earum Poſſeſſores evadant, nec ullius alterius humani, aut Divini compendii deſiderio incendantur. Quare ſi reliquæ facultates Domino, ac noſtra Servo, aut Oeconomo conferenda erat, eò quòd cęteræ inquirantur, aut quęrendæ certè ſint, ſui tantùm gratiâ,

noſtra

Digitized by Google

noſtra verò ſolummodo in gratiam operis, proportionem omnem evanuiſſe apertè videtis.

Princeps, & non Oeconomus, exhibetur a Morũ Philoſophia.

Acquieſcam in repulſo probroſæ comparationis dedecore? Affirmo a Morali Philoſophia referri Principem, ab aliis verò Scientiis, quas lucro nulli verti poſſe Adverſarii gloriantur, eos e Populo repræſentari, qui nullo in opere deſudant Reipublicæ profuturo. Pronuntiantis fiduciam admiramini? At quæ natura Principatus eſt, niſi ut, qui in ſe ipſo nimium quantum appetitur, idem ſit optandus ad publicum bonum, atque ad hoc Divino conſilio inſtitutus, ac neceſſarius: idem cæteris omnibus imperet: Leges, ac Jura cunctis diſtribuat: Artes foveat, atque Scientias: his excolendis quoſdam, Militiæ alios addicat, prout magis cenſeat expedire: ea demum omnia præſtet, quæ ad Moralem in ſingulis hominibus pertinere oſtendimus, meritam per ſe ipſam rapere omnium amores; deſtinatam, ut in hominum animis regnet, ab Auctore Naturæ, ac neceſſariam, ut, quibus aliis facultatibus cura ſit impendenda, præſcribat? At, qui ſuas inutiles eſſe doctrinas jactant, (cum e dominanti, quem inſederant, gloriæ curru fuerint excuſſi,) quì conquerantur, eò quòd illos cum Populi fucis publico nihil bono collaborantibus comparaverim? Cæterùm quid officiat dignitati noſtræ Scientiæ optimè regendorum ſolicitudo Morum, ſi Principis præſtantiæ ſupra omnes adimit nihil triplex illa præclara Servitus, qua famulatur

latur primùm Reipublicæ, tum tempori ad aliorum commodum inſumendo, ac Negotiis perpetuò, ac laborioſiſſimè accurandis?

Nobiliſſimę ſunt res, quęUtiliſſimæ.

Atque hìc Univerſitatis mihi ſcenam aperiri video ad demonſtrandum uberrima quidem Inductione, ſed perbrevi, quò nobiliores ſunt res, eò plus illis Utilitatis ineſſe, ut proinde ſpecies omnis veri detrahatur Argumento, quo Stagyrita, & Cordubenſis,Philoſophi conficiebant eas eſſe Scientias illuſtriores, ex quibus fructus, ac præſidium nullum redundat in hominum genus. An non prçſtantiſſimæ inter res inanimas, eædemque percommodæ ſunt, Aurum, Margaritæ, Sol, Sydera, ipſique Cæleſtes Orbes? Erit verò, qui ſomniet nobilius cenſendum fuiſſe Aurum, ſi fulgeret ſolummodo, neque tot præterea humanis eſſet uſibus opportunum? Pulchriores, majorique habendas in pretio Margaritas, niſi tot medicis, & cor exhilarantibus virtutibus inclytæ eſſent? Suſpicienda magis, ut majoribus prędita dotibus, Solem, Sydera, Cæleſteſque Globos; niſi plurimùm influerent in ea omnia, quæ infra Lunam jacent, vel progignenda, vel conſervanda? Sterilibus, (ut, quæ infimâ vitâ vegetantur, attingam) quis unquam poſthabuit fœcundas Arbores? Inter ſenſu verò, aut etiam ratiocinatione pollentia, cæteris Animantibus mirificè præſtans Homo reliquorum pariter eſt Utiliſſimus, imò aliis omnibus neceſſarius; niſi enim condendus ipſe fuiſſet, neque procrea-

ta

ta fuiſſent Elementa cæterorumAnimantium ſedes. Deus ipſe immenſus infinitæ perfectionis Oceanus non ſolùm fons eſt Utilitatis omnis, quæ vel ab ipſo tantùm, vel a procreatis rebus in alias proficiſcitur, ſed iiſdem penitus neceſſe eſt Divinum Numen exiſtere. Affirmet nunc aliquis eas eſſe præclariores Scientias, quæ nihil afferunt lucri, ſi neque Doctrinæ hujuſmodi inveniuntur: ſique reperirentur, oſtendimus, committendo noſtram facultatem cum aliis, cæteraque omnia percurrendo, augeri Nobilitatem, ac Præſtantiam rerum ab emolumento, quod procreant.

Moralis prę aliis Scientiis ducit adFœlicitatem.

At enim illæ cæteris præſtant Diſciplinæ, quæ afferre mortalibus poſſunt Fœlicitatem. Eæ verò ſolummodo ſunt Scientiæ hominum commodo minimè proſpicientes, nam quæ tanquam Finem inquirunt Bonum aliquod a ſe diſtinctum, videlicet Facultates opportunæ ad illud aſſequendum, minimè ſufficiunt ſibi, adeoque nequit earum partus eſſe Fœlicitas, quæ in ſe ipſa conquieſcens extra ſe nihil venatur. Hiccine eſt argumentorum Achilles? At Heros hic frequentiſſimè ab Homero appellatur, rectiſſimis pedibus velox πόδας ὠκὺς Α᾽χιλλεὺς; cum contra pedibus omnibus claudicet, & penitus corruat, quam audiviſtis, argumentatio. Verè ſolummodo dictum, a Fœlicitate numeris omnibus abſoluta nihil extra ſe ipſam optari. Sed hanc in volucri mortalis vitæ periodo reperiri quis unquam Sapiens affirmavit? Quis non aſſenſus potius fuit di-

terim, atque pulcherrima objiciuntur de rebus illis, quibus opere impletis (ſi prætere a Theologicas Virtutes divinitus infuſas animo excipiamus) ad vitam beatiſſimam enitamur.

Eò pulchrior erit, quò utilior, noſtra Sciètia.

Perpetua ratiocinatione confecimus majorem affundi ſplendorem Morali Philoſophiæ ab iis ipſis, quæ ad ejus pulchritudinem nebulis involvendam Viri alioqui Sapientiſſimi excogitaverant. Jam verò cum conſtet pulchriorem illam fore, quò uberiorem utilitatem ſit paritura, indicandæ ſunt artes, quas ad eam copiosè aſſequendam inibimus.

Quid deeſt Morali traditæ ab Ariſtotele.

Tres porrò hæ ſunt, quarum duas adhibere cum poſſent, antiqui Philoſophi prætermiſerunt. Tertiâ verò nequivit uti Veterum Sapientia. Mirum primò videtur, quod Ariſtoteles contemplatricibus Moralem Scientiis non accenſuerit, cum eam ita tradiderit, ut ad cognoſcendos potius, quàm ad regendos Mores, ac Motus animi humani, prætulerit facem. Ut appoſito exemplo utar, docet Philoſophus Liberalitatem eſſe mediam inter Prodigalitatem, & Avaritiam, ejuſque munus in eo ſitum, ut expenſas juxta Prudentiæ Leges moderetur, ſed plerumque non recenſet, quæ ſint hujuſmodi Leges, & licet aliquando innuat, quænam res ad opus deducendæ ſint, dum expendit aliarum naturam Virtutum, perparcus tamen in eo eſt, & Jejunum dixit, ex animadverſione Adovardi Gualandæ, Antonius Querengus apud Sfortiam Cardinalem Pallavicinum.

cinum. Quamvis fateamur omnes penè Divinum fuiſſe acumen illius ingenii ſolertiſſimè generatim notantis innumera circa naturam ipſam rerum, de quibus diſſerit; ad eas tamen non deſcendit, quarum recenſio maximè opportuna, imò neceſſaria fuiſſet ad optimis homines moribus inſtituendos. Quæ igitur omiſit, ſedulò indagabimus, & poſt reſeratas Affectiones Animi, Virtutes, Vitia, cæteraque ad noſtram Diſciplinam ſpectantia, gradum faciemus ad ea, quæ opere ipſo amplectenda, vel vitanda ſint, uberi enumeratione explicanda.

Aliud, quod deſideratur in plerïſque ejus Tractatoribus.

Alio quoque artificio prodeſſe conabimur raró a cæteris uſurpato, qui poſt oſtenſam Virtutis Honeſtatem, Turpitudinem Criminis, vix unquam progrediuntur ad demonſtrandam illam, quæ ab eadem Virtute in hujuſce quoque Vitæ lucra profluit, Utilitatem, ac Damnum, quod permanat a Vitio. Nos autem hoc plerumque præſtabimus; non tamen venditantes Paradoxa Stoicorum negantium periturae ipſi ætati utile quicpiam eſſe unquam poſſe, præter honeſtatem. Paucis prætervolantis Vitæ Luſtris prodeſſe aliquando Crimina non inficiabimur, ſed raró admodum hoc contingere decernemus, ac plerumque, & ferè ſemper, humana ipſa commoda promoveri a Virtute, a Vitio labefactari. Cum ex ea Philoſophorum claſſe minimè ſimus, qui nullum agnoſcebant Bonum, præter Honeſtum, ſibique ſufficiens Prœmium cenſebant ipſam Virtutem Fortunæ inſultantem; ſed Utile quoque

ac

ac Jucundum adjiciamus partitioni Bonorum, hæc ipſa plerumque Stipendium eſſe Honeſtatis manifeſtis argumentis evincemus, non tenue ad eamdem Honeſtatem calcar Auditorum noſtrorum animis infigentes.

Tertia demum ſolertia impendenda, ut maximè ſalutaris Reipublicæ noſtra Facultas evadat, erit Pugna frequenter ineunda cum demente hoſte Virtutum, quæ tentari non potuit a Veterum ullo Philoſophorum, quia Ethnicus, aut Atheus nemo in arenam prodiverat hoſtilem in eamdem Virtutem animum apertè profeſſus, & affirmare auſus humanis illam emolumentis plerumque officere. Dedecoratum ſolummodo fuit evolutum proximè Seculum ab hoc noſtri generis Portento, Nicolao videlicet Macchiavello. Suis hunc, ideſt humani commodi, armis adorti non Impium, (quod egregiè alii ſunt exequuti,) nihilque perpetuæ ſolicitum Fœlicitatis, ſed Ineptum, ac Delirum oſtendimus, ejus devicti ſpolia, veluti Corollaria, & Coronidem, identidem Diſſertationibus attexentes. Ne nimiâ fiduciâ efferri cuipiam videamur, præter Specimen hujuſmodi pugnæ Sacris e Roſtris, atque ex hac ipſa temperante Mores Exedra jam datum, interrogare libet, an non ineptire dicendus ſit, qui Leges profert prima ipſa fronte puerilem quoque riſum aliquando laceſſentes? Qui ſibi frequenter, inque rebus graviſſimis contradicit. Qui, cum petulantiſſimè pronuntiet Dogmata, quorum puderet

Pugna ineunda cum hoſte noſtrę Scientiæ.

Ineptiæ Nicolai Macchia velli.

deret ipſos nulli addictos Religioni Scriptores, ea tamen plerumque in præcipuo ſuo Libro de Principe (nam hunc præſertim expendemus) ne facta quidem in ſpeciem ratione probare nititur, ſed fidem velut Oraculo haberi præcipit ſibi? Qui dignatus aliquando ſuos argumento aliquo fulcire Aphoriſmos ſolvendis a Dialecticæ Tyrone deluditur Paralogiſmis, & frequenter affert non Cauſam pro Cauſa ? Qui communem aliquam Vitæ Regulam conſtabiliri a ſe putat uno, vel altero Exemplo, quod peculiaria multa, & rariſſimè in unum confluentia, circumſtant: vel cujus etiam eventus illi contrarius fuit, quem ſpondet, veluti perpetuò ſequuturum: vel quod plurimorum contra ſe pugnantium Inductionem habet Exemplorum ? Qui Moralem univerſam, atque Politicam refingere aggreditur nullo ſolidæ Doctrinæ pręſidio munitus, flocci faciens adverſa ſuis illorum præcepta, quos fuiſſe Prudentiſſimos elapſa omnia Secula putaverunt ? Qui, ſi verum aliquando aſſequitur, arrogat ſibi Veterum Pronuntiata, vel illa ipſe pronuntiat, quæ nulli ſunt incomperta ? Qui novam inſtituit Militiæ artem contemptam ab omnibus, cum poſt annos ab editione Centum ac ſeptuaginta nullus ex ea Dux quicpiam decerpſerit, nedum univerſam referendæ Victoriæ crediderit expedire ? Qui Tria ſtatuit Exemplaria fœliciter adipiſcendi, & conſervandi Principatus, a quo ſui Heroes omnes infœliciſſimè ſunt devoluti ? Qui omnium contra ſe odium exacuit incredibili omnium contemptu

Aggreſſi blaterare contra Monaſticā, atque Politicam.

Digitized by Google

temptu, cum, præter Principes, affirmet omne genus Mortalium eſſe Vulgum facillimè decipiendum, ipſoſque deinde Principes præſumat non rarò ſtoliditate maxima laborare: barbaros nuncupet Populos omnes, præter Italos, atque hos dicat civili nunc omni, ac militari Virtute deſtitutos: inque ſuos ipſos egregios Cives audaciſſimè debacchetur? Qui nulla demum ratione aſſequitur id, quod unum præfigit ſibi, perbrevem ſcilicet in hac Mortalis Vitæ ſcena Utilitatem, Æternâ poſthabitâ, cum diurna in luce poſituri ſimus Leges illius omnes humanis quoque commodis obeſſe quàm maximè? Hujuſmodi ne homo inſipientis, & inepti appellationem queat excutere? Imò ejus Defenſoribus optandum eſt, ut excuſatione ſummæ Stultitiæ odium ſummæ Improbitatis deprecetur, quod de Fidiculario Falcula dixit Cicero in Oratione pro Cæcina.

Ab ingreſſuro ſingulas, quas indicavi, ſemitas exigitis, opinor, experimentum interim aliquod eorum, quæ deinde ubertim afferentur. Extant Paginæ omnino duodecim, & Columnæ quatuor, ac viginti Indicis jam editi Propoſitionum, vel primo ipſo aſpectu abſurdarum, vel invicem pugnantium, vel aliâ ex indicatis probroſâ notâ inuri promerentium. Quia infinitum nunc eſſet ire per cęteras, & contrahenda jam ſunt orationis vela, pauciſſimas accipite ex innumeris oſtentantes illico ſuam ineptiam, aut inter ſe decertantes. Penè pueriliter af-

Inſana illius Axiomata.

S firmat

firmat Capite Quinto de Principe triplicî poſſe conſilio a Principe in officio contineri Provinciam aliquam vetuſtæ ſuæ ditioni adjectam, videlicet, ſi vel eam deſtruat, vel eò transferat Regni Sedem, vel ſi paucorum Dominatum inſtituat. At quem, rogo, e ſubverſa Regione referet fructum? Num verò Maximis Europæ Regnatoribus antiqua Urbs Regia deſtituenda erat, ut eam in Alſatia figerent, aut in Inſubria? Quis paucorum Principatum non infra cęteras omnes Dominationis formas abjecit? Quàm inſcitè Capite Tertio pręſumit minus lędendam gentem redactam nuper in poteſtatem, ſi miſſis eò Coloniis orbetur agris, ac domibus, quàm ſi Militum Præſidio firmetur? Exarmandos nunquam eſſe homines, inquit Capite Undecimo, quibus jugum nuper impoſitum fuit. Quàm præclarè nugatur, dum Capite Vigeſimoquinto Fœminam dicens eſſe Fortunam, ex eo colligit verberandam, ac impetendam eſſe, ne ſubjici nobis detrectet: ac præterea infert amicam enimvero Sortem, cum Fœmina ſit, Juvenum fore? Quid, cum hortatus Capite Vigeſimoſexto nobiliſſimum Juvenem nulli adhuc Urbi imperantem ad univerſam juri ſuo Italiam aſſerendam, ſpondet apertum certiſſimumque ad victoriam iter, ſi Equitatum ex Italicis Militibus illico inſtruat Gallico parem, ac Peditatum non imparem Hiſpano: perinde ac fabuloſus aliquis, velut e ſatis a Cadmo Serpentis dentibus, eſſet Exercitus erupturus poſt humum aratro proſciſſam a Tauris
ignem

Digitized by Google

ignem ſpirantibus? Quid, cum totam novi Regni ambitu correptam Italiam, ipſis etiam in ea florentibusRebuſpublicis in hoc votum conſpirantibus, tanquam rem exploratam, aſſumit?

Stipant ſe, premuntque ſtulta mendacia. Vel permulcendi lenociniis homines ſunt, vel iis, inquit Tertio Capite, injuriis profligandi, quæ non metuant ultionem: perinde ac ſumi hęc nequeat ab extinctorum Amicis, aut Conſanguineis, aut a Populo ipſo non abſimilem ſibi ab efferato Tyranno perniciem formidante. Nulla propria Principis Ars, inquit Capite Quartodecimo, pręter Bellicam. Omitti potuit a ſe Principum Inſtitutore tractatio Legum, has enim neceſſe eſt optimas eſſe inter arma. Sic ait Capite Duodecimo.

Quidni autem mendaciorum loquaciſſimus, ut de alio Tertullianus ait, ſępiſſimè ſua ipſe dicta deſtrueret? Ut cum, poſtquam in pręcipui ſui Libri Epigraphe profeſſus fuiſſet a ſe agendum de Principe, non hunc deinde, ſed Tyrannum Tartareis pręceptis informat. Minatus, ad Principatum ſpectantia omnia in lucem a ſe proferenda, ex his deinde nulla, & pauciſſima exequitur ex iis, quæ ipſi Tyranno conducere opinatur. Singulis quoque Capitibus Titulos pręfigit nullatenus reſpondentes pertractandæ in iis Materiæ. Vigeſimo tertio acturum ſe ſpondet de modis vitandi Adulatores, ex quibus deinde modis enucleat penitus nullum. Suum aperit in Pręfatione conſilium tradendarum

Sua Pronũtiata frequentiſſimè deſtruit.

Digitized by Google

Principi Legum, affirmans a Vulgo jacente in Valle facillimè introſpici naturam, & Acta ſedentium in Monte Principum: ac deinde Capite 18. & frequenter alibi, inculcat ignotos Vulgo penitus eſſe Principis Mores, ac Vulgum hebetiſſimum cenſendum eſſe univerſum genus mortalium. Unus videlicet ipſe de cunctis Animantibus cor habebat, veluti a Martiali celebratus hircus. Statuit Capite Tertio a Novo Principe peragenda plurima commune odium neceſſariò provocantia, eaque duodevigeſimo enumerat, ſimul cum aliis in ſummum contemptum trahentibus. Undevigeſimo autem fatetur Principem omnino e Solio ruiturum, ſi commune odium, & contemptionem incurrat. Capite Tertio ſæviendum non eſſe abſque juſta, & prȩſertim Rebellionis, Cauſa decernit. Sed Duodevigeſimo tollendos eſſe docet e medio cunctos ex olim Regnante Familia, & quoſcumque demum jugulari privatis Principis rebus expediat. Natos ex tempore, ac ſolida carentes radice Principatus citò areſcere queritur Capite Septimo. Sed ſtatim in ſui Cæſaris, veluti Principum Ideæ, præconium erumpit, cujus laudes mirificè identidem auget, ac mox eaſdem imminuit: arduam nunc illi fuiſſe ait, mox facillimam breviſſimi Regiminis fundationem, quam ejus aliquando induſtriæ, alienæ deinde tribuit ſtoliditati. Scelere partum appellat Capite Octavo Principatum illum, ad quem Oppreſſor aliquis Patriæ ſuorum favore Civium enititur: & Virtute comparatum paulò

Digitized by Google

lò ante dixerat a ſuo Cæſare Valentino Duce, qui ad illum per innocui, & vel fraterni, effuſi ſanguinis alveum fuerat velificatus. Cum improbaſſet Capite Vigeſimo, ut ſemper noxias, Diviſiones in Populo ſatas a Principe, ſtatim ſubdit, eaſdem eſſe florente pace maximè opportunas fœlici Regimini. Æquitati, gratoque animo indulgendum a Victore aliquid eſſe innuit Capite Vigeſimo primo; ſed duodevigeſimo apertè prædixerat proprii ſolummodo compendii rationem habendam eſſe. Mitto ſexcenta, quæ invicem componi poſſent prodigialiter inter ſe pugnantia, præſertim, ſi, quæ dixerat in Libro de Principe, committantur cum iis, quæ deinde ſcripſit in Animadverſionibus ad Primam Decadem Livii, quas quidem aliquantò uberius ditavit eruditionis floribus ipſi relictis a Marcello Virgilio: quod ſibi diffiteri non auſum Paulus Jovius diſertè affirmat. Furtivis his, aut certè alienis, pennis induta cornix eorum ferè omnium Palinodiam cantat, quæ prius effutiverat; ſed ea inſipientiæ ſtrenuitate hoc præſtat, ut interim putet novum a ſe illis adjici robur, quæ antea ſtatuerat, novoque frequenter veneno paginas imbuit. Hiccine ſuæ ipſius Babilonicæ Turris everſor nebulo noſtris non eſt ſibilis appetendus?

Præſertim in Libro de Principe, ſed etiam ubique.

Quandoquidem igitnr Scientiæ Mores inſtituentis dignitas incrementum ſumit a prꝑſtantiori, quam parit, Utilitate, audiviſtis Artes, quibus illam conſequi pro virili ſatagemus. Ultima præ cæteris jucundius

Conabimur, ut creſcat Utilitas, ideoque Præſtantia, noſtræ Sciẽtiæ.

dius vellicabit adoleſcentes habituros tela, quibus famoſum Virtutis hoſtem confodiant, & aranearum ſubtegmine contextum eſſe demonſtrent Clypeum ab ejus Alumnis prætendi conſuetum. Hoc verò, & aliud quoque geminum, quo utemur, artificium, licet aliis dotibus non exornandum, commendabit ſaltem gratia Novitatis, quam præcipuè conſectari debent tenues illuſtrium Doctrinarum cultores. Expedit recentem ſaltem hunc conatum in illis expendi, cum alii omnibus affluentes laudibus iraſcantur, ſi, eiſdem non animadverſis, toti ſint Auditores in celebrando novo aliquo illorum invento. Lepidiſſimè de hoc conqueſtus Lucianus in Dialogo, quem inſcripſit Zeuſim, ſive Antiochum Regem, in iis Pictorum, ac Ducum coryphęis ſuum quoque infortunium repręſentat. At ego nil altum ſpirans libenter acquieſcam in eo, quod Recens aliquid, ac Rei tamen publicæ profuturum, tentaſſe perhibear.

Digitized by Google

PROLUSIO XIII.

Heroicam Fortitudinem in ipſis quoque Terræmotibus fulgere poſſe.

SUperioribus diebus cum plurimus eſſet de Terræmotu ſermo, & faterentur plerique fruſtra ad hæc infortunia vitanda a Tarquinio primùm Priſco Rege, & ab Auguſti deinde Cæſaris Genero Marco Agrippa immanes ſub Urbe cloacas effoſſas fuiſſe, ac egregiè concameratas, ſi Provincias concuſſurus multas cuniculus a pluribus ſub terram milliaribus ſuſcitandus erat, ut impetu tanto quateret ſolum ab uno ad alterum mare porrectum, ipſiuſque præſertim latus Apennini ſuffoderet, ideoque deſperandum erat, ut ſulphurei exitiales ſpiritus vel per attritionem accenſi, vel concitati ad modum venti, innoxio egreſſu a ſubterraneæ Romæ januis in apertum aerem proſilirent. Cum de his, inquam, aliiſque diſceptaretur, ſuborta una poſt aliam quæſtione, fuit, qui extolleret Stoicum illud Horatii Pronuntiatum: *Juſtum, & tenacem propoſiti virum, ſi fractus illabatur Orbis, impavidum ferient ruinæ*: non pertimeſcendum videlicet

Roma exémpta non eſt a Terræmotuum periculo.

 eſſe

eſſe a viris fortibus Terræmotum. Interrogatus tunc ego, utrum, cum inter alias Virtutes de Fortitudine opportunè diſputarem, & ea quidem heroica, cenſerem, eandem in hujuſmodi quoque terribilium rerum eventibus exerceri poſſe? Si ſtandum, inquam, eſſet Ariſtotelis Sententiæ, ad hos Fortitudo minimè protenderetur; Philoſophus enim 3. Ethicorum cap. 7, ſecernens mala triſtia, quæ ſuperant humanas vires, ut Fulmina, Terræmotus, Inundationes, ab illis, quæ humanas eaſdem vires non antecellunt, negat, in tolerandis primis oſtendi Fortitudinem poſſe. Plurimùm autem in hoc deferendum videtur ejuſdem auctoritati, tum quia nullus illo præclarius Virtutem Heroicam definivit, & nos in ejuſdem natura explicanda illius penitus veſtigiis inſiſtimus: tum quia non ab aliis Virtutibus, ſed ab ipſa Fortitudine deſumpſit Ariſtoteles Heroum exempla, ſubjiciens, tales haberi poſſe Hectorem, & quoſdam Lacedæmonios, viros Divinos a ſuis Civibus appellatos. Hi porrò Fortitudine præſertim inclaruerunt. Quis igitur opinetur, intimè a Philoſopho penetratam non fuiſſe hujuſce Virtutis naturam? Cui proinde cum cenſuerit locum non eſſe in Concuſſionibus Terræ, id ipſum ab omnibus affirmandum videtur. Sed veritatis amor, quo unico incendimur, recedere nos jubet a Sapientum omnium Magiſtro, & Paradoxa plurima afferre ad unum fulciendum. Sic Stagyrita de Fortitudine philoſophatus eſt, ut

Num in his exerceri poſsit Fortitudo.

A Sententia hoc negantis Ariſtotelis recedere cogimur.

eam

eam intra breviſſimos fines coarctet, vixque ulli mortalium eamdem indulgeat, ac nulli profectò Heroicum ejuſdem gradum. Idcirco hunc inquirentes multa Magiſtri, alioqui Sapientiſſimi, effata cogimur impugnare. Tot autem illa ſunt, ut ſummæ brevitati conſulentes eadem potius indicare velimus, quàm congeſtis argumentis impetere. Quamvis ejuſmodi, opinor, futura ſint, ut, licèt Paradoxum cenſeri poſſit quicquid contra Philoſophum affirmatur, uniuſcujuſque tamen ex illis veritas ſit illico in omnium mentes ultro incurſura. Poſtquam igitur oſtendero, in Terræ quoque motu fortes eſſe nos poſſe, plurimos alios circa noſtram Virtutem Philoſophi lapſus enumerans contrariam ejus Auctoritatem elevabo: tum a Ratione, qua uſus in nos pugnat, probari nimis, ideoque nihil, evincam; & eandem demum in illum facili negotio retorquebo.

Quid oſtendendum ſuſcipiamus.

Ut aggrediar a primo, de quo quæſtio inſtituitur, nego, Fortitudinem, etiam heroicam, in ipſis quoque terræ ſuccuſſibus fulgere non poſſe. Quamvis enim contra mala hujuſmodi humanas ad iis obſiſtendum vires ſupergreſſa pugnare non poſſent homines, cur Fortitudo exhiberi nequeat in illis tolerandis, quandò divinitus inferuntur? Certè, ſicut inſanus haberetur, qui ſe ultro illis objiceret, qui ſcilicet abſque graviſſima, & honeſtiſſima cauſa ſe ſponte conferret ad loca, quæ ſciret terræmotibus concuti, vel frequentibus fulminibus, vel inundationibus obnoxia eſſe; ſi tamen hoc præſtaret

Fortitudo, etiam heroica, in Terræ ſuccuſſionibus fulgere poteſt.

Summa virtus urget aliquàndo ad inquirendum hoc diſcrimen.

ad

ad ſolatium incolis afferendum, vel opportunum conſilium, vel ad illos muniendos præſidiis ad iter Immortalitatis, fortiſſimus exiſtimandus eſſet. Irrideri ſolent, qui non prudenti ſolùm, ac ſancto, ſed fatuo quoque, ac puerili malorum hujuſmodi metu percelluntur. Ergo ſervari etiam quò ad hæc poteſt Mediocritas illa inter Audaciam, ac nimiam Timiditatem, in qua Virtus Fortitudinis ſita eſt.

Immeritò negat Philoſophus Fortitudinē aliarum rerum perpeſſioni.

Perperam quoque Ariſtoteles inficiatur, reperiri Fortitudinem poſſe in aliis plurimis rebus, ut proinde mirum videri nequeat hallucinatum fuiſſe in iis, quæ de telluris tremore decrevit. Eodem Capite 7. libro 3. Ethic: ait, Fortes minimè cenſendos, qui ſtrenuè perpetiuntur jacturam pecuniæ, morbos, exilia. Sed cur tales habendi non ſint, qui nec audacter, nec timidè ferunt diuturnam ægrotationem, acutiſſimos dolores, expulſionem a Patria; licèt hujuſmodi mala cum imminentis mortis diſcrimine nequaquam conjuncta ſint?

Ignominiæ, Contumeliæ.

Negat ibidem, ferri fortiter poſſe Ignominiam, & Contumeliam, quæ nobis, ac noſtris immerentibus irrogentur: Calamitatem itidem, vel Excidium Patriæ, Religionis Everſionem, & id genus alia, quæ ultro aſſumit contemni non poſſe abſque improbitate, aut impietate. Sed hæc quoque, cum accidunt, num ferenda fortiter minimè ſunt? An tunc animus dejiciendus nimium eſt per timiditatem, vel per audaciam inflandus? Diſplicere quidem debent, præſertim

tim quatenus alienâ culpâ inficiuntur, & opera danda eſt ad Patriæ, vel Religionis exitium ab Urbe avertendum aliqua, vel Provincia; nam Religio interire ubique non poteſt. Immeritò autem ſibi Philoſophus arrogat, ullam apparere in ferendis contumeliis, & ignominia improbitatem: aut in acquieſcendo Divini Numinis conſilio qualeſcumque ærumnas non prohibentis, impiètatem ineſſe.

Abs re coarctat Fortitudinem ad ſola Belli pericula.

Abs re coarctat Ariſtoteles Fortitudinem ad ſola belli diſcrimina. Quod eam invideat omnibus non conſecrantibus vitam martis arenæ liquet ex pluribus ejus Textibus, ex quibus illum ſeligo lib. tertii Topicorum cap. 2. ubi apertè dicit *eam magis neceſſariam tempore Juventutis, quàm Senectutis, quia cum labores bellici ſpectent ad juvenes, hi magis indigent Fortitudine, quàm ſenes*. Neque hanc Philoſophi limitationem negat ejus glorię ſtudioſiſſimus P. Sylveſter Maurus, qui præclara ſua in Paraphraſi cap. 19. Lib. primi Magnorum Moralium, in quo cætera de Fortitudine alibi pertractata in compendium rediguntur, ita ſermonem claudit: *Qui igitur in periculis bellicis non timet, ſed audet, is dicitur fortis*. Sed cur Fortitudo non amplectatur alia plurima, præter bellica diſcrimina?

Definitio fortitudinis ab ipſo allata pugnat contra eũdem.

Enimvero illius Definitio ab ipſo Ariſtotele allata congruere poteſt non ſolùm Militibus, ſed cuilibet etiam hominum claſſi; nam unaquæque temperare poteſt metum, & audaciam ex honeſto fine circa ea, quæ terrorem poſ-

poſſunt incutere. Cur igitur alii, præter milites, ſpolientur hac virtute pulcherrima? Profectò demonſtratur illam floruiſſe in multis Sanctis Viris, qui procul ab armis perpetuò ævum agitaverunt.

Excludit Fœminas omnes ab exercitio Fortitudinis.

Cur præterea Fœminis, dimidiæ videlicet humani generis parti, Fortitudo negetur, ut certè illam eis adimit Ariſtoteles, cum ad illas militia minimè ſpectet, & fabuloſæ putentur Amazones, aut ſiqua ex ipſis virum ſimulans in armis exercuit ſeſe, rariſſima fuerit? Sed Fortitudinem etiam in Fœminis adeo reperiri, ut illâ ſe pulcherrimè integant: *Fortitudo*, & *decor*, *indumentum ejus*: conſtat ex Divinis Oraculis Proverbiorum cap. 31. ubi eadem illis tribuitur non ob militares labores, ſed domeſticos, & ob animum omnia ſedulò proſpicientem, & cujuſcumque incommodi penitus impavidum.

Ex ejus Doctrina vix unquam in ipſis Militibus Fortitudo reperiretur.

Quid, quod ex Ariſtotelis doctrina liquet, in ipſis quoque Militibus vix dari poſſe Fortitudinem veram, quæ ſcilicet oriatur a ſolo amore honeſtatis. Quinque ille hujuſce Virtutis tantummodo apparentes enumerat ſpecięs lib. 3. Ethicorum cap. 8. primo Magnorum Moralium cap. 19. ac 3. ad Eudemum capitibus 2. ac 3. quas expendendo patebit, vix unquam aliam, quàm unam ex hiſce fictis, eſſe militibus aſcribendam. Quotus enim quiſque ex illis eſt, qui ſolo amore honeſtatis impulſus feratur ad prælia? *Plerique*, inquit Philoſophus, *ab experientia fortes ſunt*, *veluti Milites*, *qui didi-*

Non in Veteranis.

didicerunt, in hujuſmodi loco, vel tempore, vel rebus ita habentibus, fieri non poſſe, ut malum ſubeant: & proinde, qui hoc noverit, & ea de cauſa ingruentes hoſtes ſuſtinuerit, non fortis. Hæc ille contra Veteranos.

Contra Tyrones autem inſurgit dicens: *Rurſus ſunt quoque fortes ab experientiæ contrario; inexperti ſiquidem eorum, quæ evenient, ab ea rerum nulla experientia ſunt intrepidi: & ne hos quidem fortes eſſe dixerim*. Non in Tyronibus.

Subjicit. *Neque fortem ob perturbationem dicere convenit*. At plerique Milites ſunt hujuſmodi; ab Ira enim, aut alio concitatiſſimo animi motu, incenduntur. Hos autem Philoſophus non fortes, ſed *lymphaticos* appellat. Neque in accenſis iracundiâ.

Stipendium præterea, vel Gloriæ amor ferè omnes ad pugnam rapit. Pauciſſimi omnino ſunt, quos unica Honeſtas emicans in ipſa Fortitudine laceſſat ad exerendam bellicam ſtrenuitatem.

Lepidiſſimum præterea eſt, quod ne ipſum quidem Hectorem, quem ſtatuit tanquam Heroum Exemplar, quique ſi ulla virtute, certè Fortitudine illuſtris fuit, verè fortem fuiſſe Ariſtoteles fatetur; imò Politicam ſolummodo eidem concedit apparentem Fortitudinis ſpeciem, per quam quis fortiter ſe gerit non ex amore Honeſtatis, ſed ne incurrat Ignominiam, vel Supplicium præſcriptum ignavis a Legibus. Talem fuiſſe, inquit, Fortitudinem Hectoris egregiè pugnantis, Neque fuiſſet in Hectore, quem alioqui proponit, ut Heroum Ideam.

gnantis, ne ab Æmulo ſugillaretur, & inducit illum ſic loquentem apud Homerum:

Polydamas, vereor, me carpat in agmine primus:

ſibique plaudens ob hanc animadverſionem, eam tribus in Libris inculcat.

Refellitur Ariſtotelica Ratio.

Neque tueri Philoſophum poſſumus affirmando, quod eidem ſufficiat ad veram alicui Fortitudinem vendicandam, præcipuum ejus finem eſſe Honeſtatem, licèt alii quoque veniant in ejus conſortium. Si enim hi accedant, præſumit, fortem cenſeri bellatorem minimè poſſe. Quis enim in dubium revocet, aliquo ſtudio creditæ ab illo in defendendo Patre, ac Patria, Honeſtatis impulſum Hectorem fuiſſe ad ſtrenuè decertandum? Quia tamen aliquid contulit ad ejus robur exacuendum metus, ne ab Æmulo Polydamante carperetur, veram in illo Fortitudinem viguiſſe Ariſtoteles in animum nequivit inducere.

Eadē evertitur ab iis, quæ alibi pronuntiat.

Sed quomodo inter ſe cohærent ea, quæ ſubteximus? Cum ſolam honeſtatem in ipſa Fortitudine ſitam proponi Philoſophus bellatoribus velit, atque hoc repetat frequentiſſimè, nihilominus libro primo Magnorum Moralium cap. 19. affirmat neceſſariam eſſe Iram ad Fortitudinem generandam; inquit enim: *Neque tamen prorſus citra perturbationem, impulſumque, gignitur Fortitudo.*

Si

Si autem huic Virtuti non repugnare Iram Philoſophus opinatur, cur eandem extingui putat a Spe? cum dicat eodem capite num. 6. *Sunt item & aliter fortes exiſtimati propter Spem, bonique expectationem. At ne hos quidem dicere fortes poſſis.* An non Spes multò nobilior eſt animi motus, quàm Iracundia, quæ in Militibus efferata eſſe plerumque ſolet? Ad hæc multò faciliùs rationi, & honeſtati conſentanea eſſe poteſt Spes ipſa, quàm militaris Iracundiæ furor.

Cur Spes repugnat Fortitudini, ſi hæc foveri poteſt ab Ira per Philoſophum?

Videtur præterea Philoſophus confundere Spem evadendi a periculo cum Spe Prœmii a virtute referendi; exulare enim juſſit a fortium virorum cohorte Veteranos Milites, quia propter experientiam ſperant ſe a diſcriminibus incolumes evaſuros. Utcumque autem illis hanc ob cauſam permittendum non eſſet Fortitudinis decus, hoc certè non caret, qui honeſtiſſima ſpe Prœmii ſuos labores conſecuturi ad certandum erigitur.

Confundere videtur Spē evadendi a periculo cū Spe Prœmii.

Non qualicumque ſolùm veræ Fortitudini nihil obſtat Prœmii ſpes, ſed nec heroicæ Fiducia prœmii Immortalis per fortia contra ſe, vel alios geſta referendi, cum ipſa Spes alas animo aptans ad fortia perpetuò agenda, & toleranda, ſit cauſa honeſtiſſima, nobiſque divinitus commendata, & Sacro fulmine nuper impetiti fuerint, qui eam ſpernere non perhorruerant.

Spes Prœmii conjungi poteſt cum Fortitudine, etiam Heroica.

Præterea, qui totus eſt Ariſtoteles in unica Honeſtate celebranda, neque hanc tantùm, vel illam, honeſtam cauſam, quæ mu-

Solam Honeſtatē quęrendam a viro Forti

Ariſtoteles affirmat, & negat.

mutari queat, ſed immutabilem ipſam Honeſtatem ſpectandam decernit, aliquando deinde recurrit ad Gloriam, inanem videlicet illam, quæ mortalium animis lenocinatur, ut perennem ſui Famam relinquant, & ad poſteros uſque protenſam prælongam quodammodo Nominis umbram projiciant.

Solvitur ratio, propter quā negat Fortitudinē in malis, quæ humanas ſuperāt vires.

Et ab ejus, qui differens de Fortitudine lapſus adeo frequenter eſt, auctoritate deterrebimur ab ea concedenda in iis quoque triſtibus malis, quæ humanas exuperant vires? At expendamus, quæſo, quo fundamento nitatur hoc negans admirabilis alioqui Vir. Non alio profectò, quàm quia humanis eadem viribus nequeant propulſari. Præſumit ergo, nullo alio pacto exerceri Fortitudinem poſſe, quàm hoſtibus obſiſtendo, non verò etiam conſtanter, & abſque audaciæ redundantia, vel defectu timiditatis, tolerando incommoda, quæ vel divinitus ingruunt, ut Fulmina, & Terræmotus, vel undecumque proveniunt. Sed communis aliorum Sapientum omnium perſuaſio eſt, fortes eſſe non eos tantùm, qui agunt, ſed illos quoque, qui ſtrenuè tolerant infortunia. Vetus erat Proloquium: *Et agere, & pati fortia Romanum eſt*. Ne ad Angelicum confugiam Doctorem, qui hanc Virtutem decernit eſſe: *Firmitatem animi in ſuſtinendis, & repellendis his, in quibus maximè difficile eſt firmitatem habere*: ipſa Fortitudinis Ariſtotelica Definitio hoc idem evincit, nam etiam in ferendo dari poteſt Medio-

Præclarè Fortitudinē definit Sanctus Thom.

Ipſa quoq; Ariſtotelica Definitio nobis favet.

Mediocritas inter audaciam, ac timiditatem: & abſurdiſſimum eſt, quod hujuſmodi malorum tolerantia nequeat ad Virtutem aſſurgere: neque ad aliam certè illa, quàm ad Fortitudinem, revocari poteſt.

Cæteris omnibus antecellit heroicum illud Fortitudinis experimentum, quo Martyres Veram Fidem profuſo magnanimo ſanguine conteſtantur. Si autem inſiſtendum eſſet Ariſtotelicæ opinationi, nullus, nedum heroicus, illius gradus concedi poſſet egregiis Teſtibus integerrimæ Religionis; Philoſophus enim ad Fortitudinem requirit ſtrenuum cum hoſtibus Congreſſum, qui quoniam dari nequit cum cauſis Tellurem de ſuo ſtatu commoventibus, deſperandam præſumit in Terræ trepidationibusFortitudinem. Cum igitur in Martyribus nullus emicuerit conatus repellendi vim ſibi ab aliis illatam, (qui præterea in pleriſque fruſtra exarſiſſet, ſi ferè unam demas Thebæorum Legionem) fortes iidem Ariſtotele Judice non haberentur. Et nihilominus illis omnium primis aptari cæpit ab Eccleſia, tamquam heroica Fortitudine inclytis, Heroum nomen, prius tantùm ab Ethnicis immeritò uſurpatum, ut notat S. Auguſtinus lib. 10. de Civitate Dei Capite 21. Nihil igitur probat Ariſtotelis ratio, quia, ſi aliquod ipſi robur ineſſet, probaret nimis, videlicet, ipſos quoque ſtrenuiſſimos obita ſponte morte Fidei Propugnatores Laureâ Fortitudinis viduandos eſſe: multòque proinde magis aliis illam mortalibus omnibus ſubtrahendam.

Manifeſtū eſt exercitā fuiſſe Fortitudinē a SS. Martyribus

T In-

Digitized by Google

Et ab aliis, qui contra ſe ipſos pugnaverunt.

Invaluit tamen Sacra deinde conſuetudo Heroes etiam reliquos appellandi, quos præſtanti Sanctimonia nobiles non tamen cruenta mors intulit Cælo. At ne hos quidem in fortium virorum numerum referret Ariſtoteles, prætcr paucos fortaſſe, qui ſtrenuam contra Fidei hoſtes gladio pugnam conſeruiſſent. Ille quippe inter hoſtes ipſos fortiter impugnandos non recenſuit unumquemque hominem, qui contra ſe certare jubetur, ſi veræ Fortitudinis laudem nanciſci amat. Oſtendit enim ſapientiſſimè S. Joannes Chryſoſtomus, quod *nemo læditur, niſi a ſe ipſo*. Si ergo Fortitudo aliqua ſplendet in eo, quod leves, &, ſi rectè animus comparetur, non veras ab aliis inferendas læſiones fortiter repellamus, multò major habenda erit Fortitudo illa, qua majores, quibus a nobis ipſis peſſumdari poſſumus, injurias, & ærumnas prohibeamus. Hæ porrò innumeræ eſſe queunt in hoc exilio in pœnam criminum, & horrendæ in ævo immortali. Præclariſſima igitur erit Fortitudo exercita contra ſe ipſum in cruciatibus ſponte ſuſceptis ex Honeſtate ſumma Victoriæ de ſe ipſo referendæ, ac de furentis animi motibus contra Divinam alioqui legem, niſi a ſuppliciis illis frænentur, inſurrecturis.

Defendi nequit Philoſophus eò, quòd non cognoverit inteſtinam pugnā Ap-

Clypeum Philoſopho aliquis fortaſſe prætendet, quia inteſtinæ hujus pugnæ cognitio illius mentem non illuſtraverit. Sed ipſum Naturæ lumen, & experientia intimorum horum certaminum illum impulit ad præcipiendum Libro 3. Ethic. cap. 12. num. 3. ubi

Digitized by Google

ubi diſputat de Temperantia, ut unuſquiſque contineat intra debitos fines cupiditates ſuas, quas extra eoſdem æquitatis terminos rapi frequenter poſſe pro certo ſtatuit. Et invehitur in eos, qui anſam non arripiunt continuas haſce palmas adipiſcendi, quibus temperantes præſtare fortibus poſſunt; his enim, inquit, rarò objicitur vincendi occaſio. Agnovit ergo Ariſtoteles inteſtinam pugnam Appetitum inter, atque Rationem. Progredi autem debuiſſet ad videndum, quod Temperantia frequenter metere nequit palmas illas abſque conſortio Fortitudinis, egregiè per voluntarias corporis afflictationes rebellem Appetitum compeſcentis. Nullus igitur umbo tutari Philoſophum poteſt nihil penitus innuentem de Fortitudine contra ſe a ſingulis hominibus armanda: neque diſtinguentem certamen, quod contra ſe ipſum ſuſcipitur ex prænobilis Iræ fervore, a tolerantia incommodorum, quæ naſcitur a Temperantia moderante cupiditatem aliam, quæ fertur ad Voluptates. Recluſimus præcipuos Ariſtotelicorum errorum fontes.

petitus cōtra Rationē.

Quot res omiſit Philoſophus de Fortitudine diſputans.

Contra Philoſophum præterea invidentem omnibus, ipſiſque etiam Heroibus, Fortitudinis laudem in ferendis maximis calamitatibus divinitus æquiſſimè inflictis (ut cum concuſſa Terra mortales obruit ædium ruinâ) ſtatutam ab ipſo Ariſtotele Definitionem Virtutis Heroicæ curſim exploro, eamque Fortitudini accommodo. Ut Heroica hæc ſit, exerceri profectò debet in rebus omnibus arduis, in ordine ad quas regi a Vir-

Definitio Virtutis Heroicæ ab ipſo allata nobis aſtipulatur.

Digitized by Google

tute poſſit vis, atque natura Iram incendentis Appetitus. Sanctum igitur odium noſtrorum ſcelerum jubetur in his quoque Terræ ſubſultibus Divinam Ultionem venerari. Sic penitus opponetur Feritati, operabitur ex ductu perfectiſſimæ rationis, ſummoque amore honeſtatis, erit ſupra nos, & accedet ad aliquam ſimilitudinem Divinæ pluſquam Virtutis: per quæ omnia Heroicam conſtitui Virtutem ſapientiſſimè definit Ariſtoteles. Illius igitur meremur in gratiam redire, cum ejus auctoritate univerſaliſſimum Fortitudini Objectum vindicemus.

Ducem illũ ſequimur in iis, in quibus poſſumus.

Cæterùm ſi exempla Heroum afferens, & ſingillatim attingens plurima ad hanc Virtutem ſpectantia, infœliciter dormitavit, non in ſingulis hiſce adhærere illi poſſumus, quem præceptorem ſuſpicimus in enodata generatim ab eodem Heroicæ Virtutis natura. An enim ipſos Fidem Sanctiſſimam effuſo Sanguine aſſerentes, alioſque Sanctos Viros amantiſſimo in ſe odio claros, procul a Fortium choro faceſſere jubeamus, ut farta ſint, atque tecta, decreta Philoſophi? Mirus enimverò ille eſt, dum res generatim contemplatur; dum verò deſcendit ad ſingula, palmare in illo experimentum habemus infœlicitatis, in quam devolvit defectus luminis ſupra naturam.

Ex illo excerpſimus Loca Centũ, in quibus prçclarè loquitur de Deo O.M.

Elapſo proximè anno cum indagaremus quamnam Divini Numinis imitationem Ariſtoteles Heroi præſcribat, ferè centum ex omnibus ejus Operibus excerpſimus loca Deum O. M. Divinaſque Dotes mirificè ſpeculantis; ſed alia quoque multa

multa miſerè cœcutientis in iis, quæ Supremus rerum Auctor operatur, quæque illi a nobis rependenda ſunt. Cum enucleaverit præclariſſimè in genere menſuram Heroicæ Virtutis, de ſingulis deinde agens earum nulli Heroicum gradum aſſignat. De hac verò, quam in præſens expendimus, ita ratiocinatur, ut eadem ipſo auctore nequeat eniti ad Heroicitatis faſtigium.

Nulli Virtuti Heroicum Gradũ aſſignat.

Et illa tamen præ reliquis ipſo Judice ad hunc deberet apicem eluctari, cum in Exemplar Heroum afferat Hectorem, in quo certè ſi virtus aliqua fuiſſet Heroica, talis exiſtimanda eſſet Fortitudo: ac deinde neget, ullam in ipſo veram, multòque proinde magis Heroicam, effulſiſſe. Ecquis porrò, niſi Hector, habendus erit Ethnicos inter bellatores illuſtris Heros? Num Achilles? At perniciosam ipſis Achivis, neque Trojanis tantùm illius iram ſuæ Muſæ canendam præſcribit Homerus:

Hũc negat illi, quem ſtatuit, ut Heroum Exemplar.

Μῆνιν ἄειδε Θεὰ πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
Οὐλομένην;

ideoque non honeſtas, ſed furor, Achillem impulit ad facinora, quæ fortia non cenſet Ariſtoteles: &, quos idem celebrat, Lacones ad aliquam deinde falſæ Fortitudinis claſſem ab eodem amandantur.

Ut paucis rem conficiam. Ut Heroica ſit Fortitudo, protendi debet ad omnia, quæ fortiter fieri, ſeu tolerari queant, cum perfecta oppoſitione Feritati, ex perfectiſſima ratione, ſummoque amore honeſtatis, ſupra nos, & cum imitatione perfectionis Divinæ.

Decernimus ad quę protẽdi debeat Heroica Fortitudo.

Digitized by Google

Atqui hæc nequeunt contingere ex Doctrina Philoſophi non concedentis Fortitudinem in plurimis jam recenſitis ſtrenuè ferendis, nullam agnoſcentis victoriam ſingulorum hominum de ſe ipſis reportandam, & Fortitudinem coarctantis ad ſolam bellicam ſtrenuitatem, quam præterea inficit cauſis plurimis excludentibus rationem perfectiſſimam, ſummumque honeſtatis amorem: quæque præterea non eſt ſupra nos, neque aſſurgit ad ullam ſimilitudinem Perfectionis Divinæ; imò Feris maximè conformatur e Sententia ipſius Ariſtotelis, docentis lib. 3. Ethicorum cap. 12. num. 3. *ipſam verſari circa Paſſiones ſpecialiter irrationales, utpote communem brutis*. Ergo per Ariſtotelem nulla dari poteſt Heroica Fortitudo. Sed hoc repugnat aliorum Sapientum omnium Sententiæ. Utcumque igitur reclamet Philoſophus, Fortitudinem Heroibus in ipſis quoque Terræmotibus indulgeamus.

Hæc dari non poſſet, ſi Ariſtoteli ſtandum eſſet.

Perorаſſe potueram, cum ſubortum mihi fuit conſilium, eandem, qua unica nititur, in Ariſtotelem rationem retorquendi: videlicet, quia Telluris concuſſionibus nequimus obſiſtere. Oſtendimus, nihil Fortitudini obeſse, quod Terram exagitantes Cauſæ a ſuis exerendis viribus prohiberi nequeant. Pernegamus nunc, eaſdem compeſci non poſſe, ideoque viam præcludi ad illis generosè obluctandum. Earum præcipua, & reliquarum omnium origo, eſt Indignatio Divina, vel ſine cęteris procreatis cauſis, Tellurem, quam ſuo nutu ſuſpendit immotam,

Retorquetur in ipsũ ejus Ratio, nimirum, quod Terręmotibus nequeamus obſiſtere.

tam, trepidare identidem jubens, vel accenſis, aut concitatis ſulphureis ſpiritibus utens ad ſolum extollendum, ac ſubruenda mortalium ædificia, *pugnante pro ea Terrarum orbe contra inſenſatos*. Contra Divinum porrò furorem, qui ſi detumeſcat, profectò non inflabitur terra, pugnare quis vetat? Imò ad obſequentiſſimum iſtiuſmodi, amantiſſimumque certamen nos ipſe Deus hortari non ceſſat.

Oſtēdimus hoc mirificè præſtitũ eſſe a SS. D. Noſtro CLEMENTE XI. Pont. Max.

Ut ſtrenuè hoc præſtitit Maximus Heros, atque Sanctiſſimus! Quàm Heroicam in illo ſpectandam dedit Fortitudinem Urbis concuſſio! Ab ea, ſimilem nunquam infœlicitatem per ſecula multa perpeſſa, alii ſe fortè Principes proripuiſſent. Et plurimùm Reipublicæ intererat, qualicumque diſcrimini ſubtrahi amantiſſimum, & e Cælo delapſum Populorum omnium Patrem. Aut ſi hæſiſſent alii in Regia, vix conſuetis regiminis curis intendere animum valuiſſent: quemadmodum a ſtudio Literarum, a Negotiis, ab aliis, quibus alioqui urgebantur, ſolicitudinibus, plerique omnes ferali ea nocte abſtinuerunt. At quomodo traducta ab illo fuit, Deus Immortalis! Ut parceres videlicet alienis criminibus, (quod enim ſuum Cæleſtis ejus Integritas deploraret?) in Vaticanum illico Templum convolavit, & per plures ibidem horas in flagrantiſſimas effuſus preces, ac lacrymas, mox in conclavia regreſſus, omnibus, quæ juberi poterant, accuratis, ſummo mane in eadem Baſilica religioſiſſimè Divinum

Æterno Parenti Filium obtulit: ac mirificam deinde Latinam ad incendendos perfectæ Sanctitatis amore Sacros Principes ex tempore Parænesim habuit, cui ſi ullam antea cogitationem voluiſſet adjicere, nulla profectò ſomno noctis pars illi ſuiſſet aſperſa. Quid hìc ego prodigia Conſtantiæ referam in horribili alia Pontificii Sacelli vibratione, inque acceſſu ad Apoſtolorum Sepulchrum, licèt ex faſtigiatæ, ac circumactæ in orbem teſtudinis inferiori parte vis non exigua cæmenti defluxiſſet? Quid Exempla recolam eximiæ Religionis ab illo ſuggeſta? Quid innumeras artes adhibitas, ut placandæ Divinitati omnes inſiſtant? Quid communem, eorum quoque, qui conſenuerant in flagitiis, reditum ad virtutem? Fruſtra commemorem, quæ in ſingulas ferè horas exorta ſunt ejus prope Divinæ ſedulitatis argumenta omnium admirationi objecta. Tria ſolummodo curſim attingo. Et primum quidem, adeo vigentem, erectumque animo viſum nunquam fuiſſe Sanctiſſimum Principem, ut cum obſidetur majori, cum quibus eſt Cæleſtibus armis decertandum, ærumnarum copia, quæ unæ poſſunt, ingratiſſimum alioqui, eidem Imperium aliquatenus conciliare. Fortitudinis autem enimvero Heroicæ id ſignum eſt. Alterum, perterreri nos minis, *ut fugiamus a facie Arcus*, & Auguſtiſſimi Pontificis vota de revocanda ad Sanctimoniam hac veræ Arce Fidei, univerſaque ſua humana Ditione, impleamus, illud ab omnibus extorquente pavore,

pavore, quod a multis Exempla , Hortationes,ac Decreta Sapientiſſima Principis Optimi non impetraverant . Tertium , difficillimis temporibus novum nobis Leonem , Gregorium Magnum , aut Septimum eodem Cognomento dignum affulſiſſe , cujus ope poſt infortunia Fœlicitas reditura ſit : redarguto interim Ariſtotele ab hoc Heroum Maximo Terræmotus Cauſas fortiſſimè propulſante .

PROLUSIO XV.

Nullam Improbis ineſſe Prudentiam, & ne ipſam quidem Aſtutiam concedendam Nicolao Macchiavello.

Æſtate præſertim fervere debet Philoſophiæ ſtudium.

SIccine cum incipiant incendi nimio calore dies, invitavimus Concionem Sapientiſſimorum Virorum, antequam Auditores noſtros vacare jubeamus? An Hippatum Metapontinum ſequimur, & Eraclitum, qui ex igneis omnia corporibus conſtare cum dixerint, ſuo quaſi jure ſtatuere poterant ardentis anni partem conſentaneam maximè eſſe Controverſiis de incenſa natura, & hominum Moribus, inſtituendis? Tanto ne flagrantis auræ amore carpimur, ut cum Empedocle philoſophari velimus in Ætnæ crepidine ab æſtuantis Enceladi anhelitu ſuffocandi? An propius exploranda cenſemus Veſuvii portenta cum Seniore Plinio, cui contra lapidum ignitorum imbrem, & ferventis nimbum arenæ, impar clypeus fuere cervicalia, quibus ſe ipſum protexerat? In Gymnoſophiſtarum nos diſciplinam tradidimus, qui deſerto in littore, & flagrantibus Indiæ arenis contemplabantur? Re-

Reponere poſſemus, inſanum profectò æſtum, & ſponte quæſitum incendium non conferre Philoſophiæ, ſed quod cælo delapſus æſtivi Solis calor conducat ſtudio Sapientiæ, ferè omnes Philoſophos ſuo nos exemplo docere. Plato enim, cum ferventius æſtate diſputaret, ſub Platanorum umbra conſidebat: umbroſum Lyceum Ariſtoteles perambulabat: Zeno Stoicorum princeps ſub Porticu æſtiva reſerabat arcana ſeveriſſimæ diſciplinæ. Qui verò prope Hyemalem ignem, vel in Autumnali vinea de rerum natura diſſeruerit, nullus perhibetur. Unus Epicurus, in hortis edocere ſolitus, verno tempore ac ludentibus auris oblectabatur. Sed hujus Mores, ut Sententiæ, improbandi penitus ſunt. Quod ſi non illos naturæ oculos Sapientiſſimos Philoſophorum, ſed ipſam Naturam Litis hujuſce arbitram exoptamus, enimvero cum ignei ſpiritus Hyeme torpere nimium ſoleant, nimis exultare Verno tempore, Autumno ridente ferre ad ruris amœnitatem, Æſtate verò vigeant, ac ferveant, animum excitant ad ſublimium cognitionem rerum. Sed enim reſpondendum video, utcumque deceat intra domeſticos lares dare nunc operam ſtudio Sapientiæ, æſtate certè pugnare non decet, multòque minus nova & inſolita bella conſerere proponendo Paradoxa contra magnam Humani Generis partem, contra omnes videlicet Improbos, eorumque celeberrimum Anteſignanum Nicolaum Macchiavellum. Num verò laborioſum, & cruentum hoc prælium erit? An decertabimus

Et ingenioſæ pugnæ.

mus voce Stentoris, & gladiatoria laterum contentione? Longè mitior cenſeri poteſt hæc lis ingenii. Pugnæ commoda omnia, & ipſæ deliciæ ſine ullo præliorum incommodo uſurpari queunt. Intorquere tela, eademque retundere, atque hoſtem ſuâ ipſius haſtâ confodere, ſedendo poſſumus. Venatu inſectari Chymeras, & Hircocervos falſæ, dementiſque Politicæ, neque tamen hinc pedem efferre. Percurrere Sapientiæ Regnum, & ad ipſa uſque ſydera explicare volatum ſine ullo metu defatigationis æſtivæ. Probabunt hæc ultro Sapientes Viri. Si autem delicias, deſidiamque ignavorum Adoleſcentium interrogaremus, ingratum ſibi fortè quiſpiam ex illis eſſe fateretur, vice breviſſimæ ultimæ Lectionis illam audire, quæ conſuetam impleat præſcriptæ aliis dimidiæ horæ menſuram. Sed abrumpamus ludicrum Procemium, & Anacephaleoſim breviſſimè afferamus eorum, quæ hucuſque ſtatuimus, oſtendentes nullam Improbis ineſſe poſſe Prudentiam, & adeo illâ deſtitutum fuiſſe Nicolaum Macchiavellum, ut eidem ne ipſa quidem indulgenda ſit Vafrities, quam in eo inſignem viguiſſe plerique perperam opinantur.

Anacephaleoſis eorũ, quę hoc Anno ſtatuimus de Morum Philoſophia.

Poſt Diſputationem de Prudentia ſecundùm ſe, ac deinde aliam de ipſa comparata cum Vafritia, & Imprudentia, inter quæ vitia mediam occupat ſedem princeps illa Moralium Virtutum, demonſtravimus, ab Ariſtotele Prudentiam Improbis omnibus negari, atque hoc evicimus primò in Actu, qui

Quid oſtendimus de Prudentia, quæ in Improbis reperiri nequit.

qui appellari poteſt fons & origo Prudentiæ, licet ipſam non conſtituat, ſed præcedat: in actu ſcilicet Voluntatis, quæ poſtquam Intellectus per Naturale Lumen illi propoſuit honeſtatem Finis aliarum Virtutum, urget eumdem Intellectum ad quærenda per Eubuliam media opportuna ad talem finem conſequendum.

Non Eubulia, Syneſis, a ut Gnome.

Decrevimus deinde, in Improbis reperiri Eubuliam non poſſe teſte Ariſtotele, ideſt rectam Conſultationem circa media eligenda. Nullam pariter in illis a Philoſopho agnoſci Syneſim, aut Gnomen, videlicet Judicium, quod fertur circa media per conformitatem ad Leges ordinarias, & communes, vel extraordinarias, & altiores. Ultimum demum Iudicium, ſeu Imperium practicum ipſius Intellectus indicentis Voluntati Electionem, nullo pacto Improbis ab Ariſtotele concedi.

Contra veram Philoſophi Sententiam nihil valet Exéplũ Nicolai Macchiavelli, & aliorum Improborum.

Contra ea, quæ decernit Sapientum Magiſter, nihil valere ſtatuimus Exemplum Nicolai Macchiavelli, aliorumque ſceleſtorum, qui prudentes vulgò exiſtimantur. Ad hoc ineluctabiliter efficiendum dilucidavimus primò ex mente Philoſophi, quod quamvis aliquæ partes acquiſitæ Prudentiæ ſupereſſe poſſent in Improbis, qui aliquando labuntur in Crimen, certè tamen nequit ultima, in qua præcipuè ſita eſt ejus eſſentia. Nulla verò Prudentiæ pars dari poteſt in confirmatis in ſcelere, ac Nequitiæ Præceptoribus, qui non ſolùm deteriora ſequuntur, ſed neque vident meliora, probantque.

Hujuſ-

Digitized by Google

Nequivit in eo eſſe Politica.

Hujuſmodi fuiſſe aſſerimus Nicolaum Macchiavellum, in quo penitus corrupta fuit vis æſtimativa vltimi finis, etiam propoſiti ab Humana Honeſtate, ideoque nullam in ipſo eſſe potuiſſe Prudentiam. Multò minus eidem attribui poſſe Politicam, nobiliſſimam ſcilicet Prudentiæ ſpeciem, cum penitus deſtituatur ipſo genere, ac prodigialiter collocet Rationem Status in unius Tyranni Vtilitate cum univerſi Populi detrimento.

Et Prudentia ſaltem ſecundùm quid.

Neque vindicare ſibi poſſe veram Prudentiam (ut Philoſophicè loquar) ſecundùm quid: qualis a S.Thoma, repugnante Ariſtotele, dicitur illa Nautarum, & Mercatorum exempli gratiâ, tendens ad peculiaria quædam emolumenta mortalis vitæ. Imò nec adeſſe Macchiavello Prudentiam falſam, & abuſivè dictam, per quam quis præſtituens ſibi aliquem finem pravum, v.g. furandi, excogitat, & invenit media opportuna ad eum finem obtinendum, ac dici abuſivè poteſt Prudens Latro.

Et Vafritia.

Licèt Macchiavellus a Prudentiæ faſtigio excuſſus recenſendus a pleriſque ſaltem cenſeatur inter Vafros, nihilominus verius abjiciendus eſt inter hominum Imprudentiſſimos, cum Vafri raró corruant in eas, quibus ipſe affluit, ineptias: atque illi frequentius, quâm ipſe, ſuorum metam votorum attingant, quia nihil ſuggerit opportunum ad eadem caduca bona, quæ ſola ſibi pro Fine ſtatuit, acquirenda.

Imprudentem, & Ine-

Ex multiplici porrò capite liquet Macchiavellum fuiſſe Ineptum, ſeu verius Inſanum

ſanum in ſuis Regulis tradendis. Et primò ex eo, quod adortus dare Præcepta Regnandi contraria iis, quæ veteres Philoſophi, Oratores, Hiſtorici, Poetæ, etiam Ethnici, aut Athei, præſcripſerunt, ferè nunquam ad ea ſtabilienda Rationem ullam affert, ſed in ſuam omnes ituros præſumit Sententiam, velut illam Pithagoræ ultro diſcipuli ſectabantur. ptum illum fuiſſe multipliciter demonſtratur.

Si momentum aliquod rationis afferre aliquando dignatur, leviſſimum illud eſt, ac ludibrio traducendum: v.g. ut oſtendat induendam eſſe a Principe Naturam Belluarum, ac præſertim Vulpis, ac Leonis, ad probandam inauditam hanc, & bruto dignam Legem, affert ſolummodo Fabulam de Achille, aliiſque Heroibus, quos erudiverit Centaurus Chiron. Vel nullas, vel deridēdas affert rationes.

Si unquam ratiocinari aggreditur, utitur puerilibus Paralogiſmis, ac præſertim non Cauſa pro Cauſa: v.g. tribuit doloſis artibus incrementa fortunæ Ducis Valentini, quæ non ab ejus artificiis, ſed ab aliis mox indicandis diverſiſſimis cauſis, parta ſunt. Pueriles illius Paralogiſmi.

Stolidè præſumit, univerſum genus mortalium Simplicitate, imò & Stoliditate maxima laborare, atque hac præſumptione, veluti fundamento, nituntur præcipua Præcepta, quæ Principibus tradit. Ineptè ſperat ab Aula non videnda manifeſta Facta contraria phaleratis Proteſtationibus Principis, nec iis implendam Urbem, ac Regnum. Præſertim cum jubeat non unum ſolùm, Stolida ejus Præſumptio de Uniuerſali hominum Stoliditate.

lùm, aut alterum e medio tolli a Novo Principe, ſed amatores omnes publici boni, quorum immaniſſima ſtrages latere nequit.

Pugna inter ſe illorū, quæ affirmat.

Illa, quæ docet, frequentiſſimè inter ſe pugnant, neque ullatenus obtineri ſingula poſſunt: v. g. poſtquam eas tribuiſſet Principi Leges, quæ ipſum conſtituerent portentum ex fraude, ac crudelitate conflatum mortalibus omnibus exitiale, deinde ſtatim præcipit, ab eodem vitari communem Contemptum, & Odium, niſi ſuam venari velit ruinam.

Quæ decernit de Principum Conſiliariis, adeo ſunt abſurda, & inter ſe certantia, ut luce meridiana ſit clarius dejectum e ſtatu mentis omnino fuiſſe nugarum ejuſmodi Scriptorem.

Ineptiſſima, quæ ſeligit, Exempla.

Exempla, quæ ſeligit ad oſtendendum, quod expediat uti doloſis artificiis, ſunt omnium ineptiſſima, quæ decerpi potuiſſent ex Hiſtoriarum monumentis.

Damna, quæ affert habitus ſimulandi ab illo celebratus tanquam utiliſſimus.

Hoc oſtenſuri prius expendimus Naturam ipſam Fraudis, quam noxiam eſſe Simulatori demonſtravimus, quia eſt argumentum magni dedecoris in Intellectu, & Voluntate. Ideo Simulatio trahit in ſummum Contemptum, ſummamque perniciem affert: & inſanit, qui jubet Principi Contemptus horrorem, poſtquam neceſſariam eidem præſcripſit Contemptus cauſam. Maximo præterea eidem eſt damno, quia parit commune Odium contra Simulatorem; ideoque omnium execrationibus neceſſariò exponitur Princeps, ſi ſervet Macchiavelli præcepta.

Præter

Præter Incommoda jam recenſita, quæ a Simulatore vitari nequeunt, noxius eidem eſt habitus ſimulandi, quia plerumque fraudat Deceptorem aſſequutione finis ab illo quęſiti: cujus Veritatis multas, & graviſſimas cauſas attulimus.

Solummodo ille, qui cæteroqui habet Famam Veracitatis, conſequi poteſt, ut unus, vel alius actus ſimulandi ſit eidem utilis. Tamen ſi effectus fraudis ſemel adhibitæ ſit inſignis, damnum erit in poſterum majus emolumento.

Notorius Simulator nunquam reperire poteſt homines imparatos. Eidem nunquam relinquitur Pons apertus ad recedendum. Nec illi Fraus eſſe poteſt Clavis ad aperienda aliorum ſecreta. Quamvis multiplices, quia etiam obliquæ, viæ pandi Simulatori credantur, tamen idem omnibus caret, & facilius metam aſſequitur Verax ingreſſus unicâ Regiâ Veritatis viâ.

Noxium fuiſſe oſtenditur uni ex Macchiavelli Heroibus.

Inſanit Macchiavellus affirmans patere experimento trium ſuorum Heroum, quod habitus ſimulandi ſit utills ad magna conſequenda: quodque pueriliter ludat afferendo, ut innuimus, non Cauſam pro Cauſa, evicimus primò, quia maximus inter ejus Heroes, nimirum Pater Ducis Valentini adeptus fuit Imperium artibus diverſiſſimis a Simulatione, quas ubertim recenſuimus. In Imperio ipſo nihil penitus Fraude lucratus eſt; imò hæc apud omnes notiſſima laudem detraxit cæteris ejus dotibus, quibus Populos in officio continuit. Aliis demum ador-

Hic nihil fraude fuit adeptus.

nata fraus ipſi creavit Interitum, ideoque dementiſſimus eſt, qui ab ipſo petit Ideam Simulationis profuturæ.

Nec eadem profuit alteri ejus Heroi.

Alter Macchiavelli Heros Dux Valentinus ad ſummas Dignitates evectus eſt ab Amore Patris, non ab Artificio ſimulandi. Suam Ditionem auxit aperto bello, ac tantùm ſemel aliquid conſequutus fuit inſigni deceptione. Sed adeo ſtolidi fuerunt Principes fidem ſemel adhibentes notiſſimo Simulatori, ut hoc fuerit Prodigium Divini Conſilii utentis hoc flagello contra alios ad revocandas in unum Eccleſiæ ſuæ Sponſæ Urbes, quarum Raptor citiſſimè iiſdem ſpoliandus erat. Per ſummam dementiam celebrantur tanquam ſalubres Doli, qui pernicioſi fuerunt Duci Valentino, idemque ſtolidiſſimè dicitur peccaſſe tantùm ſemel incogitanter contra Politicam, cum deliquerit perpetuò. Non prævisa a Duce Valentino ſua Ægrotatio in Morte Patris nullus fuit error contra Politicam, quia hujus ipſius eventus Prænotio nihil ejus rebus conducere potuiſſet. Etiam ipſi, quemadmodum ejus Patri, præparata cæteris fraus exitium peperit; ideoque non niſi a demente idem proponi poteſt tanquam Exemplar habitualis Simulationis humanum commodum allaturæ.

Quàm ſtolidè hic dicatur peccaſſe tãtùm ſemel contra Politicã.

Tertio Macchiavelli Heroi pernicioſiſſima fuit Simulatio.

Dux alius celeberrimus artificio ſimulandi tertius Macchiavelli Heros proponitur inſaniſſimè, ut ejus veſtigiis inſiſtatur, cum eidem fama Simulationis magno fuerit detrimento in Regimine, quod neque fuit adeptus arte circumagendi mentes hominum.

At-

Atque hæc dedecoravit præclaras ejuſdem Dotes. Et demum illum evertit a Dominatu, perpetuoque ad mortem uſque carceri mancipavit. Omnia igitur Macchiavelli Exempla contra illum retorquentur, cum ex illis pateat pernicioſiſſimam humanis quoque opportunitatibus eſſe Simulationem.

Commune Odium cõtra ſe concitatũ a Macchiavello.

Inſanit, qui commune contra ſe omnium odium incendit volens nihil aliud eſſe Regnum, quàm publicam Graſſationem. Et peſſimè ſentit de Genere humano affirmans iniquos ſemper inveniendos eſſe homines, niſi neceſſitas eos urgeat ad probitatem.

Idem furit ſperans ab Italis tolerandas barbaras Turcarum imperandi Leges.

Nonniſi furens lenocinari ſibi potuit tolerandas in Principe ab Italis, aliiſque gentibus humanitate, veràque Religione excultis, barbaras imperandi Leges, quibus Turcæ opprimuntur, quaſque ipſe Regnatoribus omnibus indicit. Nec ſolùm falsò, ſed etiam ſtultè, præſumit, nobis humana Fœlicitate præſtare Turcas.

Et magis, quàm Probos, plerumque circumfluere Improbos mortalibus commodis.

Et extinctam a Chriſtiana Religione fuiſſe bellicam ſtrenuitatem. Et illuſtre nihil præſtitum a Prophetis fuiſſe abſque præſidio armorum.

Magnamque Italiæ perniciem allatam fuiſſe ab Apoſtolica Sede, afferendamque Regioni Helvetiorum, ſi hæc eò transferretur.

Digitized by Google

Ac facili negotio formandum Exercitum Italorum Gallico Equitatui, & Hiſpanico antecellentem Peditatui, quo ſtatim exorto univerſam occupare Italiam poſſit Princeps, cui nullum in eamdem Jus fuerit.

Quàm inſipienter loquatur de Arte Bellica.

Damnoſas generatim Principibus eſſe Arces. Infidam ſemper & noxiam eſſe conductam ab alienis Provinciis Militiam. Quod ſtulta ſint exiſtimata cætera omnia, quæ Macchiavellus pluribus in Libris de Arte Bellica ſancit, apertè arguitur ex eo, quod Recentiores Duces nihil penitus ex illis in morem induxerint.

Ineptus quoque cenſendus eſt, qui, cum omnia Fraudibus tribuat, nullas ex iis recenſet ſuis finibus opportunas, quæ vel pueris ignotæ ſint.

Ferè nihil tradit de iis, quæ a ſe referanda ſpoponderat.

Neque ullum affert Aphoriſmum pro privata ſingulorum ſorte conſervanda, vel in melius provehenda, vel pro Regimine Familiæ cum proprio dolos adhibentis Emolumento, vel commodo totius Domus.

Vel quibus artibus uſuri ſint in Comitiis, qui Rempublicam attigerunt. Vel iidem, ut ſe in Principum benevolentiam inſinuent. Vel Principes ipſi ad vitandas Adulatorum inſidias. Et ad cognoſcendas Dotes eorum, quos expediat in conſilium aſciſcere. Vel ſeligere in Legatos ad alios Principes, vel in Exercituum Duces, & Imperatores.

Non ſine quodam ve-

Cum hæc, aliaque innumera Macchiavello deſint, & ex tot fontibus, (quorum præ-

præterea plerosque non indicavimus) ejus Inſipientiæ ſpecimen permanaverit, Politici famam non ſine quodam veneficio invaſiſſe videri poteſt.

neficio invaſit in Politici Famã.

Niſi temporis uſura denegaretur, arduum non eſſet oſtendere, nullum penitus eſſe inter ejus Axiomata in Libro de Principe, quod ineptum non ſit, & perituræ quoque, nedum immortali, utilitati contrarium.

Idemque demonſtrari poſſet de aliis, quæ per cætera ſparſit venenata Opera, niſi ſupervacaneum hoc eſſet poſt everſionem præcipui Voluminis, in quod congeſtam a ſe fuiſſe putavit prudentem cæterorum medullam.

Comparari præterea poſſent inter ſe practici Aphoriſmi Prudentis Viri, Verſuti, & Imprudentis, percurrendo ſingulas Monaſticæ, Oeconomicæ, ac Politicæ Prudentiæ partes, & oſtendendo, ferè ſemper utiles terrenis quoque opportunitatibus contingere primos, aliquando ſecundos, at vix unquam ſalubres eſſe poſtremos.

Quę ſtatuẽda ſupereſſent pro cõplenda Prudentiæ tractatione.

Ac primò afferri communia Monaſticæ Prudentiæ, ac Verſutiæ Præcepta collata cum cæco agendi modo, quo vitam inſtituunt Sectatores Macchiavelli Imprudentiſſimi Ducis. Et Diſcrimen inter veram, ac ſolummodo apparentem Prudentiam.

Deinde triplex hæc Comparatio fieri poſſet (ſeligendo tamen præcipuas tantùm Leges ad conſulendum neceſſariæ, gratiſſimæque brevitati) circa Regimen ſui ipſius ad illam, qua quis fruitur, Sortem conſervandam.

Digitized by Google

Et circa ejuſdem Sortis Promotionem huc transferendo Artes alibi a nobis recenſitas, quibus licet ſuæ Fortunæ Architectum evadere,

Et circa uſum bonæ Aſtutiæ. Et conducens permiſſæ Diſſimulationis exercitium, perniciosum autem vetitæ Simulationis. Et Amicitiam comparandam, & conſervandam. Et Modeſtiam retinendam in proſpera, & non dejiciendum animum in adverſa Sorte. Et modum agendi cum Inferioribus, Æqualibus, aut qui nobis præſtant. Et Probitatem tum Indolis, tum Virtute acquiſitam, qua omnium animos demereri queamus.

Poſt expenſa Monaſticæ Prudentiæ Axiomata, generatim inter ſe conferri poſſent Oeconomica Prudentis, Verſuti, & Imprudentis, ſuo ferè ſemper fine frauda ti, ſi Macchiavelli Leges amplectatur.

Ingreſſis demum Politicam attingenda primò eſſent generalia Præcepta Prudentis plerumque ſalutaria collata cum iis, quæ rarò Vafris expediunt, cumque ferè ſemper noxiis Imprudentis.

Ac deinde hæc ipſa Prçceptorum Pugna repræſentanda in Principe ipſo quò ad Regimen ſui, ac Populorum. Et diſcrimen ipſius Principis a Tyranno in Conſiliariis eligendis, & audiendis, in cavendis Adulatoribus, in Factionibus, Seditionibus, Turbis, in Mora, vel Negotiis expediendis, in proferendis finibus Imperii, in Plantationibus Populorum, & Coloniis, inque ſuſcipiendo & adminiſtrando bello.

Ne-

Neque cæteri prætermittendi eſſent, qui Principi adſunt in Minoribus Magiſtratibus eos meritò, vel per injuriam adepti, boniſque, aut malis Artibus temperantes.

Hæc omnia compendio includere moliebamur ad explendam utcumque de Prudentia Tractationem. Sed quamvis a temporis anguſtiis prohibiti ſingula exequi nequiverimus, ex iis, quæ delibavimus, liquet, opinor, Prudentiam Improbis ineſſe non poſſe: ac ex ipſius Ariſtotelis Principiis conſtat de non concedenda Nicolao Macchiavello Vafritiæ laude, ſed eodem ad Imprudentiſſimorum hominum, & dementium Claſſem amandando.

PROLUSIO XVI.

Artem Grammaticam ob eadem nomina, propter quæ deprimi ſolet, extollendam laudibus eſſe.

ADamantinâ tunicâ exutum Apollo Martem intuitus aureos illicò crines caſſide preſſit, Muſæque ſui Regis aſſeclæ, ut Bellonam ludentem in ſylvis ſunt conſpicatæ, umbones, haſtas, pharetras ab Heroibus beneficio ſuo immortalitati conſecratis mutuas acceperunt. Cataphractus Pegaſus ferocem ignem ſub naribus volvere, præceps unda Caballini fontis evolvi, Parnaſus, olim pacis aſylum, nunc regia Martis videri cæpit, & arena pugnantium. Miramini profectò, Auditores, improviſam Metamorphoſim, vel potius noſtras irridetis nugas. Cur enim dum feritas ipſa miteſcit, & belli furor a florentiſſimis Europæ Regnis exulare compellitur, non perturbet potius Thraces, ac Tartaros, quàm Sedem amœniſſimam Poetarum? Sed quæ demum animo bella agitatis in me ſic inſurgentes? Noxia, cruenta, cladibus fœcunda, quæ Reipublicæ vires atterant, & florem magna-

nimi

nimi vigoris extinguant? Non illa ſcilicet, quæ gliſcunt in Apollinis Regno. Nihil enim iſtis jucundius, nil magis innoxium, nihil ita eruditæ Reipublicæ ſalutare. Excidium illa pariunt populorum, hæc jacentes erigunt diſciplinas: Mortem illa fortiſſimis inferunt, hæc vitam largiuntur ingenio, ideoque tunc invaleſcunt, cum literæ præcipuè florent. Pacis enimvero ſobolem dixerim hæc amica certamina; nam paci debent artes eruditæ, quod vigeant; hic autem vigor otio diffluere, & conſeneſcere non ſinit ingenia, ſed ad bella cogit amabilia. Quocirca convenit militum paci cum pugna literatorum, & florentibus olivis plurima laurus enaſcitur: ac ſicut olim e cerebro Jovis, nunc e cineribus Martis Pallas armata conſurgit. Unam e multis velitationem ingenii, qua plerique Grammatici manus conſeruere cum Seſquipoetis neſcio quibus helleboro coronandis, vobis affero in præſentia, eo præcipuè conſilio, ut illa, quæ vitio huic Arti falsò dantur, ab hoſtibus ipſis excipiatis, ſique non improſperè tela retundere, ac ſe purgare Priſciano contigerit, nobis victoriam gratulari poſſitis; quò fiet, ut nobiles Adoleſcentes alacriter hanc Diſciplinarum Januam penetrare contendant, quam fruſtra quati ab Adverſariis animadvertent.

Proluſionis hujus Propoſitum.

Cum elapſis Autumni feriis agerem Tibure, hortos Eſtenſes aliquando ſolus obambulans quædam animo percurrebam, quibus modò diſſererem, novoſque Auditores

de

de more ſalutarem. Sed illa Gratiarum ſedes, pulchrior Alcinoi, & Heſperidum viridariis, ita mentem cum oculis rapuit, ut nil aſſequi cogitatione potuerim Romanis auribus dignum. Pluribus ergo ſpatiis factis, ne artis occurrentia miracula gravioribus a curis animum alienarent, conſedi ſub umbra lauri hoſpitalis, quæ patulis diffuſa ramis viridi me cælo integebat. Hic blanda quies in oculos ſenſim irrepens, in bicipiti fecit me ſomniare Parnaſo; namque ſpecie amœniſſimi ruris iterum excitata in ſomnis, collis ille pulcherrimus leniter, & ſenſim clivo fallente conſurgens Pierii montis imaginem referebat: Apollinis Ædes Regia prætoria videbantur, qui vitam picturæ, marmoribuſque dediſſet ibi ſpirantibus, & jucundo terrore vivere Tygrides lapideas, Leoneſque monſtraret, cum ab hoſpitibus timerentur: idque prodigium exaggerabat, quod ingenium Principis imitatæ poſito rigore vitam belluæ ducerent innocentem, neque morſu ſævirent, ſed improviſa undarum aſpergine quaſi ludicris fulminibus blandirentur. Myrtus, buxuſque erudita ſe in varias hominum, aviumque formas induebat, quin etiam Solis curſum loquacibus in areolis repræſentabat, quæ nil vivis horarum molibus concedebant. Aquam ibi diceres Proteum, ita diverſa ludit in fontibus, ſtagnat in lacubus, ſaltat in ſyphunculis, canit in horganis, tonat in voragine, cujus ex anguſtiis eluctata, velut ignis

Comparatio Eſtenſis Tiburtinæ Villæ cum Parnaſo.

in

in ſublime ſibi viam aperit impetu tanto, ut vim inferre ſyderibus hoc belli ſimulachro videatur. Prodigia iſthæc negata mortalibus, Poeſis Ovidii ducentis ibi vivens in fontibus, & opes immenſæ, quæ miteſcere coegerunt horridum montem, & invidiam fecerunt aureo colli, quem in Capitolium fracto Mitridate Pompejus invexit, eſſe illam Apollinis Regiam, ibi virere Parnaſum facilè ſomnianti perſuaſerunt. Ergo Caballino jam fonti, quò Poeta repente prodirem, avidus inhiabam, cum clamor ingens in ſubjectis campis excitatus ad collis crepidinem cauſæ noſcendæ cupidos oculos, animumque convertit. Videre erat prominentibus ſaxis hærentes Seſquipoetas quoſdam aſcenſum in ardua montis omni arte moliri, qui cum ægrè pedibus inſiſtere, & locum declivem retinere poſſent, papiraceos funes carminibus ſuffarcinatos conflaverant, quos Parnaſi incolis ad ſpectaculum confluentibus commendaverant, ut illis ſuſtinentibus pendulum corpus in aere ſecurius librarent. Horum plerique fortunam Icari ſortiebantur: cæteri pervia ſibi Muſarum adyta fore ſperantes, quaſi jam Pegaſi ſublimes alis volarent, ſuperbiâ non ferendâ ſibi plaudebant, ſocioſque lapſantes cachinnis immodicis exibilabant. Cumque in altum evadendi labore feſſi aliquando conſiſterent, vexare Grammaticos ad Parnaſi radices agentes occæperunt. Incolebant hi ſubjectos campos, fertiles illos quidem, nec indecoros; ſed qui plus proventu prodeſſent, quàm odoribus,

Seſquipoetę conati in Parnaſum eniti.

Subjectos Mõti Campos incolẽtes Grammatici.

ribus, & florum purpurâ delectarent: conſitos ulmis, non platanis, olivetis, non myrto: lactatos chryſtallinis aquis, ſed quæ in rivos diductæ arentia temperarent arva, non laſcivirent in fontibus. Ædium amplitudinem Domini commodum, non luxus præfiniverat, neque debita aratro jugera inſanæ ſubſtructiones inſidebant: veſtis hominum modica, & membra exprimens, non ſinuoſa, non tumida, ſed elegans, & expedita. Intentos pulcherrimo labori Grammaticos, & poma decerpentes, quibus Muſas munerarentur, conviciis, jociſque occupant Poetæ deſultorii, ex quibus unus:

Seſquipoetę Grammaticis inſultātis verba.

Non abs re, inquit, valles incolitis, tumidi verborum artifices, cum tardi, jacenteſque, nunquam ingenii alis innitamini, nunquam explicetis per Cælum curſum, ſed inerti ſtupore ſolum moliri, & antiqua Latii rudera ex inferis excitare veſtra ſit gloria. Improbus quidem labor, & plumbeo ſolùm ferendus ingenio; recuſat enim vis ignea mentis erectæ haſce inter ſpinas detineri, ſuique ſecura nobili volatu tendit ad ſydera, abdita naturæ perquirens, ſibique famam concilians edita multiplici prole feracis ingenii,non pluteum cædendo,ut olentia Plautum verba tandem extundat.Nil adeo velocem animum torquet,ut mora demorſo ſępius ungue adhibenda vocibus expoliendis,memorięq; mandandis illis, quæ cum ratione non conſtent, ſed priſcorum arbitrio, hærere non poſſunt vi mentis per ſingula diſcurrentis. Ideo nil mirum, ſi pueros tantùm Auditores numerant arbitri voca-

vocabulorum, memoriâ ſcilicet præſtantes, & intelligentiæ viribus uti ab ætate prohibitos.

Nigidii Grammatici ſuam Artem celebrantis Reſponſio.

Ad hæc Nigidius Grammaticus non ignobilis riſu coacto, ac voce illudente, reſpondit. Næ tu, ſi ſaperes, propriæ ſaluti conſuleres, priuſque ſedem in Parnaſo quæreres, quàm dignitatem Oraculi tibi arrogares. Ventoſum caput, ideo ne reprehendimur, quia tuæ cedentes audaciæ malumus in imo ſecuritatem, quàm præcipitia venari fallacibus pennis? Parvo, fatemur, in campo noſtra laborat induſtria, nec Rhetoris gloriam æmulamur; ſed haſce inter anguſtias emicat, ac triumphabit ingenium, ſi leges eleganter ſcribendi velox arripiat: ſi gravioribus aditum diſciplinis aperiat: ſi animum eruditione imbuat: ſi dicendi flores ita excipiat a priſcis, ut novos quoque producat, vel aliò transferat, quos in horto Ciceronis invenit: ſi vividis metaphoris, quaſi ſyderibus, orationem exornet, parvis illis quidem, quæque non Martis ignem, ſed Viæ Lacteæ candorem imitentur, & ſuaviſſimè pungant. An non iſta celeres animi motus exigunt, qui plura ſimul componant, & judicandi vim acrem, quæ debitos intra fines cohibeat alacritatem ingenii? Non ora centum expoſcimus, ut ranam inflemus, nec uno ſtantes in pede carmina ructamus illico moritura. Non id nos agitat ſcribendi cachoetes, quod ſcombris tunicas elaborat: vobis denique non probamur, inclyti Muſarum Antiſtites; ſed Virgilius nos amat, ut pueritiæ inſtitutores
ſuæ

Digitized by Google

ſuæ; ſed Varro doctiſſimus Romanorum hanc artem uſque ad ſummam ſenectutem excoluit; ſed poſt graviſſimas diſciplinas ſe noſtros fontes non otiosè repetere Viri eruditiſſimi profitentur.

Alia Seſquipoetæ jurgia.

Vix deſierat, cum plures ex grege Poetarum vultu caperato, erectoque ſupercilio, & unius altero verba iterante: Vocum, inquiunt, phaleras adornetis; & in verbo uno tornando fortunas Latii ſitas arbitremini: Magnam enimvero provinciam ſuſcepiſtis, qui curiosè dicendi flores expromere, & ſancire leges elegantiæ poſſe vos dicitis. Niſi Priſcianum pronuntiantem, velut Apollinem, literaria Reſpublica veneretur; unum alio nobilius eſſe verbum ratio nulla ſuadebit. Non enim a rerum, quas indicant, ſplendore lux verbis accedit, neque rerum humilitas verbis adimit dignitatem: ſicut ruſticos Therſitæ Mores Regia non obnuberet chlamys, & inter Admeti paſtores vivida Majeſtas ex noſtri Principis vultu emicabat. Quod ſi res expreſſæ nil conferunt ad ornamenta verborum; ſermo caſtigatus erit, quem primi Grammatici eſſe voluerunt; hos autem conſtat nullo duce, nullâ certâ regulâ eſſe uſos, ut quædam vocabula, & ductus orationis expungerent, tanquam ſordidos, & inquinatos; alium verò dicendi characterem terſum, & elaboratum eſſe ſtatuerent, ac veluti civitate donârent. Quid, quod plures florent linguæ, quæ legibus omnino diverſis innituntur, adeoque cogunt ambigere de cujuſque præſtantia, ac ſimul ſuum arbitrium

trium ſequutos eſſe primos Inſtitutores oſtendunt, non certam rationem, quam omnes eamdem fuiſſent amplexi. Et erit apud aliquem tanti Numæ Pædagogus, ut ejus ſomnia de vobis interpretibus plures per annos velit excipere?

Nullius negotii fuit iſta refellere ſpeciei plus habentia, quàm roboris. Eſto enim, arbitraria fuerit inſtitutio legum. Standum fortaſſe illis idcirco non erit? Et in Republica plura ſancita ſunt a Majoribus noſtris, quorum cauſa non conſtat; nec tamen ſine ingenti diſcrimine violari poſſunt. Nimium quantum deploravit Italia perniciem ſibi illatam a barbaris, qui cum Imperio loquendi decus ademerunt, nihil de religiosè tuendo Grammaticæ jure ſoliciti. Si peregrinæ voces in orationem ſenſim irrepant, ac Probi, & Diomedis placita contemnantur, ſuavius aliquando cum equo ſuo miſcebit homo colloquia, quàm cum Ciceronis alumno. Ideo autem grandia quædam, & nobilia verba cæteris præhabentur, quia in mentem revocant nobiles Latii Patres eiſdem uti ſolitos, quorum ore latinè loqui Muſæ videbantur, & delicias auditori faciunt, qui artificium, curamque adhibitam periodis ad unguem explorandis non ſine jucundo ſenſu voluptatis animadvertit.

Refelluntur illa a Nigidio.

Dum iſta Nigidius pluribus explicaret, Poetæ, qui ſua infirmari non poſſe præceperant animo, triumphum adornabant, & mutuam inſuſurrantes in aurem ſibilis explodere confuſos Adverſarios machinabantur.

Iterum cõtra GrammaticosSeſquipoetæ debacchantur.

tur. Quamobrem dicentem clamoribus obruentes: At enim, ajunt, iſtorum inſcitiam nullus exagitaret, niſi eorumdem arrogantia faces vel reluctantibus admoveret. Quis enim cælum terris non miſceat, & mare cælo, ſi nugivendi de Generibus diſputantes, arduis ſuperciliis, vociſque, & vultus gravitate compoſita, Oracula Sybillæ interpretari videantur? Digni, quibus Philippus Macedo, Stagyrita poſthabito, filium tradat erudiendum. Quis tulerit aſſerentes, a ſuis ſtudiis vinci Pythagoram, Anitique reum, doctumque Platona? Cum interea ſi vocum non obviam notionem ab ipſis exquiras, vel dehoneſtum, & deculpatum, verbum ſibi non cognitum eſſe pronuntient, vel ſi quæras, quo ſenſu vocabulum *Penus* dicatur? illico reponant, lippis quoque conſtare; *Penum eſſe Triticum*, *Oleum*, *Vinum*: quo pacto ſi Equi naturam velles addiſcere, Bucephalum, & Pegaſum, Equos eſſe doctiſſimè definirent. Quis non vexabit in unius literæ, aut vocis diſcrimine laborantem, cum utilia prętermittat? Hic nimis otiosè ſibi placebit, ſi *ſolæciſmum* Priſcis dictum eſſe *ſtribiligum* ex Turpilii, Næviique lacunis expiſcabitur, cum idem in ſolæci lapidem paſſim offendat. Sed quæ intemperies nos agitat, quod infortunium venamur Grammaticorum odia colligere non formidantes? Profectò licet quidlibet audendi ſemper fuerit Poetis æqua Poteſtas, quamvis tela Jovis innoxia ad Lauri radices procumbant in cineres, licet cum

tum hoſte non contemnendo ſuſcepturi ſint inimicitias collectores iſti vocabulorum; (unius quippe tantùm Poetæ vires trepidare ſe dicit Socrates apud Platonem) tamen ſi grandium verborum fulmina excludant, ſi bullatas nugas, ſi periodos longo ambitu circumductas in aciem producant, ſi nos incognito Veterum ſermone adoriantur, & aliquod *expugnaſſere* Amphitruonis explodant, gens noſtra cum Thelebois funditus interibit.

Pugnam dirimſit Seniores Grāmatici, & ad Muſas Légationem adornant.

Talia jactantes, & paucorum culpam in omnes, atque adeo, quod raró inſcius peccat Artifex, in ipſam Artem ſtolidè detorquentes, Grammatici alacriores rationibus evincere ſupervacaneum rati, & inſperatis hoſtium jurgiis altè laceſſiti, etiam ad manus iram promovere, ſeſeque non verborum ſolummodo funditores oſtendere decreverunt. Certatim igitur cucurbitulas, medica mala, aliaqua id genus, quæ affatim ſuppeditabat hortus, in vociferantes, opemque Apollinis Medici implorantes ejaculari, & capitatas braſſicas, ac urticæ vim ingentem, quo coronamento cæſariem emeritam implicarent. Tunc enimvero Nigidius, cæterique Patres, Muſarum indignationem veriti, juvenes exultantes compeſcendi, & Caduceatorem præmittendi ad Regiam, qui ſequuturis Legatis viam aperiret, negotium ſuſceperunt. Lecti ex omnibus Varro, ac Probus, ut tantarum cauſas irarum in Poetarum Senatu exponerent, brevique oratione ſuam Rempublicam tuerentur. Illi adi-

tu impetrato per tramitem collis aſcenſu minus arduum, ſoliſque Poetarum Principibus pervium, magna ſuorum caterva deducente in Curiam Apollineam penetrarunt, exeeptique ſunt inibi perhonorificè, cum ſuis olim Magiſtris chorus humaniſſimus aſſurrexerit. Munera primùm Varro prompſit, horti delicias ſui, & pulcherrima ſtamina, quibus indigent Muſæ, ut Dædaleis manibus phrygium opus acu pingant erudita. Tum cauſam aggreſſus, Divina illa Panegyri ſalutata, in hunc ferè modum incæpit.

Varronis Oratio in SenatuMuſarum ſuæ Artis præſtantiâ extollentis.

Si, veluti Beatæ Mentes inter ſe, ſic alieni cordis Arcana homines intuerentur, vel per optatas Diogeni chryſtallinas fores Veritas emicaret, inutilis labor, & ridenda eſſet Grammaticæ artis induſtria. Tunc meritò in nos inſurgerent Poetices candidati, qui tantâ in præſens audaciâ noſtrum allatrant nomen, ut Apollo cum Marſya rurſus altercari videatur. Sed quandoquidem ſine verborum coloribus pulcherrimæ imagines mentis nulli innoteſcunt, ſoluſque oſor hominum Timon colloquia reſpuit amicorum, cur nigro potius illa deliniare carbone, quàm purpureis notis arrideat? Cur humilibus, & aliquando barbaris vocibus, non elegantibus, & Donato probatis, nobiles animi fœtus induere? Cur labra ſordido vaſi, non aureo crateri, ut Sapientiam haurias, admovere? Utinam adeo nos eadem alliceret Sapientia, ut, Solis inſtar, veſtem verborum, quaſi nubem, recuſaret

ſuæ

ſuæ pulchritudini inimicam. Sed nimis in aperto eſt quàm ingratus ſit ſtudendi labor, illumque minuat floridis verbis expreſſa Sententia. Dicendi nobilis character eſt magnes attrahens oculos ad legendum: Cedrus immortalitati conſecrans erudita volumina, qua deſtituta vix unquam temporis tineas effugerunt. Quadrigis invehimur candidè ſcripta percurrentes, cùm abhorrere, ac nutare debeamus, perinde ac ſi cœnosâ viâ ingrederemur, quando in Libros inquinata oratione exaratos incidimus. Non illos argumenti dignitas, non Sententiarum acumen tueri poteſt: quæ pariter ſententiæ rarò eminent jacentibus verbis, cum ferme idem ratiocinari, ac loqui ſit apud Græcos, qui eodem rem utramque nomine complectuntur. Quæ cum ita ſe habeant, patet, nos quoque aliquid eſſe in Regno Sapientiæ, noſtroſque conatus aliquid conferre literis, quibus dulcedinem ingenuæ elocutionis aſpergunt: nec injucũdam hanc artem dici poſſe, ſine cujus deliciis ipſæ Scientiæ principes torquent ingenia. Rhetoribus quidem altioris elegantiæ laudem, & ea ornamenta concedimus, quæ conſequitur vivida mentis volantis audacia; ſed linguæ candorem, ſed nativos Latii flores amamus, illumque limâ ſtylum terimus, quem illico effingere præſumat auditor, ſed ſtudeat multùm, fruſtraque laboret auſus idem. Fortaſſe non feriet hebetes vulgi oculos minorum Syderum fulgor, qui noſtram orationem illuſtrat; ſed illis pretium copia faciet, neque

lyncea Sapientum lumina effugient. Erit, qui ſtudium noſtrum irrideat, cum in venandis propriis Latii vocibus, earumque ambitu nos videat inſudare, ſed ille Priſcorum eloquio, & expedito dicendi genere deſtitutus, ſententiam ſuam multiplici, implexaque oratione vix tandem enodabit, non ſine ſtomacho aſtantis coronæ, quæ per ſylvas, & ſenticeta fugientem ſequi cogitur hippocentaurum, monſtrum ſcilicet informe, Latino, & Semiafro ſermone conflatum: vel ſi verba demum ſingula Tullio ſe tueantur auctore, periodus ipſa a Gothis ducta videbitur, caròque nimium exoptatam rei cognitionem vendet auribus eruditis. Tam inconditè, ineptèque ſua ſenſa deſcribent, ut ad papyri latus, quid ipſi dicere voluerint, interpretari cogantur, primis omnino Pictoribus pares, qui Æliano teſte ſub Turris figura Turrim ſe formaſſe ſcribebant; hoc uno tamen Palladis aves, quod veluti Noctuæ lucem oderunt. Qui nunc faſtidioſo ſupercilio noſtras irridet nugas, ut vile pabulum exultantis ingenii, ſuas ille merces Indis vendere properet, & Garamantibus; hìc enim riſum Auditores tollent impunè, cum peccantem in ſyllabis, cum turpiter in ſolæcos labentem audient, qui grandia quæque ſpirabat. In ſyrtibus hærere ſe dicunt, cum ad legendos orationis floſculos invitantur, nec aliter indignari, quàm Princeps, cui Theſauris incubanti ſingillatim ſervus marinas conchas, & viles echinos oſtentaret. Sed hujus citò divitias abſumet

edaci-

edacitas temporis: hic Mutinam, inquit Catullus, morietur ad ipſam, nec alpes cum Annibale ſuperabit, fruſtraque veſtrum hunc in collem ſperabit eniti, in quo locum nobis aliquem, quæ veſtra, Muſæ, eſt humanitas, eſſe voluiſtis. Tumet illis quidem jecur difficili bile, quòd cæterarum omnium diſciplinarum famulis, (ſic illi Grammaticos vocant,) pateat aditus ad Parnaſum ſibi intercluſus, & hoc ſæpius in nos ſervile nomen, velut haſtam Achillis, intorquent? Vecordes, qui ſe ipſos publicant inhumanos, cum in ſervos demum ſuos inſurgere ſe profitentur. Inepti, qui nobis illud per contemptum objiciunt, quo unicè ſuperbimus. Servimus enimvero Rhetoricæ, ac cæteris facultatibus: hoc eſt, a nobis Rhetores Tullianum Latini Sermonis leporem mutuantur. Servimus Poeticæ, ſtamina quippe præbemus a Muſis ornanda; ſed ex hoc ipſo liquet, hanc eſſe Artem eruditæ Reipublicæ neceſſariam: ſtare alias abſque iſta non poſſe, cum ipſa cæteris non indigeat; quod adeo ſervile non eſt, ut prope ad naturam Divinitatis accedat. Demum, ut leviſſimè dicam, incauti, eo nomine nos accuſantes, quo ſe ipſos quoque condemnant. Si enim Grammatica vilis habetur, eò quòd ſe fingat in gratiam alterius, & ad illius commodum dirigatur, quid, rogo vos, de Poetica, de Oratoria quid aſſeremus, quæ nullum non lapidem movent, ut Auditoribus blandiantur? Styli ubertatem comprimunt, ſi Lacones alloquantur; ampullas

Non eſt hujus Artis dedecus, quod ſerviat aliis Diſciplinis.

Etiam Poetica, at Oratoria, famulantur alieno ingenio.

verò, & ſeſquipedalia verba proiiciunt in Urbibus Aſiæ perorantes; adeoque ſervilem in modum Concionis genium affectantur, ut meritò Coquos Rhetoribus contulerit Plato; utrique enim non ſuo, ſed palato aliorum indulgent. Ut autem hoc ſervile ingenium Eloquentiæ animorum Reginæ non officit; neque nobis contumeliæ detur, quod Rhetoricæ famulemur. Nullus ignobilem hanc Facultatem audeat appellare, qua Patres Romani, imò ipſe Cæſar Auguſtus poſt Orbis regendi curas non erubuit pueros informare. Veſtræ modò ſunt partes, doctæ Sorores, decernere, utrum causâ labi videamur, eorumque compeſcere audaciam, qui, niſi ſe immerita lauro protegerent, profectò experirentur non unum ab Archiloco ad laqueum adactum fuiſſe Lycambem; ſed a nobis etiam, in vocum videlicet diſcrimine laborantibus, homines trium literarum, expilatores alienæ Poeſis, in Jota longum poſſe converti.

Muſarum Sententia Grammaticis favens.

Dixit, illiuſque Muſæ in Sententiam abiere, profeſſæ plurimùm ſe debere Grammaticis; Senatus verò conſultum prodiit, quo Seſquipoetis igne, ac fonte Apollineo eſt interdictum, Plautoque imperatum, ut ludicro igne ad funes admoto, eoſdem præcipites e Parnaſo ageret. Hæc fata ſperare poſſunt, qui unà cum pueris Priſciano caput obtundunt.

PRO-

PROLUSIO XVII.

In Divinarum Explicatione Literarum Paradoxa proponi poſſe: atque hoc præſtandum ab interpretantibus Iſaiæ Prædictiones.

PAradoxa, ideſt admirabiles Veritates, quæ prima fronte præſeferunt ſpeciem falſitatis, utcumque locum habeant in Oratoriis, Poeticis, Philoſophicis, Politicis, & Polemicis quoque Diſſertationibus, excludenda certè videntur a Sacrarum Explicatione Literarum. Omnes huic diſſentaneæ apparent Paradoxorum claſſes, tum quæ demonſtrandam ſuſcipiat Veritatem Propoſitionis, quæ Contradictoriis contexta vocibus videatur: tum, quæ Contrariis: & alia, quæ Diſparatis: & ultima, quœ generatim Expectationi repugnantes res oſtendendas aſſumat. Adeo Novitas omnis, quæ ſemper Paradoxis ineſt, vitanda eſt a Divinorum Oraculorum Interprete, ut idem jubeatur ſequi communem Veterum Patrum Sententiam. Verùm cum primas duas ſpecies ab àpparente Contradictione, aut Contrarie- Quæ Paradoxa pro-

poni poſſint a Sacrarum Literarum Interprete.

trarietate petitas, rejiciam, ut tamen amplectar alias a Diſparatis, & cum Expectatione pugnantibus, ratio mihi ſuadet, & illuſtrium Virorum Exempla, quorum aliqui Concionibus, alii Commentationibus in Evangelia ſuis, Paradoxorum Nomen præfixeruut. Inhærendum profectò eſt Veterum Patrum veſtigiis. Sed cum illi varias in ſententias abeunt, neque ulla eſt, cui plerique inſiſtant, cur non liceat hanc, aut illam ſectari, atque tunc ea proferre, quæ parum eruditis diſparata videri poſſint, aut ſaltem certantia cum iis, quæ plerique præſtolabantur? Auſim igitur affirmare, quod in ipſarum quoque Sacrarum Expoſitione Literarum ſtatui Paradoxa poſſint, atque hoc præſtandum ſit a nobis interpretaturis Oracula Evangelici Prophetæ Iſaiæ.

Quæ propoſuimus explicâtes Apocalypſim.

Sed prius indicamus hoc ipſum præſtitum jam fuiſſe in Divinæ Explicatione Apocalypſis, in qua (relictis infauſtis Præſagiis infligendarum ſceleribus Pœnarum, quæ ab omnibus exponuntur) enucleare tentavimus paucis omnino compertas, ſed a graviſſimis Authoribus detectas, fauſtiſſimas Militantis Eccleſiæ per plurima Secula in univerſo Terrarum Orbe regnaturæ Promiſſiones Cæleſtes. Hæ porrò non tenue Paradoxum viſæ ſunt plurimis.

Et Evangelia.

Evangelium deinde adorti expendere, invecti ſumus in Lutheri, & Calvini dementiam jactantium ſuam eſſe illius Literam, cæterorumque Sacrorum Librorum. Allegorici, Anagogici, aut Moralis Senſus Indaga-

dagatores plerumque cæteros eſſe, at Literali ſe omnino Senſui addictiſſimos. *Evangelicos* proinde nuncupant ſe per non ferendam audaciam; ſed eodem videlicet jure, quo ſe ipſos perinde appellant *Eccleſiæ Filios Reformatæ*, uſurpato nimirum hoc vocabulo per Antiphraſim, quia formam omnem Eccleſiaſticæ Diſciplinæ e medio ſuſtulerunt. Utinam grande illi Paradoxum, ideſt inſignem, licet Expectationi contrariam, Veritatem exiſtimaturi ſint Corollaria, quæ adjecimus ſelectis Divinæ Hiſtoriæ locis literaliter evertentibus eorum veſanias. Improviſa eadem accident Orthodoxis plurimis, qui fortaſſe inquient: Si hæc tela nobis ſuggereret Divinum Evangelii Armamentarium, cur illa Propugnatores Veritatis aliunde petere laboraſſent? Cur (ut appoſito exemplo utamur) ad impugnandas Quinque damnatas Janſenii Propoſitiones vix quicquam ex Evangelio Scriptores alii prompſiſſent, nonnulla expiſcati e Sacris aliis Literis, pleraque autem a Sanctis Patribus, cum quibus, cumque ſe ipſo, conciliant Auguſtinum, quem ſuum eſſe per ſummam Magiſtro Sanctiſſimo, Sapientiſſimoque inflictam injuriam Janſeniani gloriantur? Initam ab aliis viam adeo non improbamus, ut nos quoque alteri, diverſæ ab illa, qua nuper tentavimus iter, ſemitæ prius inſtiterimus. Sacræ nimirum Tridentinæ Synodi Definitiones tantummodo adhibuimus in alio certamine contra Janſenianos ſuſcepto, demonſtrantes nullum eſſe inteſtinum ſubterfugium ex tot illis,

Quæ attulimus Argumenta contra Janſenianos.

Digitized by Google

illis, quibus Apoſtolicæ Cathedræ fulminibus deinde ſe ſubducere conati ſunt, quod illis prius Tridentinum Concilium non præcluſiſſet. Nuper autem, Patribus, & Synodis, imò & Sacris aliis Libris, vix unquam attactis, petita ſolùm ex Evangelicis Oraculis Argumenta in illos intorſimus. Novum hoc, & Paradoxum pugnæ genus minimè hucuſque aggreſſus fueram, quia cum cæteris inquiſiveram apertè repugnantes Janſenianis in Evangelio Propoſitiones: v. g. *Quod Præcepta omnia Divina ſervari poſſint*: *Quod, præter Efficacem Gratiam, ſufficiens quoque divinitus conferatur*: aliaſque hujuſmodi. Sed ſi contradictoriæ Theſibus omnibus Hæreticorum Propoſitiones ſemper extarent in Eloquiis Divinis, quo pacto Veritas aſtipularetur Apoſtolo dicenti: *Oportet & Hæreſes eſſe, ut, qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis?*

Expendendo Suppoſitiones factas a Divina Sapiētia habētes infallibilē Auctoritatem.

Quoniam igitur non ſemper inveniri queunt Propoſitiones oppoſitæ illis Eccleſiæ Hoſtium, explorandam animadverti vim, & Emphaſim eorum, quæ a Divina Sapientia proferuntur, quæque ex illis vel antecedentia præſumuntur, vel ex iiſdem conſequentia manant. Porrò non minùs Præſumptionibus, quàm apertis Propoſitionibus, pondus ineſt, quando loquitur Infinita Sapientia, quæ falſi nihil præſumere poteſt, aut neceſſariò inferendum offerre. Ideo ſi ea, quæ Verbum Divinum Humanitate indutum, vel divinitus afflati ejus Vitæ Scriptores eloquuntur, ejuſmodi ſunt, ut ex

iis

iis aliæ Veritates præſumantur , aut neceſſariò emergant , hæ ipſæ , quæ a primis eliciuntur , omnino ſunt , tanquam certiſſimæ, in animum admittendæ . Introſpicienti Præſumptiones arduum non fuit plurima Evangelii loca contra ſingulas Janſenii Propoſitiones afferre , ac ferè Octoginta , ſi omnium ſimul ratio ineatur. Cum de Literali , hiſtorico , germano , & nativo Locorum eorumdem Senſu apertè liqueat , nullusque inveniri queat Antiquus Pater hoc ipſum negans , cur non liceat nova hæc tela intorquere in Eccleſiæ Adverſarios ?

Eamdem Præſumptionũ vim expendere in Iſaiæ Interpretatione ſupervacaneũ plerumq; erit, cum apertè proferat ea , quæ ſpectant ad noſtræ Salutis Aſſertorẽ in quovis ſuarũ Prędictionum Capite. At Paradoxum, dices, hoc non erit , quia communis perſuaſio eſt de illo tam diſertè tractaſſe , ut ideo Iſaiam non Prophetam ſolummodo , ſed & Evangeliſtam , & Apoſtolum dixerint Hieronymus,& Auguſtinus.Imò hic cum Athanaſio aſſeveret non tam illum res a Domino geſtas prædixiſſe futuras, quàm narraſſe jam opere ipſo completas.

Erit Paradoxũ, quod Iſaias agat in ſingulis Capitibus de Chriſto Domino.

Quid tum ? Diſparatum ne proinde nihil , nihil communi Expectationi repugnans a nobis ex illo afferri poterit , quod Paradoxi nomen promereatur ? At communis Recentiorum Interpretum Sententia eſt , quod , licet a Quadrageſimo Capite uſque ad Operis finem ferè perpetuò agat de Servatore Noſtro , idipſum tamen non præſtet ex profeſſo in priori , eaque longiſſima , Prophetiæ

Par-

Contrariũ Magnorũ Interpretũ Opinioni.

Parte. Scriptor religioſiſſimus, & doctiſſimus Gaſpar Sanctius in Prologo inquit: *Illud Prophetiæ genus, quod Onus vocatur, ſæpius uſurpavit, quàm alii Prophetæ ſimul, nam a Capite 13. uſque ad 23. ab Onere incipiunt Vaticinia, & in Onere imponendo Populis, explicandoque conſumuntur*. Opinatur ergo, nihil in hiſce Capitibus ab Iſaia de Chriſto Domino præſagiri. Diſparata proinde videri poterunt, quæ de clade ſolummodo Babylonis, Ægypti, Æthiopiæ, Arabiæ, vel Iſraeliticarum Tribuum viſa loqui, de venturo quoque Redemptore Noſtro literaliter agere oſtendemus.

Præclarus quoque Author Jacobus Gordonus Leſmoræus: *Pars Prior*, ait, *licet aliqua pariter habeat de Meſſia, & Vocatione Gentium, tamen maximè eſt de reprehenſione Peccatorum*. Nec minori Pietate, quàm Sapientia præſtans Cornelius a Lapide ſic eloquitur: *Duæ Operis hujus ſunt Partes principales: prior habet Oraculum triſte, objurgatorium, & comminatorium, continetque quinque Sectiones & porrigitur a Capite Primo uſque ad Quadrageſimum*. Paradoxum igitur erit, ſi, contra perſuaſionem Maximorum quoque Virorum, nedum communem cæterorum, ſtatuemus, in quovis etiam prioris Partis Capite actum de Chriſto Domino ab Iſaia fuiſſe, ferè ſemper allegantes Authoritatem Patrum plurimorum, qui eumdem tribuerunt Literalem Senſum locis a nobis afferendis tanquam de Divino noſtræ Fœlicitatis Inſtauratore loquentibus.

Pro-

Digitized by Google

Proludamus autem iis, quæ ſeriò in Lectionibus tractanda, nunc ſolummodo indicabimus, conferta enumeratione mirabilium rerum, quæ Iſaiæ ipſi contigerunt, & hiſtorica Paradoxa videri poſſunt: nimirum quod cum ſe Filium Amos dicat, & Lib.4. Regum Cap.20. prius narraretur: *Venit ad eum* (ideſt ad Ezechiam Regem) *Iſaias Filius Amos Prophetæ*: Patrem habuiſſe creditus fuerit illum ex Duodecim Minoribus Prophetis, qui paſcebat Oves in Thecue. Sed in Editione Sixti Quinti nunc legitur juxta Septuaginta Interpretum Verſionem: *Filius Amos Propheta*: & compertum eſt genitum illum fuiſſe a fratre Amaſiæ Regis. Quod ignito carbone, aut verius carbunculo, ejus labia non incenderit Seraphim, ſed purgaverit. Quod illius Præconia Deus ipſe dictaverit Eccleſiaſtici cap.48. *Magnum* illum appellans *Prophetam*, *Sanctum*, & *Fidelem*. Quod rem penitus inſuetam, & cui Divina solùm Oracula fidem poſſint aſtruere, illi præſcripſerit, nimirum ut nudus incederet, & concionaretur nobiliſſimus Princeps omnium ſibilis expoſitus, ac per tres omnino, ut plurimi exiſtimant, annos. Quod prophetaverit per annos pluſquam Nonaginta, ut conſtat ab inita ratione temporis, quo imperarunt Reges, ſub quibus habitas a ſe Viſiones recenſet. Quod violentas illi manus non intulerint Magnates, & Populus, quos in primo ipſo Prophetiæ Capite graviſſimè objurgans: *Audite*, inquit, *Verbum Domini, Principes Sodomorum*: *perci-*

Proludimus innuẽdo Paradoxa hiſtorica quò ad Iſaiæ Vitam.

Digitized by Google

percipite auribus Legem Dei Noſtri, Populus Gomorrhæ. Quod Solem a peracto per horas decem curſu revocaverit, cujus regreſſus indicium oſtenderit Ezechiæ in Horologio Acaz. Quod Cæleſtis Militiæ Ducem invitaverit ad profligandum Exercitum Sennacheribi, atque ille Iſaiæ obſequutus una, eademque nocte percuſſerit, & extinxerit Centumoctogintaquinque bellatorum millia. Sed illud omnem ſuperat admirationem, quod Sanctiſſimus Senex Centenario longè major, & Prophetarum Princeps ab inſano Juvene Manaſſe Rege, illius Genero, contra cujus crimina exarſerat, interemptus fuerit ex communi contra Abulenſem Sententia, & ex Authoritate Martyrologii Romani, quam aliis omnibus anteferendam meritò cenſet Prudentiâ inclytus, & Eruditione P. Gaſpar Sanctius. *In Judæa* (legitur pridie nonas Julii) *S. Iſaiæ Prophetæ, qui ſub Manaſſe Rege ſectus in duas partes occubuit*. Hoc etiam horribile tormenti genus illius gloriam, & rei admirabilitatem auget. Ejus indicium extat in Apoſtolo ad Hebræos cap. 11. ubi de Sanctis ait: *Lapidati ſunt, ſecti ſunt*. Et quod ligneâ quidem ferrâ medium ſecari juſſerit veſanus Princeps, commemorat S. Juſtinus Martyr, & Scholaſtica Hiſtoria. Cæleſti etiam aqua in os ejus influente recreatus fertur. Neque aliud neceſſe eſt venari Prodigium a Fabulis Hebræorum, nimirum, quod ſe ſubtrahentem a furente Manaſſe aperta repentè prægrandis Cedrus in ſuum ſinum exceperit, ſimul

Digitized by Google

ſimul cum qua juſſus fuerit dividi in partes, lignum ligno ſecando, quod aſſequi enimvero immanis Tyranni ſævitia nequiviſſet.

Quemadmodum verò Paradoxis affluit Iſaiæ Vita, & Interitus: ita illuſtria ſunt illa, quæ nobis ejus Scripta ſuppeditant. Mirum profectò eſt, quod Propheta ſimul fuerit, & præcognitæ Narrator Hiſtoriæ. Sed hoc admiſſum ab omnibus recenſeri non debet inter Veritates, quæ prima fronte præſeferant ſpeciem falſitatis. Hæreo in illo, quod Sapientiſſimis etiam ſupra recenſitis Viris novum videri poſſet, nimirum, quod in prima quoque Prophetiæ Parte, ac in ſingulis Quadraginta illius Capitibus, Iſaias contexuerit Evangelium.

Indicantur quædam ex Regulis, quibus Paradoxa ſtatuemus.

Ad hoc demonſtrandum plurimas proponemus Regulas in illius, aliorumque Prophetarum, Sacrorumque omnium Librorum Explicatione ſervandas, præſertim ad Literalem Senſum ſolerter introſpiciendum. Oſtenſuri, quod in prima quoque Prophetiæ Parte non minus, quàm in Secunda, totus ſit in Redemptoris Noſtri Myſteriis prænuntiandis, decernemus, diverſam plurimorum opinationem natam ex eo fuiſſe, quod præſumant geminum raro eſſe Literalem Senſum in Prophetis, aliiſque Sacris Scriptoribus. Multiplicem autem frequentiſſimè re ipſa hunc eſſe centena nos exempla docebunt: & ab ejus copia nullatenus imminui robur Textuum, qui vel ad erudiendos pios, vel ad impios impugnandos afferuntur. Loca porrò omnia, quæ in Novo Teſtamento allegantur

Digitized by Google

gantur ex Veteri, dici non poſſe; quod ca-reant Literali Senſu; ſed habeant ſolummodo, quem dicimus Accommodatitium, per quem ſcilicet Sacræ Literæ non exponuntur in Senſu Hiſtorico, & proprio, neque Allegorico; aut Anagogico, ſed per Extenſionem; aut Alluſionem applicantur alteri cuidam rei, quam Sacer Scriptor neque intellexit, neque ſignificavit. Ad hoc autem, ut Senſus aliquis cenſeatur Literalis, etiamſi neceſſe non eſſet, ut ille priùs perſpectus fuiſſet ſcribenti; probabiliſſimum tamen eſſe, quod ab Iſaia præviſi fuerint illi omnes, in quibus ipſum literaliter loqui de Chriſto Domino apertiſſimum erit.

Percurrendo prima Octodecim Iſaiæ Capita teximus Indicem rerum exponendarum.

His præjactis innuimus quædam ex iis, quæ in primis Octodecim Capitibus dilucidabimus. Dum initio ait: *Cognovit Bos Poſſeſſorem ſuum &c.* literaliter reſpexit Iſaias ad Præſepe Servatoris Noſtri: neque ſolùm eidem hæc verba accommodavit Eccleſia, ut ſapientiſſimi PP. Sanctius, & Cornelius, aliique recentes Interpretes opinantur, faſſi tamen inſanire Calvinum, qui SS. Ambroſio, & Auguſtino, aliiſque Patribus inſultat affirmantibus Prophetam fuiſſe loquutum ad Literam de Divinis Incunabulis. Illa Iſaiæ verba cap. 1. *Væ Genti peccatrici &c, Omne caput languidum &c.* propriè, ac literaliter dicuntur de Chriſti Domini Paſſione, ac de Judæis eumdem blaſphemantibus. Prope finem Capitis Primi prædicere incipit Hominum Fœlicitatem cum Salvatore orituram.

Fun-

Fundandam ab illo novam Eccleſiam, & ad eam acceſſuras Gentes omnes, palam repræſentat initio Secundi. Aſpectabilem fore Chriſti Eccleſiam contra ſuſcitandam a Luthero, aliiſque Hæreſim declarat. Mirificè ſupra illam aliorum omnium Hominum, & Angelorum, elatam Sanctitatem Matris Divinæ ibidem intuetur. Univerſaliſſimam, & non ſolùm Inteſtinam piorum, ſed & Exteriorem omnium Pacem diutiſſimè in toto terrarum Orbe duraturam apertè vaticinatur. Et Secundum Adventum Judicis Divini cum Majeſtate magna ad Sententiam de Mortalibus ferendam.

Hoc ipſum, de quo agere incipit prope finem Capitis Secundi, egregiè pingit Capitibus Tertio, Tertiodecimo, & Sexageſimoſexto,

Quod Chriſtus Dominus ſit Radix totius Gratiæ, & Juſtitiæ, Caput, & Corona Sanctorum omnium, vidit Capitibus 4. 22. 28. 53. & 61.

Multis nominibus amantiſſimè illum compellat Cap. 5. atque graviter conqueritur de Synagoga contra illum inſurrectura, eique minatur excidium Temporale, ac Sempiternum, ob mortem, quam inferet Authori Vitæ.

Duo Seraphim, quæ aſpexit Capite 6. & aureus Forceps ab uno ex ipſis adhibitus, ſignificant duo Teſtamenta, ideoque hìc etiam de novo inſtituendo a Chriſto Domino admonitus Iſaias fuit. Quodque oſtenſa ipſi fuerint Auguſtiſſimæ Trinitatis

indicia, adeoque Verbi Divini, a quo ſumenda eſſet caro, graviſſimi Patres affirmant.

Concipiendum Virtute Divini Spiritus, & naſciturum ex Virgine Deum Hominem apertiſſimè prædixit Capite 7. eumque agnovit rerum omnium Authorem, Dominum Omnipotentem, & Solum Altiſſimum.

Plurima præſagit Capite 8. nimirum proprium fore Servatori Noſtro *Emmanuelis* nomen: ipſum a Magis adorandum: ſeligendos ab eodem Diſcipulos pauperes, & idiotas: ſuſcitandas contra ipſum Vera docentem, & Vitia corripientem, inſectationes Phariſæorum, atque Scribarum: eumque piis futurum in Sanctificationem, Impiis autem in lapidem offenſionis, & petram Scandali.

In Bethleem natus pauper Rex aſpicitur manifeſtiffimè ab Iſaia Capite 9. eique Divinitatem ejus, & Meſſiæ munus ſignificantia Nomina tribuuntur. Rex Iſrael, totiuſque Orbis Dominus appellatur, & Salvator Populi ſui, qualis præterea dicitur Capitibus 63. & 64. inque hoc ipſo Capite 9. expreſsè nuncupatur Verus Deus, & ſpondens Pœnitentibus Regnum Cælorum, ad quod aperiendum exhibetur bajulans ſibi Crucem tum hìc, tum Capitibus 22. 46. & 63.

Præparatur Capite 10. via ad ea, quæ pulcherrima referantur in 11. ubi deſcribitur Chriſtus Dominus ut Flos aſcendens de

de radice Jeſſe, nimirum de Beatiſſimâ Virgine orta e Stirpe David, & ſuper illum requietura dicuntur Dona Spiritus Sancti, de quo iterum concipiendus dicitur, Verus Meſſias, Spes Unica Gentium, quæ omnes ad illum confluent, quaſque omnes reget, Pauperes præſertim, alioſque Miſeros protegens a Calumniis Superborum, Hypocritas, & ſuperbos Phariſæos ſeverè coarguens, futurus obediens uſque ad Mortem, & perquàm honorificè ſepeliendus.

Poſt expoſitam Chriſti Victoriam, Laus eidem canitur Capite 12. & jubetur ad illum converſa Turba pangere Canticum Emmanueli, cujus Latus Lanceâ percuſſum Propheta veneratur.

In aliis decem, quæ curſim attingimus, Capitibus a Tertiodecimo ad Vigeſimumtertium, quæ *in Onere imponendo Populis, explicandoque conſumi* opinatur doctiſſimus Pater Gaſpar Sanctius, nil agi videtur de Vitæ Noſtræ Authore. Diſparata proinde, ideoque Paradoxa præ cæteris, erunt ea, quæ de ipſo literaliter diſſerere, fulti magnorum authoritate Patrum, oſtendemus.

Quod poſuerit in eo Dominus iniquitates omnium noſtrum, edixit Capite 13. Quodque in noviſſimo die poſt multa Prodigia Finem Mundi antecedentia cum Majeſtate omnes judicaturus adveniet.

Digitized by Google

Quamvis Capite 14. exponere ſolùm videatur excidium Babylonicum, & Septuaginta Annorum captivitatem, & ſolatium afferre Judæis in Patriam redituris, & præſagire pœnam, & interitum Balthaſſaris Regis, & ruinam inferendam Philiſtæis ab Ezechia; verè tamen prænuntiat quoque pauperes, & indoctos a Divino Magiſtro vocandos ad Apoſtolatum, & ejus Obedientiam uſque ad Mortem ultro excipiendam.

Capite 15. Loqui ſolùm videtur de Clade Moabitarum, quam cum pertractet etiam Cap.16. extemplo rapitur a Spiritu ſemper ad Meſſiam tendente ad orandum Deum, ut illum mittat de Petra Moabitica oriundum, nimirum ex Ruth Moabitide: ac evincitur prænoviſſe Mortem a Salvatore pro omnibus obeundam.

Dum Capite 17. vaticinatur excidium Damaſci, Syriæ, & Samariæ, atque commemorat ejus Cauſas, Idola nimirum, & Impietatem, plurima innuit de venturo Meſſia.

Prophetiam, quàm Capite 18. de Ægypto ſolùm, aut Æthiopia eſſe plurimi putant, verſari cenſemus etiam circa Novum Orbem ad Chriſti Domini Cultum ab Apoſtolicis Viris invitandum.

Mitto reliqua in ſingulis uſque ad Operis finem inventa Capitibus pertinentia ad Conſortium Divinæ, Humanæque Naturæ. Specimen hoc, ſeu verius noſtri

ſtri conatus Veſtigium, excitavit, opinor, honorarios Sapientiſſimos Auditores ad ſperandum incrementum Eruditionis, ac Pietatis in iis, qui quotidianis addicti Lectionibus animadvertent, quod non alicubi tantùm, ut plerique putant, ſed *Ubique*, ut Divus Ambroſius affirmat, *Chriſtum perſonat, & ad illum perpetuò aſpirat*, Evangelicus Propheta Iſaias.

Digitized by Google

PROLUSIO XVIII.

De Prænuntiatis in Divina Apocalypſi Luthero, ejuſdemque temporis Hæreticis, iiſque divinitus objiciendo Sancto Ignatio Loyola.

SAcrarum Divinitas Literarum non eget præconiis, quæ in Scientias alias, & nobiles Artes congerunt, qui ad eas proludunt. Iis igitur omiſſis, quid hodiernæ Proluſioni anſam dederit, paucis accipite. Poſt quaſdam ad Proœmium ſpectantes in Divinam Apocalypſim Quæſtiones, & ſuggeſtas Claves ad aperienda illius Arcana, ſolveram Paradoxa plurima in Quatuor primis illius Capitibus incluſa: atque ex eorumdem Capitum Oraculis everteram præcipuas Lutheri, & Calvini Hæreticas Propoſitiones, & Quinque famoſas Janſenii. Tunc, quoniam in Exordio, contra coarctantes Apocalypſis Prædictiones ad prima ſolùm, aut ultima Eccleſiæ tempora, eviceram eas extendi ad omnia, fuere, qui ex me quærerent, utrum in illa prænuntiatum aliquid fuiſſet de Recentibus Hæreſibus, quas impugnave-

gnaveram, deque aliquo Cæleſti Heroe futuro earumdem Antagoniſta? Reſpondi meminiſſe me, quod V. Card. Bellarminus opinatus fuerit agi de Luthero, aliiſque in Cap.9.ac legiſſe olim in Tarraconenſi Provinciali Concilio exiſtimaſſe Patres, qui ad illud confluxerant, præſagiri in 10. Capite Sanctiſſimum Noſtri Ordinis Inſtitutorem Ignatium. Sed, antequam decernerem hanc eſſe Literalem Sententiam, multa mihi expendenda eſſe, cum, præter commune Decretum Eccleſiæ, præſcribatur a Sexta ex noſtris Legibus Interpreti Sacrarum Literarum, ut nullum novum abſque graviſſimis Conjecturis Literalem Senſum proferre audeat. Rem explorare aggreſſus inveni tam diverſas eſſe Scriptorum Opinationes, nulla ut Communis dici poſſit, ſed plurimæ ſingulorum, aut certè paucorum. Cur igitur non liceat mihi adhærere Sapientiſſimo Cardinali, & præclaræ Synodo? Habetis Argumentum Prælectionis meæ, hoc ſaltem, ut reor, nomine non injucundum huic Sapientia, & Religione inclytæ Auditorum coronæ, quod oſtendendum ſuſcipiam, prædictum in Apocalypſi fuiſſe, Defenſorem Catholicæ Veritatis contra Lutherum, alioſque Eccleſiæ Hoſtes, Ignatium fore. Plurimæ porrò, nec certè leves, erunt, quas curſim afferam, conjecturæ, quibus alienas diruere Sententias, meamq; fulcire contendam.

Sequemur Ven. Card. Bellarminum, & Cõcilium Tarraconenſe.

Sine graviſſimis Conjecturis proponendus non eſt novus ullus Senſus tanquam Literalis.

Agite jam. Initio Capitis Noni Dilectus Chriſti Diſcipulus narrat viſam a ſe cadentem e Cælo Stellam, quæ aperit puteum

Stella e Cælo cadēs, & alia prodigia Cap.

 Abyſ-

9. & 10. Apoc.

Abyſſi, unde prodit fumus immenſus obſcurans aerem, & Solem, & e fumo Locuſtæ monſtroſæ, ſimiles Equis, coronatæ, habentes faciem quaſi Hominum, & capillos Mulierum, & dentes Leonum, & caudas Scorpionum, quæ cum Rege ſuo Abaddon cruciant plurimos Menſibus quinque. Initio autem Capitis Decimi apparet Joanni Angelus fortis, amictus nube, Iride coronatus, vultu Solis inſtar fulgente, igneis, & columnas referentibus pedibus Mare calcans, ac Terram, & apertum præferens manu Libellum.

Quod hìc exhibeatur Ignatius diſertè affirmavit, ut innui, Tarraconenſe Concilium: quodque ipſe divinitus miſſus fuerit contra Lutherum, alioſque poſt illum exortos Hæreticos, declaratum videbimus ab Eccleſia Dei, poſtquam primò ſtatuerimus, de iiſdem Perduellibus actum fuiſſe in præcedenti Viſo.

Hanc Stellã fuiſſeLutherum cenſet cum aliis Bellarminus.

1. Stellam e Cælo cadentem fuiſſe Lutherum, cum a ſublimi Eccleſiæ loco, & quaſi Cælo Religioſæ Vitæ, corruerit infamis Apoſtata: & Locuſtas prodeuntes ex puteo Abyſſi, quem Lutherus aperuit, fuiſſe illius Sectatores, aliarumque poſt Lutherianam Authores Hæreſum, aſſeveravit Venerabilis, & Sapientiſſimus Cardinalis Bellarminus, addens eamdem fuiſſe plurium aliorum Sententiam, in Oratione, quam habitam ex hoc ipſo Suggeſto edidit ante Quartum Controverſiarum Tomum. Sufficeret quatuordecim ab eo facundiſſimè amplificatas Conjecturas

ctуras in compendium redigere, paucaſque iiſdem adiicere. Sed quoniam ſuum ipſe directè iter proſequutus congreſſus non eſt cum iis, qui diverſas, aut ſuæ repugnantes explicationes attulerant, nec prævidit afferendas ab aliis, & præſertim ab egregio P. Cornelio a Lapide, Opinionis ſuæ impugnationes, huic, aliiſque a me occurrendum eſt, ut ſtabiliam, Lutheri, aliorumque Hæreticorum colluviem fuiſſe prædictam, ac ſtatim deinde ſermonem habitum de illorum Everſore.

2. Aureolus, Lyranus, & S. Antoninus, putant prædivinatam fuiſſe Perſequutionem Wandalicam, quæ graviſſima fuit *Quinque Menſibus*, ideſt (ut interpretantur ipſi) ſub Quinque Wandalorum Regibus, Gunderico, Genſerico, Hunerico, Thraſamundo, & Gilimere. Stellam cadentem eſſe Valentem Imperatorem Arianum, vel Genſericum, qui primus ex Wandalicis Regibus ſuſcepit Arii patrocinium, & vocatus a Bonifacio Comite invaſit Africam. Sed vix una, aut altera proportio intercedit inter hanc peſtem, & Locuſtas a Joanne deſcriptas: & Arcana Sexti (de quo hìc agitur) Sigilli ſpectant ea, quæ poſt media Eccleſiæ tempora, ideoque diu poſt Wandalorum irruptionem, eventura erant.

Alii putant prædictam fuiſſe Perſecutionem Wandalicã.

3. Viegas ſequutus D. Auguſtinum, Bedam, Primaſium, alioſque, Stellam e Cælo lapſam cenſet fuiſſe Luciferum, Locuſtas autem Hæreticos, contra quos Quintus aliquis Concionatorum Ordo exoriturus eſſet a Quin-

Alii locutũ fuiſſe Ioannem de Luciferi lapſu e Cælo.

a Quinto Angelo repræſentatus. Hos nobis, ex parte ſaltem aliqua, faventes, relinquamus. Conveniunt igitur ferè omnes in eo, quod e Cælo delapſa Stella ſit aliquis deteſtabilis hoſtis Eccleſiæ Divinæ.

Alii de Angelo Inferis præſidente.

4. At Cornelius cum Ribera toto cælo diſtans ab aliis affirmat, Stellam illam fuiſſe Angelum præſidentem Inferis, habentem Clavem Abyſſi, ideſt poteſtatem aperiendi, & laxandi ejus fauces; *Illius enim*, inquit, *Carceris Claves non committuntur aliis, quàm Angelis bonis Divinæ Juſtitiæ Adminiſtris*. Verùm ea verba: *Data eſt ei Clavis putei Abyſſi*, nihil aliud ſignificant, quàm permiſſum fuiſſe Stellæ illi in terram devolutæ, ut deciperet plurimos, ideoque recluderet Tartarum, in quem devolvendi eſſent: perinde ac dandam ferociendi Poteſtatem Lucifero, ejuſque Vexillifero Antichriſto, frequenter ſubiicitur in noſtro Libro. Cæterùm cum dixiſſet Joannes: *Et Quintus Angelus tubâ cecinit*: ac ſtatim addat: *Et vidi Stellam de cælo cecidiſſe in terram*: uſus loquendi modo ſimili illi: *Quomodo cecidiſti de Cęlo, Lucifer, qui mane oriebaris?* non de alio Angelo fido Divinitati, ſed de illius hoſte, aut magno aliquo Luciferi Emiſſario, loquitur Propheta mirabilis.

Probamus agi de Luthero, ejuſque Aſſeclis recenſendo eorũ multiplices Proportiones cũ Locuſtis.

5. Opinatur Cornelius, Locuſtas futuras malos Dæmones earum ſpeciem indutos, aut veras etiam Locuſtas, licet peregrinas, atque monſtroſas, ut cenſet etiam P. Leſſius, lib. 13. de Perfectionibus Divinis capite 18. Opinationem hanc impugnabimus

Digitized by Google

bimus poſt recenſitas Bellarmini, noſtraſque alias conjecturas de Lutheri Aſſeclis depictis ab iis proprietatibus, quas Locuſtis Joannes attribuit.

6. Tradita Luthero dicitur *Clavis putei Abyſſi*, videlicet arcano Divinitatis Conſilio permiſſum fuiſſe, ut tot impiorum millia ab eo decepta corruerint in Tartarum.

7. *Aperuit puteum Abyſſi, & aſcendit fumus putei, ſicut fumus Fornacis magnæ*, quia revocavit ab Inferis Errores ferè omnes Antiquorum Hæreſiarcharum.

8. *Obſcuratus eſt Sol, & Aer de fumo putei*, quia Catholicæ Veritatis lucem immenſa in unum confluentium tenebrarum vis hebetavit.

9. *De fumo putei exierunt Locuſtæ in terram*, alii videlicet Perduelles poſt Lutherum exorti, Locuſtis aptiſſimè reſpondentes, eò quòd, ſicut illæ nocent rebus virentibus, ita Hæretici Fidei, aliiſque Virtutibus: contra Eccleſiam conſpirant, ſicut Locuſta *egreditur univerſa per turmas ſuas*, Proverbiorum cap. 30. Locuſtarum ſaltus imitantur Hæretici, præſertim nuperi deſultorii, ab uno errore digreſſi ad alios, & ore ſanioſo cuncta polluentes: &, ut Locuſtæ, in ventrem, ideſt gulam, & libidinem, proni. Sed nihil adeo aptè coarctat Locuſtas ad ſignificandos potius Lutherianos, alioſque ab illis prognatos, quàm immenſa earumdem Locuſtarum copia; nunquam enim tot diverſa monſtra pullularunt, ut poſt Lutherum Confeſſioniſtæ, Zuingliani, Anabapti-

ſtæ,

Digitized by Google

ſtæ, Samoſateni, novi Ariani, Socinates; Ubiquiſtæ, Calviniani, Trementes, Janſeniani, Quietiſtæ, aliique plurimi: atque in tot ſciſſi claſſes, ut Ducentæ numerentur diverſæ, omneſque impiæ, Divinorum verborum Panem conſecrantium Explicationes.

10. *Data eſt illis Poteſtas, ſicut habent poteſtatem Scorpiones Terræ*; nam Hæretici ſunt virulenti, eorumque aculeus refert Scorpionum morem, cum occultè per inſidias feriant, præcipuè Janſeniani a Lutheranis, & Calvinianis nati.

11. *Et ſimilitudines Locuſtarum ſimiles Equis paratis in prælium*, quia Locuſta pedibus ſuis inſiſtens parata ad volandum ſpeciem habet Equi armati, & cataphracti. Similes autem Equis Hæretici ſunt ob eorum audaciam, ac temeritatem.

12. *Super capita earum tanquam Coronæ ſimiles auro*, quia Lutherus, aliique, dementatos a ſe Principes, & Reges plurimos, ſeduxerunt.

13. Videntur aureæ Locuſtarum Coronæ, quia Heterodoxi præſeferunt Fidei Zelum, & Charitatis ardorem. Quia porrò eorum ſperata contra Eccleſiam Victoria futilis eſt, & evanida, auro vero caret inanis illius imago, ut pulchrè oſtendit Viegas ſect. 7. num. 3. Bellarminus autem in Coronis quaſi ex auro intuetur Hæreticorum faſtum, ut Lutheri, qui in Epiſtola ad Georgium Saxoniæ Ducem jactat a ſe ſuperari SS. Auguſtinum, & Ambroſium.

14. *Et*

Digitized by Google

14. *Et facies earum tanquam facies Hominum: & habebant Capillos, ſicut Capillos Mulierum: & dentes earum, ſicut dentes Leonum erant:* inquit Joannes, quia videlicet ſimulant Humanitatem, & Benevolentiam, omnia plerumque indulgentes effrænatis hominum cupiditatibus; cum interea ferociſſimè mordeant eos, qui illis obſiſtunt, ipſumque Eccleſiæ Moderatorem, imò & Sanctos cum Chriſto regnantes, & Auguſtiſſimam illorum Reginam.

15. *Habent Capillos ſicut Mulierum*, quia effœminati ſunt, & probroſis voluptatibus adhinnientes: infirmi præterea, & deſtituti viribus ad vincendam Eccleſiam, quæ Virago fortiſſima eſt: omnibus diſplicent, niſi comam, & fucum inducant ſibi: atque ſuas Hæreſes ope fœminarum propagarunt Recentes quoque Sectarii, v. g. Eliſabethæ Angliæ Reginæ, & paſſim Janſeniani: ut de Antiquis animadvertit S. Hieronymus ad Cteſiphontem.

16. Armatum Loricâ pectus eſt index obſtinationis, qua, licet apertè convicti, plerumque mori malunt, quàm fateri deceptos eò uſque ſeſe fuiſſe.

17. Aculei Scorpionum in caudis indicant, quod, licet os blandiatur offerens Carnis illecebras, in fine tamen ſauciatum Corpus, Animumque, Sempiternis pœnis addicunt.

18. Volantes currus ſignificant miram celeritatem, qua Hæreſis inſtar flammæ, aut peſtilentiæ, varias Provincias corripit, & devaſtat. 19. Præ-

Digitized by Google

19. Præſidet Locuſtis hiſce Tartareis Rex Abyſſi *Abaddon*, Græcè ἀπολλύων, Latinè *Exterminans*, quia Lutherus, ejuſque numeroſa ſoboles, Sacra omnia depopulatur.

20. Locuſtis præceptum fuit, *ne lęderent fœnum*, ideſt credentes, qui habent Fidem, & Charitatem, ſed teneram, & delicatam, ut notat cum Bellarmino Viegas: *nec viride*, ideſt alios Fide, & Charitate virentes, & fortes: *nec arbores*, ideſt Sanctos excelſos, ac perfectione Vitæ in altum eniſos; ſed tantùm eos, qui non habent *ſignum Dei in frontibus ſuis*, ideſt, qui fide vera, & charitate deſtituti, facilè labuntur in Hæreſim.

An non hæc omnia in meridiana luce ſtatuunt prænuntiatas a Joanne fuiſſe noſtrorum Avorum ætate natas Hæreſes, & nimium quantum nunc etiam flagrantes? At enim hæc (quorum aliqua Cornelius legerat in Bellarmino, & Viegas) *licet appoſitè*, inquit, *dicantur*, *myſtica tamen potius videntur*, *quàm literalia*. Ita ne vero?

Immeritò negat Pater Cornelius hunc Sensũ eſſeLiteralẽ.

21. Vehementer miror a ſapientiſſimo P. Cornelio expenſum non fuiſſe, Literalem Senſum ſæpe non eſſe illum, quem exhibent verba, ſi propria in ſignificatione accipiantur; continerent enim res abſurdiſſimas, & longè abhorrentes a Veritate, v. g. quod Belluæ loquantur, Mulier induatur Sole, proterat Lunam, alata ſit, atque volet, & alia hujuſmodi prope infinita. Neceſſe igitur eſt, ut imaginaria ea Viſa ſint Figuræ aliarum

rum rerum, quæ literaliter, & propriè ſignificantur. At cur, ipſo Authore, non ſpectant ad Literalem Senſum ea, quæ diximus? Ejus omnia fundamenta curſim intueamur.

Refelluntur ejus rationes.

Huic Expoſitioni, ait, *repugnat*, *quod hæ Locuſtæ crucient homines*, *itaut optent mori*, *quod Hæreticis non competit*; *horum enim eſt homines pervertere in fide*, *& moribus*, *non cruciare*, *vel occidere*; *imò ab eis perverſi*, *& ſeducti*, *cùm*, *nonniſi voluptates*, *& commoda hujus Vitæ ſpectent*, *ſummè amant vitam*, *& horrent Mortem*. *Preterea hæ Locuſtæ cruciabunt eos*, *qui non habent ſignum Dei*; *Heretici verò cruciant eos*, *qui habent hoc ſignum*, *puta Fideles*, & *Orthodoxos*.

22. Verùm Joannes non affirmat Mortem optandam eſſe ab ipſis Locuſtis, a quibus decernimus Hæreticos exhiberi, ſed a vexatis ab iiſdem. Veriſſimum porrò eſt, adeo crudelem, alicubi ſaltem, fuiſſe inſectationem, qua Oſores Romanæ Fidei exagitant illi addictos, ut ab his deſideretur triumphalis interitus, aut negatus, aut obſcuratus, allatâ non Cauſâ pro Cauſa, ut frequenter contigit in Britannia, cum verè ſuſpenſi, quia Catholicam Religionem profeſſi, trahebantur in invidiam perfidiæ contra humanam Dominationem.

23. Quod ſi ſpectentur Hærerici ipſi, perditè quidem amant fugitiuum hoc ævum; ſed illos furiæ ſuorum ſcelerum ita torquent, præſertim prope Supremam horam, *ut quærant*

rant Mortem, *& non inveniant eam*, ultra vota dilatam. *Aculei eorum*, inquit Joannes, *erant in Caudis*, *veluti Scorpionum*. Ad hoc ſi animum intendiſſet Cornelius, a Cauda ſcilicet repræſentari Vitæ finem, non præſumpſiſſet a ſuo illo argumento dirui pulcherrimam erectam a Bellarmino molem.

24. Nihil deterritus fuit Sapientiſſimus Cardinalis a vulneribus his infligendis a Locuſtis, ſicuti neque ab eo, quod dicat Joannes, *Poteſtatem earum fore nocere hominibus menſibus quinque*. Ne verbum quidem de rebus hiſce Bellarminus fecit, fortaſſe quia, quæ pertinent ad tempora, difficillimum eſt enodare, cum latere nos voluerit Deus tempus ipſum Divini Judicis adventuri, & in hoc indagando hallucinati fuerint Antiqui plurimi Sanctiſſimi Patres. Hæc *menſium quinque mora* ferè fuit unica expenſa ab iis, qui putaverunt hìc agi de Wandalica Eccleſiæ Perſecutione. Alii, ut Primaſius, & Ribera, arbitrati ſtandum omnino eſſe huic Menſium Quinque menſuræ, ideo Locuſtas, ajunt, *futuras exercitus quosdam Barbararum Gentium a Dæmone in impios immiſſarum*, *ut eos per quinque menſes vaſtent*, *& crucient*. Verumtamen *non rectè*, inquit ipſe Cornelius, *armati Milites comparantur imbellibus Locuſtis*. *Cum equi hìc nominantur*, *nulli nominantur Seſſores*, *vel Equites*. *Ergo nulli fuerunt*. *Locuſtæ hæ varias*, *& monſtroſas habent formas planè diverſas a forma*, *& habitu Militum*. *Milites gladiis*, *& lanceis pugnant*,

Et aliorum.

gnent ; hæ autem Locuſtæ Caudæ aculeo, quaſi Scorpiones, pungunt, & lędunt. Hæc plaga Quinti Angeli, (de quo diſſeri putat Cornelius) *diſtinguitur a plaga ſequenti Sexti Angeli, in qua ducenti milliones Militum per quatuor Angelos in Impios immittuntur. Ergo hęc non fuit Militum.* Hæc Cornelius, qui adjicere potuiſſet, nunquam a condita rerum Univerſitate diſcrimen hoc a Deo præſcriptum fuiſſe, ut in Barbarorum Irruptionibus Impii tantùm ab illis e medio tollerentur, & Inſons nullus.

25. Ut ſartam tectam ſervet Cornelius a Lapide quinque menſium Moram, ſævire vult in improbos per Centum, & quinquaginta dies perſonatos inſtar Locuſtarum Dæmones, aut veras ab ipſis exagitatas Locuſtas. Sed leves mihi videntur, quas congerit, conjecturæ. *Probatur*, inquit, *primò ex refutatione aliarum Sententiarum, pręſertim quia cęteræ omnes plagæ ad Literam, uti ſonant, accipiendæ ſunt*. Sed neque ulla, ut oſtendimus, vis ineſt iis, quibus refutare contendit Sententiam Bellarmini : & paulò poſt ipſemet fatetur Locuſtas has non fore propriè dictas ; *harum enim*, ait, *cibus eſt in herbis ; ſed fore Dęmones, qui, inſtar Scorpionum, nulli, niſi habenti Sanguinem, ideſt homini impio, nocebunt, & erunt carnivoræ, non herbivoræ*. Igitur ipſe quoque rejicit veras Claves Abyſſi : verum fumum, a quo Sol obſcuretur : & alibi frequenter docet, Literalem Senſum eſſe diverſum ab eo, qui prima fronte apparet : v. g. non fuiſſe

Impugnantur aliæ Cõjecturæ P. Cornelii a Lapide.

Digitized by Google

verè columnares, & igneos pedes Angeli paulò poſt viſi: & quamvis dixerit Joannes: *Locuta ſunt Septem Tonitrua voces ſuas*; ſubjicit tamen a Lapide: *Tonitrua hęc articulata non ſunt realia, nec realiter exiſtent in fine Mundi*.

26. *Secundò. Quia prodeunt*, ait, *ex puteo Abyſſi, ideſt inferni. Ergo ſunt Infernales. Ergo Dęmones*. Sed cur ex puteo Abyſſi prodire quoque nequiverunt Errores redivivi Veterum Hæreticorum, ut Bellarminus interpretatur?

28. *Tertiò. Quia in fine Mundi plagæ erunt inſolitæ, & inauditæ. Satanas, ejuſque Dęmones, ſolvetur*. Utique, ſed nullatenus probavit inſignis cæteroqui Author hic agi a Joanne de Mundi fine.

28. *Quartò. Etiam nunc in Morte hominum ſolet Dęmon morienti viſibiliter apparere*. Sed (utcumque verum hoc ſit) num idcirco per Quinque Menſes Exercitus Dæmonum ſpecie Locuſtarum depopulaturus eſt Orbem terrarum?

29. *Quintò. Rex harum Locuſtarum certè erit Dęmon. Ergo tales erunt etiam Locuſtæ*. Non video ex aſſumptione id effici, quod opinatur. Abaddon Exterminator præeſſe poteſt Luthero, cæteriſque, licet homines illi ſint ab ipſo decepti, ipſique ſimillimi.

30. Congerit deinde alia tria Argumenta petita ex eo, quod monſtroſâ formâ videndos præbuerint ſe Maligni Spiritus SS. Antonio, Hilarioni, & aliis: quod homi-

nes

nes opinentur eos eſſe ex variis horrificis animalibus conflatos: quodque terribili ſpecie apparituri ſint in excidio Babylonis, aliarumque impiarum Urbium. Sed adeo liquet, ab his non evinci id, quod Cornelius optat, ut operæ pretium non ſit in iis refellendis immorari.

31. Perinde ſupervacaneum videri poteſt congredi cum Leſſio (cujus, ut valde probabilem, Sententiam laudat Cornelius) arbitrato veras, & animatas fore Locuſtas, *quia tales fuerunt aliæ olim a Moſe immiſſæ in Ægyptum: & quia Ioannes eas appellat Locuſtas, eiſque dat aculeum, & comparat eas Scorpiis. Cum ergo hìc verum accipiamus aculeum, verum Scorpium, cur non & veras Locuſtas?* inquit ipſe. Sed pernego neceſſe eſſe, ut ſint Ægyptiis ſimiles, & de vero Aculeo ſermonem inſtitui. *Nullum demum*, ait Leſſius, *eſt genus Animalium, in quo tanta ſit formarum peregrinarum varietas, quanta eſt in Locuſtis, ut patet ex Aldovrando eas pingente*. Sed varietas hæc (fortaſſe major in Cochleis) non evertit firmamenta rationum, quibus oſtenditur, Literalem Senſum ſpectare ad Recentes Hæreticos, non ad veras Locuſtas, quarum varietatem ſuperat multiplex, & diverſa eorum copia. Et P.Leſſii.

32. Supereſt explicandum tempus Pugnæ Rebellium horum cum Eccleſia Divina. *Poteſtas*, (ait Joannes) *earum nocere hominibus Menſibus quinque*. Sicuti quia Cap.2. Apocalypſis dicitur: *Ecce miſſurus eſt Diabo-* Quinam Menſes Quinque, de quibus agit S. Ioannes.

lus aliquos ex vobis in Carcerẽ, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem : Primaſius , Beda , & Rupertus , ajunt : *Decem , ideſt omnibus diebus Vitæ ; neque enim gaudii locus eſt , ubi vita hominis tota eſt tentatio* . Andreas Cæſarienſis , Aretas , & Alcazar : *Decem , ideſt paucis diebus* : Haymo , Lyranus , & Joachim , *Decem* ſignificari putant *perſecutiones Chriſtianorum* : Lyranus iterum , *Decem diebus , ideſt annis Decem* : S. Ambroſius , *quia licet pluribus diebus , & menſibus duret , Decem tamen Diebus erit atrociſſima* : Pererius , & Ribera , quorum in Sententiam it Cornelius, *Decem , ideſt multis Diebus* : ita ſimile aliquid *de Quinque Menſibus* dici valet : v, g. ferociorem per Quinque menſes impetum Hęreticorum fore : vel ſumi poſſe Dies pro Annis (quemadmodum Hebdomades aliquando ſunt Dierum , aliquando Annorum , ut ab omnibus Interpretibus accipiuntur Septuaginta Hebdomades Danielis pro annis Quadringentis nonaginta) ideoque Centum , & quinquaginta dies conſtituentes Quinque menſium ſpatium reſponſuros totidem Annis, quibus graſſatura cum ſuo vigore eſſet Hæreſis Lutheriana . Quamvis autem plures fluxerint anni, ex eo tempore , quo ab hoc Portento erectum fuit Impietatis Vexillum; jamdiu tamen ejus Authoritas conſenuit invaleſcentibus aliis Monſtris ; ideoque forſitan ſubduci poſſet ratio robuſtæ Tyrannidis exercitæ ferè per Seſquiſeculum a Luthero .

Nihil

Nihil prorſus omiſimus ex iis, quæ in Capite 9. pertinent ad Stellam e Cælo in præceps actam. Reliqua verò, quæ continentur in eodem Capite de Sexto Angelo ſolvente alios quatuor occiſuros Tertiam Partem Hominum armando in eos Exercitum conflatum ex Equitibus *vicies millies denis millibus*, apertiſſimè ſpectant ad res alias diverſas ab ea, quam priori Capitis Parte Joannes prædixerat. Ad hanc regreditur initio ſequentis Capitis, ut frequentiſſimè præſtat: atque hanc tradidimus, ut unam ex Clavibus ad aperienda Apocalypſis Myſteria, præſumendum ſcilicet eſſe non prænuntiari eventus perpetua, ſemperque directa Temporum ſerie, nec rarò Prophetam regredi ad id, quod prius inchoaverat, ac deinde abruperat.

Spectatum igitur a ſe fuiſſe dicit *Angelum fortem*, quem nequaquam appellat *Septimum*, ut hinc etiam pateat Diſcrimen inter illum, alioſque prius enumeratos Miniſtros Ultionis Divinæ. Quo autem pacto illum deſcribat, jam audiviſtis.

Quis fuerit Angelus apparensIoanni Cap. 10.

33. Eum fuiſſe Chriſtum Dominum e Cęlo delapſum in Incarnatione Primaſius, Beda, Ricardus, & alii, quibus accedit Alcazar, opinantur, poſt cujus auditam vocem loquuta ſint Septem Tonitrua, ideſt omnes Apoſtoli Evangelium toto Orbe ſpargentes. Sed loqui Joannem de iis, quæ eventura erant, non de illis, quæ præceſſerant, manifeſtiſſimum eſt: cumque agit de Reparatore noſtræ Salutis, appellare illum ſolet

Non Chriſtus Domi. nus in Incarnatione.

 Agnum,

Digitized by Google

Agnum, aut *Similem filio hominis*.

Non Iuſtinus Imperator, aut Iuſtinianus.

34. Abſona videtur Interpretatio Cardinalis Aureoli per Angelum hunc fortem accipientis Juſtinum Imperatorem, *qui juſſit exterminari Arianiſmum. Vnde amictus eſt*, inquit, *Iride Pacis, Eccleſiæ allatæ. Vel, ſi mavis, affirma* (inquit Aureolus) *ipſum fuiſſe Juſtinianum Juſtini Nepotem præferentem manu Librum, ideſt Codicem Juris, quem conſcribi, ac digeri juſſit*. Meritò perſtringitur ab aliis opinio hæc, ex qua illuſtre ſpecimen habemus periculi ad res abſurdiſſimas progrediendi, poſtquam quis in animum admiſit ea, quæ facultati procreanti Phantaſmata nobili ſpecie ſui blandita ſunt.

Non Angelus propriè dictus.

35. Cornelius a Lapide cum Andrea Cæſarienſi, Ribera, & Viegas, fuiſſe putat Angelum propriè dictum, amictum nube, quæ Gloriæ, rerumque Cæleſtium ſit tegumentum: facie ſplendentem, quia læta nuntiat Improbis, ſi reſipiſcant: fortitudinem Columnis pedum oſtendentem, quorum unum protendat ad Mare, ad Terram alterum, ut indicet, nihil inveniri, quod vindicis Dei ultionem poſſit evadere. Magna quidem apud me horum Scriptorum Authoritas eſt; ſed multò major Concilii Tarraconenſis aſſeverantis, Angelum hunc fortem a Joanne viſum fuiſſe Sanctiſſimum Noſtri Ordinis Conditorem.

Multiplicia Argumenta ſuadentia fuiſſe Sanct. Ignatium.

36. Diſertiſſimis coloribus Ioannes paulò ante expreſſerat Lutherum, atque numeroſiſſimã ejus Prolem. Quidni ergo hic exhibeat illum,

illum, de quo inquit Eccleſia Dei: *Hęreſi bellum indixit, eo ſucceſſu continuatum, ut conſtans fuerit omnium Senſus, etiam Pontificio confirmatus Oraculo, Deum, ſicut alios aliis temporibus Sanctos Viros: ita Luthero, ejuſdemque Temporis Hęreticis Ignatium, & inſtitutam ab eo Societatem objeciſſe.* Et contra novos iſtos verę Fidei Hoſtes affirmat, *Deum ad majorem ſui Nominis Gloriam propagandam novo per B. Ignatium ſubſidio militantem Eccleſiam roboraſſe*.

37. Uſurpat *Angeli* nomen ob Cæleſtem ejus Morum Integritatem, & munus Veritatem Divinam nuntiandi: perinde ac ob idem Munus Angelos appellaverat Septem Aſiæ Antiſtites.

38. Jure nuncupatur *Angelus Fortis* ob eximiam robuſtiſſimi Animi præſtantiam, quam in humana primùm exeruit, & in Divina deinde Militia.

39. *Deſcendiſſe de Cęlo* dicitur, eò quòd divinitus miſſus fuerit contra innumeros Eccleſiæ Adverſarios dimicaturus.

40. *Amictus nube* ob ſummam animi Demiſſionem, quam præſetulit prima Grammaticæ rudimenta grandis natu inter pueros audire aggreſſus, ut decertare contra Impios poſſet: & adeo hac virtute clarus in toto Vitæ curſu, ut illius Magiſter attributus a Deo fuerit Sanctæ Mariæ Magdalenæ de Pazzis.

41. *Et Facies ejus erat ut Sol*; (hanc enim non tegebat nubes reliquum Corpus obumbrans) nam a Vultus fulgore emicat

Charitas, & Sapientia, Morumque Sanctiſſimorum Exemplum, Mundum illuminans, & inflammans: & Ignatii Vultum Cæleſti luce radiantem aſpexit S. Philippus Nerius, aliique.

42. *Et Iris in Capite ejus*, Pacis videlicet index, quam Deum inter, & homines, conciliare flagrabat, & Extorres omnes ad Eccleſiæ Parentis gremium revocare.

43. *Et pedes ejus tanquam Columnæ Ignis*, Columnæ ſcilicet propter vires, quibus Divinum fulcit Ædificium; igneæ autem, quia illi aptat Eccleſia verba Divina Chriſti Domini Lucæ cap. 12. verſ. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi ut accendatur?* Et ſuos, quos per Orbem terrarum ſpargebat, ultimò amplexus: *Ite*, dicebat illis, *Mundum incendite*.

44. *Et poſuit pedem ſuum dextrum ſuper Mare; ſiniſtrum autem ſuper Terram*, quia per totum, quà latè patet, ambitum Marium, atque Terrarum, inſectatus fuit Errores omnes, Hæreſum præſertim, ac Ethnicæ Superſtitionis.

45. Nec prætermiſerim animadvertere, de pede prius dextero ſermonem fieri *ſuper Mare* protenſo ob præcipuam curam conſulendi Indiarum ſaluti, ad quas legavit Apoſtolum ſtrenuiſſimum S. Franciſcum Xaverium.

46. *Habebat in manu ſua Libellum apertum*, vel quia inſuperabiliter armatus fuit Sacris Literis, & vera illarum Intelligentia.

47. Vel

47. Vel, cum diminuatur Libri appellatio voce Græca βιβλαρίδιον : ſive , ut alii legunt , βιβλιδάριον : alluditur fortaſſe ad Libellum Conſtitutionum , quas exaravit aptiſſimas ad omnes quidem contra Cælum pugnantes, ſed Hæreticos præcipuè labefactandos .

48. Quid ni etiam cælitus depictus putetur Libellus Exercitiorum Spiritualium , quem *admirabilem* eſſe declaravit Eccleſia , ſcriptum in antro Manreſæ ab homine tunc *Literarum planè rudi* , *& Sedis Apoſtolicæ Judicio* , *& omnium utilitate comprobatum*: utque Traditio, graveſque Authores affirmant , ſcriptum *dictante Magiſtra Religionis* .

49. Juſſus Joannes hunc Libellum comedere : *Et accepi* , inquit , *Librum de manu Angeli* , *& devoravi illum* : *& erat in ore meo* , *tanquam mel dulce* , *& cum devoraſſem eum* , *amaricatus eſt venter meus* : innuens id , quod experiri ſolent , qui ſuaviſſimè quidem meditantur ea , quæ proponit aureus hic , imò ſydereus Libellus ; ſed , cum in ſe deſcendunt , amariſſimè lugent noxas præteritæ Vitæ .

50. *Et clamavit voce magna quemadmodum cum Leo rugit* , propter ardorem Evangelicæ Prædicationis indicens maxima obduratis in ſcelere imminere Supplicia .

51. Eidem clamanti, & rugienti pari fragore aſſonant Septem Tonitrua, ſcilicet Voces , quæ tanquam Echo reſponſant voci Angeli . Fortè alludit ad Pſalmum 28. qui

cele-

celebrat Dei magnificentiam ex eo, quod ſit *Altitonans*, cieatque horrida, & valida Tonitrua; ideoque in eo Pſalmo *Vox Domini*, (quæ non eſt alia, quàm Tonitru) ſepties repetitur. Ne quis miretur numero Septenario non exprimi Novem primos Ignatii Socios, quia non agitur de iis tantùm, ſed de omnibus ejus Filiis: & Septenarius numerus accipitur non rarò pro Univerſitate. Noluit fortaſſe Deus hic reſerari quotnam primò illi eſſent adhæſuri, ne nimis aperta eſſet Prædictio de illo; atque ideo forſitan præſcriptum eſt Joanni: *Signa, quæ locuta ſunt Septem Tonitrua, & noli ea ſcribere*.

Ei congruunt omnia, quæ deſcribit S. Joannes.

52. Evicimus, congruere magno huic Divinæ Gloriæ Propagatori eà omnia, quæ Joannes recenſuit. Jamverò breviſſimè ſubjicimus, eadem ipſi magis, quàm aliis Hæreticorum Everſoribus convenire; tum quia quæ præcedunt deſcenſum e Cælo *Angeli Fortis*, loquuntur de Luthero, aliiſque, contra quos ab Ignatio pugnatum fuiſſe declaravit Eccleſia. De nullo autem alio celebrat eadem Eccleſia inſigne Certamen cum peculiaribus Fidei Hoſtibus, præterquam de antiquis [illegible]toribus cum exortis eorum tempeſtate, [illegible]que Sanctiſſimo Dominico cum Albigenſibus.

Et magis, quàm aliis.

53. Tum quia, cum in Apocalypſi diſſeratur de præcipuis Ærumnis Eccleſiæ, & Validioribus Adverſariis contra illam e Tartaro emerſuris, meritò præ cæteris prænuntiatur ille, a quo Pugna ineunda erat cum Hæ-

Hæreſibus nocentiſſimis , ac latius , quàm aliæ omnes , præter Arianam , propagatis , & magis allicientibus , quia Senſibus miſerè lenocinantur hi Occidentis Mahometes : ſive cum Luthero , & Calvino affirment vitari non poſſe Crimina , ſed imputanda non eſſe præſumentibus eadem ſibi a Deo indulgeri : ſive opinentur , a Janſenio humana ſcelera frequenti Divinæ Gratiæ defectui aſcribi , cum hoc ex ejus Principiis ſequatur , & ſub ſpecie ſeveriſſimi , quem jubent , Rigoris Deſperationem , omnemque ideo Licentiam, inducant: ſive cum recentiſſimo inſanientium Agmine Flagitia conſecrent , tanquam non perpetrata ab homine inhiante jam Quieto Intuitu , & Amanti Amplexu , Divinitati , ſed in Homine ipſo geſta a malo Dęmone humanam hoc Supplicio Virtutem ad heroicum faſtigium (ut Mortalium perditiſſimi blaterant) attollente .

54. Tum quia unus ipſe Ignatius exhiberi coloribus ſolet manu præferens Libellum,quemadmodum in Apocalypſi videndum Joanni ſe prębuit .

55. Tum demum quia de uno IgnatioSacroſancta enuntiat Eccleſia inſtitutam quoque ab eo Societatem *objectam a Deo fuiſſe Luthero, ejuſdemque temporis Hæreticis*: quodque Societas egregiè proſequuta fuerit Bellum a ſuo Parente ſuſceptum , pariter pronuntiat Eccleſia , cum in Lectionibus in Solemnitate Ignatii recitandis , atque ſcriptis ferè centum annis poſt illum Cælo receptum, affirmetur, *eo ſucceſſu continuatum fuiſſe bellum*

Quid de Sácto Ignatio enuntiet Ecclesia .

lum hoc, ut conſtans fuerit omnium Senſus, etiam Pontificio confirmatus Oraculo, quod, non ipſe tantùm Ignatius, ſed & inſtituta ab eo Societas objecta divinitus fuerit Luthero, ejuſdemque temporis Hæreticis.

Quia dilata fuit hæc Lectionum Scriptio, & Apoſtolica illarum Confirmatio, nec ſubjecta fortaſſe cæterorum Interpretum oculis eſt Declaratio Tarraconenſis Concilii, auſi forſitan alii non ſunt duplex Cæleſte Joannis Viſum de Ignatii, Eccleſiæque Hoſtibus, deque ipſo explanare, cujus utriuſque Literalem Senſum eſſe illum, quem diximus, plurimæ mihi, quas a veſtra ſpero Sapientia contemnendas non eſſe, conjecturæ ſuaſerunt.

F I N I S.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERUM, ET VERBORUM,
Quæ in his Paradoxis continentur.

A

Actio prodeſt ipſis quoque Philoſophis, ac Theologis. pag.241
Acumina. V. Argutiæ.
Admirationem provocet magis Philoſophus, quàm Poeta. 194
Admirationis allatæ a Philoſopho Comparatio cum ea, quam parit Poeſis. 201
Adulatio ſæpe Sapientibus ipſis pernicioſa. 158
Æſtate præſertim fervere debet Philoſophiæ ſtudium. 298
Et ingenioſæ Pugnæ. 299
Affectus exprimendi a Poetis Ovidium præcipuè conſectantibus. 90
Agrariæ legis Prodigia. 24
Agrippa Marcus conditis Cloacis non ſatis Urbi conſuluit. 279
Albanus. & Nemorenſis Lacus. 133
Alexander Magnus quo in pretio habuit Sapientes. 163
Algidum petentium eruditorum Virorum deſcriptio. 128. & ſeqq.

Alle-

Digitized by Google

Allegoria ſubeſſe debet carminibus, præſertim in longum productis. 85
Præclara in Virgilio, & Homero. Ibid.
Ejus Arcana Politica. 215. & ſeqq.
B. Aloyſius Gonzaga multiplici Paradoxo laudatus. 2. & ſeqq.
Alphonſus Aragoniæ Rex quid ſenſerit de Sapientia. 171
Anaximenis, & Anaximandri Errores. 196
Angelus, qui apparuit S. Joanni Cap. 10. Apoc. quinam fuerit. 357. & ſeq.
Annibal ludibrio traductus. 129
Antiqui Scriptores nobis plurimùm commodarunt. 144
Apocalypſis Divinæ fauſta Præſagia. 12
Eadem per Paradoxa explicatur. 328
Alia ejuſdem Paradoxa. 350 & ſeq.
Appetitus pugna contra rationem ab Ariſtotele cognita. 290
Aretini Petri Regibus metum incutientis deſcriptio. 166
Argutiarum Claſſes quatuor. 20. & ſeqq.
Primam ſitam in Orationis Argumento, præſertim Paradoxo, probant Ariſtoteles, Cicero, & Quintilianus. 21
Quid Cicero ſtatuat de Secunda, Tertia, & Quarta Claſſe, deque ultima Quintilianus, & Horatius. 22
Singularum Exempla in Tullio. V. Cicero.
Primæ Argutiarum Claſſis Præſtantia. 25
Quæ Sententiæ conſtituant Secundam Argutiarum Speciem ex Ariſtotele. 26
Argutiarum Tertia Claſſis definitur. 33
Quatuordecim earum fontes aperuit Ariſtoteles. 35
Singulorum Exempla fontium. 36. & ſeq.
Argutiæ cur appellatæ Urbanitates. 40
Quæ Argutiæ rejiciendæ ſint. 43. & ſeq.
Ineptiæ quorundam in earum ſelectu. 45
Expenſio acuti Styli, in quo quarta ſpecies Argutiarum. 47
Argutia, & lepor Tulliani Styli in quo collocata. 53

Ejus Exempla in Tranſlatis, Similitudinibus, Energìa, Enargia, & Hyperbole. 53. & ſeq.
Argutæ Animadverſiones Ovidii, & Lucani. 91
Quæ præcipuè inquirendæ; Ibid.
Frequentius afferendæ, quàm præſtiterit Virgilius, præſertim in brevibus Carminibns. 91
Non tamen coacervandæ cum Lucano, & Petronio. 92
Ne Stylo acumina officiant. Ibid.
Ariſtoteles plerumque celebratus per multiplicia Paradoxa, & aliquando impugnatus. 7
Egregiè Virtutem Heroicam definivit per Similitudinem Divinæ pluſquam Virtutis. 8
Contempſit Deos Ethnicorum. Ibid.
Præclarè loquutus fuit de Deo O. M. Ibid.
In quo ſenſu negare potuerit Amicitiam inter Deum, & Homines. Ibid.
Ex ferè centum ejus locis decrevimus ea omnia, quæ ſpectant ad Deum O. M cujus Imitatio Heroicam Virtutem conſtituit. 9
Ariſtoteles cenſet poeticè philoſophandum eſſe. 192
Quam Naturæ faciem pingi jubeat. 194
Ejus eloquentia a Cicerone laudata. 211
Summa illius facundia. 239
Ejus argumenta, quibus Inutiles Scientias Utilibus præfert. 257. & ſeq.
Solvuntur, & retorquentur. 259. & ſeq.
Ariſtoteles negansFortitudinem exerceri poſſe in Terræmotibus impugnatur a pag. 280. uſque ad 297.
Immeritò negat Philoſophus Fortitudinem aliarum rerum perpeſſioni. 282
Ignominiæ, Contumeliæ, &c. Ibid.
Abs re coarctat Fortitudinem ad ſola belli pericula. 283
Definitio Fortitudinis ab ipſo allata pugnat contra eumdem. Ibid.
Excludit Fœminas omnes ab exercitio Forti-

tudinis.

Digitized by Google

tudinis . 284
Ex ejus Doctrina vix unquam in ipſis Militibus Fortitudo reperiretur . Ibid.
Non in Veteranis. Ibid.
Non in Tyronibus . 285
Neque in accenſis iracundiâ . Ibid.
Neque fuiſſet in Hectore, quem alioqui proponit ut Heroum Ideam . Ibid.
Refellitur Ariſtotelica ratio. 286
Eadem evertitur ab iis , quæ alibi pronuntiat . Ibid.
Cur Spes repugnat Fortitudini per Ariſtotelem , ſi hæc per illum foveri poteſt ab Ira ? 287
Idem confundere videtur Spem evadendi a periculo cum Spe Prœmii . Ibid.
Spes Prœmii conjungi poteſt cum Fortitudine , etiam Heroica . Ibid.
Solam Honeſtatem quærendam a Viro Forti Ariſtoteles affirmat , & negat . Ibid.
Solvitur ratio , propter quam negat Fortitudinem in malis , quæ humanas ſuperant vires . 288
Ipſa quoque Ariſtotelica Definitio nobis favet . Ibid.
Manifeſtum eſt exercitam fuiſſe Fortitudinem a Sanctis Martyribus contra id , quod Ariſtoteles præſumit . 289
Et ab aliis , qui contra ſe ipſos pugnaverunt . 290
Defendi nequit Philoſophus quaſi non cognoverit inteſtinam pugnam Appetitus contra Rationem . Ibid.
Quot res omiſit Philoſophus de Fortitudine diſputans . 291
Definitio Virtutis Heroicæ ab ipſo allata nobis aſtipulatur Ibid.
Ducem illum ſequimur in iis , in quibus poſſumus . 292
Ex illo excerpſimus loca ferè Centum , in quibus præclarè loquitur de Deo O.M. Ibid.
Nulli Virtuti heroicum gradum aſſignat . 293.

Hunc

Digitized by Google

Hunc negat illi, quem ſtatuit ut Heroum Exemplar. Ibid.

Fortitudo heroica dari non poſſet, ſi Ariſtoteli ſtandum eſſet. 294

Retorquetur in ipſum ejus Ratio, nimirum, quod Terræmotibus nequeamus obſiſtere. Ibid. & ſeq.

Præclarè ſtatuit dari non poſſe Prudentiam in Improbis. 300. & ſeq.

Artaxerſes Hippocratem ſuo in Solio conſidere jubet. 163

Artem non eſſe longam, brevem Vitam, probatur a pag. 140. uſque ad 156.

S. Athanaſii laudatio multiplex Paradoxis incluſa. 2. & ſeq.

Atticus Inquilinus quid ſignificet. 26

S. Auguſtinus Rhetoricam tantùm publicè docuit. 212

Idem eximius Rhetor. 239

Auctores Antiquos qui carpunt, plurimùm Literis incommodant. 17

Auctores egregii niſi ſeligantur, noxia plurimis erit Ars Typographica. 153

B

BEllarmini V. Cardinalis Sententia de recentibus Hæreticis prædictis in Apocalypſi. 343. & ſeq.

Belli Duces multiplici Doctrina illuſtres. 232

Belli pericula non ſola dant anſam exercendæ Fortitudini. 283

Bellica de Arte inſipientiſſimè locutus fuit Macchiavellus. 308

Brevitas Orationis quænam ſit, & ſumma in Cicerone. 58. & ſeq. V. Cicero.

Brevem non eſſe Vitam pro aſſequenda Encyclopœdia demonſtrant Exempla Sapientum. 143

Budæi Gulielmi nimia ſciendi ſitis. 150

C

CAlvinum evertit Evangelii Litera. 10. & 329.
Cæſar quid de Cicerone ſentiret. 164
Carolus Quintus potentior exercendo Sapientiam poſt depoſitum Imperium. 185
Caſſius Severus Ciceronis Preco. 248. & ſeq.
Cato ſæpe Ciceroni adverſatus. 23
Chalcedonenſe Concilium pluſquam Tercentena præbet Argumenta Pontificiæ Præſtantiæ ſupra Synodos Generales, & Infallibilitatis in declaranda Fide. 11
CHRISTUM Dominum in ſingulis Capitibus Iſaias prædicit. 331
Cornelius a Lapide quid opinetur de Prædictionibus Iſaiæ. 332
Et Apocalypſis 346. & ſeq.
Cicero Scriptorum omnium acutiſſimus demonſtratur a pag. 17. uſque ad 58.
Illum tanquam Argutiis deſtitutum, & prolixum, aliqui criminantur. 18
Quatuor Ciceronis Acuminum ſpecies. 20.
Prima ſita in Orationis argumento, præſertim Paradoxo. 21. & 22.
Secunda in gravibus Sententiis. 22
Tertia in ingenioſis Animadverſionibus. 22
Quarta in ipſo Stylo. 22
Primæ ſpeciei, nimirum Paradoxi Argumenti, Exempla in Tullio. 23. & ſeq.
Hujus ſpeciei Præſtantia. 25. & ſeq.
Quæ Sententiæ conſtituant ſecundam Argutiarum ſpeciem. 26. & ſeq.
Vitia coacervantium Sententias. 27
Indirectæ jucundiores directis. 28
Frequentiſſimæ in Tullio Sententiæ. Ibid.
Indirectæ plurimæ in Exordio Secundæ Philippicæ. 28. & ſeq.
Improbata denſitas directarum Sententiarum. 31. & ſeq.

Ter-

Digitized by Google

Tertia ſpecies Argutiarum, & ejus Definitio. 33
Mira in his Ciceronis Urbanitas. 33. & ſeq.
Illæ non ſunt novitium inventum. 34. & ſeq.
Quatuordecim earum fontes aperuit Ariſtoteles. 35
Singulorum Exempla fontium. 36. & ſeq.
Etiam ingenioſa dicta ridicula Oratorem decent. 39
Acumina cur appellata Urbanitates. 40
Exempla riſus concitandi ex Cicerone. 41. & ſeq.
Tullii Prudentia in Selectione Acuminum. 43.
Quæ Acumina illius exemplo rejicienda. 44. & ſeq.
Et habenda in omnibus Decori ratio. 47
Expenſio acuti Styli, in quo Quarta ſpecies acuminum, & quæ in illo peccantur a recedentibus a Ciceronis imitatione. 47. & ſeq.
In quo collocata ſit Argutia, & lepor Tulliani Styli. 53
Hujus exempla in Translatis. 53
In Similitudinibus. 54
In Energia. Ibid.
In Enargia. Ibid.
In Hyperbole. 56
Argutandi Principatus Tullio aſſertus. 57
Ciceronem Oratorum omnium breviſſimum eſſe oſtenditur a pag. 58. ad 80.
Noſtra Ætas in pluribus rebus ſtudioſa Prolixitatis. 58
Eam damnat in Oratoribus. 58
Diutiſſimè veteres perorabant. 59
Neque ſolùm Sophiſtæ, ſed & Oratorum Principes. 59
Quàm profuturum ſit Paradoxum, quo Brevitatem Tullio vendicamus. 61
Quinam eſſe debeant Judices brevitatis. 61
An breve debeat eſſe Exordium. 62

Digitized by Google

Prudentiſſimè illud produxit Cicero in Oratione de Lege Agraria. 62
An brevis debeat eſſe Narratio. Ibid.
Brevitatis, & Longitudinis menſura petenda ex Fine Oratori præfixo. 63
Quot neceſſariò dicenda eſſent a Tullio in Accuſationibus. Ibid.
In Defenſionibus. 64
Quàm ſtolidè Brevitatis laus Tullio negetur. 66
Breviſſimum ipſum fuiſſe demonſtratur ex Ariſtotelis Doctrina. 67
Ejus cum Seneca Comparatio. 68
Prolixos eſſe oſtenditur Recentiores, qui negant Tullio Brevitatem. 69
Nihil Fini accommodatum plurimi dicunt. 69
Fruſtra ſibi tribuunt laudem Ingenii. 70
Diſpoſitio nulla in quorumdam Declamationibus. 71
Inconſultis tantùm Adoleſcentibus placere poſſunt, qui recedunt a Ciceronis imitatione. 72
Non delectare ſolùm, ſed & docere cum Tullio debet Orator. 73
In ipſa quoque Elocutione breviſſimus cenſendus eſt Cicero. 74
Neceſſaria frequenter ei Repetitio, & ſemper Numerus Oratorius. 75
Incredibilis rerum vis in una Ciceronis periodo. 76
Concluſio ſtatuens breviſſimum Oratorum omnium Tullium eſſe. 77
Qui Formulas tantùm a Tullio mutuantur, anſam dederunt criminationi de illo tanquam prolixo. 78
Eloquentior in Accuſationibus, quàm in Laudibus. 119
Summo in pretio habitus a Cæſare. 164
Cicero cenſet, quod Orator debeat de rebus omnibus eleganter, & copioſè poſſe diſſerere. 210
Demoſtheni antefertur a pagina 247. uſque ad 255.

Præ-

Digitized by Google

Præfertur Roma, quæ Tullium excoluit, Athenis, quæ Demoſthenem. 249
Ipſa Græcia Ciceronem admirata eſt græcè, ac latinè perorantem. Ibid.
Ex eo, quod nihil adjici Tullio poſſit, Demoſtheni anteferendus eſt. 250
Eximiæ Tullii dotes. 251
Multò magis Romanæ Cicero Reipublicæ profuit, quàm Demoſthenes Athenienſi. Ibid.
Nihil obeſt, quod nonnulla Tullius ab alio decerpſiſſe videatur. 251
Præſtant exitus rerum, & Facundiæ præmia Tullio collata. 252
Retorquetur laus Demoſtheni attributa, & Tullio negata. 253
Summus in Tullio Amor erga Patriam. Ibid.
Laudatæ Demoſthenis generoſitati Tulliana præfertur. 254
Circæi Deſcriptio, & Deriſio. 132
Claudiani commendatio, & quibus in rebus repræſentandus ſit. 95
CLEMENS XI. Pont. Max. Heroicam exhibuit Fortitudinem in Romano Terræmotu, contra quem mirificè pugnavit. 295. & ſeq.
Conceptus nomen cur tribuatur Argutiis. 20
Concionum Sacrarum aptæ Leges a Rhetoricæ Magiſtro tradendæ. 220
Concionatoribus neceſſaria multiplex Doctrina. 231
Contumelia fortiter tolerari poteſt, licet hoc Ariſtoteles neget. 282
Critici Deſcriptio. 105

D

DEſinitiones conglobatæ Satyræ. 101
DEI O. M. Exiſtentiam, & Divina Attributa celebrata Centum ferè locis ab Ariſtotele. 8. 9. & 292.
In quo ſenſu negare Philoſophus potuit Amicitiam Deum inter, & Homines. Ibid.
Dei O. M. notitiam præcipuè aſſequimur a contrario. 111
Deus Sapientiam ſemper, non ſemper Dominationem exercuit. 172
Illuſtriorem ejus Imaginem in hominum animo pingit Sapientia, quàm Imperium. 174.
Illius cognitionem aſſecuti ſunt Morales Philoſophi. 260
Democritus, & alii Naturam exhibentes ut inconnexam Tragœdiam explodendi ex Lyceis. 195
Demoſthenes Ciceronem exæquare non videtur. 247. & ſeq.
Quis fuerit ejus Pater. 248
Ejus Præconia confirmat Caſſius Severus Ciceronis laudator. 249
Negat ea, quæ contra illum alii protulerunt. 250
Celebrat alias ejùs dotes. 251
Deſideria Mortalium ſæpe ſunt inſana. 170
Dianæ in Algido cultæ deriſio. 136. & ſeq.
Dies nulla effluat, qua non addiſcamus aliquid. 151
Diocletianus Imperii pertæſus. 171
Diogenes ab Alexandro cultus. 163
Quam Artem callere ſe dixerit. 186
Dionyſius Platoni aurigam agit. 163
Doctrinas omnes facilius nunc aſſequi poſſumus, quàm olim. 143. & ſeq.
Dominationi Sapientia præſtat Gloria, Jucunditate, Honeſtate, Divitiis, ac Potentia, a pag. 156. ad 189. V. Sapientia.

Elo-

Digitized by Google

E

ELocutionis poeticæ, ac philoſophicæ diſcrimen. 202. & ſeq.
Eloquentia quomodo ab Argutiis non hebetanda. 25. V. Cicero. Rhetorica.
Empedocles Explorator Ætnæ. 298
Encyclopœdia in eximio Poeta requiritur. 84
Ad illam acquirendam opportunæ Regulæ. 51. & ſeq.
Neceſſaria in Principe, vel in Sapientibus ipſius moderatoribus. 180
Encyclopædiam neceſſariam eſſe, nec excellere quemquam Oratoria poſſe, vel Poetica facultate, qui fontes non exhauſerit omnes humanæ ſimul, ac Divinæ Scientiæ: neque numeris omnibus abſolutum eſſe Philoſophum, aut Theologum, qui Arte quoque dicendi non emineat, ſtatuitur a pag. 227. ad 247.
Epicurus in hortis docuit. 299
Epigrammata Tercentena de triplici Paradoxo argumento. 6
Epiſtolæ nuncupatoriæ includentes Panegyricum per Paradoxa, 3
Eratoſthenes Demoſthenis laudator. 248
Errores Sapientum peſſimi. 258
Eſtenſis Tiburtinæ Villæ deſcriptio, & cum Parnaſo Comparatio. 314
Ethnicorum Theologia ineptiſſima. 260
Evangelii Litera evertit Hæreſes Lutheri, Calvini, & Janſenii. 12 & 329.
Idem Paradoxis dilucidatum. 328
Exercitus aliquando minores habet vires, quàm Sapiens Vir. 184
Extemporalia Poemata duo includentia Paradoxum argumentum. 6
Extemporalia Carmina Statii laudantur. 93
Cauſæ, propter quas extemporalis Poeſis tentanda eſt. Ibid.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F

FAvorinus laudator Febris. 21
Fidei veræ Signa Centum. 10
Fides Divina declarat pulchritudinem rerum Univerſitatis. 196
Figurarum ornamenta ſæpe proſunt Philoſophis ipſis, atque Theologis, 240, & ſeq.
Fœlicitatem ad aſſequendam ducit Moralis Philoſophia præ aliis Scientiis. 267
Perfecta Fœlicitas dari nequit in hac Vita. Ibid.
Quæ hìc dari poteſt, requirit aliquod bonum, præter præcipuum, quod experitur. 268
Quid de illa ſenſerit Ariſtoteles. Ibid.
Fœminæ immeritò per Philoſophum excluduntur ab exercitio Fortitudinis, 284
Formulas novas condere imitatione Virgilii plurimùm expedit. 96
Virgilianas ſuffurantium laus tenuiſſima. 97.
Qui eas tantummodo ſeligunt, Veſtes exhibent, & non Animum, Principis Poetarum. 98
Fortitudo heroica in ipſis quoque Terræmotibus fulgere poteſt a pag. 279. uſque ad 297.
A Sententia hoc negantis Ariſtotelis recedere cogimur. 280
Summa Virtus urget aliquando ad inquirendum hoc diſcrimen. 281
Immeritò negat Philoſophus Fortitudinem aliarum rerum perpeſſioni. 282
Ignominiæ, Contumeliæ &c. Ibid.
Abs re coarctat Fortitudinem ad ſola Belli pericula. 283
Definitio Fortitudinis ab ipſo allata pugnat contra eumdem. Ibid.
Excludit Fœminas omnes ab Exercitio Fortitudinis. 284
Ex ejus Doctrina vix unquam in ipſis Militibus Fortitudo reperiretur. Ibid.
Non in Veteranis. Ibid.

Non

Digitized by Google

Non in Tyronibus. 285
Neque in accenſis Iracundiâ. Ibid.
Neque fuiſſet in Hectore, quem alioqui proponit ut Heroum Ideam. Ibid.
Refellitur Ariſtotelica ratio. 286
Eadem evertitur ab iis, quæ alibi pronuntiat. Ibid.
Solam Honeſtatem quærendam a Viro Forti Ariſtoteles affirmat, & negat. 287
Præclarè Fortitudinem definit Sanctus Thomas. 288
Plurima omiſit Philoſophus de Fortitudine diſputans. 291. & ſeq.

G

GLoriam conferre majorem poſſunt Sapientes, quàm Reges. 184
Gloria Mortalis quænam ſit. 288
Gordonus Jacobus Leſmoræus quid ſentiat de Prædictionibus Iſaiæ, 332
Græcia ipſa Ciceronem admirata fuit. 249
Grammaticorum, & Oratorum quorumdam conatus inutiles. 148
Grammatici ad quid teneantur ex Juvenalis Præcepto, 209
Grammaticam Artem ob eadem nomina, propter quæ deprimi ſolet, extollendam laudibus eſſe, probatur a pagina 312. uſque ad 327.
Grammaticorum campi deſcribuntur. 315
Seſquipoetæ Grammaticis inſultantis verba. 316
Nigidii Grammatici ſuam Artem celebrantis reſponſio. 317
Alia Seſquipoetæ jurgia. 318
Refelluntur illa a Nigidio. 319
Iterum contra Grammaticos Seſquipoetæ debacchantur. 320
Pugnam dirimunt ſeniores Grammatici, & ad Muſas Legationem adornant. 321

Var-

Digitized by Google

Varronis Oratio in Senatu Muſarum ſuæ Artis Præſtantiam extollentis. 3‥2
Non eſt Grammaticæ dedecus, quod ſerviat aliis Diſciplinis. 325
Etiam Poetica, & Oratoria famulantur alieno ingenio. Ibid.
Muſarum Sententia Gtammaticis favens. 326
S. Gregorii Nazianzeni laudes Paradoxis incluſæ. 4.

H

HÆreticorum Inſania jactantium ſuum eſſe Literalem Evangelii, aliorumque Sacrorum Librorum Senſum. 328
Reformati dicuntur per Antiphraſim. 329
A Literali Senſu penitus evertuntur. 329. & ſeq.
Suppoſitiones Divinas explorando nova, & validiſsima inſurgunt contra illos argumenta. Ibid.
Hæretici recentes prædicti in Divina Apocalypſi. 343. & ſeq.
Hector, quem Ariſtoteles proponit ut Heroum exemplar, ex ejus Doctrina non fuiſſet verè fortis. 285
Et multò magis caruiſſet heroica Fortitudine. 293
Heraclitus. 298
Heroica Virtus quænam ſit. 7
Heroes quinam dicti olim ab Eccleſia. 289
Heroicæ Virtutis Ariſtotelica, & vera Definitio. 291
Heroibus Macchiavelli nihil profuit Simulatio. 305. & ſeq.
Hippatus Metapontinus. 298
Hippocrates nocuit affirmando Artem longam eſſe, brevem Vitam. 140
Refellitur hoc ejus Pronuntiatum a pag. 140. uſque ad 156.
Hippocrates in Artaxerſis Throno ſedet. 163
Ho-

Homeri Præconium. 218
Cur abſurdas res, & iniquas, Diis attribuerit. Ibid.
Honeſtatem ſolam quærendam a Viro forti Ariſtoteles affirmat, & negat. 281
Honores ſi pro arbitrio diſtribuat Princeps, in magnum diſcrimen incurrit. 183
Horatii præclaræ Satyræ 104. & 119.
Hortenſius Verris Defenſor. 24
Horti Regalis deliciis magis fruitur Vir Sapiens, quàm inſipiens horti Dominus. 182

I

JAnſenii Propoſitiones in anteceſſum damnatæ a S. Concilio Tridentino, & ab Evangelio. 13. & 14.
Eas impugnandi multiplex via. Ibid.
Janſenianos quibus argumentis impugnavimus. 3. 29. & ſeq.
Ideam Hominis ſpeculatur Philoſophus, ut Poeta Herois. 200
S. Ignatius Loyola prædictus fuit in Divina Apocalypſi e Sententia Concilii Tarraconenſis. 343. & ſeq.
Ignominia fortiter ferri poteſt, licet hoc Ariſtoteles neget. 282
Imitatio Veterum Scriptorum, a quibus aliqua decerpantur, num improbanda. 251
Imperii capaces, ſed aſpernantes. 170. V. Regnum. Potentia.
Infamiæ metus incuſſus Regibus a Sapientibus, 166
S. Joannes Chryſoſtomus oſtendit ſapientiſſimè, quod nemo læditur, niſi a ſe ipſo. Quid hinc inferatur. 290
Iſaiæ Prædictiones per Paradoxa explicatæ a p. 327, uſque ad 341.
Paradoxum erit, quod Iſaias agat in ſingulis Capitibus de Chriſto Domino. 331

Con-

Digitized by Google

Contrarium erit magnorum Interpretum opinioni . 332
Paradoxa hiſtorica quò ad ipſius Iſaiæ Vitam. 333. & ſeq.
Iſocratis Orationum genus quale fuerit . 22
Judicii laus neceſſaria in Poeta . 86
Quibus in rebus oſtenditur . Ibid.
Defuiſſe aliquibus vim judicandi patet . Ibid.
Fulget præcipuè in Concionibus . 87
Et in ſelectione laudum Heroi tribuendarum. 88
Jupiter cur exoſus Palladem . 172
Juvenalis commendatio . 104. & 119.
Juvenum quorundam inertiſſima Vita deſcribitur . 146

L

LAus quando non ſordeat in ore proprio . 116
Legumlatorum potentia quàm magna ſit . 184.
Leucippi inſipientia . 195
Librorum immenſa vis a quibuſdam ſcripta . 144
Literæ Sacræ non ſemper excludunt Paradoxum in ſui explicatione . 12
Literariæ pugnæ a cruenta diſcrimen . 313
Locorum , quæ ab Algido ſpectantur , Deſcriptio, & Satyrica eorumdem expenſio . 130. & ſeq.
Locuſtæ , de quibus agitur Cap. 9. Apoc. quænam fuerint . 345
Lucani Stylus collatus cum Junonis forma . 80
Ejus acutæ Animadverſiones . 91
Non coacervandæ . 92
Lutherus everſus a Literali Evangelii ſenſu . 12. & 329.
Ipſe , aliique hujus temporis Hæretici prænuntiati fuerunt Cap. 9. Divinæ Apoc. 342. & ſeq.

Mac-

Digitized by Google

M

Macchiavellus Nicolaus non ſolùm improbus, ſed & ineptus. 9
Hoſtis Moralis Philoſophiæ. 271
Ejus Ineptiæ. Ibid.
Aggreſſi blaterare contra Monaſticam, atque Politicam. 272
Inſana illius Axiomata. 273. & ſeq.
Sua Pronuntiata frequentiſſimè deſtruit. 275 & ſeq.
Præſertim in Libro de Principe, ſed etiam ubique. 277
Cenſeri non poteſt Prudens. 301
Nequivit in eo eſſe Politica. 302
Et Prudentia ſaltem ſecundùm quid. Ibid.
Et falſa & abuſivè dicta. Ibid.
Et Vafritia. Ibid.
Imprudentem & Ineptum illum fuiſſe multipliciter demonſtratur. 303
Vel nullas, vel deridendas affert rationes. Ibid
Pueriles illius Paralogiſmi. Ibid.
Stolida ejus Præſumptio de uuiverſali Hominum Stoliditate. Ibid.
Pugna iuter ſe illorum, quæ affirmat. 304
Ineptiſsima, quæ ſeligit, Exempla. Ibid.
Damna, quæ affert habitus ſimulandi ab illo celebratus tanquam utiliſſimus. Ibid.
Noxium fuiſſe uni ex Macchiavelli Heroibus, oſtenditur. 305
Hic nihil fraude fuit adeptus. Ibid.
Nec eadem profuit alteri ejus Heroi. 306
Quàm ſtolidè hic dicatur peccaſſe tantùm ſemel contra Politicam. Ibid.
Tertio Macchiavelli Heroi pernicioſiſsima fuit ſimulatio. Ibid.
Commune odium contra ſe concitatum a Macchiavello. 307
Idem furit ſperans ab Italis tolerandas Barbaras Turcarum imperandi leges. Ibid

Quàm

Quàm inſipienter loquatur de Arte bellica, quam nullus ſequitur. 308
Ferè nihil tradit de iis, quæ a ſe referanda ſpoponderat. Ibid.
Non ſine quodam Veneficio invaſit in famam Politici. Ibid.
Marcus Tullius. V. Cicero.
Martyres Sancti, fruſtra repugnante Ariſtotele, fortiſsimi fuerunt. 289
Ipſis tantùm olim attributum Herois nomen. Ibid.
Mathematici quomodo ratiocinentur. 193
Menander quo ab Ægypti Regibus honore affectus. 163
Meno Saracenorum Princeps quo in pretio Sapientiam habuerit. 171
Milites, quibus tantùm Fortitudinem tribuit Ariſtoteles, vix unquam illam exercere poſſent ex illius doctrina. 284. & ſeq.
Morum Philoſophiæ gloria plurimùm augetur ab argumentis ipſis, quibus illam cum Ariſtotele impetunt Sapientiſſimi Viri. a p. 255. uſque ad 279.
Inutiles Utilibus Scientiis, qualis hæc eſt, aliqui præferunt. 257.
Sapientes appellant Inutilium Profeſſores. Ibid.
Fœlices illos exiſtimant. 258
Sed Peſſimi ſunt Sapientum Errores. Ibid.
Sapientes potius dicti Morales Philoſophi. 259
Non eſt illuſtrius id, quod alia Philoſophia contemplatur. Ibid.
Plurima Theologi mutuantur a Morali. 260
Inepta erat Ethnicorum Theologia. Ibid.
Morales aſſequuti cognitionem Dei. Ibid.
Impugnatur Seneca extollens inutiles Scientias. 261
Injuſtè Moralis comparatur Servo, aut Oeconomo. Ibid.
Summum inter hæc diſcrimen. 262
Etiam noſtra Scientia contemplatur. Ibid.
Aliæ

Aliæ quoque Scientiæ diriguntur ad opus implendum. 263
Et hoc inquirunt earùm Profeſſores. 264
Princeps, & non Oeconomus, exhibetur a Morum Philoſophia. 265
Nobiliſſimæ ſunt res, quæ utiliſſimæ. 266
Moralis præ aliis Scientiis ducit ad Fœlicitatem. 267
Fœlicitas, quæ dari queat in hac Vita, requirit aliquod bonum, præter præcipuum, quod experitur. 268
Eò pulchrior erit, quò utilior, noſtra Scientia. 269
Quid deeſt Morali traditæ ab Ariſtotele. Ibid.
Aliud, quod deſideratur in pleriſque ejus Tractatoribus. 279
Pugna ineunda cum hoſte noſtræ Scientiæ Nicolao Macchiavello. 271. & ſeq.
Moſes narravit res multò admirabiliores, quàm fingere auſi fuerint Poetæ. 197
Mundi pulchritudo declarata a Fide Divina. 196

N

Naturæ ductum ſequamur in Doctrinis excolendis. 152
Naturæ leges aliquando evertit Sapientia. 185
Naturæ optima quæque tribuenda ſunt. 193
Naturale deſiderium omnia ſciendi oſtendit nexum Doctrinarum. 230
Eumdem indicat conjunctio rerum omnium. 231
Nigidii Grammatici ſuam artem celebrantis verba. 317. & ſeq.
Nobiliſsimæ ſunt res, quæ utiliſsimæ. 266
Noſſe ſeipſum utrum ſemper expediat. 26

O

OEconomo, aut Servo, injuſtè comparatur ab Ariſtotele Moralis Philoſophia. 261. & ſeq.
Eadem potius exhibet Principem. 265
Operum ſcribendorum argumentum citò ſtatuatur. 153
Ad ea ſcribenda excerpantur ſelectæ res. 154
Ne ſcribantur Opera immenſa. Ibid.
Oratori congruentiſſimæ ſunt omnes Paradoxi claſſes. 5
Oratorum quorumdam conatus inutiles. 148
Orator debet de rebus omnibus eleganter, & copiosè poſſe differere, Authore Tullio, 210. V. Cicero. Rhetorica.
Ordinem, & perfectionem rerum indagat verus Philoſophus magis, quàm Poeta. 172
Ovidii Stylus cum Veneris forma confertur. 80
Ovidii dotes. 89
Idem ab Impugnatoribus defenditur. Ibid.
Expedit illum conſectari in exprimendis affectibus, & in aliis rebus. 90
Ingenioſæ illius Animadverſiones. 91

P

PAllavicini Sfortiæ Cardinalis Præconium. 243. & ſeq.
Panegyrico præſtat Satyra in genere exornativo, a pag. 99. uſque ad 139.
Veteres Panegyrici frequenter utebantur loco a contrario. 111
Deus O. M. præcipuè per hunc locum laudandus e Sententia S. Dionyſii. Ibid.

Panſagi Gigantis in Algidum Montem immutati fabula. 134. & ſeq.
Paradoxi Definitio. 1
Quatuor ejus Claſſes. Ibid.
Exempla Primæ Claſſis a Contradictoriis. Ibid.
Exempla Secundæ a Contrariis. 2
Exempla Tertiæ a Diſparatis. 3
Exempla Quartæ ab Inexpectato in genere. 4
Quænam Paradoxa congruant gravioribus Scientiis. 5
Paradoxa a Diſparatis apta Poeſi. 6
Quæ Paradoxa ſtatuimus in Morum Philoſophia. 7
Paradoxa in Opere contra Macchiavellum. pag. 9
In Sacris Sermonibus. 10
In Polemica Theologia. 10
In Sacrarum Interpretatione Literarum. 12
In hac proponi poſſunt, atque hoc præſtandum ab explicantibus Iſaiæ Prædictiones a p. 327 uſque ad 340.
Quæ propoſuimus explicantes Apocalypſim. pag. 328
Et Evangelia. Ibid.
Paradoxum erit, quod Iſaias agat in ſingulis Capitibus de Chriſto Domino. 331
Contrarium Magnorum Interpretum opinioni. 332
Paradoxa hiſtorica quò ad Iſaiæ Vitam. 333. & ſeq.
Regulæ quædam, quibus Paradoxa ſtatuemus. 335
Paralogiſmi pueriles Nicolai Macchiavelli. V. Macchiavellus.
Paridis Judicium comparatum Controverſiæ de præſtantia Poetarum. 80
Parnaſi bellum præparantis deſcriptio. 312
Ejuſdem cum Eſtenſi Tiburtina Villa comparatio. 314
Paſquilli deſcriptio. 112
Idem magnos tantùm Viros aggreditur. Ibid.

Paupertas num Literatis Viris exprobranda. 176
Pauperiores illis plerumque ſunt Principes, 179. & ſeq.
Perfectionem, & Ordinem rerum indagat verus Philoſophus magis, quàm Poeta. 192. & ſeq.
Perſii Auli laus. 104. & 119.
Petri Suavis Artes Nefariæ. 243
Petronii Arbitri Carmen quale ſit. 92
Philoſophiæ ſtudium jucundiſſimum erit, ſi poeticè philoſophemur. 199
Philoſophia eſt perfectæ Poeſis Mater. 204
Philoſophum aliquando decent Paradoxa a Diſparatis, & Expectationi repugnantibus. 5
Philoſophorum quorundam inutiles Diſputationes. 149
Philoſophandum eſt poeticè, ut verè, ac optimè, philoſophemur, a pag. 189. uſque ad 206.
Philoſophorum diverſum ingenium deſcribitur. 189
Philoſophus præſtantiſſima quævis excogitare debet magis, quàm Poeta 191. & ſeq.
Philoſophi, qui magis aſſequuti ſunt Veritatem. 195
Philoſophorum quorumdam opiniones abſurdiſſimæ. 236
Philoſophus, ac Theologus numeris omnibus abſolutus indiget conſortio Rhetoricæ. 239. & ſeq.
Oſtenditur Exemplo præſtantiſſimorum Sapientum, v. g. S. Auguſtini, Platonis, Ariſtotelis, &c. Ibid.
Quæ ornamenta dicendi conſentanea ſint Philoſopho, ac Theologo. 240
Ipſis quoque proſunt Figuræ. 241
Et Actio. Ibid.
Viri Sapientiſſimi ſæpe relegunt elegantes Authores. 242
Et ipſos Poetas, quos non rarò Ariſtoteles allegat. Ibid.
Philoſophorum amica prælia. 299
Philoſophiæ Magiſter. V. Rhetorices Inſtitutor.

Phi-

Philoſophia Moralis. V. Morum Philoſophia.
Pictorem quem imitari debeat. Philoſophus, ac Poeta. 194
Pilatum diutiſsimè allocuti SS. Joannes, & Joſephus, incongruenter inducuntur a celebri Poeta. 87
Plato ſummo in honore habitus a Dionyſio. 163
Idem quomodo philoſophatus. 195
Fuit eximius Rhetor. 211
Ejus mira Eloquentia. 239
Summus Morum Philoſophiæ laudator. 256
Plinius Ciceronem celebrat. 24
Plinius Senior prope Veſuvium extinctus. pag. 298.
Plutarchus quæ de Cicerone ſcripſerit, atque Demoſthene. 249. & ſeq.
Poeta uti poteſt Tertia, & Quarta Paradoxi Claſſe. 5
Poeta eximius quinam ſit. 80. & ſeq. V. Virgilius, Ovidius, Statius, Lucanus, Claudianus.
Poetarum quorundam noxius labor. 149
Poeticè philoſophandum eſt, ut verè, ac optimè, philoſophēmur, a pag. 189. uſque ad 206.
Poeſis num pugnet cum Philoſophia. 191. & ſeq.
Poetæ fingere auſi non ſunt ea, quæ re ipſa contigerunt. 197
Poetæ eximio neceſſariæ Scientiæ omnes. pag. 236.
Non ſufficit Notitia, quam ab aliis mutuetur. Ibid.
Niſi Sententiam ferre Poeta ipſe poſſit, abſurdiſſimas res inſeret Carmini. Ibid.
Poetarum ineptorum in Parnaſum eniti ſatagentium deſcriptio. 315
Politica Scientia neceſſaria in Rhetoricæ Inſtitutore. 212. & ſeq.
Pompejus Magnus cultor Poſsidonii Philoſophi. 164
Ejuſdem Pompeii laus. 233
Pontificis Maximi Præſtantia ſupra Generalia Con-

cilia, & Infallibilitas in declaranda Fide. 11
Potentia Regum in quo ſita ſit. 183
Præcepta de Oratione, Carmine, & Hiſtoria condenda tradere, arduum eſt. 219. & ſeq.
Principes poſthabiti ſummis Sapientibus, a pagina 156. uſque ad 189.
Principes quando ſimiles Deo O. M. 173. & 174.
Princeps, & non Oeconomus exhibetur a Morum Philoſophia. 265
Principatus natura quæ ſit. Ibid.
Principia Doctrinarum animo innatæ oſtendunt acquiri poſſe Scientias omnes. 142
Proteus parum aptè inducitur ab inſigni alioqui Vate ad plurima de Chriſto Domino vaticinanda. 87
Prudentia in Improbis reperiri nequit. 300
Non Eubulia, Syneſis, aut Gnome. Non ultimum Judicium, ſeu Imperium practicum. 301
Nulla illius pars dari poteſt in confirmatis in ſcelere. Ibid.
Neque Prudentia ſaltem ſecundùm quid: neque falſa, & abuſivè dicta. 302
Prudentiæ Tractatio quęnam requireret ſtatuenda, ut compleretur. 309. & ſeq.
Pugna contra ſe ipſum inita eſt veriſsimum Fortitudinis exercitium contra opinionem Philoſophi. 290
Pugnæ literariæ diſcrimen a cruenta. 313

Q

Quintilianus egregiè diſſerit de Argutiis. 21 & ſeq.
Quintus Cicero ſcripſit Libros de ſui Fratris Argutiis. 34

Re-

R

Regulæ quædam, quibus Paradoxa ſtatuimus. pag. 335
Rex poſthabitus Summis Sapientibus a pag. 156. uſque ad 189.
Eſt ſervus publicæ Fœlicitatis. 161
Rhetores appellabant ſe Civiles Magiſtros. 27
Rhetorices Inſtitutor ſemel tantùm quotidie docens pluribus curis urgetur, quàm Philoſophiæ Magiſter, cui vacatio quotidiana non indulgetur, a pag 206. uſque ad 227.
Enumeratio eorum, quæ a Rhetore præſtanda ſunt. 208. & ſeq.
Auctore Tullio debet eleganter, & copiosè, poſſe diſſerere de rebus omnibus. 210
Et de iis, quæ docuerunt Plato, Ariſtoteles, & SS. Patres. 211
Niſi excultus ſit omnibus diſciplinis, ne ipſos quidem Hiſtoricos explicare pro dignitate poterit. 212
Callere debet Politicam Scientiam. Ibid.
Ut ipſos quoque Poetas interpretetur. 213
Ei non ſufficit tenuis doctrinarum notitia. 214
Niſi perfecta ſit, penetrare nequibit illa, quæ ab ipſo ſunt enodanda. Ibid.
Exemplum Allegoriæ, quam explicare non poterit Rhetor ſine arcana Politicæ Scientia. 215
Alia Exempla. 216
Aptè judicare de ipſis Poetis non poterit, qui omnibus non ſit Literis excultus, v. g. de Homero. 218
Et de aliis Poetis. 219
Et dare præcepta de Oratione, Carmine, & Hiſtoria condenda. Ibid.
Et de Sacris Concionibus, in quibus nonnulli ſtrenuè peccant. 220
Et de variis Poematum ſpeciebus. 221
Niſi Rhetor ipſe perfectè ſcribat, non audebit vera Præcepta tradere. Ibid.

Statuere non poterit quid in quaque re ſit ad perſuadendum accommodatum. 222
Quàm varia ſcribenda ſint a Rhetoricæ Inſtitutore. 223
Diſcrimen inter ipſum, & Scriptores alios. 224
Ab ipſo nova Scriptionum genera excogitanda ſunt. 225
Rhetorica indigeret conſortio Philoſophiæ, Sacræque Scientiæ, etiamſi Vulgum ſolummodo alloqui deberet. 231
Patet hoc in Sacris Oratoribus. Ibid.
Et in Militaribus Concionibus. 232
Sed ipſos quoq; Reges hortari debet Rhetor. 235
Et Philoſophos, ac Theologos. Ibid.
Omnes in Rhetore Doctrinæ requiruntur. 238
Robertus Neapolis Rex Literas Dominationi prætulit. 171
Roma non eſt exempta a Terræmotuum periculo. 279
Ruſticatio Literatorum deſcribitur. 152

S

SAcræ Literæ multò majora portenta referunt, quàm quæ fingere auſi fuerint Poetæ. 197
Sanctius Gaſpar quid ſentiat de Prædictionibus Iſaiæ. 332
Sapientia ſperanda non eſt ab omnibus. 145
Sapientiam Dominationi præſtare Gloria, Jucunditate, Honeſtate, Divitiis, ac Potentia, oſtenditur a pag. 156. ad 189.
Afferuntur Argumenta Potentiæ contra Sapientiam. 157. & ſeq.
Solvuntur argumenta hæc. 160. & ſeq.
Non qualiſcunque, ſed ſumma Sapientia ſummæ Potentiæ præfertur. 161
Sapientia eſt Finis homini ſtatutus a Natura, Potentia Medium. 151
Rex eſt ſervus publicæ Fœlicitatis. Ibid.
Princeps Sapientià deſtitutus quo in pretio ſit. 162
Cultus exhibitus Sapientibus. Ibid.
Ab ipſis Regibus, ut ab Alexandro, ab Artaxerſe,

Digitized by Google

taxerſe, ab Ægypti Regibus, a Dionyſio. pag. 163.
A Pompejo, a Trajano, a Cæſare. 164
Poſthuma Gloria major Sapientum, quàm Regum. Ibid.
Veri Sapientes Regibus non adulantur. Magiſtri ſunt Principum. Ab illis timentur. pag. 165.
Perpetuæ Infamiæ metus incuſſus Regibus a Sapientibus. 166
Sapientes gloriam non venantur ab umbratili Dominationis Imagine. 167
Regum Curæ moleſtiſſimæ, jucundiſſimæ Sapientum. 168
Scire omues optant, non omnes imperare. 169
Falsò dictum fuit, quod omnes vellent eſſe, quod Cæſar. 169
Multi recuſaverunt Imperium, Sapientiam nemo. 170
Impii quoque Principes Imperii pertæſi. 171
Principes, qui Sapientiam Potentiæ prætulerunt. Ibid.
Cur Jupiter exoſus Palladem. 172
Deus O. M. Sapientiam ſemper, non ſemper Dominationem exercuit. Ibid.
An Principes ſimiles Divinitati. 173
Tunc ſolùm, quando Sapientes. Ibid.
Plerumque ſimiles belluis. Ibid.
Facilius ſibi imperant Sapientes, quàm Reges. 174
Illuſtriorem in animo Divinitatis Imaginem pingit Sapientia, quàm Potentia. Ibid.
Quæ objici Sapientibus conſueverunt, præſertim Paupertas. 176
Cur Literati adſint Divitum Januis. Ibid.
Quid a Sapientibus Reges inquirant. 179
Cur Principes aliqui contemnantSapientes. Ib.
Pluribus indigent Reges, quàm Sapientes. Ib.
Præſertim indigent Sapientibus ipſis. 180
Encyclopœdia neceſſaria in Principe, vel in Sapientibus ipſius Moderatoribus. Ibid.
Sua bona plerumque Principes ignorant. 182
Quæ ſit Regum Potentia. 183

Quàm minimum ſui arbitrium habeant Principes . Ibid,
Potentia Sapientum præſertim fulgens in Legumlatoribus . 184
Majorem conferre gloriam poſſunt Sapientes, quàm Principes . Ibid.
Major in Sapientia vis, quâm in Exercitibus . Ibid.
Naturæ Leges evertit Sapientia . 185
Carolus Quintus potentior exercendo Sapientiam poſt depoſitum Imperium . Ibid.
Sapientis viri Principibus ipſis imperantis deſcriptio . 186
Sapiens plerumque imperat ſibi ipſi, quod raró præſtant Principes . 187
Sapientum nomen quibus Philoſophis attributum . 259
Satyram præclarè commendare, & Laudationi antecellere in genere exornativo oſtenditur a pag. 99. uſque ad 139.
Occaſio ſcribendæ geminæ de hoc argumento Proluſionis . 99
Seriò cauſam aggredimur . 100
Hujus Proluſionis commoda . 101
Partitio . Ibid.
Satyræ Definitiones. Ibid.
Ejus indoles illuſtrior, quàm Panegyrici . 102
Laudat Scriptorem ſuum . Ibid.
Oſtendit illum alienum eſſe a vitiis, quæ vexat . 103
Laus Veterum Satyræ Scriptorum . Ibid.
Et Sacrorum Oratorum, qui contra Crimina invehuntur . 104
Ipſa quoque livida Satyra Scriptorem ſuum evehit, ſaltem apud Vulgum . 105
Apud eundem Vulgum jacent liberales Laudatores . 106
Cenſentur a multis egregii Politici, qui omnia ſugillant . 107
Præſertim, qui Acta Principum perperam interpretantur . Ibid.
Satyrici Vulgo adulantur . 109
Ideoque laudant plures, quàm qui Panegyricos

cos texunt. 109
Et vehementius hoc præſtant. 110
Etiam qui laudes merentur, iis magis, quàm a Panegyrico, illuſtrantur a Satyra. 111
Per locum a contrario. Ibid.
Illo uſi veteres Panegyrici. 112
Liquet de præſtantia illorum, in quos cuditur Satyra. Ibid.
Paſquillus magnos tantùm Viros aggreditur. Ibid.
Satyra celebrat identidem illos, in quos inſurgit. 113
Nihil obeſt, quod hoc præſtet ironicè. 114
Etiam cum atrociter ſævit in aliquos, eoſdem laudat. Ibid.
Sive falſa, ſive etiam vera, Crimina adoriatur. 115
Si falſa, omnes inſurgunt contra Satyricum. Ibid.
Exhibetur neceſsitas calumniæ propulſandæ ſuas Dotes detegendo. 116
Si declamat contra vera Crimina, jucunda ſceleſtis accidit Satyra. Ibid.
Sunt, qui flagrant deſiderio infamiæ. 117
Jactant ſua dedecora. Ibid.
Colliguntur in unum ea, quæ ſtatuimus. 118
Dotes Veterum Satyricorum exprimendæ. 119
Cicero eloquentiſſimus in Accuſationibus. Ibid.
Satyrographus magis ornatur a Satyra, quàm Scriptor Panegyrici a Laudatione. 121
Quàm arduum ſit Satyram ſcribere. Ibid.
Laudat Satyra, quia excitat ad laudes promerendas. 122
Præſertim Reges, quos Adulatores in præceps agunt. 123
Ideo illam amplexæ nobiles omnes Nationes. 124
Sapientum de illa præconium. Ibid.
Ipſius Naturæ de illa judicium. 125
Et Dei O. M. jubentis, ut contra ſe unuſquiſque Satyram formet. 126
Noxia plerumque laus, utilis objurgatio. Ibid.
Magis proſunt Hoſtes, quàm Amici. 127

Saty-

Satyra fœlicius aſſequitur finem , ob quem Virtus commendanda eſt . 127
Anſà nobis oblata ſcribendæ geminæ hujus Proluſionis . 126
Iter ad Algidum . Ibid.
Deſcriptio locorum , quæ ſpectavimus . 130
Satyricà eorumdem expenſio. 131. & ſeq
Inſultamus Dianæ olim in Algido cultæ . 136
Decretum ſcribendi Satyram Exornativam. 138
Scaligeri flagrantis iracundià Deſcriptio . 83
Sciendi ſitis oſtendit Scientias omnes acquiri poſſe . 141
Scire omnes optant,non omnes imperare. 169
Scientiæ omnes diriguntur ad opus implendum . 263
Et hoc inquirunt earum Profeſſores . 264
Scriptores Obſtetricibus aliquando ſimiles . 19
Scriptor Satyræ laudatur ab Opere ſuo magis, quàm Scriptor Panegyrici ab alienis Præconiis . 102. & ſeq. & 121.
Scriptores inter , à quibus DIſcipuli non erudiuntur,& horum Magiſtros,diſcrimen. 224
Seneca extollens inutiles Scientias impugnatur . pag.261.
Sententiæ quænam conſtituunt ſecundam Argutiarum ſpeciem ex Ariſtotele . 26
Vitia illas coacervantium . 27
Indirectæ jucundiores directis . 28
Frequentiſſimæ in Tullio . Ibid.
Plurimæ in Exordio Secundæ Philippicæ . Ibid. & ſeq.
Improbata denſitas Directarum . 31
Eaſdem afferendi facilitas . 32
Uſurpatæ a Ruſticis quoque . Ibid.
Servitus , quam præſtant Reges , cur præclara ſit . 161
Servo , aut Oeconomo , injuſtè confertur ab Ariſtotele Morum Philoſophia . 261
Ab eadem potius exhibetur Princeps . 265
Sfortiæ Cardinalis Pallavicini Præconium . 243. & ſeq.
Idem ſemper aliis præferebat Scientiam illam, quam tunc Magiſter profitebatur . 255

Digitized by Google

Signa Centum Veræ Fidei. 10
Similitudo quænam acuta. 36
Simulandi habitus nocentiſſimus eſt. 304. & ſeq
Socratis de Morum Philoſophia Præconium. 256
Sophiſtæ Paradoxa proponebant. 21
Spes non repugnat Fortitudini contra Philoſophum. 287
Qui videtur confundere Spem evadendi a periculo cum Spe Prœmii. Ibid.
Spes Prœmii conjungi poteſt cum Fortitudine etiam heroica. Ibid.
Statii Stylus cum Junonis forma confertur. 80
Ejus laus. 93
Immeritò carpuntur Extemporalia illius Poemata. Ibid.
Quænam Dotes ab illo petendæ. 94
Adhibenda moderatio imitatione Virgilii. Ibid.
Stella e Cælo cadens, de qua ſermo eſt Cap.9.Apoc. quænam fuerit. 343. & ſeq.
Stoica Paradoxa. 21
Stradæ Famiani Præconium. 81
Studia quorundam inepta. 147
Stylus. V. Cicero, Virgilius, Ovidius, Statius, Lucanus, Claudianus.
Styli Philoſophici, ac Poetici diſcrimen. 202. & ſeq.
Cur Philoſophi aliqui Stylum inquinaverint. 203
Styli elegantia quæ optanda in Philoſopho, ac Theologo. 240
Suavis Petri Artes Nefariæ. 243
Suppoſitiones Evangelii, & Conciliorum explorando, nova, & multiplicia inveniri poſſunt argumenta. 14
Non minor ineſt vis Præſumptionibus, & Suppoſitis factis ab habente Infallibilem Auctoritatem, quàm expreſſis Veritatibus, 14. & ſeq.
Suppoſitiones factas a Divina Sapientia expendendo, validiſſima contra Hæreticos Argumenta poſſunt afferri. 330

Ta-

T

TAgus in Montem eniti coactus . 185
Tarquinius Priſcus effoſſis Cloacis non exemit Urbem a Terræmotuum periculo . 279
Temperantia indiget conſortio Fortitudinis . 291
Tempus dicendum ne ſit doctiſſimum . 35
Terræmotus periculo ſubjecta eſt Roma . 279
Ejus Cauſæ . Ibid.
Heroica Fortitudo in ipſis quoque Terræmotibus fulgere poteſt , a pag. 279. uſq, ad 297
Solvuntur contrariæ Ariſtotelis rationes . 281 & ſeq.
Et retorquentur expendendo Ariſtotelicam Definitionem Virtutis heroicæ . 288. & ſeq.
Tertullianus quid ſentiat de Sacris Literis . 14
Theologorum quorundam Studia inutilia. 150
Theologus eximius exigit conſortium Rhetoricæ . 239. & ſeq.
Exemplo præſtantiſſimorum Sapientum , v. g. S. Auguſtini . Ibid.
Quæ ornamenta dicendi conſentanea illi ſint . 240
Ipſi quoque proſunt Figuræ. 241
Et Actio . Ibid.
Niſi præſtet Arte dicendi , non defendet pro dignitate Religionem in Sacris Conciliis . pag. 243.
Exemplar conjungendæ Rhetoricæ cum Theologia in Sfortia Cardinali Pallavicino Ibid.
Abſque hoc conſortio profligari nequiviſſet Petrus Suavis . 244
Theologi plurima mutuati ſunt a Morum Philoſophia . 260
Inepta erat Theologia Ethnicorum . Ibid.
S. Thomas præclarè Fortitudinem definit . 288
Tiberius Imperator extremo mœrore confectus. 171
Timæi Hiſtoriarum Judicium a Cicerone latum. pag. 22.
Trajanus Dionem Sophiſtam ſuo ducit in curru. pag. 164.

Tranſ-

Translatio, ſeu Metaphora quænam ſit acuta. 36
Typographicæ Artis commoda,& incommoda. 153
Tyrannos deterret Satyra. 123
Tyro Ciceronis Libertus de illius Argutiis Libros edidit. 34

V

Vandalica Perſecutio num prædicta. in Divina Apocalypſi. 345
Vairitia deneganda Nicolao Macchiavello. Vide Macchiavellus.
Varronis Oratio in Senatu Muſarum Grammaticæ Artis Præſtantiam extollentis. 322
Veſtium vanitas deſcripta. 34
Vieiræ Antonii Præconium. 10
Virgilii Stylus Palladis pulchritudinem repræſentat. 81
Virgilium an in omnibus imitari debeant Poetæ. 82. & ſeq.
Ejus univerſalis Doctrina. 84
Præclara illius Allegoria. 85
Summi Judicii laus in eodem. Ibid.
Fulget præcipuè in Concionibus. 87
Imitatione Virgilii temperandus eſt grandiloquus Statii character. 94
Virgiliani Styli mira elegantia. 95
Cur major in Georgica. Ibid.
Quæ præcipuæ Virgilii Virtutes exoptandæ. pag. 96.
Novæ per illius veſtigia Formulæ inquirendæ. Ibid.
Quæ complexio laudum inſignem Poetam conſtituit. 97
Sunt, qui veſtes tantummodo inquirunt ſimiles Virgilianis. 98
Virtutis Heroicæ Ariſtotelica explicatio. 8
Vitam non eſſe brevem ad Sapientiam comparandam indicant fabuloſa Sapientiæ Numina. pag. 142.
De illius Brevitate conqueruntur, qui magnam ejus partem otioſè tranſigunt. 146

Vi-

Digitized by Google

Vitam non eſſe brevem, Artem longam, probatur a pag. 140. ad 156.
Vitæ officia neceſſaria non vetita Sapientiæ amatoribus. 150
Utiliſſimæ ſunt res, quæ nobiliſſimæ. 266
Vulgus plaudere Satyricis ſolet. 105
Cenſet egregios Politicos eos, qui omnia ſugillant. 107
Præſertim qui Acta Principum perperam interpretantur. Ibid.
Vulgo Satyrici adulantur. 109
Ideoque laudant plures, quàm qui Panegyricos texunt. Ibid.
Et vehementius hoc præſtant. 110

Z

Zeno. 299
Zeuſin imitari expedit in pingenda rerum Natura. 190
Zoroaſtres quid cenſuerit de Solonis Legibus. 123

FINIS.

Digitized by Google

ERRATA	CORRIGE
Pag.18. lin.13. Exarfit	Exarſit
p.21. l.11. philophicas	philoſophicas
p.22. l.17. γνωμωλογεῖν	γνωμολογεῖν
p.29. l.27. oſtendit .	oſtendit ?
p.32. l.30. ὄι ραδιώς	οἱ ῥαδίως
p.60. l.3. πολύρρημον	πολυῤῥημον
p.67. l.2. ἤδετας	ἥδεται
l.3. τοὶς	τοῖς
p.107. l.11. evertendum .	evertendum ,
p.134. l.26. Cigantum	Gigantum
p.136. l.29. Euſtatius	Euſtratius
p.164. l.pen. Gluria	Gloria
p.170. in marg. Sapientia	Sapientiam
p.209. l.12. Anchiſem	Anchiſæ
p.218. l.30. conſulto	conſultò
p.223. in marg. Quam	Quàm
p.355. l.1. effe	eſſe
p.382. l.20. aarravit	narravit

Prætermiſſæ ſunt aliæ nonnullæ Literarum immutationes illico animadvertendæ ab eruditis Lectoribus .

MAG 2018394

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Go

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google